TARİH BOYUNCA POLİTİKA

ATTİLA TOKATLI

A. TOKATLI TARİH BOYUNCA POLİTİKA

HÜR YAYIN

TARİH BOYUNCA POLİTİKA

ATTİLA TOKATLI

TARİH BOYUNCA POLİTİKA
Derleyen: Attila Tokatlı
Kapak Düzeni: Bülent Erkmen

Yayın Hakkı
Attila Tokatlı ' Hür Yayın
Dizgi, baskı, kapak baskısı:
Hürriyet Ofset
Cilt: Çınar Ciltevi
Birinci baskı: Şubat 1980

Hürriyet Yayınları: 243
Danışma Dizisi: 22

Hür Yayın A.Ş.
Cemal Nadir Sok. 7
Cağaloğlu - İstanbul

TARİH BOYUNCA POLİTİKA

DERLEYEN:
ATTİLA TOKATLI

HÜR YAYIN

ESKİ ÇAĞ

İLK BARIŞ ANTLAŞMALARI

Tarihte politikaya ilişkin ilk metinler, İ.Ö. XV-XIV. yüzyıllar süresince yapılan ve politika tarihine Tel Amarna Mektuplaşması *genel başlığı altında geçen mektuplardır. Bu mektuplar, söz konusu dönemin büyük devleti Mısır'ın firavunları ile Mısır'a bağlı çeşitli hükümdar ve prensler arasında yazılmış olan mektuplardır... Mısırlılar o çağ dünyasının bilinen ülkeleriyle yoğun bir kültür, ticaret ve —tabii— siyaset alışverişi içindeydiler. Bu ülkelerin bellibaşlıları şunlardı: Hitit Krallığı, Mezopotamya'nın kuzey ve güneyinde yer alan Mitanni, Babil, Asur, Suriye ve Palestin gibi henüz devlet olamamış prenslikler, Girit Krallığı ve Ege adalarıydı. Mısır'da, özellikle dışişlerine bakan bir kançılarya bu yazışmaları yürütmekle görevlendirilmişti.*

Firavun Amenofis (ya da, Amenhotep)'in eski başkenti Amarna, Orta Mısır'da, Nil'in doğu kıyısında yükselmekteydi. İşte XVIII. hanedan firavunlarından Amenofis III (İ.Ö. 1410-1375) ve Amenofis VI (İ.Ö. 1375-1354)'ün politik yazışmalarını içeren arşivler, bu kentin kalıntıları arasındaki Amenofis sarayında 1887-1888 yıllarında yapılan kazılar sırasında bulunmuştur; ve söz konusu arşivler bugün, Londra'daki British Museum ile Berlin'deki Devlet Müzesi'nin koleksiyonları arasında bulunmaktadır. Yaklaşık olarak üç yüz altmış kil tabletten meydana gelen bu arşivler, firavunlar tarafından öbür devlet başkanlarına ve Mısır'a bağımlı bulunan Suriye prenslerine yazılmış mektuplar ile bu mektuplara verilmiş cevapların metinlerini kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, Hitit Kralı Şubbiluliyuma'nın Hititlerin başkenti Boğazköy'de bulunan arşivleri, Mısır arşivleri için önemli bir tamamlayıcı öğe meydana getirmektedir.

Mısırlıların yanı sıra Hititler de Suriye ve Palestin bölgeleri üzerinde egemenlik kurmak istiyorlardı. Ve Hititlerin bu bölgedeki etkisi, İ.Ö. XIV. yüzyılda 1380-1346 yılları arasında saltanat süren Kral Şubbiluliyuma devrinde doruk noktasına ulaşmış bulunuyordu. Nitekim söz konusu hükümdar, Mısır'ın Asya'daki zengin demir madenlerine

sahip Sina Yarımadası ile zengin ormanlara sahip Lübnan gibi sömürgeleri üzerinde hak iddia edecek ve bellibaşlı ulaşım yollarını ele geçirmeye girişecektir. Gücü gittikçe artan bu rakip, firavunları, Hititlerin rakibi Mezopotamya devletler arasında kendilerine müttefik aramaya zorlamıştır. Bunlar da Mitanni ve Babil devletleri olacaktır. Şimdi Babil Kralı Kadaşman Karb'ın Mısır firavunu Amenofis III'e yollamış olduğu mektuptan iki parça aktaralım. Başlangıç ve son...

MISIR FİRAVUNU AMENOFİS III'E BABİL KRALI KADAŞMAN KARB'DAN:

Kardeşim Mısır kralına, kardeşi Karduanyas (Babil) kralı Kadaşman Karb'dandır. Yuvana, karılarına, bütün ülkene selâm ederim. Arabalarına, atlarına, satraplarına (ilbaylarına), herkese ve hepsine selâm üstüne selâm ederim...

...Altına gelince: Bol altın gönder bana. Elçilerinin yola çıkmasını beklemeksizin gönder. Hemen gönder. Elinden geldiğince çabuk gönder. Şu hasat vaktini geçirme sakın. Temmuz ayında mutlaka gönder.

MISIR FİRAVUNU AMENOFİS IV'E MİTANNİ KRALI DUŞRATTA'DAN:

Aman, kardeşim bana altın yollasın! Sayılmayacak kadar çok altın yollasın!.. Çünkü kardeşimin ülkesinde çok altın vardır. Kum gibi altın vardır orada... Kardeşimin zaten çok olan altınlarını, dilerim,tanrılar on kat daha çoğaltsın...

...Kendi evi için benden bir şey dileyecek olursa eğer kardeşim, istediğinin on katını veririm ona. Toprağım toprağıdır, evim evidir.

Tarihin ilk yazılı antlaşması, Mısır firavunu Ramses II ile Hitit hükümdarı Hattusil III arasında yapılmıştır.

İ.Ö. XIII. yüzyıl, Hititlerle Mısırlılar arasındaki kanlı savaşlarla dolu olarak geçecektir. Ne var ki bu savaşlar sonucunda kesin bir durum belirmemiş, ama her iki taraf da büyük ölçüde güçsüz düşmüştür. İşte bu zayıf düşüş ve tam bir zafer kazanma konusundaki belirsizlik, tarafları karşılıklı ödün vermeye ve bir ittifak kurmaya zorlayacaktır.

Barış İ.Ö. 1278 yılında imzalanmıştır. Uzun müzakerelerden sonra Hattusil III, "gümüş tablet üzerine kazılı" bir antlaşma taslağı yollayacaktır Ramses II'ye. Bu belgenin resmiliğini gerçeklemek amacıyle de, tabletin yüzünde, hükümdarı, yel ve şimşek Tanrısı Teşub'un yanında ayakta gösteren bir resim kazılı bulunmaktadır. Tabletin ters yüzü ise, Hitit kraliçesini Güneş Tanrıçası Arinne'nin eşliğinde gösteren bir resim taşımaktadır.

Hitit kralı tarafından sunulan barış koşullarını kabul eden Ramses II, üzerinde barış antlaşması metninin kazılı olduğu bir başka tablet yolladı. Devlet mühürleri ve hükümdar imzaları her iki belgeyi de resmîleştirmekteydi.

Böylece tam bir antlaşma haline giren bu ittifak, tıpkı El Amarna yazışmaları gibi çivi yazılı tabletler halinde ve üç nüsha olarak bize ulaşmış bulunmaktadır. Eski Mısır dilinde kaleme alınmış olan ilk iki nüsha, Karnak'ta, Hitit dilindeki üçüncü nüsha ise Boğazköy'de bulunmuştur. Yani antlaşmanın orijinal metni ve antlaşmayı önceleyen müzakerelerin bütün aşamalarını gerçekleyen belgeler bugün elimizdedir.

Üç bölüme ayrılmıştır antlaşma metni: Giriş bölümü, asıl antlaşma maddelerinin sıralandığı ikinci bölüm ve sonuç bölümü. Hemen belirtelim ki üçüncü bölüm, Tanrılara yöneltilen yakarı ve dualar ve antlaşma hükümlerini yerine getirmekten cayacak tarafa yağdırılan lânet ve tehditlerden oluşmaktadır.

HİTİT KRALI HATTUSİL III'TEN MISIR FİRAVUNU RAMSES II'YE

Ben Hitit Kralı olduğumdan bu yana, Mısır'ın büyük kralı ile şu dünyada bugüne değin görülmemiş cinsinden barış ve kardeşlik koşulları içinde kalmışımdır...

...Dileğimiz odur ki Hititlerin büyük kralının çocukları ile Mısır'ın büyük kralı Ramses'in çocukları arasında da barış ve kardeşlik hüküm sürsün; ve Mısırlılar ile Hititlerin ülkesi, tıpkı bizler gibi, yüzyıllar boyunca barış ve kardeşlik içinde kalsın...

...Herhangi bir düşman Ramses'in ülkelerine yürüyecek olursa, Ramses hemen elçi yollasın Hititlerin büyük kralına; ve desin ki: Bu düşmana karşı tüm gücünle gel, ve yanımda yer al...

...Ramses, kendisine başkaldıran Asyalı kullarına öfkelenir ve onları yola getirmek için harekete geçecek olursa, Hitit kralı da aynı şekilde davranmak zorundadır...

...Bir kimse Mısır'dan kaçar ve Hitit ülkesine gelirse, Hitit kralı onu ülkesinde tutmayıp Ramses'in ülkesine döndürecektir...Bir ya da iki, ya da üç, ya da beş-on adam Mısır'dan kaçarlarsa, Ramses'in ülkesine iade edilecektir...Bunlar öldürülmeyeceği gibi, gözlerine, ağızlarına ve ayaklarına da dokunulmayacaktır...

...Hitit ülkesinin binlerce Tanrı ve Tanrıçası, Mısır ülkesinin binlerce Tanrı ve Tanrıçası karşısında, bu gümüş tablet üzerinde kazılı bulunan bütün her şeyi eksiksiz yerine getirmeyi üstlenmişlerdir. Sözlerimin tanığı, onlardır...

...Bu sözleri yerine getirmeyenlerin evi ülkesi yıkılsın, köleleri yok olsun. Sözünü tutanların ise, ülkesi ve köleleriyle birlikte, sağlığı ve esenliği sürekli olsun...

ASSURBANİPAL

Assurbanipal *(İ.Ö 668-626 / saltanat süresi olarak.)*

Asur'un son büyük hükümdarı. Bu hükümdarın kişiliğini ve politikasını, Ninova ile dolaylarındaki kral saraylarının yıkıntıları arasında bulunmuş olan Sargon-oğulları kitaplığı ve arşivleri sayesinde iyi tanıyoruz. Sargon-oğulları'nın çivi yazılı kitaplığında Asur'un siyasal, toplumsal ve diplomatik hayatıyla ilgili zengin belgeler vardır. Asur arşivleri ise, tarihsel bilgi değeri ve zenginliği bakımından, Tel Amarna arşivlerinden hiç de aşağı değildir. İşte bu belgelerin büyük çoğunluğu, Kral Assurbanipal'in saltanat dönemine ilişkin bulunmaktadır.

Assurbanipal'in saltanatı sırasında küçük kardeşi Şamaş Şum Ukin, Bela'ya (Babil'e) kral naibi olmuştu. Ama çok geçmeden ağabeyine ihanet edip Babil'i bağımsız bir devlet, kendisini de bu devletin kralı ilân eden Şamaş Şum Ukin, bütün bellibaşlı ülkelerin hükümdarlarına elçiler yollayarak bunları Asur'a karşı bir büyük koalisyon içinde birleştirme çabasına girişecektir. Ve bu büyük koalisyon da kısa zamanda kurulmuştur.

Düşmanları sayıca çok ve güçlü olduğu için, mücadelesini büyük bir tedbirlilikle sürdürmüştür Assurbanipal: Harekât sonucunun, Mezopotamya'daki Babil ve Nippur gibi zengin ve etkili kentlerle Elam Krallığının takınacakları tavra bağlı bulunduğunu kavramış ve buralara birer diplomatik mesaj yollamıştır. Asur kralı şöyle seslenmektedir Babillilere:

ASUR HÜKÜMDARI ASSURBANİPAL'DEN BABİL HALKINA

Dipdiriyim ve sağlığım yerindedir. Bu konuda yürekleriniz sevinç ve neşeyle dolsun.

Kendisini benim kardeşim diye tanıtan bir yalancının boş sözleri dolayısıyla sizlere sesleniyorum. Sizlere söylemiş olduğu bütün her şeyi biliyorum. Onun özden yoksun sözleri, sizde bilin ki yel gibidir. Dediklerinin bir tekine dahi inanmayınız. İşte ben, Tanrılarım Asur ve Marduk adına yeminler ederim ki onun ağzından bana karşı çıkan her söz, ancak tiksinti uyandırabilir. Uzun ve derin düşündükten sonra işte kendi ağzımla bildiriyorum ki o, sizlere "beni seven Babillilerin onurunu ve kendi adımı" niyetini taşıdığımı söylemekle alçakça ve haince davranmıştır. Bu türlü sözler bana yabancıdır ve ağzımdan çıkmamıştır katiyen. Asurlularla olan dostluğunuz ve benim tarafımdan tanınmış olan hürriyetleriniz,düşündüğümden de büyüktür. Bir an bile dinlemeyin onun yalanlarını. Hem benim gözlerimde, hem de bütün dünyanın gözlerinde lekesiz pırıl pırıl parlayan adınızı kirletmeye yönelmeyin sakın. Tanrılara karşı bu kadar büyük bir günaha girmeyin...

Bir şey daha var ve ben biliyorum ki bu şey sizi çok endişelendiriyor:

"Ona karşı nasıl olsa ayaklandık bir kere" diyorsunuz kendi kendinize; ve, "şimdi pes edecek olursak, verdiğimiz haracı daha da arttıracaktır." Siz böyle diyorsunuz. Ama bu haracın,sadece adı haraçtır. Bana karşı düşmanımla birleşmiş olduğunuz için, bunu hem size zorla kabul ettirilen bir haraç, hem de bir günah olarak düşünün şimdi: Gerçekten de sizler, Tanrılara verdiğiniz sözü çiğnemediniz mi? Ama şimdi dikkatli olun; ve daha önce de yazdığım gibi, o suçlu kişinin boş sözlerine güvenerek güzel ününüzü kirletmeye kalkmayın.

Sonuç olarak, işbu Harman ayının 23. günü yazdığım mektuba bir an önce cevap vermenizi dilerim. Mektup, krallık elçisi Şamak Balat Kuikbes tarafından getirilmektedir.

Kentin hürriyet ve haklarına saygı gösterme vaadini dile getiren bu mesajın, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği üzerinde kesin etkisi olacaktır. Nitekim bellibaşlı kentler, Şamaş Şum Ukin'den ayrılıp Assurbanipal'in yanında yer almışlardır. Böylece, Babil ile Asur kralı arasındaki ittifakın korunması, Şamaş Şum Ukin tarafından başlatılan hareket için öldürücü bir darbe olmuştur.

Nippurlulara şöyle sesleniyor hükümdar:

ASUR HÜKÜMDARI ASSURBANİPAL'DEN VE TEMSİLCİSİ BELİBNİ'YE

Tüm evrenin hükümdarından, Belibni'ye ve Nippurlulara ve genç ihtiyar bütün halka haberimdir: Dipdiriyim ve sağlığım yerindedir. Bu konuda yürekleriniz sevinç ve neşeyle dolsun...

...Bilirsiniz ki bütün ülke Asur'un demir kılıcı ve Tanrılarım tarafından perişan edilmiş, ateşte kavrulmuş, hayvanlarımın ayakları altında çiğnenmiş ve önümde dizüstü düşmüş bulunmaktadır. Şimdi sizler, kurtuluşu kaçmakta arayan bütün hainleri yakalamalısınız. Kapısının önünde buğday ayıklayan bir adam gibi, halktan ayırmalısınız o hainlerin başını ve yardakçılarını. Herkes artık kendisine verilmiş olan yeri almak zorundadır. Hiç şüphe yok ki kaçak, tasarılarını değiştirecektir şimdi. Daha önce titiz bir aramadan geçirmeksizin, hiç kimsenin kent kapılarından dışarı bir tek adım atmasına kesinlikle izin vermeyeceksiniz. Oradan kaçmaması gerekiyor onun.Buna rağmen bir yolunu bulup da kaçacak olursa, ona yardım edenin üzerine olanca hışımımla çökeceğim; ve, onun suç ortaklarının çoluk çocuklarını da perişan edeceğim. Buna karşılık, onu yakalayıp da ölü ya da diri olarak .bana teslim edene büyük ödül vereceğim. Bir terazinin üzerine attıracağım onu; ve yakalamış olana, onun ağırlığınca altın vereceğim...

...Tembellik ve tereddüt geride kalsın artık! İşte sizi yazılı olarak uyarmış bulunuyorum. Kesin emirler aldınız. Onu, kenti terk etmeden, yakalayıp zincire vurmaya bakın.

BELİBNİ'DEN ASUR KRALI ASSURBANİPAL'E

Krallar kralı efendime, kölesi Belibni'den. Elam haberleri şunlardır: Kaçmış olan eski kral Ummalkaldaş geri döndü, tahtı ele geçirdi ve bir ayaklanma çıkartarak Madaktu kentini terk etti. Anasını, karısını, çocuklarını ve tüm hizmetçilerini yanına alıp Ulay ırmağını geçerek güneye doğru yürüdü. Şimdi Talak kenti önündedir. Kumandanları Ummanşobar ve Undadu ile bütün müttefikleri, Şukarissungur kentine yürüyorlar. Dediklerine göre, Kuku ile Kaydalu arasında yerleşmek niyetindeler.

Krallar kralı efendimin yolladığı askerlerin gelişi, bütün ülkeyi dehşet içinde bırakmıştır. Elam ülkesi vebadan kırılıyor şimdi. Bu tür felâketleri gören hainler, ne yapacaklarını şaşırmış durumda, korku içindeler. Bütün ülke onlardan yüz çeviriyor. Takkaşurua ve Şallukea aşiretleri isyan halindedir...

...Ve şimdi eğer krallar kralı efendim arzu buyurursa bana kendi hükümdar mührünü taşıyan bir buyrultu yollasın: Nabu Bel Şumat'ın ele geçirilmesi için Ummalkaldaş'a yazılmış olsun bu buyrultu; ve krallar kralı efendim, benim kendi ellerimle götürüp Ummalkaldaş'a vermemi istesin. Efendim, eminim, "Onu yakalama emrini gizlice yollayacağım" diye düşünmektedir. Ama kralımın elçisi, yanında silahlı maiyeti ile gelecek olursa, Tanrı Baal'in lânetlisi Nabu Bel Şumat durumu ossaat anlayıp kralın satraplarını kandırarak kurtulacaktır. Bu durumda derim ki, krallar kralı efendimin Tanrıları bu işi öylesine düzenleyip kolaylaştırsınlar ki, o hain kan akmadan ele geçirilmiş ve krallar kralı efendimin yanına yollanmış olsun...

...Ben krallar kralı efendimin buyruğunu olduğu gibi yerine getirdim ve yalnız onun istediği gibi davrandım. Onun yanına gelmiyorum, çünkü hükümdarım beni çağırmıyor. Ben, sahibini seven bir köpekten farksızım. Sahibi...sarayıma sakın yaklaşma...derse, köpek yaklaşmaz. İşte ben de, hükümdarımın buyurmamış olduğu bir şeyi katiyen yapmamaktayım.

UPAR BAAL'DEN ASUR KRALI ASSURBANİPAL'E

Krallar kralı efendime, kölesi Upar Baal'den. Hükümdarım sağlık içinde yaşasın. Çoluk çocuğu ve hisarları iyi durumda olsun. Hükümdarımın yüreği hep sevinçle dolsun. Ermeni illeriyle ilgili tüm haberleri toplatmak için özel bir casus yolladım. Döndü geldi her zamanki gibi ve bana şu haberleri getirdi: Düşmanlarımız şimdi Harda kentinde toplanmışlardır. Olup bitenleri dikkatle izliyorlar. Bütün kentlerde...Turuşu kentinde bile, silahlı birlikleri var. Derim ki efendim bana bir ordu yollamayı arzu buyursun. Ve hasat zamanı, Şurubü kentini ele geçirmemi emretsin.

GABBUANA ASSUR'DAN ASUR KRALI ASSURBANİPAL'E

Krallar kralı efendime, kölesi Gabbuana Assur'dan. Urartu halkını gözetleme buyruğuna uyarak, şunları bildiriyorum: Yolladığım adamlar Kurban kentine gelmiş bulunuyorlar. Nabuli kentine gidecek olan Assurbaaldan ve Assurrissua da yola çıkmak üzereler. Hiçbir şey unutulmamıştır, istediğin her şey yapılmaktadır. Şu bilgileri topladım: Urartu ülkesi halkı henüz Turuşi kentinden daha ileri geçmemiş bulunmaktadır. Kralımın bana buyurduğu noktalar konusunda özellikle dikkatli davranıyoruz. Hiçbir ihmalimiz yoktur. Temmuz ayının on altıncı günü Kurban kentine girdim. Ab ayının on ikinci günü de, krallar kralı efendime bir mektup yolladım.

KİROS

Büyük Kiros diye anılan Pers İmparatorluğu'nun kurucusu bu hükümdar (ki eski Farsçada adı, Kuraş olarak söylenir) İ.Ö. 550-530 yılları arasında saltanat sürmüştür. Kambiz I'in oğludur. Anşan kralı iken, metbuu Med kralı Astiyay'a başkaldırmış (İ.Ö. 556), uzun bir mücadeleden sonra onu tahtından indirmiş (İ.Ö. 550), ve Med İmparatorluğu'nun yerinde ondan çok daha güçlü ve çok daha iyi örgütlenmiş olan Pers İmparatorluğu'nu kurmuştur. Sırasıyla Lidya'yı, Batı Anadolu kıyılarındaki Yunan kentlerini, Doğu İran'ı, Suriye ile Palestin'i ve Kuzey Arabistan'ı fethetmiştir. İ.Ö. 539'da Babil'i alan ve ülkenin kralı Bel Şar Usur (ya da, Baltazar)'u öldürten, Nabonid'i de hapsettiren Kiros, tam bir kurtarıcı olarak girecektir kente. Kendisini kral olarak kabul ettirecek ama ülkeyi ilhak etmeyecektir. Ayrıca Babil egemenliği altında yaşayan halklara dinsel inanç ve Tanrılarına tapınma özgürlüğünü tanıyarak, büyük saygınlık kazanmıştır. Bunun yanı sıra Babil'deki esir Yahudilerin ülkelerine dönmelerine izin vermiştir. Bundan dolayı da Tevrat'ta Mesih *(kurtarıcı) olarak anılır.*

KİROS'TAN BABİL HALKINA VE RAHİPLERİNE

Ben dünyalar kralı, büyük hükümdar, kudretli hükümdar, Babil kralı, Sümer ve Akad kralı, evrenin dört yönünün hükümdarı, hanedanı ve egemenliği Tanrı Baal ile Tanrı Nabu'nun yüreklerine esenlik veren ölümsüz krallığın torunu ve mirasçısı Kiros.. Babil'e kan dökmeksizin barış içinde girdiğim vakit, ve Krallar Sarayı'ndaki kral tahtını alkışlar ve sevinç gösterileri arasında devir aldığım vakit, büyük Tanrı Marduk bana doğru taşırdı Babillilerin yüreklerini. Çünkü o yüreklere saygılı olma kararını biliyordu...

MANU ÖĞRETİSİ

Hindistan'daki Manu Yasaları, Hint geleneğine göre, Tanrısalkökenlidir. Efsanelerde Arî ırkın atası olarak anılan Manu'nun çağına bağlanmaktadırlar; ama bilimsel tarihçiler, söz konusu öğretimin bugün bilinen biçimini, İ.Ö. VI. ve V. yüzyıllar arasında kazandığını öne sürmektedir.

Karakterleri bakımından bu yasalar, siyaset, uluslararası hukuk, ticaret ve askerlik konularında çeşitli Hindu usul ve yönetmeliklerini kapsayan bir koleksiyondur.

DİPLOMASİ NEDİR

Diplomasi, savaştan sakınma ve barışı pekiştirme sanatıdır. Barış ve karşıtı olan savaş, elçilere bağlıdır. Çünkü elçilerdir, müttefikleri yaratan ve ayıranlar. Hükümdarlar arasında barış ve savaşa yol açan sorunlar, sadece ve sadece elçilerin yetki alanına girer...

...Yabancı hükümdarların niyet ve tasarılarını efendisine bildirerek, devletin büyük tehlikelerden korunmasını sağlar elçiler. İşte bunun içindir ki elçilerin keskin görüşlü ve her bakımdan kültürlü, başkalarının sempatisini kazanmaya yetenekli insanlar olmaları gerekir. Elçi, yabancı hükümdarların planlarını sadece sözlerine ve eylemlerine dayanarak değil, hareketlerine ve yüz ifadelerine de bakarak seçip kavrayabilmelidir...

...Elçi, saygıdeğer yaşta, ödevine tam bağlı, dürüst, usta, sağlam bellekli, cesaretli, güzel konuşan, üzerine eğildiği işin yer ve zamanını çok iyi ayarlayan ve seçen bir adam olmalıdır. Çünkü uluslararası hayatın en karmaşık sorunlarını bile herşeyden önce diplomasi yoluyla çözmeyi denemek gerekmektedir; kuvvete başvurma, ancak bu yol sonuç vermediği takdirde düşünülebilir.

Lao Tse ya da Lao Tan, *İ.Ö. yaklaşık VI-V. yüzyıllar arasında yaşamış olan Çinli filozof ve din kurucusu. Aslında Lao Tse'nin kesinlikle yaşayıp yaşamadığı bilinmemektedir. Hayatı hakkında sayısız efsane vardır. En güvenilir kaynağa göre, Honan ilinde doğmuş ve Çeu hanedanının sarayında arşivcilik yapmıştır. Çağının yozlaşması ve çağdaşlarının tinsel düşkünlüğü karşısında umutsuzluğa kapılarak, Batı'ya doğru gittiği ve bir daha da geri dönmediği rivayet edilir. Gene efsaneye göre, Konfüçyus'la karşılaşmış; iki yüzyıldan fazla yaşamış ve ünlü yapıtı Tao* te king *("Doğru yolun ve erdemin kitabı")'i Batı kapısını aşmadan önce sınır muhafızının dileği üzerine yazmıştır. Kurucusu sayıldığı Tao dininin müritleri tarafından benimsenen ve yayılan bir ayrı efsaneye göre de Lao Tse, Batı'ya... yani Hindistan'a, kendi öğretisini aşılamak üzere gitmiş ve "Batılı barbarlar tarafından" BUDA (yani, "Nura Eren") diye anılagelmiştir.*

Lao Tse'nin kurucusu sayıldığı taoizm'*e göre, evrende iki karşıt kategori vardır:* Yin *ve* Yang. *Yani: Dişi ile eril, soğuk ile sıcak, karanlık ile aydınlık, iyi ile kötü, vb. Ve gerçek bilgelik, bu görünürde karşıtları bir sentez içinde eriten temel ilkeyi,* Tao'*yu... "Doğru Yol"u arayıp bulmaya dayanır. "Tao", ölümsüzlük demektir. Tao'ya ulaşabilmek için derin düşünme ve vecde gelme kadar, insanın fizik yetilerini geliştirici bir jimnastik de şarttır.*

Bir bakıma, "dünyadan el etek çekme"yi öğütleyen bir tasavvuf öğretisidir taoizm; *hiç bir olumlu politika anlayışını içermez. Tarih görüşüne karşıdır, eğitime karşıdır; politikada zekâya başvurulmamasını ve işlerin "oluruna bırakılması"nı ister.*

ZAYIF İLE GÜÇLÜ

Herkes bilir ki zayıf güçlüden, yumuşak katıdan daima üstündür; ama nedense hiç kimse uygulamaz bu gerçeği hayatın akışına.

HALK VE HÜKÜMDAR

A.- Zamanların başında... yani insanın işleri henüz daha İlke'ye uygun yürüdüğü çağlarda, kullar bir hükümdarları olduğunu bilmezlerdi bile. Hükümdar, işlerinde öylesine farkettirmezdi kendini...

B.- Daha sonra da halk, hükümdarını sevdi ve pohpohladı iyiliklerinden ötürü. Daha daha sonra korktu hükümdarından koyduğu yasalardan ötürü; en sonunda da adaletsizliklerinden ötürü tiksinmeğe başladı. Yolsuzca yönetildiği için, o da yolsuz olup kesildi; etkisi hiç bir vakit görülmeyen iyi sözlerden başka bir şey almadığı için, güvenini

yitirdi.

C.- Ne kadar zekiceydi eski hükümdarların tavrı: Bütün herşey onların yönetimi sayesinde daha iyiye giderken, halk, bütün herşeyi kendi özgür iradesiyle yaptığını sanırdı.

OLURUNA BIRAKMA

A.- Hükümdar için ülkeyi yönetmek demek.. yani olumlu hareket edip etkin bir şekilde hükümet etmek demek.. bence, başarısızlığı aramak demektir. İmparatorluk son derece nazik bir mekanizmadır. Kendi bildiği gibi işlemeye bırakmak gerekir onu. Dokunduğunuz anda bozulur. Mal edinmeye kalkıştığınız anda da yitirmiş olursunuz.

B.- Bilge hükümetteyse eğer, bütün varlıkları... tez canlıları ve ağır kanlıları, durgunları ve atılganları, güçlüleri ve güçsüzleri, süreklileri ve geçicileri...hepsini ve hepsinin bir toplamından başka bir şey olmayan ülkeyi, kendi doğalarına göre yaşamağa bırakır.

C.- Varlıkların bütününe zararlı olabilecek aşırılıkları ezmekle yetinir Bilge. Söz konusu aşırılıkların en önde gelenleri de kudret, servet ve tutkudur.

GÜÇSÜZLÜK YASASI

A.- İnsanoğlu doğduğu vakit kırılgan ve güçsüzdür, ama hayat doludur; güçlü ve kudretli olduğu zamansa, ölür.

B.- Bitkiler için de böyledir bu: Narin doğar, odunlaşınca ölürler.

C.- Güçlü ve kudretli olan, ölüme adanmıştır; bükülgen ve zayıf olansa, yaşamaya.

D.- Büyük ordu bozguna uğrayacaktır. Büyük ağaç kesilip devrilecektir.

E.- Güçlü ve büyük olan bütün herşey, öbürlerine oranla daha az iyi durumdadır. Avantaj, daima bükülgen ve zayıf olanındır.

KONFÜÇYUS (Çince aslı: Kong Fu Tse)

Konfüçyus, *İ.Ö. yaklaşık 551-479 yılları arasında yaşamış olan Çinli düşünür ve din kurucusu. Yin hanedanından inme olduğu varsayılan Konfüçyus, Şantong'da doğmuş ve çok küçük yaşta öksüz kalmıştır. Gene de iyi bir eğitim gören düşünür, on dokuz yaşında evlenip iki çocuk babası olduktan sonra bir süre memurluk yapmış, bir okul kurmuştur. Bunu, bir gezici hayat dönemi izleyecektir. Bir ara ülkesine dönmüş, hatta bakanlık görevinde bulunmuş ama çok geçmeden, "soylular"ın hükümdarı zorlamasıyla, gene yurdundan ayrılmak durumunda kalmıştır. O iki yıl boyunca, yanında birkaç öğrencisiyle yeniden gezici hayat sürmüş ve asıl öğretisini bu dönem süresince geliştirip kurmuştur. Gene bu gezi dönemi sırasında Lao Tsö ile de karşılaşıp görüştüğü söylenir.*

Daha sonra ülkesine çağrılınca dönmüş ama kendisine teklif edilen yüksek görevleri kabul etmeyerek, geri kalan ömrünü kurduğu okullara ve yapıtlarına adamıştır. Mezarı kısa zamanda bir haç yeri haline gelen ve adına tapınaklar dikilen Konfüçyus, Çin'in ulusal dininin kurucusu olarak bilinmektedir ve "On bin kuşağın hocası" ünvanını almıştır.

Filozofun bugün Konfüçyusçuluk *diye anılan öğretisini, öğrencilerinin aldığı notlardan kurulu* Luen Yu *("Konuşmalar") adlı yapıttan öğreniyoruz. Konfüçyus, herşeyden önce, kurulu düzen ve gelenek saygısına dayalı bir ahlak anlayışı getirmiştir; yüzyıllar boyunca Çin'in resmi filozofu olarak kabul edilmesinin nedeni de budur (nitekim 1912 Devrimi'ne kadar Çin'de devlet memuru olabilmek için, Konfüçyus'a mal edilen yapıtları "hatmetmiş olma" koşulu vardı). Pratik ahlâk anlayışının yanı sıra, düşünürün, hükümet etme konusunda öğütleri ve toplum hayatı açısından uyulmasını geçerli saydığı kuralları da vardır:*

Konfüçyus'a göre en yüce iki erdem, dostluk ("yen" ve dürüstlük ("yi")'tür. İnsanın iyi olmaya ve kişiliğini geliştirmeye çabalaması gerekir. Çünkü uyumlu bir toplum ancak bu sayede kurulabilir ve sürdürülebilir. Genel olarak Konfüçyus felsefesinin ve din anlayışının, politika konusunda olumlu bir doğrultuda olduğunu söyleyebiliriz. Bütün tutuculuğuna rağmen..

ÖĞRETMEK ÜZERİNE

Anlamak istemeyene hiç bir şey öğretemem ben, düşüncesini söylemeyene de yardım edemem.

ERDEMLE YÖNETMEK

Hocaların Hocası şöyle dedi: Erdemliliği sayesinde hükümet eden kişi, Kutup Yıldızı'na benzetilebilir. Nitekim Kutup Yıldızı da daima

yerindedir ve bütün öbür yıldızlar onun çevresinde dönmektedirler.

İnsanlığı yaratırken, gökyüzünün planı şuydu: İlk bilgileri edinmiş olanlar, bu bilgileri henüz edinmemiş olanları eğitecek ve ilkeleri ilk sezmiş olanlar, bunları sezmekte geri kalmış olanları eğitecek. Ben, Gökyüzünün halkları arasında, ilkeleri ilk sezmiş olanlardan biriyim ve bu ilkelerle, bu halkları eğiteceğim; ilkeleri öğreteceğim onlara. Bunu ben yapmayacak olursam, kim yapacak?

HÜKÜMET ETMEK DÜZELTMEKTİR

Şi Kang, hükümet etme konusunda ne düşündüğünü sormuştu Konfüçyus'a. Hocaların Hocası şöyle cevap verdi: Hükümet etmek demek, düzeltmek demektir. Siz halkı düzgün bir şekilde yönetecek olursanız, insanlar düzen dışına çıkma cesaretini bulabilirler mi hiç?

AĞIR AĞIR VE BÜYÜK

Şü Fu valisi de hükümet etme konusunda ne düşündüğünü sormuştu Konfüçyus'a. Ve Hocaların Hocası şöyle demişti: "İşlerin çarçabuk olmasını istemeyeceksin, küçük avantajlara bağlanmayacaksın. İşlerin çarçabuk olması, iyi bir şekilde yapılmalarını engeller. Küçük avantajlara takılıp kalmak da büyük işlerin yapılmasına engel olur.

OT VE RÜZGÂR

Konfüçyus'a, hükümet etme konusunda ne düşündüğünü sormuştu gene Şi Kang. Demişti ki: İlkelere uygun davrananların iyiliği için ilkesiz kişilerin öldürülmesine ne dersiniz? Hocaların Hocası şu cevabı vermişti: Niçin öldürmeden hükümet edilmesin ki? Siz daima iyilik ister ve iyi davranırsanız halk da iyi olacaktır. Üstlerle astlar arasındaki ilişki, rüzgârla ot arasındaki ilişki gibidir: Rüzgâr hangi yönden eserse, ot da o tarafa doğru eğilir.

MENSİÜS (Çince aslı: Meng Tsö)

Mensiüs, İ.Ö. 372-289 yılları arasında yaşamış olan Çinli düşünür. Konfüçyus'un torunu olan Tse Tse'nin öğrencisi olan Mensiüs, Konfüçyus'un öğretisini, sosyal ve siyasal problemlere uygulamıştır. Siyasal ahlak anlayışı "iyilikseverlik" ilkesine dayanan Mensius, Hükümdar'dan herşeyden önce "insaniyet" ve "hakkaniyet" ölçüleri içinde davranmasını ister; çünkü insan doğasının kökünde, "iyilik olduğuna inanmaktadır.

ÇIKAR VE ADALET

Liang hükümdarı Hui'yi ziyarete gitmişti Mensiüs.

Hükümdar ona şöyle dedi: Ey bilgeler bilgesi, bunca yolu uzun bulmayıp da buraya kadar gelmiş olduğunuza göre, sanırım, ülkemin ve saltanatımın çıkarı bakımından bana lütfedecek öğütleriniz de vardır.

Mensiüs şöyle cevap verdi: Devletlû Hükümdar, niçin "çıkar" sözcüğünü kullanıyorlar acaba? Benim elimden gelen, sadece iyilik ve adalet öğütlemektir. Bu konular dışında hiç bilgim yoktur benim.

Devletli Hükümdar: "Benim saltanatımın çıkarı için ne yapmak gerekir acaba?" derse, yüksek görevliler de: "Ailelerimizin çıkarı için ne yapmak gerekir acaba?" diyeceklerdir; küçük memurlarla halk: "Kendi çıkarımız için ne yapmamız gerek?" diye soracaklardır kendi kendilerine. Ve çok geçmeden astlarla üstler, bu çıkarı biribirlerinden koparmaya girişeceklerdir; böylece hem ülke, hem de saltanatınız tehlikeye girmiş olacaktır... Devletli Hükümdar sadece "iyilik" ve "adalet" desin ve sadece bu konularda düşünsün.

Hükümdar sordu gene: Bir saltanatı güçlü kılan erdem nedir?

Mensiüs şöyle cevap verdi: Halkı sevmek ve savunmak; böyle davranan bir hükümdarın saltanat gücünü hiç kimse engelleyemez.

TUKİDİDES (Thukydides)

Tukidides, İ.Ö. yaklaşık 460-395 yılları arasında yaşamış olan Eski Yunanlı tarihçi. Atina'da doğan ve Trakya prensi Oloros'tan inme soylu bir ailenin oğlu olan Tukidides, sıkı ve gelişkin bir eğitimden sonra, 424 yılında, Trakya'yı Spartalılara karşı korumak göreviyle, Atina donanmasının kumandanlığına atandı. Bu işi başaramayıp ihanetle suçlanınca da, selameti sürgünde buldu ve Trakya'ya yerleşerek uzun yıllar oradaki altın madenlerini işletti. Bu arada bol bol gezdi ve Peloponnesos Savaşı *adlı ünlü yapıtı için özellikle Spartalılardan bilgi topladı. Bu kitap, yazarını, uyguladığı kesinlikle tarafsız ve nesnel metod sayesinde, Eski Çağ'ın ilk tarihçisi yapacaktır.*

ATİNA DEMOKRASİSİ

Siyasal yasalarımızın komşularımızı yöneten yasalardan hiç bir eksik yanı yok; başkalarını taklit etmek şöyle dursun, onlara örnek oluyoruz. Devletin bizde bir azınlığın değil de, bütün toplumun çıkarı doğrultusunda yönetilmesi olgusundan dolayı rejimimiz demokrasi adını aldı. Kişisel anlaşmazlıklar konusunda ise, bütün herkes yasalar önünde eşit durumdadır; ama kamu hayatına katılma konusunda bütün herkes kendi öz değerine göre saygı görür ve alt olduğu sınıftan çok kendi kişiliğinin ölçüsüne vurulur. Ayrıca bizde Site'ye hizmet edebilen hiç kimse, yoksulluğundan ya da toplumsal durumunun kötülüğünden utanç duymaz. Cumhuriyet yönetiminde kuralımız özgürlüktür ve günlük ilişkilerimizde kuşkuya yer yoktur. Aklına estiği gibi davrandı diye, komşumuza kızdığımız görülmemiştir. Ayrıca, hiç bir maddesel zarara yol açmasa da, sırf ortaya koyduğu görüntü bakımından acı ve tiksinti uyandıran aşağılamalara da iltifat ettiğimiz yoktur. Kişisel ilişkilerimizde zorlamaya başvurmayız katiyen. Sağlıklı bir korku, Devlet yasalarına karşı gelmemizi önler. Yöneticilere ve yasalara, bunlar arasında da özellikle ezilenlerin korunmasını sağlayanlara boyun eğmekten hiç bir vakit geri durmamışızdır.

ŞENLİK VE SAVAŞ

Ayrıca, yorgunluğumuzu gidermek üzere, ruh dinlendirici bir çok eğlence düzenlemişizdir. Bütün yıl boyunca oyunlar ve şenlikler biribirini kovalar bizde. Günümüze kattıkları hoşlukla üzüntülerimizi siliveren özel eğlencelerimiz vardır. Kentimizin önemi ve saygınlığı, toprağın tüm kaynaklarını bize akıtmaktadır. Böylece, ülkemizin ürünlerinden olduğu kadar, bütün evrenin ürünlerinden de yararlanmaktayızdır.

Savaş konusuna gelince... Şu bakımdan hasımlarımızdan ayrılmak-

tayızdır: Kentimiz herkese açıktır; öğrenilmesi düşmanlarımızın işine yarayabilecek bir bilginin alınmasını önlemek üzere, Spartalıların yaptığı gibi kentimizde oturmak için görevlilerden özel izin almak zorunda tutmayız yabancıları. Bu konudaki güvenimiz, savaş hazırlıklarından da ve hilelerinden daha çok, eylem sırasındaki cesaretimizden gelir.

TEHLİKE VE YİĞİTLİK

...Başka alanlarda güçsüzlük göstermiş olanlar, savaştaki yiğitliklerinin ön plana getirilmesini fazlasıyla hak ederler. Çünkü kötülüğü iyilikle silmişlerdir ve böylece gerçekleştirdikleri kamu hizmeti, özel hayatlarındaki kusurları büyük ölçüde telafi eder. İçlerinden hiç biri, zenginliğin, onu, zevkleri göreve yeğ tutacak kadar gevşetip uyuşturmasına izin vermemiştir. İçlerinden hiç biri, yoksulluktan kurtulup zengin olmak umuduna kapılıp da tehlike karşısında duraklamamıştır. Düşmanın cezalandırılmasının bu türlü nimetlerden üstün tutulması zorunluğunu bildikleri için, bu tehlikeyi en güzel tehlike saydılar; dolayısıyla da bu tehlikeye göğüs gererek düşmanı cezalandırmak, o büyük onura erişmek istediler.

İKTİDAR

Bu iktidardan vazgeçemezsiniz. Korku sonucu ya da dinlenme gereği öyle bir kahramanlığı göstermeye niyetlenseniz bile! Bir çeşit zorbalıktır iktidar: Onu ele geçirmek, bir adaletsizlik gibi gözükebilir ama ondan, elinizdeyken vazgeçmek, kesinlikle bir tehlikeye atılmak olur.

SAVAŞI BİTİRMEYİ BİLMEK

...Durumumuz eskiden beri olduğundan farklı değil ama erzakımız tükendi. Ve bu felaket bütün herkesin başına çöktü. Bu yüzden, devletinizin bugünkü gücünün ve yeni kazandığınız zaferlerin sizi, talihin hep size güleceğine inandırması son derece yanlış olur. Bilge kişi, güvenliği için başarıdan da sakınmasını bilen kişidir ve talihsizlik anında, yılmadan, becerikli davranmaya çalışan kişidir: Çünkü bilir ki savaştan çok, kaderin oyuncağıdır. Böyle olduğu için de, talihsizlikle en az karşılaşan gene odur. Çünkü zafer sarhoşluğuna kapılmaksızın, işler tam dilediğince gittiği an savaşı sona erdirmiştir.

YENİK DÜŞENLER İÇİN EN BÜYÜK TEHLİKE

Egemenliğimizin sona ereceğini kabul etsek bile, bunun sonucundan ürkmüyoruz. Çünkü yenik düşenler için asıl korkulması gerekenler... imparatorluk sahibi halklar değil, eski efendilerine saldırıp da onları yenmeyi başaran uyruklardır.

EFLATUN (Platon)

İ.Ö. 427-347 yılları arasında yaşamış olan Eski Yunan filozofu. Asıl adı Aristokles'tir. Sonradan kendisine, "geniş omuzlu" anlamına Platon ismi verilmiş ve bu takma ad Araplar tarafından Eflatun *şekline sokulmuştur. Baba tarafından son Atina kralı Kodros'a, ana tarafından da Solon'a uzanan soylu bir ailenin oğludur. Nitekim politikaya atılmak amacıyla iyi bir öğrenim görmüştür. Yirmi yaşında, tragedya yarışmalarına katılmak üzereyken ünlü düşünür Herakleitos'un tilmizi Kratulos'la karşılaşmıştır. Felsefeye böylece açılan Eflâtun çok geçmeden Sokrates'in öğrencisi olacaktır. Sekiz yıl boyunca Sokrates'ten ayrılmayan Eflâtun ünlü bilgenin ölüme mahkum edilmesi ve art arda iktidara geçen partilerin biribirinden beceriksiz ve yıkıcı politikası karşısında tiksintiye kapılarak, 399 yılında, Sokrates'in bir başka öğrencisinin... ünlü geometri bilgini Euklides'in yaşamakta olduğu Megara'ya gitmiş; oradan da uzun bir geziye çıkmıştır: İlkin Eski Mısır'a giden Eflâtun orada -bir rivayete göre- Hermes gizemlerine mahrem edildikten sonra Kirene'ye geçecek ve matematik bilgini Teodoros'la tanışacaktır. Buradan Güney İtalya'ya çıkan Eflâtun Tarent'te, siyaset adamı ve Puthagoras'çı bilgin Arkhitas'la dostluk kurmuştur. Daha sonra, ünlü zorba hükümdar (tiran) Dionusios I'in karısının kardeşi Dion tarafından, hükümdara reformcu görüşler aşılamak üzere Sirakuzai'ye çağrılan filozof, Sicilya'ya geçmiştir. Ama Eflâtun'un kendisine ders vermeğe kalkmasına öfkelenen tiran, filozofu tutuklatıp Aigina'da köle olarak satışa çıkartacak; ve Eflâtun, Kirene'li dostlarından birinin kendisini tesadüf sonucu tanıyıp satın alması sayesinde özgürlüğüne kavuşacaktır. 387 yılında Atina'ya dönen Eflâtun, orada* Akademia *adını verdiği ünlü okulu kurmuştur. Tarihin tanıdığı, halka açık ilk yüksek öğretim enstitüsü budur. Başta Aristoteles olmak üzere birçok filozof ve devlet adamı yetiştiren Akademia, tam dokuz yüzyıl boyunca öğretime devam etmiştir. Okulunun gördüğü büyük rağbete rağmen Eflâtun, yirmi yıl sonra Dionusios I öldüğünde, gene Dion'un çağrısı üzerine ve bu sefer de Dionusios II'yi eğitmek üzere, Sirakuzai'ye gitmekte tereddüt etmeyecektir. Ama yeni tiran, Dion'u İtalya'ya sürmüş; Eflâtun'u ise, sözlerine katiyen kulak asmaksızın, sadece pohpohlayarak maiyetinde tutma yoluna gitmiştir. Bu yarı tutsaklıktan, Arkhitas'ın Tarent'ten yolladığı bir savaş gemisi sayesinde kurtulan Eflâtun, 361 yılında Sirakuzai'ye üçüncü bir yolculuk daha yapacak, ama bu sefer de, kendisini adamış olduğu "İdeal Devlet"i kurma arzusunu gerçekleştiremeden dönecektir. Ve filozof, son yapıtı olan* Yasalar'ı *("İdeal Sirakuzai Devleti'nin yasaları"nı)tamamlayamadan ölecektir.*

Eflâtun'un öğretisini kökünden kavrayabilmek için, Peloponnesos Savaşı sırasında Atina'nın içine düştüğü derin bunalımı gözönüne almak gerekir. Tinsel ve siyasal olmak üzere, iki yönlü bir bunalımdır bu: Tinsel açıdan, o güne kadar Eski Yunan sitelerinin dayandığı bütün fikirler temelinden sarsılmış; ve sofist (bilgici) filozofların önerdiği, çoğu zaman aşırı bir töredışçılığa varan "görecelcilik" akımı, zihinleri altüst etmiş bulunmaktadır. Kaba kuvvet taraftarlarının elinde birer zorbalık aracı haline gelen adalet ve yasa kavramlarına, bu durumda, yeni baştan değer ve saygınlık kazandırmak; bu kavramları, her türlü çalkantıya karşı koruyabilecek değişmez ilkelere bağlamak.. yani "metafizik bir temel üzerine oturtmak" gerekmektedir. Siyasal açıdansa, Eski Yunan sitelerinin hükümet şekilleri hemen daima "en iyilerin yönetimi" demek olan aristokrasi ile başlamış ve önce timokrasi'ye (askeri yönetim'e), sonra oligarşi'ye (küçük bir zümrenin iktidarı'na), sonra demokrasi'ye, sonra da anarşi'ye dönüşerek en zorba rejim olan tiran yönetimine (istibdad'a) kadar düşmüştür. Demek ki bu alanda da "en iyi" ye dönmek ve mutlak değerlere dayanan bir "İdeal Devlet" kurmak gerekmektedir.

Bu iki zorunluğu kavramış olan Eflâtun, herşeyden önce kendi yurdunun dertlerine çare arıyordu. Ve Atina sitesini saran bunalım, Batı metafiziğinin kurucusu Eflâtun'u, tıpkı kendisinden yirmi iki yüzyıl sonra daha üstün plandaki bir tarihsel bunalım sonucu bu metafiziği yıkmaya gelen Karl Marx gibi, hem bir fikir, hem de bir eylem adamı olmaya sürüklemiştir. Nitekim filozof, sitesinin siyasal bunalımı için de, kendi kurmuş olduğu ünlü "İdea'lar teorisi"nden kaynaklanan köklü çözümler getirmektedir. Eflâtun , bu konudaki çözümleyici düşüncelerini Devlet *adını taşıyan ünlü diyalogunda açıklamıştır.*

ANARŞİ ÜZERİNE

Herkes kendi idaresini iktidara zorla kabul ettirmek istediği ve hükümet -halkın gözünde sevimliliğini yitirmemek kaygısıyla- herkesin hoşuna gidecek şekilde davrandığı zaman, anarşi başlamış demektir. Bundan da zorbalık ve toplumsal yıkım doğar.

BİR DEVLET NASIL UÇURUMA SÜRÜKLENİR

Devletin koruyucuları, tarla, ev ve para sahibi oldukları anda koruyuculuktan çıkıp evcimen kesilirler ve devletin savunurları iken, zorbaları ve düşmanları haline gelirler. Nefret edip edilerek, av hayvanları gibi kovalayıp kovalanarak geçireceklerdir tüm hayatlarını, dıştaki düşmanlarından daha çok ve gittikçe daha sık, içteki düşmanlarından

korkacaklardır. Ve böylece hem kendilerini, hem devleti, kaçınılmaz bir şekilde uçuruma sürükleyeceklerdir.

ADALET ÜZERİNE

Adaleti, bizleri herkesten aldığımızı herkese vermeye sürükleyen bir erdem olarak tanımlamak, son derece yanlıştır. Nitekim bu türlü bir adalet anlayışının sudan ucuzluğunu ortaya koymak işten bile değil: İnsanların kişiliğini hiç bir şekilde hesaba katmamaktadır bu anlayış; deliyi akıllı, kötüyü iyi gibi göz önüne almaktadır.. Ayrıca ve özellikle bu anlayış, insanoğlundaki, bir emaneti kazanç yolunda kullanma yatkınlığını bütün öbür niteliklerinden üstün tutmağa götürür bizi, oysa söz konusu yatkınlık, insanları soyma yatkınlığından pek de farklı değildir.

İYİLERİN CEZASI

İyi insanlar hükümet etmek istemiyorlar. Onları hükümet etmeğe zorlayacak bir ceza gerekli bu durumda. Ve en ağır ceza, sizden çok daha kötü ve çok daha yeteneksizler tarafından yönetilmektir.

DEVLET'İN KÖKENİ

Devlet, doğuşunu, bireyin kendi kendine yetememekten gelen güçsüzlüğüne ve ihtiyaç duyduğu binlerce şeyin varlığına borçludur.

DEVLET ADAMININ NİTELİKLERİ ÜZERİNE

Filozof, zamanında öfkeli, çok çabuk kavrayışlı ve güçlü: İşte, Devlet'in kusursuz koruyucusu olmaya aday bir adam böyledir.

Yalan söyleme hakkı olan biricik insanlar, Site'nin yöneticileridir: Devlet çıkarı gerektirdiğinde, düşmanları ya da yurttaşları aldatmak için. Ama başka hiç kimsenin bu kadar nazik bir işe bulaşma hakkı olamaz.

HERKESE KENDİ GÖREVİ

Bizim tasarladığımız Devlet'in bir özelliği de, kunduracının orada sadece kunduracı olması ve kunduracı iken aynı zamanda kılavuz olmaması, tarımcının sadece tarımcı olması ve aynı zamanda yargıç olmaması, savaşçının sadece savaşçı olması ve aynı zamanda tüccar olmaması; böylece bütün herkesin kendi hünerini yerine getirmesidir.

Kesinlikle ve apaçık bir nokta vardır: Yaşlılar kumanda, gençler de itaat edecektir.

ZENGİNLİK VE YOKSULLUK ÜZERİNE

Koruyucularımız için yeni bir görev daha bulduk: Zenginlik ve yoksulluk denilen bu iki belanın, ne yapıp edip, Site'ye sızmasını önlemek. Çünkü bunların birincisi, gevşeklik, dalgacılık ve yenilik isteği yaratır; ikincisi de, aynı yenilik isteğinin yanı sıra, kalleşlik ve kötülük etme arzusu doğurur.

BÜYÜMENİN SINIRI

Büyüme, Devlet'in birliğini ve bütünlüğünü tehlikeye atmayacak olan ölçü ve sınırlar içinde geçerlidir ancak.

KOMÜNİZMİN İLKELERİ

Koruyucuların karıları çıplak dolaşacaklardır... onların giysileri, erdemdir çünkü... ve kocalarıyla birlikte, savaş da dahil, Devlet'in korumasına ilişkin bütün çalışma ve etkinliklere katılacaklardır; ve başka hiç bir işle uğraşmayacaklardır.

Bu kadınlar, savaşçılarımızın kadınları, bütün hepsinin ortak karıları olacaklardır. Hiç biri özel olarak hiç bir savaşçıyla evlenmeyecek ve birlikte oturmayacaktır. Çocuklar da bütün herkesin çocuklarıdır: Hiç bir baba, çocuğunu, hiç bir çocuk da babasını tanımayacaktır.

Çocukların bakımına ve yetiştirilmesine gelince: Çocuklar doğar doğmaz hemen onlar için özel olarak kurulmuş bir komiteye emanet edileceklerdir. Erkeklerle kadınlar kamu görevlerini ortaklaşa ve el ele yürüttüklerine göre bu komite, kadınlarla erkeklerden karma bir komite olabileceği gibi, sadece kadınlardan ya da sadece erkeklerden de oluşabilir.

DEMOKRASİ ÜZERİNE

Yoksullar, düşmanlarına karşı zafer kazanıp da bunların kimisini kılıçtan geçirdikleri, kimisini sürgün ettikleri, arda kalanlarla da hükümeti ve yüksek görevleri eşit olarak paylaştıkları anda, demokrasi kuruldu demektir.

Bu kuruluş yasası, ilk bakışta, dünyanın en güzel yasası gibi gözükür insana. Rengarenk bir manto gibidir hükümet: Bütün karakterlerin ve özelliklerin bir araya geldiği bir güzellik örneği gibidir ve bu türlü görünümlerin hem meraklarını kamçıladığı, hem de zevk verdiği çocuk ve kadınlara benzeyen birtakım insanların böyle bir kuruluşu gerçekten en iyi ve en güzel kuruluş diye kabul etmeleri olasılık dışı değildir.

Hürriyetle bozulup çürüyen demokratik bir devletin başına kötü sâkiler çöker hemen; ve o devlet, ölçü tanımaz artık, sadece hürriyetle sarhoş olur. O zaman da, eğer yöneticiler uysal değilse ve o devletin halkına tam bir özgürlük tanımıyorlarsa, halk suçlamaya koyulur onları; ve halk düşmanları olarak cezalandırır.

Aşırı hürriyet, hem bireyi, hem devleti, aşırı köleliğe sürükler ancak.

TİRANLIK ÜZERİNE

Değişmez bir çalışkanlığı yok mudur halkın. Bir favori seçip başının üstüne oturtmak ve o favorinin iktidarını durmaksızın geliştirip arttırmak?

Cesareti olanları, gönlü yüceleri, temkinlileri, zenginleri son derece dikkatle seçip ayırmak zorundadır tiran. Ve mutluluğu, bunların hepsiyle ister istemez savaşmasına ve bunlara, tamamıyla temizleyinceye dek, durmaksızın tuzaklar kurmasına bağlıdır. Tiran için seçenek şudur: Sefil ruhlu... ve zaten ondan nefret eden insanlarla bir arada yaşamak ya da hayata elveda demek.

KSENOFON

Ksenofon (Atinalı *diye anılır), İ.Ö. yaklaşık 430-355 yılları arasında yaşamış olan Eski Yunan düşünürü ve tarih yazarı. Varlıklı bir ailenin oğludur. Önce bilgici filozofların, sonra da Sokrates'in öğrencisi olmuştur. 401 yılında Anadolu'ya geçen düşünür, Pers imparatoru Kiros'la dostluk kuracak, Kiros'un ölümü üzerine de Onbinlerin Dönüşü'nde önemli bir rol oynayacaktır. Ksenofon bu ünlü olayı,* Anabasis *adlı yapıtında bize aktarmıştır. Çok geçmeden Atinalı yurttaşları tarafından sürgün cezasına çarptırılan düşünür, Sparta kralı Agesilas'ın hizmetine girerek ilkin yeni bir Anadolu seferine, sonra da Spartalıların Atina'ya karşı giriştikleri Koronei Savaşı'na katılacak; daha sonra da Sparta devleti tarafından kendisine ayrılan bir araziye yerleşerek yapıtlarının çoğunu orada kaleme alacaktır. Ksenofon'un,* Anabasis'*ten sonraki en önemli yapıtları arasında, aşağıda parçalar aktardığımız* Kurou Paideia *(Kiros Nasıl Eğitildi) ve* Hieron *(Kutsal Olan) başlıklı kitapları yer alır. Ksenofon, hayranı olduğu dostu Pers imparatoruna ayırdığı yapıtında, monarşist bir düşünür olarak karşımıza çıkar. Ona göre Kiros, aydın, bilgili ve görgülü bir despot örneğidir ve bir devletin ancak böyle bir hükümdar tarafından yönetilmesi gerekir.*

.DEVLET BAŞKANI ÜZERİNE

Kiros konuşmasını bitirdikten sonra Krizantas ayağa kalktı ve şöyle konuştu: "Dostlarım, ben başka birçok durum ve koşullar içinde de bir kesin gerçeği gördüm: İyi bir hükümdar ile iyi bir aile babası arasında en ufak bir fark olmadığıydı bu kesin gerçek. Nitekim iyi bir aile babası, herşeyden önce, çocuklarının geleceğini sağlam bir güvence altına almaya çabalar ve biraz önce Kiros da bize, mutluluğumuzu sağlam temeller üzerine oturtmamıza yarayacak öğütler verdi. Ama bir nokta var ki, o nokta üzerinde gereğinden daha az durdu sanıyorum: Ben işte şimdi o nokta üzerinde sizlere açıklamalar yapmak istiyorum. Düşünün bir hele: İtaatsiz askerlerle hangi düşman kenti alınabilir, hangi dost kent korunabilir? Hangi disiplinsiz ordu bir zafer kazanabilir? Hangi ordu, herkesin kendi kişisel güvenliğini sağlamaktan başka bir şey düşünmediği ordu kadar kolayca yenik düşebilir?... İşte bizler, itaat etmesini bildiğimiz içindir ki, gece gündüz, görevimizin bizi gerektirdiği yere hızla yetişebildik; hükümdarlarımızın ardında sımsıkı durduğumuz ve bütün emirlerini yerine getirdiğimiz içindir ki, önünde durulmaz bir ordu haline geldik. Biliniz ki itaat, mal mülk elde etmenin en iyi çaresi olduğu kadar, elde edilenleri korumak için de en iyi yoldur.

Aristoteles, İ.Ö. 384-322 yılları arasında yaşamış olan Eski Yunan düşünürü. Babası, Makedonya Kralı,Amintas'ın özel hekimi olan ve çocukluğundan beri kültürlü bir çevre içinde yetişen Aristoteles, on yedi yaşında Atina'ya gelerek Platon'un Akademia'sında okumuş ve daha sonra da bu okulda öğretmenlik yapmıştır. Yirmi yıl süresince hocası ve üstadı Platon'un yanında çalışan Aristoteles, felsefeyle olduğu kadar doğa bilimleriyle ve tıpla da uğraşarak, diyalog tarzındaki ilk yapıtlarını kaleme almıştır. Platon'un ölümünden sonra Atina'dan ayrılan düşünür, o iki yıl boyunca çeşitli geziler yapmış ve bu arada Pella'da Kral Filipos tarafından oğlu veliaht (Büyük) İskender'i yetiştirmekle görevlendirilmiştir. Öğrencisi savaş seferlerine başladığı zaman Atina'ya dönen Aristoteles, burada Likeion *(Lise) adlı okulunu kurmuştur. Ünlü filozof, derslerini bu okulun bahçesinde dolaşarak verdiği için, felsefesini benimseyenlere Peripatos'çular, yani* Gezinenler *(eski terimle, "Meşşaiyyun") adı takılmıştır. Aristoteles asıl büyük yapıtlarını işte bu süre içinde meydana getirmiştir. Gene bu süre içinde filozofun, hocası Platon'un felsefesinden kesin olarak ayrıldığı da görülmektedir.*

İskender'in ölümünden sonra Atina'da Makedonyalılara karşı mücadele açan bir partinin güçlenip iktidarı ele geçirebilecek duruma gelmesi üzerine zor duruma düşen ve Sokrates'in ölüme mahkum edilişine telmihte bulunduğu ünlü deyişiyle, "Atinalıları felsefeye karşı ikinci bir suikasttten esirgemek için", Euboia adasına göçen filozof çok geçmeden gene orada ölmüştür.

Felsefe alanında olduğu gibi, çağının bilimleri bakımından da daha yaşarken kesin bir otorite haline gelmiş olan Aristoteles'in görüşleri, aşağı yukarı iki bin yıl boyunca, insan düşüncesini etkisi altında tutmuştur. Bundan ötürü Batı'da olduğu gibi Doğu'da da, "filozof" dendiği zaman akla daima o gelmiştir; yani, büyük düşünürün adını ayrıca söylemek gereği artık duyulmamıştır. Bunun yanı sıra da İslâm felsefesinde Aristoteles, "hace-i evvel" ("ilk öğretmen") diye anılagelmiştir.

Platoncu idealizme karşı Aristoteles'in düşüncesi, bilimsel bir anlayışa açılan eleştirici ve ampirik bir karaktere bürünür. Aristoteles'te Platon'un "idea"sının yerini "form" (ya da,"biçim") almaktadır. Düşünüre göre politika ise, somut bir incelemeye konu olabilir ancak. Nitekim Aristoteles, politika konusuna son derece gerçekçi bir yaklaşımla eğilmekte ve insanları, olmaları gerektiği gibi değil, oldukları gibi göz önüne almaktadır. Ama bu tavır onun, çeşitli yurttaş kategorilerinin kusurlarını dengelemeğe yönelik bir hükümet etme metodu önermesi-

ni engellemez. Bu bakımdan Aristoteles, tam bir "yasal" cıdır; özellikle zenginler ve yoksullar arasında böyle bir dengenin zorunlu olduğunu savunan bir iktidar teknisyeni olarak Aristoteles, orta sınıfları savunmakta; bu da düşünürün politik görüşlerine, son derece ilginç şekilde, modern bir boyut kazandırmaktadır.

İNSAN BİR SOSYAL HAYVANDIR

Birçok köyün birleşmesinden oluşmuş olan toplum, Site'yi meydana getirir. Site sadece varlığını sürdürmek için değil, ayrıca refahı sağlamak üzere örgütlenmiş olduğu için, kendi kendine yetme özelliğine sahiptir. Demek ki toplum dediğimiz bu şey de, doğanın tüm öbür öğeleri gibi, doğa tarafından istenmiştir. Ve her şeyin doğası, doğrudan doğruya kendi ereğidir. Nitekim bir varlık, hangi türden olursa olsun (insan, at, aile, vb.), yetkin ise, deriz ki o varlık doğaya uygundur. Üstelik de, gene aynı nedenden ötürü, öbürlerini aşan ve verilmiş olan ereğe en çok yaklaşan şeyin, en iyi, en yetkin şey olarak göz önüne alınması gerekir. Kendi kendine yeterlik, doğadaki her türlü ürünün yöneldiği bir erektir; en yetkin, en kusursuz durum da budur. Dolayısıyla besbellidir ki her Site, doğaya uygundur, doğanın içindedir ve gene dolayısıyla besbellidir ki insanoğlu, siyasal toplum için yapılmıştır. Doğası bakımından... ama bir rastlantı sonucu değil de, kendi doğasının sonucu olarak.. yurtsuz bırakılmış bir varlık, insanın çok üstünde ya da çok altında berbat bir birey olurdu. Homeros'un deyişiyle:

"Evsiz, kimsesiz ve yasa tanımaz..."

bir yaratık olurdu böyle bir birey..

Doğası bakımından böyle bir kimse, hiç bir gemle gemlenemez yaratılmış olacağı için, savaş kokardı ancak ve bir yırtıcı kuş gibi, daima ötekilerin üzerine çökmeğe hazır dururdu.

Dolayısıyla da insan, arılardan ve birlikte yaşayan bütün öbür hayvanlardan daha toplumcul bir sosyal hayvandır.

İnsanın, hernangi bir arıdan ya da sürü halinde yaşayan sürücül herhangi bir başka hayvandan daha yüksek derecede sosyal bir hayvan olduğu şüphe götürmez. Gerçekten de, bize göre doğa hiç bir şeyi boşuna yapmamaktadır ve bütün hayvanlar arasında bir tek insan, söz söyleme yeteneğine sahiptir. Oysa ses, sevinç ve acıdan gayrı hiç bir şeyi belirtemediği ve bundan ötürü öteki hayvanların da malı olduğu halde (zira hayvanların doğası, haz ve acı duyumlarını almağa ve duyumları anlatıp belirtmeğe de yeterlidir), söz, yararlı ile zararlıyı, giderekten de adalete uygun olanla uygun olmayanı dile getirmeğe yarar: İnsanın öteki hayvanlara oranla öz karakteri de; iyi ile kötünün, adaletli ile adaletsizin ve öbür ahlak kavramlarının duygusuna sahip tek varlık oluşudur; aile ile Site de, işte bu duyguların ortaklığından doğar.

ÖZEL MÜLKİYET VE KULLANIMI ÜZERİNE

Genellikle, başkasının hayatını paylaşmak, bütün herşeyi ortaklaşa hale getirmek, alabildiğine güç bir iştir insanlar için.. Ortaklaşa mülkiyet ya da bölünmez iyelik (eski terimle, "şayian mülkiyet") sahipleri arasında, çıkarları ayrılmış yurttaşları arasında olduğundan çok daha sık ve çok daha çabuk çatışma doğacaktır.

Dostlara, konuklara ve iş arkadaşlarına karşı güleryüzlü ve yardımsever davranmak, hazların en büyüğüdür ve bu hazzın, özel mülkiyet sahibi olmakla tadına varılabilir ancak... Zira insanoğlunda, onu dostluğa ve türdeşleri için kaygılanmağa sürükleyen iki egemen dürtü vardır: Mülkiyet duygusu ve tekelci sevgi. Platon'un yanılgısı, Site'de mutlak birliği gerçekleştirmek istemesindedir; tıpkı bir senfoniyi aynı perdeden bir sese indirgemek gibi, olanakdışı bir iştir oysa bu iş; çünkü Site, eğitim aracılığıyla birliğe kavuşturulması gereken bir çoğulluktur.

Dostlar arasında herşey ortaklaşadır... diyen atasözüne uygun olarak, ürünlerden ortaklaşa yararlanma sağlandığında, insanoğlundaki çıkarsevmez duygular da karşılanmış ve doyurulmuş olacaktır. Sparta Sitesinde, yurttaşlar biribirlerinin kölelerinden, binek hayvanlarından ve köpeklerinden, kendi köle, at ve köpeklerinden yararlanır gibi rahatça yararlanmakta ve yolculuk sırasında yiyeceğe ihtiyaç duyduklarında, kır boyunca tarlalarda bulduklarını rahatça almaktadırlar.

EKONOMİK HAYATIN ÖRGÜTLENMESİ VE KÖLELİK ÜZERİNE

Mutluluk, vücudun ihtiyaçlarını karşılamak ve insan etkinliklerinin sağlam yürümesini olanaklı kılmak için, maddesel ürünlerin de varlığını şart koşar. Hiç şüphe yok ki, daha önce de belirttiğimiz gibi, mutluluk, dışı ürünlere ve maddesel varlıklara sıkı sıkıya bağlıdır. Gerçekten de, maddesel kaynaklardan yoksun bir insanın iyi işler yapması, hepten olanaksız değilse bile, çok güçtür.

İnsanlar da kendi aralarında, bir ruh bir bedenden ve bir insan bir hayvandan ne kadar farklı ise, bir o kadar farklıdırlar. Bu farklılık açısından alta düşenlerde bütün emek verimi, beden gücünün kullanımına dayanır; zaten böyleleri de en iyi o işe yarar. Doğaları bakımından köledir bunlar; dolayısıyla da gene doğaları bakımından bunlar için en iyisi, bir efendinin otoritesi altında yaşamaktır... Kölelik, bir savaşı kazanan tarafın savaştan yenik çıkan tarafı köleliğe indirgeme gücüyle haklı gösterilemez, zira, köleliği hak etmeyen insanın köle oluşunu hiç bir biçimde hoşgörme olanağı yoktur. Köleliği ancak, bazı insanların doğaları bakımından aşağı oluşları haklı çıkartır... Hiç şüphe

yok ki doğa, hür insanların bedenlerini kölelerin bedenlerinden farklı biçimde yaratmağa yönelmektedir. Ama bunun tam tersini de görüyoruz sık sık:Hür insan bedenine sahip köleler olduğu gibi,köle ruhu taşıyan hür insanlar da var... En son olarak da, kölelerin çalışmasına daima bir sınır çizmek, bir son göstermek gerekir. Gerçekten de, yorucu çalışmalarının ödülü olarak kölelerin önüne hürriyeti koymak hem doğrudur, hem de avantajlıdır. Zira köleler, karşılığında bir ödül varsa ve kölelik süreleri de sınırlıysa, yorgunluğu seve seve kabul ederler... Demek ki: Efendinin köleyi azat kararı alması, hür insan hayatı sürmeyi hak eden bireyleri köle durumuna getiren toplumsal hayatın bu yanılgısını düzeltecektir.

TİCARET VE FAİZCİLİK ÜZERİNE

...Demek ki doğanın insana yüklediği bir ilk ödev, verdiği bir ders vardır: Üretim çalışması, kölelerin payına düşecektir. Ama doğanın insana verdiği bir bu kadar önemli ikinci bir ders de, ticareti ve parasal etkinlikleri Site'den sürüp çıkarmak gerektiğidir.. Mal edinmenin doğal yolları nelerdir? Tarım, hayvan yetiştirme, balık avlama, hayvan avlama, ve hatta... bir av çeşidi sayabileceğimiz yağmacılık. Bütün bu etkinliklerde, öbür canlı varlıkların insan tarafından özümlenmesi, mülkleştirilmesi vardır ve hiç şüphesiz ki doğa, bütün canlı varlıkları insan için yapmıştır. Buna karşılık ticaret, doğal olmayan, dolayısıyla da ortadan kaldırılması gereken bir mal edinme yoludur.

İki krematistik biçimi vardır: Birincisi, ihtiyaçları karşılamak amacıyla mal edinmeğe dayanır. Doğal, meşru bir biçimdir bu: Aile hayatının bilimi demek olan ekonominin alanına girer. Bir de krematistiğin ikinci bir biçimi vardır ki bu, ticaret etkinliğine dayanır... Krematistiğin evcil biçimi, paranın birikiminden başka bir ereğe yönelmiştir; oysa ikinci biçimin... yani ticaret etkinliğinin ereği, birikimin ta kendisidir. Bunun sonucunda bazı insanlar, söz konusu birikimin, ev yönetiminin de amacı olduğunu düşünür ve başlıca görevlerinin, para yedeklerini olduğu gibi korumak ve hatta durmaksızın arttırmak olduğu inancıyla yaşarlar hep. Bu tavrın nedeni, iyi yaşamağa değil de sadece yaşamaya yönelmelerindedir ve yaşama açlığı sınırsız olduğundan, bu açlığı doyurmak üzere, sınırsız araçlar arzu ederler. Ve hatta, iyi yaşamağa çabalayanlar bile, kendilerini beden zevklerine vermenin yollarını ararlar; bu yollar da servet sahibi olmağa bağlı göründüğünden, olanca vakitleri para toplayıp yığmakla geçer ve... krematistiğin ikinci biçimine böyle varılır. Öte yandan, her zevk bir aşırılık içinde bulunduğundan, bunlar, zevkte bu aşırılığı yaratacak hünerlerin ardına düşerler ve söz konusu zevke krematistiğin olağan, alışılmış yollarıyla ulaşmaktan yoksun kaldıklarında, tüm yeteneklerini

doğadışı bir doğrultuda seferber ederek, başka yollar denerler. Cesaretin görevi, para kazanmak değil, bizlere karar alma gücünü vermektir; askerlik ya da hekimlik sanatının görevi de para kazanmak değildir; bizlere zafer ve sağlık getirmekle yükümlüdür bu sanatlar. Ama bütün bu etkinlikler, erekleri para kazanmakmış gibi ve herşey bu amaca ulaşmak için bir araya getirilmek gerekmiş gibi göz önüne alınıp yürütülmektedir.

Tiksinmeyi en fazla hak eden, faizciliktir. Çünkü bundan sağlanan kazanç, doğrudan doğruya, paranın kendi varlığından ileri gelir ve paranın doğuşuna yolaçmış olan ereğe aykırıdır. Zira para, mübadele için yaratılmıştır; oysa faiz, paranın miktarını çoğaltır. Faiz sözcüğünün kökeninde de bu vardır zaten: Onları yaratanlara benzer çünkü tüm yaratılmış varlıklar ve faiz, paradan doğan paradır. Dolayısıyla da doğaya en aykırı düşen para kazanma tarzı, bu tarzdır.

TOPLUMDA ADALET ÜZERİNE

Bir mimar, kurduğu evi bir kunduracı tarafından yapılmış ayakkabılar karşılığında değiştiğinde, mimarın kunduracıdan, onun emeğini alması ve karşılığında da ona kendi emeğini vermesi gerekir... Mübadale edilen nesneler arasında bir ortak ölçü bulmak şarttır. Bu ölçü, biribirimize duyduğumuz ve toplumsal hayatı koruyup sürdüren ihtiyaçtan başka bir şey değildir... Her yurttaşın kendi kendini şuna iyice inandırması gerekir ki, hiç kimse kendisine ait değildir; bütün herkes, Devlet'e aittir ve bütün yurttaşlar, zaten, Devlet'in birer parçasıdırlar. Dolayısıyla da her parçanın yönetimi, pek doğal olarak, bütünün yönetimine göre biçimlenecektir.

TARIMIN ÖNEMİ

Karakterin pekişmesine büyük çapta katkıda bulunur tarım. Zira tarım, mekanik sanatların tersine, vücudu çalışmağa elverişsiz kılmaz, açık hava hayatına katlanmak ve sıkı çalışmak gücünü verir bedene; ayrıca da vücuda, savaş tehlikelerini göğüslemeğe hazırlar: Çünkü tarımcı, malları savunma dışı kalan tek insandır.

Cicero, İ.Ö. 106-43 yılları arasında yaşamış Romalı düşünür ve devlet adamı. Varlıklı ve tutucu zihniyette bir ailenin oğludur. Söz sanatı ve felsefe öğrenimi gördükten sonra Roma'da avukatlık yapmağa koyulmuş ve büyük yankı uyandıran davaları kazanarak ün salmıştır. 75 yılında Senato'da idare amirliğine getirilen Cicero, 69 yılında Roma belediyesi başkanlık divanı üyeliğine, 66 yılında da yüksek yargıçlığa gelmiştir. Bütün bu sürekli politik çabalar sonucunda düşünür, gene 66 yılında konsül seçilecektir. Tam yetkilerle donatılan Cicero, Catilina ve yeminli arkadaşlarına karşı yürütülen kırımı yönetecektir. Daha sonra Sezar'a karşı tezgahlanan entrikalara katılan, bu yüzden yurt dışına kaçmak zorunda kalan Cicero affa uğrayıp da Roma'ya dönünce kendini özellikle felsefeye ve söz sanatına adayacaktır. Sezar'ın katlinden sonra yeniden politikaya atılan düşünür, Marcus Antonius'a karşı şiddetli bir çıkış yapmış ve Triumvira polisi tarafından öldürülmüştür.

Devlet Üzerine *adlı yapıtında Cicero, en iyi devletin, monarşi, aristokrasi ve demokrasiyi kendi öz yapısı içinde bileştiren devlet olduğunu söyler. Düşünür, daha sonra kaleme aldığı* Yasalar *adlı yapıtında, "doğal hukuk" anlayışını geliştirmiştir. Bu anlayış, özetlemek gerekirse, Platon ile Aristoteles'in toplum felsefeleri arasında uzlaşma kurmağa yönelmiş bir girişimdir. Ve işte bu girişim, Roma hukukunun doğuşuna kaynaklık edecektir.*

YASA ÜZERİNE

Doğanın içine yerleştirilmiş egemen akıldır yasa; yapmamız gerekeni buyurur bizlere, yapmamamız gerekeni se şiddetle yasaklar..

İYİ YASA İLE KÖTÜ YASAYI AYIRT ETME KURALI

İyi bir yasayı kötü bir yasadan ayırt etmek için, doğadır elimizdeki tek kural. Ve doğa, bizlerin, hukuku adaletsizlikten ayırt etmemizi sağlamakla kalmaz sadece; genellikle ahlâk açısından güzel şeyleri çirkin şeylerden ayırt etmemizi de doğa sağlar. Zira bütün her yere dağılıp sinmiş bir çeşit zekâ, bize bunları tanıtıp bildirmekte ve ruhlarımızı, güzel şeyleri erdemlere, çirkin şeyleri de erdemsizliklere özdeş tutmaya yöneltmektedir.

AKIL ÜZERİNE

İyi ya da akla uygun toplumsal hayatı tanımlayabilecek bir genel ilke yoktur. En büyük erdem, sakınganlık ve ihtiyatlıktır ve toplumsal

sorunlar karşısındaki tutumumuzu, her durum ve koşulda, bu erdemlilik ilkesine göre ayarlamamız gerekir.

MÜLKİYETTE EŞİTLİK

Mal sahibi olmakta eşitlik istemek suçtur. Bundan daha büyük bir musibet düşünülemez.

YURTTAŞLAR VE İTAAT

...Görüldüğü gibi, topluma yöneticiler gereklidir. Çünkü onların becerikliliği ve titiz uyanıklığı olmaksızın, devletin varlığı devam ettirilemez. Ve devleti yönetme sanatı demek, bu yöneticilerin görev ve işlevlerinin iyi tanımlanması demektir. Ama onlara, kumanda ederken gözetmek zorunda oldukları kuralları söylemek yetmez; aynı zamanda, yurttaşların da nasıl itaat etmeleri gerektiğini belirtmek gerekir. Gerçekten de, iyi kumanda edebilmek için, daha önce bir süre itaat etmiş...yani kumanda altında kalmış olmak zorunludur ve itaat etmesini bilen kişi günün birinde kumanda etmeye lâyık görünür hemen. Dolayısıyla da: Bugün itaat edenin bir gün kumanda edeceğini umması ve bugün kumanda edenin de çok geçmeden itaat edeceğini unutmaması gerekir.

YASAMA ERKİ ÜZERİNE

Düzene konulup sonuca ulaştırılması zorunlu olan ve ama o günkü yöneticilerin uzmanlık alanına girmeyen bir iş varsa, halkın hemen uzman bir yönetici seçip ona o işi halletme yetki ve iktidarını vermesi gerekir.

Konsülün, baş yargıcın, olağanüstü yetki başkanın, ordu başkanının ve Senato tarafından konsüllerin seçimiyle görevlendirilen kimsenin, halk meclisini ve senatörleri toplantıya çağırma hakkı olmalıdır. Halk tarafından halkın haklarını korumak üzere seçilmiş olan görevlilerin Senato'yu toplantıya çağırma ve alınan kararları halkın önüne serme hakları olmalıdır. Gerek halk meclisinde ve gerekse Senato'da ılımlı davranmalıdır. Toplantıda bulunmayan senatöre, yokluğuna akla uygun bir mazeret gösteremediği takdirde ceza verilmelidir. Senatör, sırası geldiği zaman ölçülü konuşmalı ve halkın davasını savunmalıdır. Halk şiddete başvurmaktan sakınmalıdır. Bir kargaşalık çıktığı takdirde, bunu çıkaran suçlu muamelesi görmelidir. Kim tarafından alınmış olursa olsun, kötü bir tedbire karşı çıkana iyi bir yurttaş olarak bakılmalıdır...

MUSA'YA ON BUYRUK'TAN
(TESNİYE)

Allahın Rabbın memleketlerini sana vermekte olduğu milletleri, Allahın Rab attığı zaman ve onların mülkünü aldığın ve onların şehirlerinde ve evlerinde oturduğun zaman; Allahın Rabbın mülk edinmek için sana vermekte olduğu memleketinin ortasında kendin için üç şehir ayıracaksın. Kendin için yolu hazırlayacaksın ve Allahın Rabbın sana miras olarak verdiği memleketin sınırını üçe böleceksin, ta ki, her adam öldüren oraya kaçsın.

Ve sağ kalmak için oraya kaçacak adam öldüren hakkında yapılacak olan şudur: Komşusundan geçmişte nefreti olmayıp onu bilmeyerek vuran adam; meselâ, komşusu ile odun kesmek için ormana gider ve eli ağacı kesmek için balta ile vurur ve demir saptan çıkıp komşusuna değer ve ölürse; o, bu şehirlerden birine kaçacak ve sağ kalacaktır; yoksa kan öcünü alan, yüreği kızgınken, adam öldürenin ardını kovalar, ve yol uzun olduğu için ona yetişir ve öldürdüğü adamdan geçmişte nefreti olmadığından dolayı ölüme müstahak değilken onu vurur. Bunun için sana: Kendine üç şehir ayıracaksın, diye emrediyorum. Ve Allahın Rabbı sevmek ve daima onun yollarında yürümek üzre bugün sana emretmekte olduğum bütün bu emri yapmak için tutarsan, eğer Allahın Rab atalarına ant ettiği gibi senin sınırını genişletirse ve atalarına vermeyi vaat ettiği bütün diyarı sana verirse, o zaman kendin için bu üç şehir üzerine üç daha katacaksın; ta ki Allahın Rabbın miras olarak sana vermekte olduğu memleketinin içinde suçsuz kan dökülmesin ve senin üzerine kan olmasın.

Fakat bir adam komşusundan nefret eder ve pusuda onu beklerse ve onun üzerine kalkıp onu vurursa ve o ölürse ve bu şehirlerden birine kaçarsa, o zaman kendi şehrinin ihtiyarları gönderip onu oradan alacaklar ve ölsün diye kendisini kan öcünü alanın eline vereceklerdir. Gözün ona acımayacaktır, fakat sana iyilik olsun diye suçsuz kanı İsrailden kaldıracaksın.

Allahın Rabbın mülk edinmek için sana vermekte olduğu diyarda alacağın mirasında, eski zaman adamlarının koymuş oldukları komşunun sınırının yerini değiştirmeyeceksin.

Bir adama karşı işlediği, işlediği her türlü suçta, her türlü fesat, yahut üç şahidin sözü ile bir şey sabit olacaktır. Eğer bir adama karşı kötülük hakkında şehadet etmek üzre, ona karşı yalancı bir şahit kalkarsa, o zaman aralarında dava olan iki adam, Rabbin önünde, o günlerde olan kâhinler ve hâkimlerin önünde duracaklar, ve hâkimler iyice araştıracaklar ve işte, eğer şahit yalancı şahitse ve kardeşine karşı yalan yere şehadet etmişse o zaman kardeşine yapmayı düşündüğü ne

ise kendisine yapacaksınız ve aranızdan kötülüğü kaldıracaksınız. Ve artakalanlar işitip korkacaklar ve artık bir daha aranızda bunun gibi kötü bir şey yapmayacaklardır. Ve gözün acımayacak; can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak.

1. SAMUEL'DEN

Ve Rab Samuel'e dedi: Sana dedikleri her yerde kavmin sözünü dinle, çünkü reddettikleri sen değilsin, ancak üzerlerine krallık etmeyeyim diye beni reddettiler. Onları Mısır'dan çıkardığım günden bugüne kadar beni bırakıp başka ilâhlara kulluk ederek yaptıkları bütün işlere göre, sana de böyle yapıyorlar. Ve şimdi onların sözünü dinle; ancak onlara açıkça şehadet edeceksin ve onlar üzerine krallık edecek olan kralın hükmü ne olacağını onlara bildireceksin.

Ve Samuel, kendisinden kral isteyen kavma, Rabbın bütün sözlerini söyledi. Ve dedi: Üzerinize krallık edecek olan kralın hükmü şu olacak: Oğullarınızı kendisine alıp cenk arabaları üzerine ve atlıları arasına koyacak ve arabaları önünde koşacaklar ve onları kendisine binbaşılar ve ellibaşılar kılacak ve bazılarını toprağını sürmek için ve ekinini biçmek için ve cenk âletleriyle arabalarının âletlerini yapmak için koyacak. Ve attar ve aşçı ve ekmekçi olmak üzre kızlarınızı alacak. Ve tarlalarınızı ve bağlarınızı ve zeytinliklerinizi, onların en iyisini alıp kullarına verecek. Ve tohumunuzun ve bağlarınızın ondalığını alıp hadımlarına ve kullarına verecek. Ve kullarınızla cariyelerinizi ve en seçme gençlerinizi ve eşeklerinizi alıp onları işine koşacak. Sürülerinizin ondalığını alacak ve siz onun kulları olacaksınız. Ve kendiniz için seçmiş olacağınız kralınızın yüzünden o gün feryad edeceksiniz ve Rab o gün size cevap vermeyecek.

Fakat kavm Samuel'in sözünü dinlemek istemeyerek dediler: Hayır; fakat üzerimize bir kral olacak ve biz de bütün milletler gibi olacağız ve kralımız bize hükmedecek ve önümüzde çıkacak ve cenklerimizi yapacak. Ve Samuel kavmın bütün sözlerini işitti ve onları Rabbe söyledi. Ve Rab Samuel'e dedi: Onların sözünü dinle ve onlara bir kral yap. Ve Samuel İsraillilere: Herkes kendi şehrine gitsin, dedi.

PAVLUS'TAN ROMALILARA

Herkes üzerinde olan hükümetlere tâbi olsun; çünkü Allah tarafından olmayan hükümet yoktur; ve olanlar Allah tarafından tanzim olunmuştur. Bundan dolayı hükümete muhalefet eden Allahın tertibine karşı durmuş olur ve karşı duranlar kendi aleyhlerine hüküm alırlar. Çünkü hükümdarlar iyi işe değil, fakat kötü işe korkudurlar. Ve hükümetten korkmamak ister misin? İyi olanı yap, ve onun tarafından metholunursun; çünkü sana iyilik için Allahın hizmetçisidir. Fakat kötü olanı yaparsan, kork; çünkü kılıcı boş yere taşımıyor; çünkü Allahın

hizmetçisidir, kötülük yapana gazap için intikamcıdır. Bunun için yalnız gazaptan ötürü değil, fakat vicdandan ötürü de tâbi olmak lâzımdır. Çünkü bunun için de vergiler eda edersiniz; çünkü daima gayretle devam ederek tam bu iş için Allahın hizmetçileridirler. Vergi hakkı olana vergiyi, gümrük hakkı olana gümrüğü, korku hakkı olana korkuyu, hürmet hakkı olana hürmeti, cümleye haklarını eda edin.

Biribirinizi sevmekten başka kimseye bir şey borçlu olmayın; çünkü diğerini seven şeriatı itmam etmiştir. Çünkü: "Zina etmeyeceksin; katletmeyeceksin; çalmayacaksın; tamah etmeyeceksin" ve eğer başka bir emir varsa , o da bu sözde icmal olunur: "Komşunu kendin gibi seveceksin." Sevgi komşuya kötülük etmez; imdi sevgi şeriatin itmamıdır.

Ve bunu yapın; çünkü zamanı bilirsiniz kl, zaten sizin için uykudan uyanmak saatidir; çünkü şimdi kurtuluşumuz iman ettiğimiz vakitte olduğundan daha yakındır. Gece ilerledi, ve gündüz yaklaştı; imdi karanlık işleri üzerimizden atalım ve nur silahlarını kuşanalım. Maskaralık ve sarhoşlukla değil, fuhşiyat ve yolsuzlukla değil, niza ve hasetle değil, gündüzdeki gibi iylhal ile hareket edelim. Fakat Rab İsa Mesih'i giyin ve şehvetler için bedenin tedarikini görmeyin.

(Not: Yukarıdaki parçalar, Kitab-ı Mukaddes'in İstanbul 1972 baskısından olduğu gibi alınmıştır.)

İSA SONRASI VE ORTAÇAĞ

İsa, *Hıristiyan peygamberi olarak yollandığı kabul edilen düşünür ve eylemci. Ama kesin bir gerçeklik var: Eğer yaşadı ise, hiç şüphesiz ki, çağının en devrimci insanlarından biri, belki de birincisiydi. Nitekim çarmıha gerilişi ancak bu devrimci yanının yöneticilerde uyandırdığı korkuyla açıklanabilir. İşte Luka İncili'nden aldığımız birkaç deyiş:*

Siz ne yiyeceğinizi ve ne içeceğinizi aramayın, ne de vesvesede olun...Neniz varsa satın ve sadaka verin. Kendinize eskimeyen keseler, göklerde eksilmeyen hazine yapın.

Fakat vay size, ey zenginler! Çünkü siz tesellinizi bulmuşsunuz.

Bütün iman edenler bir arada olup her şeylerini ortak kılsınlar. Mal ve mülklerini satıp onları herkesin ihtiyacına göre dağıtsınlar. Aralarında yoksul kimse kalmasın.

Ben bu dünyaya ateş atmaya gelmişim. Ama o zaten tutuşmuşsa, ben daha ne isterim.

"Binyılcılık ya da "millenarizm" anlayışı, daha doğrusu...inancı, Mesih'in yeryüzündeki saltanatının bin yıl süreceğini ileri sürer. Bu anlayışı benimseyen Kilise Babaları, toplumsal adaletsizliğin doğurduğu gittikçe artan protestolar karşısında ilgisiz kalamamışlardır. Pek doğal olarak, İsa'nın daha önce aktardığımız sözlerini de bu durumda hatırlamış olsalar gerektir. Nitekim, II.-IV. yüzyıllar arasında yaşamış olan çoğu Kilise Babaları, İncil'e dayanarak, zenginlerin bencilliğini amansız bir dille kınayacak ve mahkûm edeceklerdir. İşte birkaç örnek:

ERMİŞ CYPRİANUS
(III. yüzyıl ortalarında Kartaca piskoposu)

Ne güzel çağdı o çağ! İman edenlerin hepsi evlerini ve mülklerini satarak, bedelini, yoksullara dağıtılmak üzere getirip havarîlere (ya da, resullere) teslim ederlerdi.

Ey zengin! Mallarının mahpusu ve kölesisin sen. Başka bir şey değilsin!..

Mal ve mülk sahibi olan her iman etmiş kişinin ödevi, bunları topluluğun tüm üyeleriyle bölüşmektir.

ERMİŞ BASİLEİOS
(IV. yüzyılın ikinci yarısında Kayseri piskoposu)

Dinsizleri örnek almayı bırakalım bir yana artık ve İsa Mesih'e başlangıçta iman eden o üç bin adamdan söz edelim. Hayranlık verici bir birlik içindeydi bu ilk Hıristiyanlar. Her şeyleri ortaktı. Bir tek hayatları, bir tek ruhları, bir tek sofraları vardı. İçten bir Tanrı aşkıyla, bölünmez bir kardeşliğin bağlarıyla birleşmiştiler. Tek vücut halindeydiler; iradelerin birliğiyle,ruhlarını da özdeşlemiş bulunuyorlardı.

ERMİŞ JAN KRİZOSTOMOS
(IV. yüzyıl sonunda Konstantinopolis metropoliti)

İsa Mesih'in bizlere doğru yol olarak buyurduğu ortaklaşa yaşama tarzı, ayrıca bir başka bakımdan çok yararlıdır: Toplumsal zenginlik ve refah ancak böyle bir yaşama tarzıyla sağlanabilir. Çünkü bölünme, yoksulluğa yol açar; iradelerin birliği ve uyumu ise, başlıbaşına bir zenginlik ve refah nedenidir.

ERMİŞ AUGUSTİNUS

Ermiş Augustinus. 354-430 arasında yaşamıştır. Latin Kilise Babaları'nın en ünlüsüdür. Berberî bir babayla Hıristiyan bir annenin oğlu olan düşünür, Batı'daki din felsefesinin kurucusu olarak kabul edilebilir. Filozofa göre, Tanrı özgür olarak yaratmıştı insanı ama bu özgürlük, ilk insanın (yani, Adem'in) iştihaları ve kibri sonucu günah işlemesine yol açtı ve insan, böylece "düştü", ilk insanın soyuna bir miras olarak aktarıldı bu günah; yani insan artık günah işlemeden edemez oldu, iradei tamamıyla "kötü"ye yöneldi ve insanın bu yönelişten kurtulması, ancak Tanrı'nın "inayet"i ile mümkündür.

Zekâ ile imanı uzlaştırma yoluna giden Ermiş Augustinus'un yapıtlarında, Yeni-Platoncu teorilerle Hıristiyan dogmasının çatıştığını görürüz. Düşünürün özellikle işlediği, "temelini aşkta bulan bilgi" ve "yücelim noktasına şimdiki zamanda ulaşan bellek" gibi ana temalara, çağdaş Hıristiyan varoluşçuluğunda da rastlamaktayız.

Toplumsal hayatın kötülüklerle dolu olduğunu ve akıl yürütmenin yanılgılara düştüğünü ileri süren Augustinus, ilk günahın cezası olarak toplumsal kötülüğü kabullenme zorunluğunu savunmakta; milenaristlerin (binyılcıların) toplumcu fikirlerine şiddetle karşı çıkarak, o günkü toplumsal kurumların tümünün de iyi ve adaletli olduğu düşüncesine katılmamakta ama gene de bu kurumlara kesin ve tam bir itaat önermektedir.

CİCERO'NUN DEVLET ANLAYIŞI ÜZERİNE

Cicero, Devleti halkın özmalı olarak, yani karşılıklı olarak tanınmış haklar ve ortak çıkarlar üzerine kurulu bir toplum olarak tanımlamakta ve halkın öz malı olarak Devletin, ancak iyilik ve adalet doğrultusunda yöneltildiği takdirde gerçekten varolduğunu ileri sürmektedir. Ama bu tanımı benimseyecek olursak, Roma'da hiçbir zaman Devlet olmadığını ileri sürmemiz gerekir; çünkü hiçbir zaman gerçek anlamda bir adalet olmamıştır. Demek ki bu durumda, doğru ve gerçek adaletin yerinin, Kutsal Kitap'ta da yüceltilen Tanrı Devleti olduğunu kabul etmek gerekir.

GÖK DEVLETİ VE YASALAR

Gök Devleti (yani Hıristiyanların tümü), ölümlü hayat için zorunlu şeyleri düzenlemeye yarayan yasalara boyun eğmekte güçlük çekmeyecektir. Yasalar, doğru bir düzenin ve gerçek bir adaletin hüküm sürmesini sağlamaya hiçbir zaman için yeterli olmadığına göre, hazırdaki yasaları değişikliğe uğratmaya çabalamaktansa, bunlara boyun eğmek daha yerinde bir davranış olur.

KÖLELİĞİN DOĞRULUĞU ÜZERİNE

Doğal bir kurum değildir kölelik. İnsanı akıl sahibi olarak ve kendine benzer yaratan Tanrı, onun insanlar üzerinde değil, hayvanlar üzerinde egemen olmasını istedi.

Bununla birlikte kölelik boyunduruğu, günah işlemiş insana bir adalet gereği olarak gönderilmiştir. Bir savaşta yenik düşmüş olan insanlardır köleler. Oysa her zafer, hatta kötülerin zaferi de, Tanrı'nın adaletli hükmünün bir sonucudur; ve o, yenik düşenleri aşağılamakla, onları ya düzeltmek ya da cezalandırmak istemektedir.

Demek ki bir cezadır kölelik ve doğa düzenini bulandırmayı yasaklayan , tam tersine bu düzeni koruyup sürdürmeyi buyuran yasanın gereğidir; çünkü bu yasaya karşı çıkılmamış olsaydı, köleliğin cezalandıracağı hiçbir şey olmayacaktı. Nitekim işte bunun içindir ki Havari köleleri efendilerine boyun eğmeğe ve onlara iyi niyetle ve iyi yürekle hizmet etmeye çağırmaktadır. Düşmanlık ortadan kalkıncaya ve her türlü insan egemenliği yok edilinceye değin, Tanrı'nın herkeste her şey olacağı güne değin, efendilerine korkuyla değil sevgiyle hizmet ederek, azat edilmedikleri takdirde bile hürriyeti kölelikte bulsunlar diye.

Justinianus (ya da, Jüstinyen), 482-565 yılları arasında yaşamış ve 527 yılından ölümüne dek Bizans İmparatorluğu'nu yönetmiş olan hükümdar. Dünyanın en uzun ömürlü imparatorluklarından birinin siyasal usul ve yöntemleri Justinianus döneminde belirginleşti. Daha sonraki Bizans imparatorlarına olduğu gibi Venedik Cumhuriyeti tarafından benimsenmeleri dolayısıyla bütün Batı diplomasisine de örneklik edecek olan bu ilke ve yöntemler, devletin siyasal etki gücü azaldıkça ve dış tehlikeler büyüdükçe, yeni yeni usul ve entrika buluşlarıyla gittikçe biraz daha zenginleşecektir.

Koca imparatorluğu çalışma odasından yöneten Justinianus'un politikasına karısı Teodora'nın, keskin kavrayış gücü ve kıvrak zekâsıyla, büyük katkıda bulunduğunu kabul etmek gerekiyor. Gençliğinde bir süre tiyatro oyunculuğu yaptıktan sonra Bizans tarihinin en büyük hükümdarına eş olmayı beceren bu hanım, gerçekten de, dış politika konusunda Justinianus'u büyük çapta etkilemiştir. Nitekim impataroriçe, İran imparatoru Kisrâ'ya yolladığı bir mektupta şöyle yazıyordu: "İmparator hazretlerinin bana danışmaksızın herhangi bir konuda karar alıp uygulamaya giriştiği görülmemiştir." Bu iddianın gerçekliği tartışma konusu edilebilirse de, kesinlikle biliyoruz ki Bizans'a gelen bütün yabancı elçiler sadece Justinianus'a değil Teodora'ya da başvurmakta ve hatta ilkin imparatoriçe, sonra imparator tarafından kabul edilmekteydiler. "Harem"in Teodora ile başlayan bu etkisi Bizans politika tarihinin karakteristik çizgilerinden birini meydana getirir. O kadar ki, Bizans geleneğinin sürdürücüsü durumundaki Osmanlı tarihinde de sık sık rastladığımız "saray entrikası" ve "saray darbesi"nin kurucusu olarak bakabiliriz Teodora'ya..

Justinianus döneminde Doğu Roma İmparatorluğu, siyasal gücünün doruğuna ulaşmış bulunmaktaydı: Bir yandan Çin ve Hint'ten Atlantik Okyunusu'na öte yandan Orta Afrika'dan Karadeniz'in kuzey kıyılarında başlayan bozkırlara kadar muazzam bir alanı kapsıyordu bu imparatorluğun diplomatik ve siyasal ilişkileri. Nitekim ustaca bir diplomatik etkinlikle isabetli bir askerî harekâtı başarıyla birleştiren Justinianus, imparatorluğunun sınırlarını batıda en uzak noktalara kadar genişletmişti. Ama aynı zamanda bu imparatorluk, sürekli göç halinde yaşayan savaşçı halk topluluklarıyla çevriliydi dört yandan. Ve Justinianus, o çağda genel bir tanımlamayla "barbar"lar diye anılan bu halklar hakkındaki bütün bilgileri titizlikle toplatıp yazıya geçirtmiş; Söz konusu "barbar"ların töreleri, askerlik güçleri, ticaret bağlantıları, karşılıklı ilişkileri, iç savaşları ve çatışmaları, bellibaşlı şefleri ve bu

şefleri satın alma olanakları gibi önemli konularda kesin ve şaşmaz bilgi sahibi olmuştu.

Justinianus'un politikasına belirgin niteliğini veren husus, komşuları ile birer dama taşı gibi oynama sanatıdır: Gerçekten de, divide et impera ("böl ve yönet" ya da "ayır-buyur") şeklindeki eski Roma kuralından esinlenen imparator, "barbar" halklar arasındaki karşıtlıklar üzerine koca bir siyasal sistem kuracak ve Hunları Bulgarlara, Avarları Hunlara karşı ayaklandırıp Vandalların yardımıyla Ostrogotları, sonra da Ostrogotların yardımıyla Frankları perişan edecektir.

Justinianus tarafından sık sık kullanılan siyaset araçlarından biri de, başka devletlerin iç işlerine askerî müdahale usulü olmuştur. İmparatorun özellikle Vandallara ve Ostrogotlara karşı giriştiği savaşlar, hep bu usulü uygulama örnekleridir. Afrika'da ve İtalya'da toprakları "barbar"lar tarafından zorla alınmış olan Eski Romalı toprak sahiplerinin hoşnutsuzluğundan ve din adamlarının Arî egemenliği karşısındaki öfkesinden yararlanmıştır imparator ve bu savaşları, hep, söz konusu ülkeleri kasıp kavuran toplumsal mücadeleye paralel olarak yürütmüştür. Nitekim Romalı toprak sahipleri ve Katolik din adamları Justinianus'u desteklemişler ve Papa Vigilius, İtalya'da art arda yenilgilerle başlayan askerî müdahaleyi sonuna kadar sürdürmesi için imparatora ricacı olmuştur. Ostrogot kralları büyük bir hırsla savunmuşlardır kendilerini ve bu direnişlerinde, durumları onlar sayesinde birazcık düzelmiş olan kölelerle kolonlardan büyük yardım görmüştür. Justinianus'un zaferi, kölecilik sistemine dayanan imparatorluğun yeniden canlandırılması anlamına geliyordu: Böyle bir zafer sayesinde Romalı büyük toprak sahipleriyle Kilise yitirmiş oldukları toprakları geri alırken, köleler ve kolonlar Got krallarının saltanat döneminde kavuştukları bütün avantajları yitireceklerdi. Dolayısıyle de Justinianus'un Vandallara ve Ostrogotlara karşı giriştiği savaşlar, aslında, kölelerin ve kolonların isyanına karşı yöneltilmiş birer bastırma hareketinden başka bir şey değildi.

Düşman satın alınamayacak ya da kaba kuvvetle yenilemeyecek kadar güçlüyse, siyasal ve ekonomik kuşatma taktiğine, başvururdu Justinianus. Nitekim en tehlikeli rakibi olarak gördüğü Sasanî hükümdarı Kisrâ I'e karşı bu taktiği uyguladı: Perslerle yapılan savaşlar hiçbir başarı getirmeyince, İran'ın bütün komşularını (kuzeyde Doğu Hunlarını, güneyde Suriye göçebelerini, Neced bedevilerini, Yemen Araplarını ve Aksum Habeşlerini) Kisrâ'ya karşı ayaklandırmakla kalmayıp aynı zamanda, bir yandan Sasanî İmparatorluğu'nun Karadeniz'e açılış yolunu tıkamak amacıyla Laz krallarını destekledi, öte yandan da Bizans'ın Hint ve Çin'le olan ticaretine zarar gelmemesi için o güne değin İran üzerinden geçen deniz ticaret yolunu

bırakıp Kızıldeniz üzerinden geçen yeni bir deniz ticaret yolu açmaya girişti.

Justinianus, ticaret ilişkilerinin gelişmesine son derece önem veriyordu. Nitekim imparatorluğunun sınırlarında kurduğu ya da geliştirdiği kentler, bu politikanın yürütülmesinde öncü rolü oynamıştır. Bizanslı tüccarlar, ulaştıkları en uzak ülkelere kadar bütün her yere, Bizans malları ile birlikte Bizans etkisini de götürüyorlardı. Ve bu yolda, tüccarları misyonerler izlemekteydi. Hıristiyanlığın yayılışını, Bizans egemenliğinin sürüşü bakımından en önemli etkenlerden biri olarak görüyordu Justinianus. Ve misyonerleri bir yandan Kafkas dağlarını aşarak Karadeniz'in kuzey kıyılarına, öte yandan da Habeş iline ve Büyük Sahra vahalarına ulaşmışlardı.

Özetlemek gerekirse Justinianus, imparatorluğun koruyup sürdürebilmek için bütün araç ve olanakları seferber eden gerçekçi bir politika adamıydı.

Nitekim bu hükümdar tarafından geliştirilmiş ve formül haline getirilmiş olan ilkelerle kurallar, yüzyıllar boyunca, "hükümet etme sanatı" bakımından geçerli kalmıştır.

TÜCCARLARA BUYRULTU'DAN

Unutma: Sen bir elçisin. Gittiğin yere sadece malını değil, aynı zamanda güleryüz, tatlı dil ve bol bol armağan da götür. Sakın kötü mal götürme: Unutma, gittiğin yere bir daha, bir daha, bir daha gideceksin. Sen ikinci bir kez gitmeyecek olsan bile, başka tüccarlar gidecek oraya. Buradan gidecekler. Daha önemlisi: Senin ardından misyonerim gelecek. Kutsal dinimizi yaymak için. Onların hoş karşılanması için elinden geleni yap. Yol aç onlara, işlerini kolaylaştır. Senin çıkarlarını gütmek için senin servetine servet katmanı sağlamak için geliyor onlar. Unutma: Kardeşsiniz; çünkü ikiniz de benim çocuklarımsınız!

MİSYONERLERE BUYRULTU'DAN

Unutma: Sen bir elçisin. Sadece göklerin değil, aynı zamanda yerlerin de elçisisin. Yani benim de elçimsin. Dinimizin saltanatını kuracaksın elbette gittiğin yerde. Ama unutma: Bu saltanat ancak imparatorluğumuzun saltanatıyla kurulur. Ve unutma: Yerle gök, kardeştirler. Gittiğin yerde önce önderleri çek kendine. İşin pek zor değildir: Ben daha önce tüccar kardeşlerin aracılığıyla sana yol açtım. Ama asıl, önderlerin kadınlarını kendine çek: Bizim dinimiz kurtuluş dinidir. Kurtuluşa en çok muhtaç olanlardan biri de kadındır, unutma. Ve gene unutma: İnsanların en sevdikleri şeylerden biri kendi dilleridir. Gittiğin yerin dilini öğren ve âyinlerini onların diliyle yap yönet.

YÖNETİCİLERE BUYRULTU'DAN

Unutma: Sen bir avcısın. Bense bir çobanım. Yani sen avlamak için, bense korumak içinizdir. Ve unutma: Ben seni de korumak zorundayım. Senin de çobanınım ben. Seni de gene ben yönetirim. Bak, ben ne yapıyorum: İki vurursam bir okşuyorum. Öyle yap. Ayrıca, vuruşta da dikkatli ol: İki sert vurursan, üçüncü vuruşun mutlaka yumuşak olsun.

ELÇİLERE BUYRULTU'DAN

Unutma: Sen bir aletsin. Seni kullanan elin aletisin. Yani benim aletimsin. Seni ben yarattım, gene ben yok ederim istersem. Bunun, için sadece ve sadece sana tanımış olduğum yetki sınırları içinde görüşür ve pazarlık edebilirsin. Bilmez değilim: Öngörülemeyecek birtakım durum ve koşullarla karşılaşacaksın sık sık: O vakit bana hemen haber ver ve benden yeni emir bekle. Bu arada boş durma sakın: Havayı kokla, götürdüğün armağanları dağıt yavaş yavaş, bilgi topla. Elin açık olsun: Gerekirse para dağıtmaktan çekinme. Ama elinle dağıttığını gözünle ve kulağınla geri almayı da unutma.

Hz. *MUHAMMED*

Hz.Muhammed, 570-632 yılları arasında yaşamış olan ve Allah tarafından gönderildiği kabul edilen İslâm peygamberi. O da tıpkı kendisinden önce gelmiş olan Hıristiyan peygamberi İsa gibi, çağının en büyük devrimcilerin biri, belki de birincisiydi ve hem alabildiğine dağınık, hem de alabildiğine elverişsiz doğal koşullar içinde yaşayan insanlardan, uzun ve zorlu mücadeleden sonra da olsa, Dünya İmparatorluğu'na adaylığını koyan tutarlı ve güçlü bir toplum yarattı.Bu olgu, Hz.Muhammed'in İsa'dan belirli bir yanıyla farklı oluşuyla açıklanabilir. Şöyle ki: İslâm peygamberi, hem bir din (ki buna bir ideoloji de diyebiliriz), hem de bir devlet kurucudur. Yani İsa ile Karlman,onda bir tek varlık haline gelmiş gibidir. İşte, Tanrı'nın Elçisi olduğunu ileri sürerek yola çıkan bu adam bugün Sovyet bilginleri tarafından ilerici mi, gerici mi olduğu hararetle tartışılan; öte yandan Arap ülkelerindeki milliyetçiler, sosyalistler ve hatta komünistler tarafından bir öncü olarak selâmlanmakta olan adamdır.

Ama kim verdiyse ve şekindiyse fenalıklardan ve görkemli imanın gerçekliğini kabul ettiyse onun işlerini kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik edip vermez ve servete düşkün olursa ve en güzel hakikati yalanladıysa ona da kolaylıkları zorluk haline getiririz. Ve başı cehenneme düşünce serveti onu kurtarmaz.

(Kuran, Leyi Sûresi)

Onlar gecenin az bir kısmında uyurlardı
Ve seher vakitleri yargılanma dilerlerdi
Ve dilenciye ve yoksula mallarından pay ayırırlardı

(Kuran, Zâriyat Sûresi)

İnsanı Rabbi yetiştirdi ve denedi ve nimetler verdi mi der ki Rabbim lâyıktım da beni öyle büyüttün. Ama sınayıp rızkını daralttı mı der ki Rabbim beni alçalttı. Hayır siz ne öksüzü besliyorsunuz. Ne de yoksulu doyurmak için biribirinizi özendiriyorsunuz. Ve çocukların payını yiyorsunuz tutkuyla ve servete aşırı düşkünlük gösteriyorsunuz. Böyle olmamalıydı ama dünya tuz buz olunca ve Rabbin saf saf meleklerle gelince ve cehennem kapıları açılınca insan işlediklerini hatırlayacak ama bu hatırlamanın ne faydası olacak

(Kuran, Fecr Sûresi)

Ona iki göz vermedik mi

Dil ve dudak vermedik mi
Ve ona iki yol göstermedik mi
Ama o gene de yokuşa dayanamadı
O yokuş nedir bilir misin
Köleyi azat etmek
Yahut dar günde doyurmak
Yakınlığı olan bir öksüzü
Yahut yere serilmiş bir yoksulu

(Kuran, Beled Sûresi)

Onlar derler ki eğer doğru söylüyorsanız bu hesap gununun vadesi nedir.

De ki o kadar çabuk görülmesini istediğiniz hesabın bir kısmı belki de sırtınızdadır.

(Kuran, Nemil Sûresi)

Gevşekliğe ve kedere düşmeyin eğer inanmışsanız mutlaka üstünsünüz.

Siz yaralandıysanız o kavim de sizin gibi yaralanmıştır. Bu günler öyle günlerdir ki insanlar arasında devrettirir dururuz.

Allah böylece inananlara bilgisini gösterir içinizden tanıklar edinir.

Allah zalimleri sevmez.

Allah inananları arıtır kâfirleri de ezer.

(Kuran, Âl-i İmran Sûresi)

İki ordunun karşılaştığı o gün başınıza gelen de gene mümin ve münafıkların bilinmesi için Allah'ın takdiriyle olmuştu.

Böylece münafıklık edenleri açığa vurmayı murad etmişti. Onlara gelin Allah yolunda savaşın veya hiç olmazsa savunmada bulunun denilmişti de biz savaşmayı bilsek arkanızdan gelirdik demişlerdi.

O gün onlar imandan ziyade küfre yakındılar.

Kalplerinde olmayanı ağızlarıyla söylüyorlardı.

Allah her şeyi bilip dururken neyi gizliyorlardı.

(Kuran, Âl-i İmran Sûresi)

Çekinenleri zekât verenleri ve âyetlerime inananları
rahmetime kavuştururum
Onlar ki ellerindeki Tevratta ve İncilde yazılmış bulacakları
şeriat sahibi Ümmî Peygambere uyarlar o peygamber onlara iyiliği emreder kötülüğü yasak eder temiz şeyleri onlara helâl eder kötü şeyleri haram eder sırtlarından ağır yüklerini indirir bağlandıkları zinciri kırar

(Kuran, Arâf Sûresi)

Kureyşin uzlaşması için
Yaz ve kış göçüp konanların düzene girmeleri için
Artık bu evin Rabbine kulluk edin
O Rab ki sizi doyurup açlıktan kurtardı
Ve korkudan azat etti

(Kuran, Kureyş Sûresi)

868 yılında öldüğü bilinen İranlı düşünür. Hanedan Kitabı *olarak tanınan yapıtın yazarı olduğu ileri sürülür. Söz konusu yapıt, hükümdarların iyi yetişmesini sağlamak üzere kaleme alınmış bir elkitabıdır. Sasanî, Fars ve Arap dünyasının örneklerinden esinlenen bu yapıt, daha sonraki İslâm tarihçi ve siyasetçileri üzerinde büyük çapta etkili olmuştur.*

DİLEKÇELER ÜZERİNE

Fars hükümdarı Erdevan şöyle diyordu: "Aranızda bana bir dilekçe vermek isteyen varsa bir kâğıda yazsın onu, ve ben eğlenceye dalmadan önce elime ulaştırırsın. Böylece, zihin açıklığıyla kavrayabilirim isteneni ve uygun görürsem yerine getiririm." Başka bir sırada bir şey isteyen olursa, kellesi uçurulurdu o saat. O hükümdarın usulü böyleydi. Hiçbir dilekçeyi cevapsız bırakmaz, ama kendiliğinden de hiçbir şey vermeye razı olmazdı.

Vahram V Gor'un saltanat dönemine dek geçerli kaldı bu usul. Bu hükümdarsa, yakınlarına şöyle derdi: "Kendimi müziğin büyüsüne kaptırdığımı ve ciddiliği bir yana bırakıp eğlenceye yöneldiğimi gördüğünüz vakit arzedin bana dileklerinizi." Dilekçeleri almakla görevli ayrı bir kulu vardı hükümdarın. Ve hükümdar sarhoş olduğunda dalkavukları işte o görevliye verirlerdi arızalarını; o da bunları hükümdara sunardı. Hükümdarsa bu kâğıt parçalarını avucunda buruşturduktan sonra, içlerinde ne yazılı olduğuna bile bakmaksızın: "Bütün bu istekleri yerine getirin," buyururdu. Ve böylece bir tek gece boyunca yerine getirilen isteklerin değeri bir milyon dirhemi bile aşardı zaman zaman. Ama bu, tabii ki, her gece böyle olmazdı.

HİYERARŞİ ÜZERİNE

Bebek'in oğlu Ardeşir I, yakınları arasında belirli bir hiyerarşi kuran ve onları belirli bir idarî örgütlemeye bağımlı kılan ilk hükümdardı. Yakın kullarını üç sınıfa ayırmıştı bu hükümdar:

a) Süvariler ve atadan soylu prensler. Bunlar birinci sınıfı oluşturmakta ve hükümdar perdesinin on arış ötesinde yer almaktaydılar. (*)

b) Birinci sınıfın on arış ötesinde duran ikinci sınıf, soylular ve bilginler arasında seçilen nedimler, dalkavuklar, meddahlar oluşturuyordu.

(*)*Pers İmparatorluğu'nda hükümdarlar, en yakınlarıyla otururken bile daima bir perdenin arkasında bulunurlardı.*

c) İkinci sınıfın on arış ötesinde yer verilen üçüncü sınıfı ise cambazlar ve soytarılar gibi meydan oyuncuları oluşturuyordu. Ama yoksun kökenliler ve onların yanı sıra sakatlar, cüceler, kamburlar, piçler ve örneğin dokumacı ve berber gibi adî zanaatçılar —bunlar kâhin olsalar bile— bu sınıfa kabul edilmiyordu.

SİYASAL POLİS ÜZERİNE

İyi hükümdarın temel davranış kurallarından biri de, yakın çevresinin ve ailesinin gizli düşüncelerini öğrenmenin yollarını aramak ve nasıl genellikle halk içine casus salıyorsa kendi yakınları içine de özellikle casus sokmaktadır.

Hükümdar için iyi bir çobandır denir. Bu, güttüğü sürünün en nazik davalarını incelediği ve en gizli niyetlerini bildiği içindir. Hükümdar halkının sırlarını bilmeye boş verir ve ülkede olup bitenleri öğrenme görevini savsaklarsa, sadece lâfta çoban kalır ve o hükümdarın iktidarı, sadece görünürde bir iktidardır.

ELÇİLER VE ULAKLAR ÜZERİNE

Hükümdarın görevlerinden biri de, elçi ya da özel ulak yollaması gerektiği vakit, bunları gerek beden ve gerekse mizaç bakımından sağlam yapılı, rahat ve iyi konuşabilen, derdini eksiksiz anlatabilen, hazırcevap, hükümdarının mesajını olduğu gibi ve hem içtenlikle hem ciddilikle anlatabilen, tutkusuz ve zaafsız kişiler arasından seçmektedir.

Dolayısıyle de hükümdar, bir özel ulağa görev vermeden önce, onu uzun ve titiz bir sınamadan geçirmek zorunluğundadır.

Gregorius VII. *1015-1088 yılları arasında yaşamış ve 1073 yılından ölümüne dek hüküm sürmüş olan papa. XI. yüzyılın ortalarından başlayarak Papalığın Batı dünyası üzerindeki etkisi gittikçe artmıştı. Mukaddes Roma-Germen imparâtoru Henri III, dilediği din adamını papa seçtirerek, papalığı keyfine göre yönetmekteydi. Ama imparator Henri IV, aynı papalığı, uluslararası çapta örgütlenmiş kudretli bir devlet olarak bulacaktı karşısında.*

Mukaddes Roma-Germen imparatorlarının papalarla sürekli çatışmalarına yolaçan temel sorun, papalık tarafından güdülen uluslararası politikaya sıkı sıkıya bağlıdır. Gerçekten de papalar, tamamıyla kendi buyrukları altında bulunması gereken uysal birer hizmet eri olarak gördükleri piskoposlar aracılığıyla İmparatorluk otoritesinin büyük desteği olan kurumları kendi otoritelerine bağlayıp İmparatorluğun iç işlerinde söz sahibi olma çabasına girmişlerdi.

Papalığın bu toparlanışı, büyük ölçüde 1073 yılında Gregorius VII unvanıyla papa seçilecek olan Hildebrand'ın gerçekten dâhice politikasının ürünü olmuştur.

İmparator Henri IV'ün Alman prenslerine karşı azınlıkta oluşunu ve o çağda Almanya'yı kasıp kavuran feodal çatışmaları fırsat bilen bu papa, hem kendisinin ve hem de ardıllarının durumunu güçlendirerek imparatorların müdahalelerinden bağımsız kalmak amacıyla papaların bundan böyle Kardinaller Meclisi tarafından seçimi usûlünü bulup koymuştur ilkin. Bunun yanı sıra Hildebrand tarafından yürürlüğe konulan bir başka önlem, din adamlarının bekâr kalma zorunluğu olacaktır: Ailesel kaygılardan uzak tutulan papazların, papalığın elinde daha uysal birer alet haline gelecekleri hesaplanmıştır böylece. Ve hesap doğru çıkmıştır.

İkinci olarak, Toscana ile bir antlaşma imzalayan Hildebrand, bunun hemen ardından, Norman egemenliğindeki Güney İtalya'ya gidecek ve Capua'da Norman Dükü Richard'la bir ittifak antlaşması yapacaktır. Nitekim Norman Dükü Richard'la Apulya Dükü Robert Guicard, 1059 yılında, Papalık devletini metbu olarak tanımışlardır.

Daha sonra çabalarını Kuzey İtalya'ya doğru çeviren Hildebrand, Kilise'de reform isteyen patarino'*lar hareketini destekleyerek, güçlü ve bağımsız Milano başpiskoposlarını dize getirmeyi de başaracaktır. Bu durumda artık İtalya'nın büyük bir kısmı papanın otoritesi altına girmiş bulunmaktaydı: Yani Gregorius VII, Mukaddes Roma-Germen imparatoruyla boy ölçüşebilecek güce sahipti artık.*

Hildebrand, kısa bacaklı ve çok kısa boylu bir adam görünüşü altında, bükülmez ve acımasız bir irade ile amansız bir bağnazlık ve alabildiğine kıvrak bir diplomat

zekâsı gizlemekteydi. Örneğin, "Tanrı'nın öfkesi" yerine "Tanrı'nın çılgınca öfkesi" diyebilecek kadar çoşkulu ve pervasız bir doğası vardı. Buna karşılık, en karmaşık durumlarda bile ipin ucunu katiyen kaçırmayan ve kendisine kesinlikle düşman çevrelerde dahi ustaca manevralara girişip başarı sağlayabilen bir adamdı.

Kendine özgü dünya görüşünün ilkelerini açıkladığı ünlü yasal bildirisi Dictatus papae*'de de belirttiği gibi, Gregorius'un ve ardıllarının elinde, askerî güçlerinin ve diplomasi kolaylıklarının yanı sıra, aforozlar, yasaklar, bağlılık andından bağışık kılmalar gibi tinsel silahlar da vardı. Ve bu silahları bir sanatçı ustalığıyla kullanıyordu Gregorius VII.*

Papanın bir ustalığı da, yerine ve zamanına göre, İtalya'daki siyasal güçler arasında yabancı hükümdarlara karşı kurulan koalisyonun başına geçmekte ya da tam tersine, çıkarları gerektirdiğinde, yabancı hükümdarları İtalya'nın içişlerine el atmaya çağırmakta gösterdiği ustalık olmuştur. Bütün bunlar gözden geçirilirken unutulmaması gereken nokta, papanın elinde hiç de küçümsenmeyecek bir avantaj bulunduğudur: Katolik Kilisesi'nin disiplinli ve iyi eğitim görmüş olan görevlileri. Ve gene unutulmamalıdır ki söz konusu görevlilerden oluşan kadro, Avrupa'nın bütün ülkelerinde, propagandaya, haberciliğe, yardımlaşmaya ve gerektiğinde—kutsal rahip giysileri altında—casusluğa hazırlanmış olan bir kadrodur.

Elçiler yollama usulünü de geliştirmişti Gregorius VII. Ve bu elçiler, çok geçmeden, papalık yönetiminin temel taşları haline gelecekti. Kendisine gösterilen itaatin elçilerine de gösterilmesini buyuruyordu papa. Buna karşılık da elçilerin tüm etkinliğini denetlemekte ve sürekli rapor istemekteydi onlardan.

Mukaddes Roma-Germen imparatoruna karşı Gregorius VII'nin ısrarla talep ettiği şey, Kilise'ye ve din adamları arasındaki görev bölümüne ilişkin bütün seçimleri Roma'dan yönetme hakkı idi. Böyle bir hakkın, aslında, İmparatorluğun içişlerine karışma hakkı olduğu besbellidir: Papa böylece piskoposların imparator tarafından atanmasını ya da, bir başka deyişle, laik yoldan görev verme usulünü yasa dışı ilân etmekte; yani günah saymaktadır. Buna karşılık Henri IV, sadece Almanya'da değil bütün Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğu'nda, imparator hak ve ayrıcalıklarını savunmaktadır olanca gücüyle.

İşte böylece başlayan amansız mücadelede Gregorius, papa olarak imparatorları tahttan indirme hakkını bir tehdit silahı şeklinde ileri sürünce Henri IV de öncellerinin sık sık kullanmış olduğu bir hakka...imparator olarak papaları görevden alma hakkına başvuracak ve 1076 yılında topladığı Worms Konsili'nden Gregorius VII'nin papalık makamından azli kararını çıkartacaktır.

Papanın tepkisi gecikmeyecekti: Nitekim bir ay sonra Gregorius tarafından toplanan Latran Konsili, "tüm Hıristiyanları, imparatora ettikleri bağlılık yemininden bağışık" kılıyor ve bununla da yetinmeyerek, "bundan böyle imparatora hizmette bulunmayı" yasaklıyordu tüm Hıristiyanlara.

Böylece papa, bu mücadeleden zaferle çıkmış oluyordu: Gerçekten de, imparatora karşı duydukları hoşnutsuzluktan yararlanarak, Alman prenslerini kendi davasına kazanmayı başarmıştı Gregorius. Bunun üzerine de Henri IV'ün durumu umutsuz bir hal almıştı.

Karşılıklı olarak biribirlerini ıskat etmiş bulunan imparatorla papa arasındaki uzlaşmanın sağlandığı ünlü Canossa görüşmesi öylesine bir efsane havasına büründürülmüştür ki, bu konudaki gerçek payını hayal payından ayırt etmek hiç de kolay değildir bugün: Papanın, kaldığı şatoda kendisini huzura kabul buyurmasını, kapının önündeki kar yığını içinde ve yalınayak mı beklemişti gerçekten Henri IV? Yoksa daha rahat bir yerde mi beklemekteydi? Bilmiyoruz...Ama bu, olayların özünü değiştirmez. Çağdaşları, papanın kesin bir zaferi olarak bakmışlardır Canossa'ya; partizanları ise, bütün yollara başvurup her gün yeni ayrıntılar uydurarak, Roma-Germen imparatorunun uğradığı hakareti gözlerde büyütmeye çabalamışlardır.

Bütün bunlara karşın tarihsel gerçek şudur ki, söz konusu hakaret bile aslında Henri IV'e gerekli soluk alma ve toparlanma fırsatını veren ustaca bir politik manevra olmuştur. Nitekim Henri IV, o günkü tarihsel konjonktürün uygunluğu sonucu, Almanya'da yeni bir imparator seçmiş olan prenslere karşı giriştiği mücadelede Gregorius tarafından kendisine kurulan tuzakları, uğradığı bu hakaret sayesinde etkisiz kılacaktır.

Gerçekten de 1080 yılında Mukaddes Roma-Germen imparatoru, papalık politikasından hoşnut olmayan piskoposların da desteğiyle, Gregorius'u ikinci defa papalık makamından alaşağı edecek; bununla da yetinmeyip, işi iyice sağlama bağlamak için, bir karşı-papa çıkaracaktır papanın karşısına.

Bu son buluş, imparatorların bundan sonraki politikasında büyük rol oynamıştır. Tıpkı karşı-kral ve karşı-imparator çıkarma usulünün papalık politikasında oynadığı büyük rol gibi...

Olaylar hızla gelişmiştir:

Kendi seçtirdiği papayı da yanına alıp Roma üzerine yürümüştür Henri IV. Ama bu arada Gregorius VII, Robert Guiscard'ın Güney İtalya'daki Normanlarını yardıma çağırmıştır. Ve...Katolik Kilisesi'nin başını korumak üzere savaşa koşan Norman ordularına Sicilya'daki Müslümanlar da katılacaktır! Maceranın sonu bellidir:

İmparator Henri IV, bu durum karşısında dayanamayarak geri çekilmek zorunda kalınca, "kurtarıcı kuvvetler", amansızca yağma etmeye koyulacaktır Roma'yı. Kendi marifeti sonucunda ve gözlerinin önünde yakılıp yıkılan, halkının büyük çoğunluğu savaş tutsağı olarak alınıp köleleştirilmek üzere Güney İtalya'ya yollanan bir başkentte artık kalamayacağını kavrayan Gregorius VII, Normanların ardına takılıp Salerno'ya inecek ve 1085 yılında orada ölecektir.

1122 yılında yapılan ve dinsel erkle lâik erki biribirinden ayırarak, görev verme ve görevden alma çatışmalarına son veren Worms Konkordatosu, imparatorlarla papalar arasındaki tüm çekişme nedenlerini ortadan kaldırmamış; tam tersine, yeni çatışmalara gebe olan geçici bir uzlaşmadan ibaret kalmıştır.

DİCTATUS PAPAE

I. "Roma Kilisesi, sadece sadece, Tanrı tarafından kurulmuştur.

II. "Sadece ve sadece papa, haklı olarak, evrensel papa diye kabul edilir.

III. "Sadece ve sadece papa, piskoposları ıskat edebilir ya da sorumsuz sayabilir.

IV. "Papanın temsilcisi, bir konsilde, aşama sırası bakımından altta da olsa, bütün piskoposlardan üstündür ve onları görevden azil kararı verebilir.

V. "Papa, bulunması gereken yerde bulunmayanları azledebilir.

VI. "Papa tarafından aforoz edilenlerle aynı dam altında oturulamaz.

VII. "Sadece ve sadece papa, durumun elverişine göre, yeni yasalar koyabilir, yeni halkları bir araya getirebilir, ruhban topluluğuna ait bir kiliseyi bir manastır haline sokabilir, zengin bir piskoposluğu bölüp yoksul piskoposlukları birleştirebilir.

VIII. "Kutsal ululuk belirtilerini sadece ve sadece papa kullanabilir.

IX. "Hükümdarlar tarafından sadece ve sadece papanın ayağı öpülür.

X. "Bütün kiliselerde sadece ve şadece papanın adı zikredilir.

XI. "Onun adı, bütün dünyada bir tekdir.

XII. "Papa, imparatorları tahttan indirebilir.

XIII. "Papa, gerekli gördüğü anda, piskoposları bir yerden bir başka yere nakledebilir.

XIV. "Papa, herhangi bir kilisedeki herhangi bir papazın herhangi bir yere gitmesini isteyebilir.

XV. "Papa tarafından görevlendirilmiş olan kimse, bir başka kiliseye emir verebilir ama o kilise ile mücadeleye giremez.

XVI. "Papanın emri olmaksızın genel karakterli hiçbir din meclisi toplanamaz.

XVII. "Papanın eveti olmaksızın hiçbir metin ve hiçbir kitap, Kilise'ye

özgü türden bir yasal değer kazanamaz.

XVIII. "Papanın kararını hiç kimse düzeltemez, geri alamaz ama papa bütün herkesin kararını düzeltip geri alabilir.

XIX. "Hiç kimse papayı yargılayamaz.

XX. "Hiç kimse, verilen bir kararı temyiz etmek üzere papaya başvuran bir kimseyi kınayamaz ve mahkûm edemez.

XXI. "Her kilisenin *causae majores'i* mutlaka papanın önüne getirilecekt r.

XXII. "Roma Kilisesi hiçbir vakit yanlışa düşmemiştir, yolundan sapmamıştır ve Kutsal Kitap'ın da tanıklık ettiği gibi, hiçbir vakit yolundan sapmayacaktır.

XXIII. "Bulunduğu yere Kilise yasalarına uygun şekilde gelmiş olan papa, ermiş Petrus'ün sürdürücüsü olduğundan dolayı, kendiliğinden ermiş kılınmıştır.

XXIV. "Papanın emri ve onayı üzerine herhangi bir kul herhangi bir suçlamada bulunabilir.

XXV. "Papa, genel bir din meclisine danışmaksızın da bir piskoposu azledebilir ya da sorumluluk bağından sıyırabilir.

XXVI. "Roma Kilisesi ile bir olmayan kimse, Katolik kabul edilemez.

XXVII. "Papa adaletsiz hükümdarlara kulları tarafından verilmiş olan bağlılık yeminini bozup kaldırabilir."

Nizamülmülk, *1018-1092 yılları arasında yaşamış Selçuklu devlet adamı. İyi bir öğrenim gördü. Çağının önde gelen edebiyatçı ve bilginleriyle yakın dostluklar kurdu. İlkin Gazne devletinin Horasan valisi yanında çalıştı. 1040 yılındaki Dandanakan savaşı sonucunda Gaznelilerin Horasan'ı elden çıkarma zorunda kalmaları üzerine Gazne'ye gitti, ama çok geçmeden gene Horasan'a dönerek Selçukluların hizmetine girdi. Önce Belh valisinin kolluk görevlileri arasında çalıştı. Yönetim alanındaki başarılı çabaları, Merv'de bulunan şehzade Alparslan'ın dikkatini çekti. Nitekim Alparslan, sultan olduktan sonra onu Selçuklu devletinin vezirliğine atadı ve halife Kaimbiemrillah da gene aynı 1064 yılının Mayısında kendisine Nizamülmülk ünvanını verdi (asıl adı, Hasan bin Ali'ydi).*

Nizamülmülk, ölümüne kadar tam otuz dokuz yıl vezirlik yapmıştır. Bu dönemin başlangıcında Alparslan'a, kardeşi Kutalmış'a karşı giriştiği mücadelede büyük destek oldu. Ülkenin iç güvenliğini sağlamak göreviyle Hemedan'a yolladığı için Malazgirt savaşında bulunamadı, ama Sultan Alparslan'ın bütün öbür seferlerine katıldı.

Alparslan'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Sultan Melikşah da Nizamülmülk'ü vezirlikte bıraktı. Buna karşılık Nizamülmülk, Melikşah'a amcası Karaarslan Kavurd ve kardeşi Tökiş ile giriştiği mücadelelerde canla başla yardım etti. Ne var ki Melikşah, saltanatının son yıllarında saray entrikalarının etkisiyle, vezirine karşı tutumunu değiştirecek ve Nizamülmülk'ü makamında bırakmakla birlikte, yakın adamlarını ve ailesinin bazı bireylerini ağır cezalara çarptıracaktı. En sonunda da Nizamülmülk, Nihavend yakınlarında, gençlik arkadaşı olan gizemci Haşhaşîn tarikatinin pîri Hasan Sabbah'ın emriyle öldürüldü.

Nizamülmülk, uzun süren iktidarı boyunca devlet örgütünde ve özellikle de askerî, malî ve idarî alanlarda gerçekleştirdiği işler ve meydana getirmeyi başardığı kurumlarla Selçuklu devletinin sağlam temeller üzerine oturmasını ve gelişmesini sağlamıştır. Samanî ve Gaznevî sistemine uygun şekilde saray örgütünü ve merkezî hükümeti kuran, Nizamülmülk'tür. Ünlü devlet adamı, ayrıca, maliye, ulusal savunma ve dışişleri konularında da son derece isabetli yenilikler yapmıştır. Nitekim onun tarafından kurulan bu örgüt, daha sonra gelen bütün İslâm ve Türk devlet adamlarınca benimsenecek ve çağlara göre yapılan küçük uyarlamalarla sürdürülecektir.

Nizamülmülk'ün sürekli çabalarından biri de, imparatorluk içindeki mezhep ayrılıklarını kaldırmaya yönelik olmuştur. Nitekim, Sünniliği halk arasında bilim yoluyla yayıp benimsetmek için, çeşitli yerlerde kendi adıyla anılan

Nizamiye medreselerini kurdurdu.

Ayrıca askerî tımar alanında da yenilikler getiren ve bu kurumların yönetimini devletçe saptanan esaslara bağlayan Nizamülmülk, devlet yönetimi konusundaki görüşlerini ve bunların gerekçelerini Siyasetname *adlı evrensel çapta ünlü yapıtında açıklamıştır.*

HÜKÜMDAR İLE ELÇİSİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER ÜZERİNE

Elçisinden şunları öğrenmek ister bir hükümdar: O yabancı ülkedeki yolların, geçitlerin, ırmakların, yarların, içilebilir suların durumu nedir? Ordu bu yollardan rahatça geçebilir mi? Hayvanlar için yiyecek bulunabilen ve bulunamayan yerler nereleridir? Hangi yörelerde hangi görevliler iş başındadır? O hükümdarın ordusu, silahça ve sayıca nasıldır? Hükümdar ne gibi toplantı ve eğlenceler düzenlemektedir? Teşrifat kuralları nelerdir? Nasıl oturup kalkar, sevdikleri oyunlarda ve avda nasıl hareket ederler? Hükümdarın kendisi nelere alışkındır? Hayatı nasıl geçer? İnsanları sever mi? Yüzü gözü nasıl bir kişidir? Kendine özgü davranışları var mıdır, varsa nelerdir? Adaletli kişi midir, sık sık bağışta bulunur mu? Yoksa keyfî davranışları mı ağır basmaktadır? Yaşlı mıdır, genç midir? Bilgin ve bilge midir, yoksa bilgisiz ve bilgiç midir? Ordusu ülkesini korumaya yeter mi? Halkının hali vakti nasıldır? Açıkgöz ve dikkatli kişi midir hükümdar? Veziri nasıl kişidir? Saygıdeğer, dinine ve törelerine bağlı kişi midir? Kumandanları nasıldır? Tecrübeli, işini bilir, uzman askerler midir? Ya nedimleri? Bilgili ve yetenekli kişiler midir nedimleri? Özellikle sevdikleri ve özellikle sevmedikleri şeyler var mıdır? İçkili zamanlarında neşeli ve konuşkan mı olur hükümdar? Merhametli ve yufka yürekli midir, yoksa vurdumduymaz ve amansız mıdır? Kadınların meclisinden mi, yoksa savaşçıların söyleşisinden mi daha çok hoşlanır? Ciddi konulara mı düşkündür, yoksa dedikoduya ve nükteye mi?

ERMİŞ BERNARD

Ermiş Bernard, 1091-1153 yılları arasında yaşamış olan Hıristiyan din adamı. Clairvaux manastırını kurarak ün kazandı. 1128 yılında kopan büyük tartışmada Şişman Louis'ye karşı Paris piskoposunu tuttu ve ünlü Tampliye tarikatinin Roma Kilisesi tarafından resmen tanınmasını sağladı. İnnocentus II'nin papalığa seçilmesine katkıda bulundu. İkinci Haçlı Seferi'ni bizzat hazırladı. Batı Ortaçağına damgasını vuranlardan biri oldu.

KİLİSE ERKİ ÜZERİNE

Evrendeki tüm kiliseler üzerindeki kesin iktidar hakkı, geri alınmaz bir ayrıcalık olarak, papalığa verilmiştir. Dolayısıyla da bu iktidara karşı direnen, Tanrı'nın arzu ettiği düzene karşı direnmiş olur. Papa, yararlı görürse, henüz piskoposluk olmayan yerlerde piskoposluklar kurabilir. Gene yararlı görürse, varolan piskoposlukların kimisini alçaltıp kimisini yükseltebilir. Ayrıca, gerekli gördüğü takdirde, bazı piskoposlukları başpiskoposluğa, bazı başpiskoposlukları da piskoposluğa döndürebilir. Ayrıca papa, gene gerekli gördüğü takdirde, yeryüzünün taa öbür ucunda bulunan kilisenin yüksek sorumlusunu ayağına çağırabilir.

CİSMANÎ VE RUHANÎ ERK ÜZERİNE

Her iki erkin de biribirini karşılıklı ve sürekli desteklemesi, savunması, koruması ve yüklerini taşımakta biribirlerine yardımcı olması gerekir. Kiliselerdeki huzur ve özgürlüğün imparatorluğa zarar vereceğini söyleyenlere katılmak nasıl aklımın ucundan geçmezse, imparatorluğun zenginleşmesinin ve yücelmesinin kiliseye zarar vereceğini söyleyenlere katılmak da aklımın ucundan geçmez. Çünkü her ikisinin de yaratıcısı olan Tanrı, yıkılsınlar diye değil, kurulsunlar ve gelişsinler diye birleştirdi onları...

Dolayısıyla da imparatorun görevi, hem kendi tacını korumak, hem de kiliseyi savunmaktır.

Her iki kılıç da kilisenindir: Tinsel kılıç da, maddesel kılıç da. Ama tinsel kılıç, kilise tarafından; maddesel kılıç ise, kilise için çekilir. Birinciyi rahibin eli çeker. İkinciyi şövalyenin eli çeker; ama rahibin emriyle ve hükümdarın kumandası altında çeker.

FREDERİK II HOHENSTAUFFEN

Frederik II Hohenstauffen, *1194-1250 yılları arasında yaşamış, 1212 yılından ölümüne kadar saltanat sürmüş olan Mukaddes Roma-Germen İmparatoru. Ortaçağ'ın hiç şüphesiz en zeki ve en hayasız politikacısı diyebileceğimiz Frederik II, bir Alman imparatoru ile yağmacı Norman hanedanına mensup bir Sicilya prensesinin oğluydu. Sicilya'da yetişti: Yani İtalyan, Bizans, Arap ve Yahudi uygarlıklarının her yerden çok daha verimli bir biçimde iç içe geçip kaynaştıkları bir ülkede...*

Aslında "vatansız ve milliyetsiz" bir adamdı Frederik. Çocukluğundan beri, gözü dönmüş politikacıların elinde oyuncak olmuştu. Pek erken geliştiği için de hırçın mizaçlıydı. Sınırsız tutkuluydu, kuvvete ve zekâya inanıyordu sadece; yorulmak nedir bilmeyen ve ele avuca sığmaz bir insan olarak, daima yeni girişimlere atılmaktaydı.

Bilimsel sorunlara derinlemesine bir kavrayışla eğilecek kadar geniş ve sağlam bilgili bir insan olan Frederik II çağının hem Hıristiyan ve hem de Yahudi ve Müslüman en önde gelen sayısız bilginiyle sürekli olarak mektuplaşmış; özellikle de, dillerini ana dili gibi bildiği Yunanlı ve Arap yazarlara büyük bir ilgi göstermiştir.

Dinsel konularda alaycı ve hoşgörülü bir şüpheciliği benimsemiş olan hükümdar, zaman zaman ve sadece siyasal nedenlerden ötürü, sapkın mezheplilere karşı amansız kesilmiştir.

Politika alanında, gerektiği an büyük bir rahatlıkla eğilip bükülebilirliği, şaşmaz sezgi gücü, kıvrak zekâsı ve bütün bu niteliklerin yanı sıra belki de o çağın insanına özgü tutkuları derinlemesine bilişinden ileri gelen "söz ve yemin tanımaz"lığı, büyük bir güç veriyordu ona. Buna karşılık, taşkın ve atılgan doğası bazan soğukkanlılığını yitirmesine yolaçıyor ve aşırı ivecenliği, tez canlı davranışı güçsüz yanlarını çabucak düşmanlarının gözleri önüne seriyordu.

Frederik II'nin bir başka zayıflığı da, haşinliği ve yeterince kontrol etmeyi başaramadığı sözlerinin içtepisel karakteriydi. Ama her duruma uygun önlem almaktaki ani yön değişiklikleri de muarızlarını sürekli afallatıp çaresiz bırakıyordu.

Gerektiğinde iyiliksever olmasına ve zaman zaman cömertlik göstermesine karşılık, sınırsız bir despotluk eğilimi, amansız bir gaddarlık, en yakınlarını bile esirgemeyen bir hainlik ve gem tanımaz bir öç alma tutkusuyla da davranabiliyordu. Kendisiyle ilişki kuranlar üzerinde yarattığı genel güvensizlik havası, bir rastlantı değildi katiyen.

Frederik II, Almanya imparatoru ve Sicilya kralı

olduğunda, yani imparatorluk ve krallık güçlerini kendinde birleştirdiğinde, Papa İnnocent III'ün en korktuğu şeyi gerçekleştirmiş olacaktı. Nitekim papa, bu iki egemenliğin kesinlikle biribirinden ayrılmasını istemiştir imparatordan. Ve ilkin papanın iradesi önünde kayıtsız şartsız boyun eğen hükümdar, rahatlıkla vermiş olduğu sözden aynı rahatlıkla dönüp, hasmının topraklarını bir çeşit kıskaç içine alacaktır.

Bununla birlikte, bu ustaca manevranın papalık açısından kötü etkisini hafifleten bir başka durum çıkacaktır ortaya: Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğuna ancak şeklen bağımlı bulunan Kuzey İtalya kentlerinin çoğu, imparatorun bu gittikçe artan gücüne karşı inatçı bir direnişe gireceklerdir.

İki ayrı siyasal amaç gütmekteydi imparator: İlk olarak, laik feodallerle kilise feodallerine gerekli ödünleri verip iktidarını pekiştirmek, baş sömürgesi olarak kabul ettiği Sicilya krallığı sayesinde hazine gelirlerini arttırmak, askerî kaynaklarından sürekli yararlandığı Almanya ile barış içinde kalmak; İkinci olarak da, temkinli bir tutumla papalık devletini dört bir yandan kuşatıp en sonunda kendi egemenliği altına almak.

Frederik, II, 1227-1241 yılları arasında papalık yapan Gregorius IX'da kendi çapına lâyık bir hasım bulacaktır. Çünkü bu papa, imparatorun tasarılarını gayet iyi kavramış ve ona karşı, inatçı olduğu kadar temkinli ve aşamalı bir mücadeleye girmişti. Söz konusu mücadelenin bellibaşlı evreleri şunlardır:

Mukaddes İmparatorluk, Haçlı Seferi'ne imparator tarafından söz verilen süre içinde katılmamıştı. Bunu fırsat bilen papa,Frederik'i aforoz etmekle kalmayıp imparatorun yönetmeye hazırlandığı yeni kutsal savaşı da açıkça yasakladı. Ama Kudüs Krallığı'nı kendi egemenliği altına almak isteyen Frederik, Marx'ın deyişiyle "bu yasağın üzerine tükürecek" ve aforozlu oluşuna aldırmaksızın, kendi öz seferi saydığı Haçlı seferini başlatacaktır.

Öte yandan Frederik, Mısır'daki Eyyubî sultanı Mâlik ile uzun süreden beri dostluk ilişkileri kurmuş bulunmaktaydı ve bu hükümdarla iki yıllık bir dostluk antlaşması imzaladı. Hemen ardından da, ustaca politikası sayesinde, Haçlıların ta öteden beri büyük çaba ve fedakârlıklara rağmen elde edemedikleri şeyi... Yani doğrudan doğruya Kudüs kentini ve Arz-ı Mukaddes'i elde edecekti.

Bu amacına ulaşabilmek için Frederik, Mısır sultanına önemli ödünler vermiş ve bu arada örneğin Müslümanlara karşı mücadelede Hıristiyanlara yardımda bulunmamayı kabul etmiştir. Ama unutmamak gerekir ki Mısır sultanı Palestin'deki bellibaşlı müstahkem mevkileri zaten elinde tutmaktadır. Buna karşılık da Frederik, Kudüs Krallığı'nı kazanmış bulunmaktadır. Ve krallık tacını, aforozlu olduğu

için, kendi elleriyle kaldırıp giyecektir. Hem de İsa peygamberin mezarının önünde, ve... Hiç bir dinsel törene gerek görmeksizin!

Bütün bu olaylar sırasında papa da boş durmayacak ve akla gelebilecek tüm yollara başvurup Palestin feodallerini, bu arada özellikle de ünlü Tampl şövalyelerini imparatora karşı ayaklandıracaktı.

Gene papanın kışkırtmasıyla, Venedikliler Frederik'in Suriye'deki sömürgelerine saldırmış; kiralık askerlerden kurulu ordular İtalya'ya girmiş ve Almanya'da, ermiş Domenico tarikatine bağlı rahipler, kamuoyunu etkileyerek, halkı yeni bir imparator seçmeye sürüklemişlerdi.

Bunun üzerine vakit yitirmeksizin İtalya'ya dönen Frederik, papanın bütün bu planlarını yarım bırakacak ve onu, 1230 antlaşmasını kabule zorlayacaktır. Nitekim Anagni'de düzenlenen görüşmede iki hasımın barışmasına tanıklık ediyoruz. Ne var ki bu barışta Almanya kurban edilmiş durumdadır. Çünkü "özgür düşünceli" Frederik, koruması altına aldığı bağnaz Domenico enkizitörlerinin baskısına boyun eğip, yakılarak ölüme mahkûm edilen din sapkınlarının mallarını kilise ile bölüşmek zorunda kalacaktır.

Ama pek kısa sürdü bu barış: Frederik'in Lombardiya kentlerini kesin egemenliği altına alma yolundaki yeni girişimleri üzerine papa duruma el attı ve mücadele, Gregorius IX'un ardılı İnnocent IV'ün papalık döneminde de devam etmek üzere yeniden başladı. Bu ikinci dönemde Frederik, bütün Avrupa hükümdarlarına ayrı ayrı başvurarak onları "ortak düşman" olarak nitelediği papa ile savaşında kendisine yardımcı olmaya çağıracaktı.

1250 yılında, Almanya ve İtalya'da başlayan savaşın en can alıcı anında öldü hükümdar. İmparatorun ardıllarına karşı Fransızları yardıma çağırmıştı papalar. Nitekim Fransa Kralı Louis XI'in kardeşi Charles d'Anjou, papanın da desteğiyle, Güney İtalya'yı ve Sicilya'yı ele geçirmekte gecikmeyecekti. Bu mücadelede yenik düşen Hohenstauffen hanedanıyla birlikte Almanya İmparatorluğu da çöküyordu.

Böylece zafer, papanın oluyordu. Ama bu zaferi, İtalyan kentlerinin direnişine ve İtalya'ya çağırılan yabancılara borçluydu papa. Ve Papalık tarafından öteden beri beslenen, hükümdarları egemenlik altına alma tutkusunun, tıpkı imparatorlar tarafından beslenen karşıt tutkular gibi, ne denli düşsel olduğu apaçık ortaya çıkmakta gecikmeyecekti. Mukaddes Roma–Germen İmparatorluğu'na karşı kesin zaferi kazanan papaların, Fransız kralının koruması altına girmek üzere Roma'dan ayrılacakları günler hiç de uzak değildi nitekim.

HÜKÜMDARLARA ÇAĞRI

Papa, ilk darbelerini Almanya imparatoruna yöneltmektedir. Onu yenecek olursa, öteki kral ve prensleri yenmesi ya da boyunduruk altına alması son derece kolaylaşacaktır. Bize yardımcı olmanızı rica ediyoruz sizden. Bu yardımınız sayesinde bütün dünya anlayacaktır ki laik hükümdara yönelen her saldırı, aslında, bütün hükümdarların ortak onuruna indirilmek istenen bir darbedir.

GREGORİUS IX ÜZERİNE

Yüce yücesi Tanrı, gökyüzüne biri büyük biri de küçük olmak üzere iki ışık koydu. Biribirine hiç zararı dokunmaz bu iki ışığın. Tam tersine: Büyük, kendi aydınlığını küçüğe de aktarır. Yüce Tanrı, tıpkı bunun gibi, yeryüzünde de iki kudret yarattı. Bunların biri, gözetimle görevli olan dinsel güç; öbürü de, koruma ile görevli olan imparatorluk gücüdür. Gelgelelim kötülük suyuyla yıkanmış olan ve ortalığa veba saçan o iki yüzlü yaratık, bu Tanrısal düzeni bozmak ve imparatorluk gücünü yüce parıltısını karartmak istemiştir. Sadece adı papadır bu adamın. Hayrın değil şerrin babası olan bu yaratık, o yüce makama yükseldiğinden beri, bütün dünyaya nifak saçıyor. Bizi öncüsü olmakla suçladığı Deccal'in ta kendisidir bu canavar.

Kubilay, *1214-1294 yılları arasında yaşamış olan Moğol imparatoru. Büyük kardeşi Mengü'nün hükümdarlığı sırasında Çin'in Sen-si ve Honan eyaletlerine egemendi. Çin'e büyük bir sefer yaptı. Çin'deki Sung sülâlesine son verirken, kardeşi Mengü'nün öldüğünü öğrendi. Kubilay'ın Çin'de bulunmasını fırsat bilen Arık Buğa, Moğol tahtını ele geçirmek için harekete geçmiş ve kendini hükümdar ilân ettirmişti. Oysa Moğol geleneğine göre Kubilay'ın tahta geçmesi gerekiyordu.*

Bu durumda Kubilay, Sung imparatorunu Moğol egemenliğini kabul etmek koşuluyla vergiye bağlayarak Moğolistan'a geldi ve yandaşları tarafından kağan ilân edildi (1260). Bir yıl sonra Arık Buğa'nın üzerine yürüdü ve rakibini Gobi çölü kıyısında bozguna uğrattı. Ögeday'ın torunu Kaydu'nun başlattığı ayaklanmayı da bastıran Kubilay, 1268 yılında Moğol tahtının tek sahibi durumuna geldi. Devlet yönetiminde değişiklik yaptı. Bu arada Hulâgu'nun oğlu Abaka'yı İran, Batu'nun torunu Mengü Timur'u Cuci, Kara Hulâgu'nun oğlu Mübarekşâh'ı da Çağatay devletlerinin başına oturttu. İmparatorluğun merkezini eski Hanbalık'a taşıdıktan sonra Çin'in fethini tamamlamak üzere harekete geçti. Uzun bir kuşatma sonucunda Sung hanedanının en önemli kalelerinden biri olan Siang Yang'ı aldı. Bunu, 1274 yılında Çin krallığını ailesi ve hazinesiyle birlikte ele geçirmesi izledi.

Kubilay, 1276 yılında bütün Çin'e egemendi. Bu ülkede Yu-an (ya da, Nguan) adıyla yeni bir sülâle kurdu. Moğol İmparatorluğu'nun Kıpçak, Doğu ve Batı Türkistan, İran ve Moğolistan gibi öbür kısımlarının yönetimini de kendi üstlendi. Japonya'ya, Annam'a, Çampa'ya, Birmanya'ya ve Cava'ya çeşitli seferler yaptı. 35 yıllık bir saltanattan sonra da, tarihin en büyük ve en iyi örgütlenmiş imparatorluklarından birinin başarılı hükümdarı olarak öldü.

Kubilay, hayatını Çin'de geçirmiş olmasına rağmen kendi ulusuna bağlı kalmıştır. Atalarının anısını taze tutmak amacıyla, Cengiz hanın babasından başlayarak bütün hepsinin adına tapınaklar diktirmiş; en güzel Çin yapıtlarını Moğolcaya çevirtmiş; Moğolcayı resmi devlet dili yapmıştır.

Bu arada Buda dinini kabul etmiş olan Kubilay, bu dinin yayılmasına da çalıştı. Budacı Lama Pakka'ya, Yu-an sülâlesinin egemenlik dönemi boyunca kullanılacak olan alfabeyi hazırlattı. Kendisi Budacı olmakla birlikte öbür dinleri benimsemişlere, özellikle Müslümanlara karşı büyük anlayış gösterirdi.

Kubilay, yönetim usullerinde de değişiklikler yaptı; çeşitli imar ve onarım işlerinin gerçekleştirilmesini sağladı; yeni bir ceza yasası düzenletti; bir akademi

kurdurdu; ülkesini 12 bölgeye ayırdı ve bunların başına ayrı yönetim kurulları getirdi; bölgeler arasındaki ticaret yollarını güvenlik altına aldı; muazzam ülkesinin her köşesini bir saat gibi işleyen ünlü posta örgütüyle birbirine bağladı; genel nüfus sayımı yaptırdı; tarihin en kudretli gizli polis örgütlerinden birini kurdu; askerlerin kendi görevleri dışında kalan etkinliklerde bulunmasını kesinlikle yasakladı ve önledi.

Aşağıda, bu becerikli hükümdarın çeşitli buyrultularından alıntılar sunuyoruz.

KUMANDANLARIN GÖREVİ ÜZERİNE

Kumandanın görevi, yöneticiye yardım etmektir; yönetmek değil. Kumandanın görevi, isyanı bastırmaktır; isyan çıkarmak değil. Kumandanın görevi, ülkeyi savunmak ve korumaktır; batırmak değil.

AHLÂK ÜZERİNE

İyi ahlâk demek, ülkeyi iyi ve adaletli bir şekilde yönetmek demektir. Dolayısıyla da iyi ahlâklı hükümdar, zaman zaman kötülük etmek zorunda kalabilir. Temel olan şey, iyi ahlâkın gereği olan şey, kötülüğü iyiliğin yardımcısı haline getirmektir. Buna karşılık, iyiliği kötülüğün yardımcısı haline getirmek de mümkündür. Hükümdarın belîibaşlı görevlerinden biri de bu ayrımı doğru yapmaktır.

HABER ALMA ÜZERİNE

Otağımdaki hizmeterinin ne düşündüğünü bilmek istediğim kadar Tibet'teki çobanımın, Kâfkasya'daki uçbeyimin, Güney Denizi'ndeki balıkçımın da ne düşündüklerini bilmek isterim. Ülkemin her köşesinde gözüm kulağım olmalıdır. Ama ne gördüğünü bilen, ne işittiğini bilen gözler ve kulaklar gerek bana. Bana kullarım hakkında bilgi getirmeyen hiçbir çayevi sahibinin, hiçbir han hamam sahibinin, hiçbir daire, okul ya da tapınak yöneticisinin mesleğini sürdürmesine izin veremem. Çünkü bilirim ki bunlar bana bilgi toplamıyorlarsa, mutlaka bir başkası hesabına bilgi toplamaktadırlar. Gene bilirim ki bunlar bana yanlış bilgi getiriyorlarsa, doğru bilgileri mutlaka bir başkasına götürüyorlardır.

Ayrıca dünyanın her köşesinde gizli ulaklarım olsun isterim. Ülkemin dışında bana en kolay şekilde bilgi toplayıp ulaştırabilecek olanlar, din adamlarıdır. Çünkü onlar hiçbir zaman şüphe çekmezler. Üstelik beni hoşgörülü, adaletli, iyiliksever bir hükümdar olarak tanıtıp ordularımın ilerleyişine yardımcı olurlar. Gerektiğinde ulaklarıma ve hizmeterlerime barınak bulacak olanlar da onlardır.

Bana en kolay şekilde bilgi toplayıp ulaştırabilecek olanlar arasında

çeşitli kademelerdeki yöneticileri, bilginleri, sanatçıları, gezgin satıcıları, berberleri ve dilencileri de unutmamak gerekir.

CEZALAR ÜZERİNE

Ceza, dünyanın en son verilmesi gereken şeyidir. Çünkü geri alınması mümkün değildir. Hele bir de haksız olursa.

Ceza verirken, yararının yanı sıra zararını da hesaplayın. Ve cezanın ibret vericiliğinin yanı sıra umutsuzluk vericiliğini de göz önünde tutun. Yani cezanın, adaletin bir parçası olduğunu ve keyfilikle hiçbir ilişkisi bulunmadığını katiyen unutmayın.

Unutmamanız gereken bir başka nokta da şudur:Ceza, çekilen bir şeydir. Yani belirli bir cezayı biçip verirken, onu çekecek olanı düşünmek şarttır. Aynı suçu işlemiş olan zenginle yoksul arasında ayırım yapın mutlaka: Yoksulun cezasını öbürüne oranla daha hafif biçin. Çünkü zengin, cezayı kolay çekmenin de yolunu bulabilir ama yoksul bulamaz. Ve unutmayın: Yoksul zaten cezalı gibidir.

Louis IX ya da Saint-Louis, *1214-1270 yılları arasında yaşamış olan Fransa kralı. Louis VIII'le Blanche de Castille'in oğludur. 1242 yılında tahta çıktı; krallığı akıllıca ve ustalıkla yönetti. İçeride Güney ve Batı baronlarının ayaklanmasını bastırarak ülkeyi huzura kavuşturdu. Subayları, yöneticileri ve yargıçları sürekli denetim altına aldı. Bu amaçla da saray adamlarını, yönetim konusunda incelemeler yapmakla, halkın şikayetlerini dinlemekle görevlendirdi. 1254 ve 1256 yıllarında yayınladığı kararnamelerle haksız vergi alınmasını, rüşveti ve daha başka kötü alışkanlıkları önleyebilmek üzere memurların görevlerini kesin şekilde belirledi. Bunları, monarşi iktidarının sağlamlaşmasını sağlamak üzere 1258 yılında çıkardığı ve yargıç kararıyla düelloyu, kumarı ve fuhşu yasaklayan kararname izleyecekti. Ayrıca 1263 ve 1265 yılında çıkardığı kararnamelerle, krallık parasını bütün ülkede geçerli kıldı.*

Bütün bu önlemler sayesinde krallık yönetimi öylesine etkili hale girdi ki Louis IX, ülkenin en güçlü yargıcı durumuna geldi. Bunun sonucu olarak eski feodal mahkemelerin görevleri tamamıyla değişecek ve parlamento ile sayıştay doğacaktı.

Kral, ünlü barışçı tutumuyla bir yandan Aragon ve İngiltere krallıklarıyla Fransa arasındaki, bir yandan da Vatikan ile Almanya imparatoru Friedrich II arasındaki anlaşmazlıkları giderdi. Kardeşi Charles d'Anjou tarafından düzenlenen İtalya seferini çekingenlikle desteklemesine karşılık, Yedinci Haçlı Seferi'ni büyük bir şevkle düzenledi ve cesaretle yönetti. 1244 yılında kararlaştırılan sefer, kralın hastalanması ve hazırlıkların yavaş gitmesi sonucu 1248 yılına kadar gecikti. Deniz yolundan yapılan bu seferde Haçlılar, 1250 yılı Şubatında Mısır'da verdikleri Mansure savaşında Müslümanlara yenik düştüler. Ve Louis IX esir edildi. Büyük bir fidye karşılığında özgürlüğüne kavuşan hükümdar Suriye'ye gitti; orada dört yıl Haçlıların elindeki kentleri tahkim etti ve Hıristiyan tutsakların hemen hepsini kurtulmalıklarını ödeyerek kurtardı. Annesinin ölüm haberini alınca Fransa'ya döndü ancak. Bir başka Haçlı seferi hazırlamak istiyordu. Ne var ki bu tasarıyı gerçekleştirebilmek için 1267 yılına kadar beklemesi gerekecekti; çünkü senyörler, bu sefere pek istekli değildiler.

Sekizinci Haçlı Seferi, 1270 yılının Ağustosunda başladı. Kuvvetler, gene deniz yoluyla Tunus'a doğru yola koyuldular: Tunus, Mısır'a karşı girişilecek bir saldırının başarıya ulaşması bakımından son derece elverişli bir üstü Ama Kartaca'ya çıktıktan hemen sonra başgösteren veba salgını bütün hesapları altüst edecekti: Ordu gerçek anlamda bir kırıma uğradı. Bu arada kral da hastalığın

pençesinden kurtulamayıp öldü.

Capet hanedanının hiç şüphesiz en büyük hükümdarlarından biri olan Louis IX,tantanaya katiyen yer vermeyişi ve sade bir hayat sürüşüyle, erdemli bir insan anısı bıraktı.

KAVGALAR ÜZERİNE

Sevgili oğlum, eğer bir zenginle bir yoksul arasında olmuş bir kavgayı senin önüne getirip de hakemlik etmeni isterlerse günün birinde, zenginden çok yoksulu tut ve hakikati öğrendiğinde böyle hak dağıtmaya bak. Ve gene günün birinde bir başkasıyla davalaşacak olursan, kendi adamlarına karşı o yabancının davasını tut ve hakikatini öğreninceye kadar da davana sarıldığını gösterme, çünkü böyle yapmazsan adamların sana karşı konuşmaktan korkabilirler, bu da ancak sana ve davana zarar verir.

Dante Alighieri, *1265-1321 yılları arasında yaşamış olan İtalyan şairi ve düşünürü. Soylu bir ailenin oğluydu, iyi bir öğrenim gördü. "Beyaz" gelflerin yanında (gelf: papa yanlısı) Floransa'nın yönetimine katıldı ve Papa Bonifacius VIII'e elçi yollandı. Ama "siyah" gelfler iktidarı ele geçirince, ilkin malları elinden alındı, sonra da sürgün edildi. Ölünceye kadar da yurduna dönemeksizin, Verona'da ve Ravena'da yaşadı. Her gerçekten insansal etkinliğin zorunlu ereğini iyi ahlâkta bulan Dante, Beatrice için kaleme aldığı aşk şiirlerinin ve ünlü mistik epopesi* Tanrısal Komedi'*nin yanı sıra, dil sorunlarıyla da uğraştı; özellikle Latinceden türeme dillerin tarihsel kökenlerine ilişkin sağlam görüşler ortaya attı. Bilgi ile akıl üzerine kurulu kendi bilgelik anlayışını* Şölen *adlı felsefî yapıtında açıkladı.*

1308 yılında tahta çıkan imparator Henri VII, evrensel monarşiyi kurmak ve Papalığı kendi otoritesi altına almak için harekete geçince, İtalya'daki imparatorluk yandaşlarının umutları da yeniden uyanacaktı. Böylece başlayan mücadele, Dante'yi, kendi siyasal görüşlerini açıklamak amacıyla Monarşi Üzerine *adlı yapıtını kaleme almaya sürükledi.*

1312 yılına doğru yazdığı bu kitapta düşünürün, Roma İmparatorluğu'ndan miras kalma bir kavram olan birlik ve evrensel barış adına, monarşi düzenini desteklediğine tanıklık ediyoruz. Dante, ayrıca, aşırı iktidar hırsıyla imparatorluğu çöküntüye ve İtalya'yı bölünmeye sürüklemekle suçladığı kiliseye de karşı çıkmakta: Ünlü şaire göre, ruhani erkle cismani erk kesinlikle biribirinden ayrılmalı ve kilise, sadece ruhani erk alanına sahip çıkarak cismani erkin tümünü, bütün Hıristiyan halkları otoritesi altında toplayacak olan bir mutlak hükümdara bırakmalıdır.

BİRLİK ÜZERİNE

Birinci soru şudur: Cismani monarşi, dünya işlerinin iyi yürüyebilmesi bakımından zorunlu mudur? Akıl ya da gelenek, bu hakikata hiçbir ciddi itirazda bulunamaz ve bu hakikatin kesinliği son derece sağlam ve son derece açık seçik kanıtlarla ortaya konabilir. Söz konusu kanıtların siyaset kitaplarında yer alan ilki, Hoca'nın otoritesine dayanmaktadır. Gerçekten de Hoca, o saygıdeğer otoritesiyle, belirli bir aşama sırası içindeki her türlü çoğulluğun, ilkin düzenleyici ve yönetici bir ilkeyi, sonra da düzene sokulan ve yönetilen varlıkları zorunlu şekilde içerdiğini söyler. Bu hakikat, sadece Aristoteles'in şanlı adına değil, aynı zamanda tümevarıcı akla da dayanmaktadır.

Nitekim insanı göz önüne alacak olursak, şunları saptarız: İnsandaki tüm güçler mutluluğa göre ayarlanmış olduğuna göre, bu güçlerin zekâ tarafından yönetilmesi ve düzenlenmesi gerekir; yoksa hiçbir zaman

mutluluğa eremez insan. Ikinci olarak, aileyi göz önüne alalım: Ailenin ereği, üyelerinin iyi yaşamasını sağlamaktır; bu da, düzenleyen ve yöneten bir bireyin varlığını gerektirir; söz konusu birey de, aile babasıdır ya da onun yerini tutandır: Gene Hoca'nın öğretisine göre, "her aile, en yaşlı ihtiyar tarafından yönetilir" Homeros'un da dediği gibi, bütün bireyleri yönetmek ve onlara yasalar buyurmak bu şefe düşer. Nitekim, "Tanrı sana senin evinde bir eşit versin" şeklindeki atadan kalma ilenç de bunu doğrular. Şimdi de köyü göz önüne alalım: Nedir köyün ereği? İnsanların ve nesnelerin hoş bir uyum içinde bulunmasını sağlamaktır. Bunun için de bir tek insanın bütün ötekilere başkanlık etmesi gereklidir. Yoksa köy, zorunlu en az refah düzeyine ulaşmak bir yana dursun, üstünlük yarışına giren rakiplerin baskısı altında çöküp gider. Dördüncü olarak kenti, siteyi göz önüne alalım: İnsanların iyi ve uyum içinde yaşaması değil midir kentin ereği? Bunun için de, bir tek hükümet şarttır ve bu şart sadece adaletli bir siyasal yapı için değil, kusurlu bir siyasal yapı için de geçerlidir. Yoksa yalnız sosyal hayat berbat olmakla kalmaz, site de ortadan kalkar. Şimdi en son olarak da krallığı ele alalım: Krallığın ereği, kentin bize sağladığı nimetleri ve hizmetleri daha büyük bir güvenlik ve huzur içinde sağlamak değil de nedir? Bunun için de bir tek kralın hüküm sürmesi ve hükümet etmesi gerekmez mi? Yoksa sadece o ülkede yaşayan bireyler ereklerine ulaşmamakla kalmaz, "her bölünmüş krallık bitmiş demektir" şeklindeki şaşmaz hakikata uygun olarak, krallığın kendisi de dağılıp göçer.

Tek bir ereğe göre ayarlanmış bütün toplulukların her birin de olup bitenler, yukarıda belirtmiş olduğumuz hakikati yeterince kanıtlar.

Artık besbellidir ki, en başta da söylediğimiz gibi, bütünüyle insan türü bir tek ereğe göre ayarlanmıştır. Öyleyse bu türü de bir tek insanın yönetmesi, bir tek insanın kumanda altına alması gereklidir. Bu şefin adı da Monark (Hükümdar)'ın tır ya da İmparator'dur. Demek ki dünya işlerinin iyi yürüyebilmesi için Monarşi'nin ya da İmparatorluk düzeninin var olması şarttır.

MARSİLE DE PADOVA

Marsile de Padova, *1275-1343 yılları arasında yaşamış olan İtalyan düşünürü. 1313 yılında Paris Üniversitesi rektörlüğüne getirilen Marsile de Padova, devletin doğasını incelediği ve kiliseye karşı cismani erki savunduğu* Defensor pacis *adlı yapıtın yazarıdır. Marsile için cismani erk, doğası, bakımından insansal kökenlidir ve hukuksal bir otoriteye dayanır. Böyle olunca da cismani erkle ruhani erk arasındaki ilişkiler, toplumsal ya da siyasal bir problem değil sadece bireysel bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla da, uyruklarının tinsel hayatını barış ve refah yoluyla geliştirmek, sadece devlete düşen bir görevdir. Marsile de Padova, bu liberal düşüncelerinden dolayı 1327 yılında aforoz edilmiştir.*

İNSANLAR NİÇİN TOPLUM HALİNDE YAŞAR

Hoşnutluk verici ve doyurucu bir şekilde yaşayabilmek için bir araya gelmiş, toplanmıştır insanlar; kendileri için gerekli olan çeşitli ürünleri ancak bu şekilde arayıp bulur ve birbirleriyle takas edebilirler. İşte, site diye adlandırılmış olan şey,böylece gerçekleşen ve ereği kendi kendine yetmek olan bu topluluktur.

HÜKÜMDARIN NİTELİĞİ ÜZERİNE

Deriz ki: Yasaya göre davranışı ve kendisine emanet edilmiş olan otorite sayesinde hükümdar, yurttaşlara özgü bütün edim ve davranışların kuralı ve ölçüsüdür.

İbni Haldun, 1332-1406 yılları arasında yaşamış olan Arap tarihçisi ve filozofu. Tunus'ta yerleşmeden önce uzun süre İspanya'da kalmış bir ailenin oğludur. Dilbilgisi, hukuk ve felsefe öğrenimi görmüştür. Bir süre Tunus'ta idari görevlerde bulunduktan sonra, Fas hânedanının bütün Mağrib'i ele geçirmesi üzerine önce Fas'a, sonra da Gırnata'ya gitmiştir. İslâm dönemi İspanya'sının son fikir merkezi olan bu kentte, ünlü vezir İbn ül Hatib'le dostluk kuran İbni Haldun'un bu ilk hayat evresinde yer yer sürgün dönemleri vardır.

Düşünür, 1378 yılında Cezayir'de bir küçük kente çekilerek, ünlü yapıtı Kitab ül ibâr'ı yazabilmek için gerekli öğe ve belgeleri derlemeye ve sınıflandırmaya girişmiştir. Bu kitaba bir başlangıç niteliğinde olduğu için kendisi tarafından Mukaddeme (Önsöz) diye adlandırılan ve İbni Haldun'un hem tarih biliminin hem de tarih felsefesinin kurucusu ve Marksist tarihsel maddecilik anlayışının öncüsü durumuna getiren önemli yapıtın tasarlanışı bu yıllara rastlasa gerektir.

1382 yılında hacca giden filozof, Kahire'de duraklayarak dersler vermiş ve kadılık yapmıştır. Bu arada Mısır sultanıyla birlikte bir sefere de katılan düşünür, Şam'da Timur'la tanışıp tarih üzerinde fikir tartışmasında bulunacak ve gene Kahire'de ölecektir.

İslâm düşüncesinin son büyük temsilcisi olarak kabul edilen İbni Haldun'a göre toplumlar da tıpkı organizmalar gibi doğar, büyür ve ölürler ama toplumlara şekil veren öğe, coğrafi ve ekonomik koşullardır. İnsanlar, birlikte yaşamak zorunda oldukları için toplum kurarlar;demek ki toplum hayatının temelinde, ortaklaşa üretim ve emek bulunmaktadır. Filozof, toplum biçimlerini, ekonomik üretim tarzlarına göre sınıflandırmaktadır: Çeşitli toplumların töre ve kurumları arasındaki farklar, ekonomik üretim tarzlarının farklı olmasından ileri gelir; nitekim bir toplumun tinsel hayatını meydana getiren bilim, sanat, hukuk ve din gibi kurumlar da o toplumun ekonomik üretim koşullarına bağlıdır, o koşullara göre şekiller ve belirlenir.

Görüldüğü gibi, düşüncesinin hareket noktası bakımından "kaderci" bir tarih felsefesini benimsemiş olan filozof, özellikle Kuzey Afrika toplumlarının oluşumlarını, gelişme ve çökme nedenlerini açıklamaya koyulduğunda kesinlikle "akılcı" bir metodla yürümekte; bu toplumların üretim tarzlarını, çeşitli töre ve kurumlarını, yani bir yandan altyapılarını bir yandan da üstyapılarını incelemektedir İbni Haldun'un bu temel fikirlerinin yanı sıra, göçebe uygarlığından kent uygarlığına geçiş olgusunu açıklamak için ileri sürdüğü fikirler de bugün geçerliğini korumaktadır.

OTORİTE İHTİYACI

Ve insanlar bir otoriteye bir hükümete ihtiyaç duyarlar; insan türünün kendine özgü bir karakteridir bu: Yoldan saptığında onu zaptürapt altına alacak bir otorite ihtiyacı. Bütün hayvanlar arasında bunsuz varlığını sürdüremeyen tek hayvan, insandır

İMPARATORLUKLARIN DOĞUŞU VE ÖLÜŞÜ

Doğuş halindeki imparatorluklarda hükümet, yumuşaklığı ve ılımlılığıyla belirginleşir. Bu nitelikleri o imparatorluk, eğer doğuşunu bir dinsel fikrin zaferine borçluysa, oradan almıştır. Eğer öyle değilse, göçebe hayatı içinde doğan ve yeni imparatorluk içinde kendiliğinden gelişecek olan uygarlığın etkisiyle insanların ruhunda oluşan soylu duygulardan türemiştir bu nitelikler. Adaletli ve gözetici bir yönetim altında yürekler umuda açılır ve insanlar topluma yararlı tüm uğraşlara şevkle verirler kendilerini. Zaten kalabalık olan nüfus büyük bir gelişme gösterir; ama bu gelişme, derecelenme yoluyla olduğu için, ancak bir ya da iki kuşak sonra fark edilecektir. Üçüncü kuşak yetiştiği vakit, nüfus doruk noktasına ulaşmış ve imparatorluk artık ömrünün sonuna yaklaşmış demektir.

ÜSTÜN İNSAN ALDATMACASI

İnsanlar, kendilerine zor kullanarak boyun eğdirmiş ve kendi üzerinde egemenlik kurmuş olan kimseyi, üstün bir varlık olarak görürler daima. Ona karşı duydukları saygıyla karışık korku içinde, tüm iyi niteliklerle donanmış görürler onu; ya da, en olağan bir şekilde köleleştirildiklerini kabul edemediklerii için, söz konusu nitelikleri ona onlar yüklerler. Ve bu aldanış, uzayacak olursa, bir kesinlik haline girer onların gözünde. O zaman da efendilerinin hal ve tavırlarını benimser ve her bakımdan ona benzemeye çabalarlar. Ya taklit düşkünlüğüyle yaparlar bunu; ya da muzaffer bir halkın, üstünlüğünü kendi gücüne değil de onu öbür halklardan ayıran hal ve davranışlarına borçlu olduğunu sandıkları için yaparlar.

GÖÇEBE ÜSTÜNLÜĞÜ

Yarı vahşi kabileler, başarılı fetihler yapmaya, öbür halklara oranla daha yatkın ve daha muktedirdirler. Eğer iki taraf sayı ve güç bakımından eşitse, zaferi göçebe hayatı yaşayan taraf kazanacaktır.

BABA VE OĞULLAR

İnsan hayatının basit bir ilineğinden başka bir şey olmayan soyluluk

ve şan şöhret, art arda dört kuşaktan geçerek gelip sonuna dayanır: Ailenin ününü kurmuş olan adam, bu işi nasıl ve ne ile başardığını bilir; dolayısıyla da ona bunu sağlamış olan ruh hali içinde kalır. Yükselişin bir bölümüne tanıklık etmiş olan oğlu da daha az şevkle olmakla birlikte, aynı şekilde davranacaktır. Ama yükselişi mümkün kılan erdemlerin anısı gittikçe silinecek ve oğulun torunu, içinde bulunduğu üstünlüğün ondan öncekilerin nitelikleri sayesinde elde edilmiş bir durum olmayıp doğrudan doğruya ve sadece kendi öz varlığının ayrılmaz bir özelliği olduğu inancına kapılacaktır.

YANDAŞLAR DAİMA GEREKLİDİR

Peygamberlerin bile, zafere ulaşmak için, aynı ruhla tutuşan yandaşlara ihtiyaçları vardır.

ARAP FATİHLERİ

Yönetimleri, sayısız bozukluğa ve kokuşmuşluğa yolaçıyordu: Fethettikleri ülkelerin zararına olarak keselerini doldurmaktan başka hiçbir şey düşünmüyorlar; aldıkları vergiler karşılığında hiçbir şey vermedikleri gibi, varolan yapıların bile çürüyüp yıkılmasına aldırış etmiyorlardı. Yönetme konusunda büyük bir kusurları daha vardı üstelik: Bedensel cezalar yerine para cezaları koyuyorlardı; bu da şiddet olaylarını teşvik ediyor ve güvensizliği büsbütün arttırıyordu.

KIRILAN KILIÇ

Bir hanedan kurulup yerleşti mi, gevşemeye koyulur hemen. Kendisini iktidara getirenlerden yüz çevirip sırtını kiralık askerlere dayama yoluna sapar. Örneğin Abbasiler böyle yapmış, Türklere dayamışlardı sırtlarını. Genel kokuşma, çok geçmeden, o kiralık askerlere de bulaşır: Subaylar lükse dalar, askerleri hırs bürür ve herkes kumandan olmak ister. İktidar sertleşmek zorunda kalır bu durumda, elebaşıları idama kadar gider iş; bu da onun kılıcının kırılması demektir.

ÇOK FAZLA ZEKİ BİR ŞEF HALK İÇİN TEHLİKELİDİR

Çok fazla zeki, haddinden fazla zeki bir hükümdarın ilk kusuru, kullarına üstesinden gelemeyecekleri işleri yüklemektir; uyruklarının takatinin çok ötesine çevirmiştir çünkü bakışlarını o hükümdar ve bir işe karar verdiği vakit, zekâsı sayesinde o girişimin bütün sonuçlarını öngörebileceği inancındadır. Dolayısıyla da böyle bir hükümdarın yönetimi, halk için zararlıdır. Nitekim bizzat Peygamber demiyor muydu: "Adımlarınızı içinizde en zayıf olanın adımına uydurun.." diye!

ÇÖKÜŞÜN KAÇINILMAZLIĞI

Bir imparatorluğun çöküşü başlamaya görsün, hiçbir şey durduramaz onu: Gerçekten de hükümdar, şiddetle kınanmayı göze almaksızın, tantanasını azaltıp eski hayat tarzına dönemez. İnsanlardaki yurtseverlik duygusu aşınmış olduğundan, daha sade bir hayata dönen hükümdarın prestiji yıkılır; bu da, o hükümdara karşı halkı küstahlaştırır.

CHARLES V

Charles V, 1337-1380 yılları arasında yaşamış olan Fransız kralı. "İyi" lâkabıyla anılan Jean II'nin oğludur. Maliye ve eğitim alanlarında son derece isabetli reformlar yapmış ve Halk Meclisi'ne saygılı bir iç politika gütmüştür. Bunun sonucunda da "Bilge" lâkabıyla anılmıştır.

DEMOKRATİK BİR MONARŞİ ANLAYIŞI

Her ne kadar biz, taç giymiş kralsak da ve bütün Fransa'ya egemen bulunuyorsak da, ancak bir insanın gücüne sahibiz ve siz Halk Meclisi'nin temsilcileri olmaksızın hiçbir şey yapamayız.

Ne denli kudretli olursa olsun bir hükümdar, ancak kullarının sevgisini kazanmışsa huzur içinde saltanat sürer. İşte bunun içindir ki, sizin arzularınıza ters düşecek herhangi bir eylemde bulunmayı katiyen istemeyiz.

(1370 Halk Meclisi'nin açılış konuşmasından.)

Louis XI, *1423-1483 yılları arasında yaşamış olan Fransız kralı. Bu hükümdar için, çağdaş politika sanatının önderi diyenler çoktur. Gerçekten de Louis XI, politika sanatını bugün bile eşine az rastlanır bir ustalıkla kullanmıştı.*

Batı'da o güne değin hiçbir hükümdar, şövalyeliğin askerî şan ve şerefini Louis XI kadar küçümsemiş değildir. Savaşı sevmiyordu Louis XI, silahlara güvenmiyordu: Yıllar süren çabalar sonucu elde edilmiş tüm ürünleri talihsiz bir savaşla yitirmekten daha anlamsız hiçbir şey olamazdı onun gözünde. Biricik silah vardı güvendiği: Politika.

Nitekim Louis XI, sayısız düşmanına karşı yürüttüğü bütün mücadelelerde, kurnazlığın kaba kuvvetten çok daha etkili olduğuna inandığı için, doğrudan doğruya saldırılardan daima kaçınmıştır. Vakanüvisi Commynes'in de not ettiği gibi, "bütün tasarılarını gece gündüz bileyerek olgunlaştırmaktaydı" bu inatçı hükümdar.

Düşmanlarını kendi aralarında bölmek, her birinin önüne binlerce engel çıkarmak, aralarındaki çatışmalarda birdenbire bir hakem olarak belirivermek ve böylece zaman kazanmak ya da gerekli anda barışı elde etmek: En sevdiği ve büyük bir başarıyla uyguladığı taktikti bu.

İkiyüzlü ve duygusuz bir adamdı aslında Louis XI. Ama hemen insanın içine sinen tavırlarla ve büyük bir ustalıkla samimi gözükerek, karşısındakileri pohpohlayıp büyülemesini ve etkilemesini çok iyi bilirdi. Öyle ki, Burgundiyalı vakanüvis Molinet:

"Karşısındakileri, âdeta güle oynaya felâkete sürükleyen bir büyücüydü o..." diyor. Ve hükümdarın politik manevralarını dağılmaz bir dikkatle gözlemleyen Milano büyükelçisi Maletta, şöyle övüyor hükümdarı:

"Kral hazretlerinin sanki İtalya'da doğup yetişmiş ve hep orada yaşamış olduğuna inanasım gelirdi bazan."

Haklıydı Maletta. Çünkü Louis XI, henüz veliaht iken, ölümünü sabırsızlıkla beklediği babasına karşı bir dizi dolap çevirmiş ve bu çerçeve içinde yıllarca Venedik'le, Floransa ile ve Milano Dükü Francesco Sforza ile gizli pazarlıklar yapmıştı. Sözün kısası, İtalyanlarla ve özellikle de bir diplomatik sanat modeli olarak gördüğü Sforza ile kurup sürdürdüğü bu yakın ilişki sayesinde Louis, yetenekli bir öğrenci sıfatıyla, İtalyan ustalarının tarz ve metodlarını, oportünist dünya görüşlerini, çeşitli yer ve durumlara göre eğilip bükülebilirliklerini, kalleşliği ve hainliği de içeren karmaşık düzenli entrikalara olan düşkünlüklerini iyice öğrenmiş bulunmaktaydı.

Gerçekten de büyük çapta bir gönül avcısı olan hükümdar, ihtiyaç duyduğu kimselerin yakınlığını kazanmak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiştir. Yaratılışı

bakımından cimri olduğu halde, siyasal zorunluk dolayısıyla cömertleşiyordu Louis XI. Özdenlikle inanmıştı herkesin satın alınabileceğine ve bu bakımdan, gerektiği vakit cellât, casus ve hırsız olarak kullandığı ünlü berberi "Alageyik" Olivier ile Fransa'ya hizmet etmesi için aylık bağladığı İngiltere başbakanı arasında hiçbir fark gözetmiyordu. Bütün devlet işlerini eksiksiz şekilde, bilirdi, büyüklü küçüklü bütün sorunlara ilgi duyardı: Politikada en ufak ayrıntıya değin herşeyin önemli olduğunu çok iyi anlamış ender devlet adamlarından biriydi.

O çağda yaşamış bir tarihçinin deyişiyle, büyük bir ustalıkla iç içe entrikalar ören "evrensel örümcek" Louis XI, Fransa'nın birliğe kavuşması bakımından çok önemli sonuçlar elde etmiş ve Avrupa politikasının evrimi üzerinde belirleyici bir etkide bulunmuştur.

ELÇİLERE TALİMATLAR

Her şey yolundaysa, beni sadece haberli kılın yeter ama işler iyi yürümüyorsa, yardım edebilmem için, tam bilgi verin.

Önemli işlerin büyük toplantılarda görüşülebileceğine inanıyorsanız, aptalsınız demektir. Kalabalık içinde kibirli kesilir insanlar ve çok istemeye başlarlar; ayrıca, bir alay kişinin ortasında, herhangi bir şeye ihtiyaçları olduğunu kabul edip söylemekten utanç da duyabilirler.

Satın aldık dediğiniz aracı demek aldattı sizi? Pis köpekler? İşte görüyorsunuz ki güvenmemek gerekirdi o herife! Bundan böyle gözlerinizle görmediğiniz şeylere katiyen inanmayın."

Yalan mı söylüyorlar size? Bu durumda siz onlara daha çok yalan söyleyin!

Önce bölün düşmanlarımızı; her birinin iddialarını geçici olarak doyurma yoluna gidin ve böylece birlbirine düşürün onları. Sonra da, birleşmelerine vakit bırakmaksızın, teker teker kıstırıp vurun.

İngilizlere haraç vermekle suçluyorlar beni, bu yüzden benimle alay ediyorlar. Enayiler bilmiyorlar ki İngiltere ile bir savaş, Fransa'ya o sözümona haraçtan çok daha pahalıya mal olurdu.

Gördünüz işte: Kamu mülkiyetini savunduklarını öne sürüyorlardı bütün o bana kafa tutan derebeyleri. Müzakereye oturduk; ve hemen anlaşıldı ki kamu mülkiyetinden maksat, özel mülkiyetten başka bir şey değildir.

HÜKÜMDAR, ASKERLER VE HALK ÜZERİNE

Bir hükümdarın kendi iradesine egemen olması bütün dünyaya

egemen olmaktan çok daha zor ve çok daha büyük bir iştir.

İyi hükümdar, bütün herkese yarar sağlayan iyi ve güzel ırmağa benzemekle yükümlüdür.

İyi hükümdar, askerlerinin ve halkının iyi olmasından mutluluk duyar. Çünkü askerleri korur onun krallığını; halkı da ona ve askerlerine ne gerekliyse sağlar. Ama gene de iyi hükümdar, askerlerinden çok, halkına önem vermeli; onu barış ve adalet içinde yaşatmaya özen göstermelidir. Çünkü halk olmazsa, asker de olmaz.

Halk ne kadar iyi yönetilirse, o kadar uysal olur ve hükümdarına o kadar candan itaat eder.

Hükümdar, tahta çıktığı vakit ülke barış içindeyse, sevinsin ve Tanrı'ya şükretsin ve savaş çıkmaması için elinden geleni yapsın.

Hükümdar, tahta çıktığı vakit, ülkeyi savaş içinde bulursa hemen barış yapmaya ya da hiç değilse savaşa ara vermeye çalışsın. Zira savaşta ve geçimsizlikte hiçbir yarar olamaz.

PHİLİPPE DE COMMYNES

Philippe de Commynes, 1447-1511 yılları arasında yaşamış olan Fransız vakanüvisi. Louis XI ile oğlu Charles VIII'in saltanat dönemlerindeki olayları anlatan yapıtlarıyla ünlüdür. Ayrıca, söz konusu hükümdarlar tarafından diplomatik misyonlarla da görevlendirilmiş olan Commynes, usta bir portre çizicisi olduğu kadar olayların nesnel nedenleri ortaya koyma ve gerekli dersleri sezinleyip sergileme bakımından da başarılı bir tarihçiydi.

LOUİS XI ÜZERİNE

Kendisine hizmette bulunabilecek ya da tam tersine zararı dokunabilecek bir adamı kazanmak için, hiç kimse onun kadar çaba göstermezdi. Ve kazanmayı kafasına koyduğu adam onu reddettiği vakit, katiyen sıkılıp öfkeye kapılmaksızın devam ederdi gene: Para ve mevki dahil, karşısındakinin hoşuna gittiğini bildiği herşeyi bol bol vaat eder ve gerçekten verirdi de.

İnsanlara onun kadar kulak veren, bütün her şey hakkında onun kadar bilgi edinen, onun kadar çok insan tanımak isteyen bir adam daha yoktur şu yeryüzünde. Çünkü gerçekten o, İngiltere ve İspanya'da, Portekiz ve İtalya'da, Burgundiya düklüğünde ve Britanya markılığında yaşayan otorite ve değer sahibi bütün insanları tanırdı.

Zamanının çoğunu, ihtiyaç duyduğu insanları daha iyi anlayabilmek için onlar hakkında edinmiş olduğu bilgileri irdelemekle ve hiçbir zaman olayların dışında kalmamak için yeni durum ve koşulları incelemekle geçirir; emirler verir, yeni siyasal önlemler tasarlar ve bütün bu arada, kendi deyişiyle "güzelim sadık kentleri" ile ve gerek üst tabakadan, gerekse alt sınıflardan bir yığın insanla sürekli şekilde mektuplaşacak kadar vakit de bulurdu.

İşleri yürütmekte büyük bir özgürlük tanır gözükürdü adamlarına: Kendisinden sık sık öğüt istemelerinden hoşlanmaz ama buna karşılık, giriştikleri işlerden onu daima haberli tutmalarını ister; hele işler iyi gitmiyorsa, kendisine her an ve tüm ayrıntılar hakkında bilgi verilmesini şart koşardı.

Geniş bir özel casus şebekesi kurmuştu. Ayrıca, sezdiği ve satın aldığı veya çaldırdığı sırları içinde gizlediği bir dizi dosyası vardı. Ve böylece hem insanlar, hem de devlet işleri konusunda yetkin bilgi ve deney sahibi olduğundan, hiçbir durumda çaresiz kalmıyor ve gelecekteki olayları daima öngörebiliyordu.

Kendi ülkesi yabancı temsilcilerin varlığından alabildiğine ürken bir

hükümdardı: Tehlikeli birer gözlemci ve casus diye bakardı bunlara. Ama gene de bu temsilcileri kendisi bakımından birer ehven-i şer olarak kabul ediyor ve bunların meraklarından kurtulmak için, alabildiğine karmaşık birtakım teşrifat kuralları icat ediyordu.

ELÇİLERİN YARARLARI VE ZARARLARI ÜZERİNE

Elçilerin böyle durmadan gidip gelmesi, pek güven verici bir durum değildir elbette; çünkü çoğu zaman kötü işler böyle tezgâhlanır. Ama öte yandan, elçi göndermek ve kabul etmek zorunluğu da vardır. Öyleyse bunun ilacı nedir? Ne yapmak, ne gibi önlemler tasarlayıp almak gerekir bu durumda? Belki konuyu benden iyi bilenler de çıkar: Onlara hiçbir sözüm yok. Ben burada kendi aklımın erdiğince, alınması gerekli önlemleri sıralıyorum o kadar... Hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gerçek dostlar tarafından gönderilen elçiler, lâyık oldukları biçimde karşılanıp ağırlansınlar derim..

Ama bunların bile ülkede uzun süre kalmaları hayırlı değildir. Çünkü hükümdarlar arasındaki dostluk her zaman sürmez. Derim ki bu gizli ya da açık elçiler, bugüne değin sürekli olarak görüp tanıklık ettiğime uygun şekilde, kin güden hükümdarlar tarafından gönderilmişse, bence bu durumda hiçbir vakit en ufak bir güvenlik duygusuna bile kapılmamak gerekir.

Ancak, bunlara da iyi ve şerefli bir şekilde davranmak ve kendilerini karşılayıp rahat yerlere yerleştirmek gerekir. Ayrıca bunların yanına güvenilir ve bilge kişileri kılavuz dikmek yerinde olur. En doğrusu ve güvenlisi de budur bu işin: Çünkü böylece, bunlarla ilişki kuranları saptamış; dolayısıyla da, düşüncesiz ve hoşnutsuz kişilerin bunlara kötü haber yetiştirmesini engelleme olanağına kavuşmuş oluruz. Ve bilin ki bunlara böyle haber yetiştiren kişiler daima çıkar; çünkü hiçbir evde herkes birden memnun değildir...

Bu tür elçileri bir an önce dinleyip hemen geri yollamak gerekir. Çünkü can düşmanını kendi evinde barındırmak kadar kötü bir şey olamaz...

Ve ben derim ki: Bana yollayacakları bir elçiye karşılık, ben onlara iki elçi yollarım. Sıkılıp öfkelensinler ve artık yollama yeter, desinler bana...

Bir elçiden daha iyi ve daha güvenli, görmesini ve işitmesini bilen adam bulamazsınız. Ve ne kadar çok sayıda elçi yollarsanız, gizli ya da açık yollardan, bir o kadar çok bilgi edinme olanağı sağlamış olursunuz: Çünkü o kadar çok gözünüz ve kulağınız var demektir orada....

BİLGELİK VE CASUSLUK ÜZERİNE

Bilge bir hükümdar, düşmanının bir ya da birkaç adamını ne yapıp

edip kendine dost edinmelidir. İlk bakışta bu, düşmanın da işine gelir ve düşman da bundan iyilik umar. Umsun varsın. Ben kendimi sağlam tutar, haber vermeden haber almaya bakarım: Çünkü bilirim ki işin ucunda kim kimden daha çok yararlanmışsa, başarı ve şeref onundur.

VENEDİK VE VENEDİK POLİTİKASI ÜZERİNE

Elçi olarak daha Venedik kentine gelmeden önce, yoldaki Venedik Cumhuriyeti'ne bağlı kentlerde büyük saygı gösterileriyle karşıladılar beni. Kenti anakaradan ayıran ilk deniz kulağının önünde ise, değerli atlas giysilere bürünmüş yirmi beş Venedikli soylu tarafından karşılandım. Ve onlarla birlikte kente girdiğimde Venedikli yüksek görevlilerden kurulu yeni bir topluluk, yanlarında Milano ve Ferrare elçileri de olduğu halde, ayağıma kadar gelip övgü dolu sözlerle selâmladılar beni....

Hemen ertesi sabah da duka tarafından kabul edildim. Duka hazretleri sıcak bir şekilde karşıladı beni. Ben de hükümdarımın iyi dileklerini ilettim kendisine. Onun gerek Venedik'le ve gerek öbür büyük İtalyan kentleriyle dostluk ve sürekli barış istediğini söyledim. Bana kendilerinin de aynı dilekleri beslediklerini söyledi...

Daha sonra yanıma kılavuzlar verdiler ve bana kenti gezdirdiler. Bütün bellibaşlı anıtları, sarayları ve kiliseleri ziyaret ettim. Bütün mücevher koleksiyonlarını ve hazinelerindeki öbür değerli eşyayı gördüm...

Böylece tam sekiz ay şenlikler, şölenler, müzik ziyafetleri ve çeşitli eğlencelerle geçti. Bu arada hükümdarım Charles VIII de ordularının başında İtalya'ya girmiş ve Napoli'ye doğru ilerlemeye koyulmuştu. İşte tam bu sırada Venedik, Milano, Almanya İmparatorluğu ve İspanya arasında gizli bir ittifak kurulmakta olduğu söylentileri yayıldı kente. Söz konusu ittifakın bize karşı tezgâhlandığı besbelliydi. Hemen resmî açıklama talebinde bulundum ve görüştüğüm sorumlu kişiye, bana belli bir şey söylendiğini ama tamamıyla başka bir şey yapıldığını ve bunun dostluğa sığmadığını söyledim. Konuştuğum görevli yatıştırıcı birkaç cümleyle işi geçiştirmeye kalkınca büsbütün kuşkulandım ve bu sefer doğrudan doğruya dukaya başvurdum. Duka, bütün bu söylentilere katiyen kulak asmamamı öğütledi. "Çünkü," diyordu, "Venedik'te herkes hür olduğundan her an her aklına eseni rahatça söyleyebilir." Ayrıca duka, Venedik Cumhuriyeti'nin Fransa'ya karşı herhangi bir ittifakı aklının ucundan dahi geçirmediği konusunda kesin güvence verdi bana; tam tersine, Türklere karşı Venedik'in yanı sıra Fransa ve İspanya krallarıyla Almanya imparatorunun da katılabileceği bir ortak cephe kurmayı tasarladıklarını ileri sürdü. Ben bütün bu sözlere ister istemez inanmış göründüm...

Bu aldatmaca, Napoli'nin hükümdarım tarafından ele geçirilişine kadar böylece devam etti. Zaferimizi, benden önce onlar haber almışlardı ve bana onlar bildirdiler...

O gece birdenbire Dukalık Sarayı'na çağrıldım. Önemli bir şeyler geçtiğini sezinlediğim için alelacele hazırlanıp koştum Saray'a. Kabul salonunda, şiddetli bir mide sancısı geçirmekte bulunduğunu öğrendiğim dukayla birlikte bir düzine resmî görevliyle ve ayrıca bize karşı ittifak kurmak üzere oldukları söylenen ülkelerin elçileriyle karşılaştım.

Duka, çektiği ya da çektiğini söylediği acıya rağmen, gülümseyerek verdi bana haberi: "Büyük bir zafer kazandınız.." dedi. Ve hükümdarımı kendisi adına kutlamamı rica etti benden. Ama ötekiler, asıl duygularını bu kadar ustaca gizlemekten çok uzaktılar. Başları önlerine eğikti hepsinin; yüz ifadeleri perişan, oturmuş kara kara düşünmekteydiler.

Kısacası: Bu haberin Venedikli hükümet üyeleri ile müttefikleri üzerinde uyandırdığı etki, Hannibal'in Galya zaferini kazandığı haberinin Romalı senatörler üzerinde yarattığı etkiyi andırmaktaydı...

Çok geçmeden bu sefer bir sabah erken saatte çağrıldım Dukalık Sarayı'na. Ve bizzat dukanın ağzından, beş devletin Türk hükümdarına karşı bir ittifak antlaşması imzalamış olduğunu öğrendim.

Söz konusu antlaşmanın tamamıyla savunusal karakteri üzerinde ısrarla duran ve antlaşma metnindeki "barışın korunması" sözcüklerini üst üste birkaç kere okuyan duka, hükümdarımı bu ittifaktan haberli kılmam için ricada bulundu benden. Bu ikinci görüşmede de hazır bulunan hükümet üyelerinin tavrı ise,ibret vericiydi: Bu sefer dimdikti başları ve ağızları kulaklarına varıyordu keyiflerinden. Napoli şatosunun alındığını bana yas tutarak haber veren adamlar sanki bunlar değildi!

O gün yaşadığım ikinci bir ilginç olay daha vardı: Yeni müttefiklerin Venedik'teki elçileri tam kırk gondol ve bir mızıka takımı kiralayıp, kaldığım binanın önünde küçük bir şenlik düzenlediler.

Gene aynı gün tesadüfen karşılaştığım Milano elçisi, tanımazdan geldi beni.

Geceleyinse bütün kent süslenip ışıklandırılmıştı. Antlaşmanın imzalanışı dolayısıyla büyük bir şölen veriliyordu Dukalık Sarayı'nda. Ve ben, çağrılı olmadığım için, bu şöleni tek başıma bindiğim bir gondoldan adetâ bir hırsız gibi izlemek zorunda kaldım.

Venedik, casusluk, haber alma ve bilgi toplama işlerinde, başkalarının giremediği yerlere bunların kolayca kabul edildiğini göz önünde tutarak, keşişlerden ve kadınlardan büyük çapta yararlanırdı. Zaman zaman hekimleri bile gizli amaçlarla kullandığı olurdu. Bunlar, yaşadıkları ve mesleklerini yürüttükleri ülkeler hakkında gerçek anlamda

siyasal ve ekonomik karakterde raporlar yollamaktaydılar Venedik Cumhuriyeti hükümetine.

Ayrıca Venedik elçiliklerinin, çoğu ülkelerde "sadık dost"ları vardı ve elçilikler, çeşitli konularda bilgi aldıkları bu kimseleri, gizli mektupların yollanması gibi incelik isteyen işlerde kullanıyorlardı çoğunlukla. Değişik usullerle çalışan bu kimseler,bazan keşiş, bazan da hacı kılığına bürünerek iş görüyorlardı. Ayrıca Venedik, sınır bölgelerinde, "gözcü" olarak nitelediği casusları kullanmaktaydı.

Hükümet, bir olayı doğrudan doğruya casusun ağzından dinlemeyi zorunlu gördüğü zaman, o casus, kılık değiştirmiş olarak Dukalık Sarayı'na alınırdı gizlice ve dukanın özel çalışma dairesine götürülürdü.

Venedik Cumhuriyeti, gene aynı amaçlarla, Avrupa'nın çoğu büyük kentinde iş gören İtalyan bankalarından da sürekli şekilde yararlanmaktaydı.

Ayrıca Venedik Cumhuriyeti, kendi uyruğu olan tüccarları da gizli siyasal amaçlarla kullanmaktan geri durmazdı.

Venedik hükümetinin gerektiğinde gözünü kırpmaksızın başvurduğu bir başka yol da, gizli cinayetlerdi. Bunun en ünlü örneklerinden biri, Scala adlı eski bir Venedik yurttaşının öyküsüdür:

1495 yılının Haziran ayında, Venedik'ten sürülmüş Scala adında bir eski yurttaş, Hükümdarım Charles VIII'in barut depolarını kundaklamayı, ayrıca da hükümdarımı güvenli ve kesin etkili bir usulle öldürmeyi önermişti Venedik hükümetine. Hükümet "dürüst yurtseverlere özgü" olarak nitelediği bu öneriyi çoşkunlukla karşıladı ve bu hizmet karşılığında Scala'ya, suçunun affı ile birlikte yüksek tutarda bir ödül vermeyi vaat etti. Ne var ki bu sefil ruhlu adam, iyice düşünüp taşındıktan sonra böyle bir girişimin üstesinden gelemeyeceğini kavrayarak, Cumhuriyet yetkililerine, önerisinin sadece kundaklama kısmını başarabileceğini bildirdi. Venedik hükümeti, bu öneriyi de oybirliğiyle kabul etti ve Scala'ya,barut depolarını kundaklamayı başardığı takdirde, Venedik'te özgür ve onurlu bir hayat yaşayabileceği vaadinde bulundu.

Ülkeye dönüşlerinde Venedik elçileri, görev süreleri boyunca almış oldukları tüm armağanları devlete teslim etmek zorundaydılar. Ayrıca görev süreleri sırasında elçiler, yabancı hükümdarlar ya da hükümetler tarafından kendilerine verilecek hiçbir onursal ünvan ya da rütbeyi kabul edemezlerdi. Elçilerin, görevde oldukları ülkede mülk edinmeleri de kesinlikle yasaktı. Buna uygun olarak da, yabancı bir ülkede mülk sahibi olan kişilerin o ülkeye elçi atanmaları mümkün değildi.

Elçilerin yabancılara ve hele görevde bulundukları ülkenin yöneticilerine Venedik Cumhuriyeti'nin içişleri hakkında bilgi vermesi elbette yasaktı. Nitekim devlet sırlarını açığa vurabilecekleri gözönüne alınarak, görev yerlerine karılarını yanlarında götürmeleri de

yasaklanmıştı elçilerin.. Ama buna karşılık, elçilerin zehirlenme olasılığını ortadan kaldırma bakımından, özel aşçılarını birlikte götürmelerine izin verilmekteydi.

Görevi sona eren bir elçi, Venedik'e döndüğü gün ilk iş olarak Dukalık Sarayı'na gelip oradaki özel bir kütüğe dönüş tarihini yazdırmak, hemen sonra da görev sırasındaki bütün harcamalarının hesabını vermek zorundaydı.

Sözün kısası: Bugün devlet işlerinin, dünyanın herhangi bir başka krallık ya da cumhuriyetinden çok daha bilgece ve akıllıca yürütüldüğü yerdi Venedik.

XVI. YÜZYIL

MAKYAVEL

Niccolo Macchiavelli, *1469-1527 yılları arasında yaşamış olan İtalyan düşünürü. Orta halli bir ailenin oğludur. Henüz otuz yaşındayken yurdu Floransa'da önemli bir yönetim görevine atanmış; daha sonra da diplomatik misyonlarla papalık, Fransa ve Almanya saraylarına gönderilmiştir. Bu gezileri boyunca saray törelerini ve çeşitli yöneticilerin hükümet etme usullerini gözlemlemek fırsatını bulan Makyavel, kendine özgü bir siyasal öğreti geliştirmiştir. Bu öğreti, 1513 yılında kaleme alıp yayınladığı temel yapıtı* Il Principe *(Hükümdar)'de tüm boyutlarıyla dile gelir.*

Söz konusu yapıtında, İngiltere ve Fransa'nın bir hükümdar yönetiminde toprak bütünlüklerini ve ulusal birliklerini sağlamış olmalarına karşılık İtalya'daki çeşitli cumhuriyetlerin bir türlü birlik kuramamış oluşunu göz önüne alan Makyavel, devlet yararını her şeyin üstünde tutan "olumlu bir politika" görüşünü dile getirmektedir. Filozofa göre, devlet yararı adına başvurulan her yol ve usul, "mubah"tır, ve bu alanda güdülen amaç, kullanılan aracı haklı çıkarmaya yeter. Makyavel, o çağ için örnek hükümdar tipi olarak, ünlü despot Cesare Borgia'yı göstermektedir: Yerine göre kurnaz, yerine göre amansız, bazan temkinli,bazan atak davranan , merhamet nedir bilmeyen, vicdan azabı tanımayan Borgia, düşünüre göre, İtalyan birliğini gerçekleştirebilecek tek hükümdardır.

Ne var ki Makyavel'in adı, yapıtında örnek olarak ortaya sürdüğü Borgia'nın anısı ile haksız yere karıştırılacak ve düşünürün öğretisi, siyaset dilinde Makyavelcilik *ya da* makyavelizm *diye tanımlanan ve "amansız, ikiyüzlü ve şeytanî bir şekilde ve kendi keyfinden başka hiçbir kural tanımaksızın hükümet etme" anlamına gelen tutumun özdeşi sayılacaktır. Aslında Makyavel, her şeyden önce, yurdunun çıkarları adına "devlet yararı"nı gözeten bir filozoftur. Nitekim hayatının son döneminde, hükümdar yönetiminin çıkaryol olmaktan artık çıktığını görür görmez, cumhuriyetçi ve demokratik bir rejimi cesurca savunmuş olması da bunu gösterir.*

Makyavel, ayrıca, 1520 yılında Savaş Sanatı *adlı bir yapıt kaleme almıştır. Siyasal görüşlerinin acı bir mizahla dile geldiği* Mandragor *(1518) adlı komedisi de ünlüdür.*

SAVAŞ ÜZERİNE

İstediğiniz an başlatabilirsiniz savaşı, ama ancak gücünüz yettiği zaman sona erdirebilirsiniz.

AYAKLANMALARIN İYİ SONUÇLARI ÜZERİNE

Bence, soylularla halk tabakası arasındaki çatışmaları kötü bir şey olarak kabul edenler, aslında, Roma'ya hürriyetini kazandıran temel olguyu kötü bir şey olarak kabul etmektedirler;bunlar, bu çatışmaların çıkardığı gürültü ve patırtılara, aynı çatışmaların sağladığı yararlardan daha fazla önem vermektedirler.

HALK DEVLETİNDEN ANARŞİ DEVLETİNE

Her devlet başlangıçta saygı uyandırdığı için, halk devleti de başlangıçta ayakta kalabilmiştir ama çok kısa bir süre için ve hele kendisini kurmuş olan kuşak tükendikten sonra gittikçe biraz daha hızla göçerek. Çünkü ne sade yurttaşlardan ve ne de yöneticilerden korkulmayan bir lâubalilik ve başıbozukluk durumunda yaşanırsa, uzun zaman ayakta kalmak mümkün değildir; ve çünkü herkes kendi keyfine göre yaşamaya başlarsa, her gün binlerce sataşma, sürtüşme ve çatışma olayı çıkar. Nitekim insanlar ya zorunluk karşısında mecbur kalarak ya bu başıbozukluktan usanarak ya da bilge bir kişinin öğütleriyle gafletten sıyrılarak, bir tek kişinin egemenliği altına girmişler, sonra da yeniden, gene aynı şekilde ve aynı nedenlerle art arda durmadan çökerek, anarşinin korkunç uçurumuna yuvarlanmışlardır.

MUTLU BİR SENTEZ

Öyleyse, diyorum, bütün bu hükümet şekilleri eşit sakıncalar taşımaktadır. İlk üçü, sürüşlerini sağlayacak öğelerden yoksun oldukları için; öbür üçü de, içlerinde yoldan çıkarıcı öğeler bulunduğu için sakıncalıdır. Nitekim işte bundan dolayıdır ki bilgelikleriyle ün salmış olan bütün yasa koyucular, her birinin kopmaz bir parçası olan erdemsizliği gördükten sonra, bu hükümet tarzlarının sadece bir tekini uygulamaktan kaçınmış; hepsinden ayrı ayrı pay alan bir hükümet tarzını seçmişlerdir. Bu türlü anayasaların ünlü kıldığı yasa koyucular arasında en övgüye değer olanı, Likurgos'tur. Gerçekten de bu bilge yönetici, Sparta'ya verdiği yasalarda kralın, büyüklerin ve halkın erklerini öylesine bir karşılıklı denge içine oturtmuştur ki onun sayesinde devlet, tam sekiz yüz yıl boyunca barış içinde sürüp gitmiştir.

Atina'nın yasalarını koymuş olan Solon ise tam tersi bir duruma düşmüştü. Gerçekten de bu yönetici, Atina'da sadece halk hükümetini kurmuş olduğu için, öylesine kısa ömürlü bir yönetim şekli yaratmıştı ki daha kendi sağlığında Pisstrates tiranlığının doğduğunu görmek bahtsızlığına uğradı.

Gelelim Roma'ya. Şurası muhakkak ki bu kent, işin aslı bakımından, kendisine özgürlüğünü uzun süre koruyup sürdürmesini sağlayan

yasalar verecek ve hükümet kurduracak bir Likurgos'a sahip olmadı. Ama halkla büyükleri ikiye bölen kıskançlığın doğurduğu olaylar sonucunda, yasa koyucunun kendisine vermemiş olduğu seyi elde etti Roma. Gerçekten de Roma, yukarıda belirttiğim birinci avantajdan yararlanamamasına karşılık, hiç değilse ikinci avantajı önünde bulmuştu. Roma'nın ilk yasaları, kusurlu olmakla birlikte, kendilerini yetkinliğe ulaştıracak olan yoldan hiçbir vakit ayrılmayan yasalardı. Gerek Romulus, gerekse öbür hükümdarlar, özgür bir devletin sürüşü için gerekli sayısız iyi,hatta iyiden de ötede yetkin yasa koydular ama temel amaçları bir cumhuriyet kurmak değil, bir monarşi kurmaktı. Dolayısıyla da bu kent bağımsızlığına kavuştuğunda görüldü ki özgürlüğün gerekleri, kralların akıllarının ucundan ,bile geçirmedikleri bir alay yasayı zorunlu kılmaktadır. Ve söz konusu krallar taçlarını yukarıda açıkladığımız şekilde ve nedenlerle kaybetmiş oldukları halde, onları Roma'dan kovanlar hemen kral yerini tutacak iki konsül seçtiklerinden, krallığın sadece adını kovmuş oluyorlardı kentten, otoritesini değil. Öyle ki konsüllerle bir senatoyu bir arada içinde barındıran cumhuriyet,belirtilen üç öğeden sadece ikisinin bir karışımı oldu. Yani monarşi ile aristokrasinin. Bu durumda bir tek şey kalıyordu araya katılacak: Halk hükümeti. İlerde ortaya koyacağımız nedenlerden ötürü cesaret bulan ve kibre kapılan Romalı soylular, halkı kışkırttılar monarşiye karşı. Monarşi de varını yoğunu yitirmemek için, otoritenin bir kısmını halka bırakmak zorunda kaldı. Ama öte yandan senato ile konsüller de, devlet içindeki yerlerini koruyabilmek için yeterli bir otoriteyi ellerinde tutmayı başarmışlardı.

Halkın hakkını savunma görevini yüklenen *tribunus*'ların kökeninde işte bu nedenler vardır. Ve üç hükümet öğesinin her biri kendine ayrılmış bir otorite payı elde ettiği için, tribunus geleneğinin kuruluşu cumhuriyeti pekiştirmiştir. Talih öylesine desteklemiştir ki Roma'yı, belirtmiş olduğumuz aynı nedenlerin yolaçtığı derecelenmeler sonucunda krallıktan ve aristokrasiden halk hükümetine geçtiği halde, krallık erkinden bütün otoriteyi alıp da soylulara vermedikleri gibi, tümünü soyluların elinden alıp halka da vermediler. Ve bu üç erk arasındaki karşılıklı dengeden, kusursuz bir cumhuriyet doğdu.

VARLIK SAHİBİ OLMANIN VERDİĞİ KORKU ÜZERİNE

Gene de kargaşalıklar ve çatışmalar, çoğu zaman, varlık sahibi olanlar tarafından kışkırtılır: Yitirmek korkusu, kazanmak arzusunun körüklediği aynı tutkuları körükler yüreklerde. Ve insanın doğasında şöyle bir temel eğilim vardır: Kendimizi gerçekten ve huzur içinde varlık sahibi duymamız, ancak ve ancak, varlığımıza varlık kattığımız takdirde mümkündür.

ŞAN VE ŞEREFE ERENLER ÜZERİNE

Bir kimse şan ve şerefe erip de birtakım ayrıcalıklar kazanırsa, bunları kendiliğinden hak ettiğini sanmaya başlar. Ve aslında bütün bunların hepsini sayelerinde elde etmiş olduğu kimselere hiçbir borcu...gönül borcu bile...olmadığını düşünmeye koyulur.

SİLAHLI PEYGAMBERLER ÜZERİNE

Bu konuda akla uygun bir hüküm vermeye girişmeden önce,şunu göz önünde tutmak gerekir: Yenilik getiriciler kendi kişilikleri sayesinde mi güçlüdürler, yoksa başkalarına mı bağlıdırlar? Yani, girişimlerini yürütebilmek için dua etme durumunda mıdırlar; yoksa ellerinde zor kullanma olanakları yar mıdır?

Birinci şıkta, başlarına daima felâket gelir ve hiçbir başarı kazanamazlar. İkinci şıkta ise, yani kendilerinden başka hiç kimseye bağlı olmadıkları ve zorlama olanaklarını ellerinde tuttukları takdirde ise, devrilmeleri çok zordur. Nitekim işte bunun içindir ki bütün silahlı peygamberlerin kesin başarıya ulaştığı, silahsızlarınsa felâkete uğradığı görülmüştür. Buna şunu da eklemek gerekiyor:

Halklar, kendi doğalarının bir gereği olarak, kararsız ve şaşkındırlar; dolayısıyla da onları herhangi bir şeye inandırmak bir ölçüde kolaydır ama bu inançlarını pekiştirmek bir hayli zordur. Yani: Onlar artık inanmamaya yöneldikleri zaman, durum ve koşulların onları inançlarında direnmeye zorlaması gerekir.

ILIMLILIĞIN YANLIŞLIĞI ÜZERİNE

Sayısız örnek sıralayarak ispatlayabileceğimiz bir husustur bu: Ilımlılık, yararlı olmak şöyle dursun, çoğu zaman zarar veren bir tavırdır. Hele...hasetten ya da herhangi bir başka nedenden ötürü size kin bağlamış olan insanlara karşı ılımlı davranıyorsanız...

NEFRET ETMESİNLER SİZDEN AMA KORKSUNLAR

Bir de şunu ekleyelim: İnsanlar, korktukları kimseleri incitmektense sevdikleri kimseleri incitmeyi yeğ tutarlar daima. Çünkü sevgi, insanoğlundaki köklü ahlâk bozukluğu karşısında çok zayıf kalan bir gönül borcuyla bağlar bizi biribirimize ve bu bağ, ilk kişisel çıkar zorlaması karşısında hemen kopar.Oysa korku, cezaya uğrama tehlikesinden doğan ve içimize işlemiş olan bir duygudur.

Bununla birlikte kendinden korkulmasını isteyen hükümdar öyle bir şekilde davranmalıdır ki, sevgiden yana kazançlı olmamasına karşılık, üzerine nefret ve kin de çekmesin. Bu da katiyen olanaksız değildir; çünkü insanoğlu pekala kendisinden nefret ettirmeksizin korku salabilir

SİLAHLAR VE DOSTLAP

Korunmanın yolu, iyi silahlar ve iyi dostlar edinmektir ve iyi

silahlara sahipseniz daima iyi dostlara da sahip olursunuz. Zaten hükümdar, dışarısı bakımından güvenlikte ve huzur içindeyse, içeride de güvenlikte ve huzur içinde demektir.Tabii daha önce herhangi bir nifakla huzuru kaçmadıysa...

Sonuç olarak: Söz konusu yönetim ister cumhuriyet, ister hükümdar yönetimi olsun, ilkin hangi fırtınalar tarafından tehdit edildiğine ve tehlike anında ilkin hangi insanlara ihtiyaç duyabileceğine bakmalıdır; ikinci olarak da onlara karşı, bir felâket anında nasıl davranmak zorunda kalacaksa, öyle davranmalıdır. Kim ki (ister hükümdar, ister cumhuriyet ama özellikle hükümdar) farklı davranır ve tehlike anında insanları bağış ve armağanlara gark ederek yeniden kazanabileceğini sanır...işte o, sonuna kadar aldanmaktadır. Çünkü böylece, insanların desteğini sağlamak bir yana, ancak kendi yıkımını hızlandırmaktadır.

SAHİP OLMA ARZUSU VE ELDE ETME YETİSİ

...Doğa, bütün her şeyi sahip olma açlığı ve bütün her şeye sahip olma güçsüzlüğü içinde yarattı insanları. Ve sahip olma tutkusu elde etme yeterliğini daima aştığından, insanlarda, sahip oldukları şeylere karşı gizli bir tiksinti doğar; çok geçmeden de, insanların kendi kendilerinden hoşnutsuzlukları eklenir buna. Talihlerindeki köklü değişiklikler böylece belirginleşir. Gerçekten de bazıları daha çok şey el de etmeyi isteye isteye, bazıları ise elde etmiş olduklarını yitirmekten korka korka, önce sürtüşmeye,sonra savaşa sürüklenirler. Bu da bir imparatorluğun,bir başka imparatorluğun doğuşuna yarayan batışı demektir.

DURUM VE KOŞULLARA GÖRE DAVRANMAK

Davranma tarzlarımız zamana uygun mu, yoksa değil mi? Hep bu sorunun cevabıdır ki iki ayrı etkiden bir tek aynı sonucun ve iki benzer etkiden iki karşıt sonucun çıkmasını açıklar. Ve gene bu sorunun cevabıdır ki iyi olanın neden dalma iyi kalmadığını gösterir bize.

KUVVET KULLANIMI ÜZERİNE

İşler, yukarıda belirttiğim şekilde kuvvet kullanımından vazgeçilmeyecek noktaya gelip dayandığı takdirde, kuvvet korkusu karşısında boyun eğmektense kuvvet kullanımını seçmek elbette yeğdir. Gerçekten de, eğer korkunun baskısı altında karar veriyorsanız, savaş tehlikesini uzaklaştırma umuduyla uzlaşırsınız ama çoğu zaman kurtulamazsınız o tehlikeden. Çünkü görünür bir şekilde korkup da kendisine boyun eğdiğiniz kimse doymak bilmeyecek, sizden yeni yeni ödünler isteyecektir ve isteklerini onda uyandırmış olacağınız kendini büyük görme duygusu oranında durmadan arttıracaktır.Öte yandan, o güne dek sizi savunmuş olanlar da, onlara ya gereğinden fazla gevşek ya da gereğinden fazla korkak gözükeceğiniz için, size ve davanıza karşı ilgisiz kalmaya başlayacaklardır.

Thomas More *(ya da, Morus), 1478-1535 yılları arasında yaşamış olan İngiliz düşünürü. Çağının en parlak hümanistlerinden ve hukukçularından biri diye ün salan More, bir Şartrö manastırında bir süre dünyadan el etek çektikten sonra ilkin avukatlık yaptı, çok geçmeden de politikaya atıldı. 1503 yılında parlamento üyesi oldu, Henry VII'nin politikasına karşı şiddetli bir muhalefete girişti. Bu hükümdarın ölümünden sonra yerine geçen Henry VIII, özel danışma kuruluna aldığı More'u, siyasal görevlerle birçok kez Fransa'ya ve Flandr'a gönderdi. Yakın dostlarının ricalarını kıramayarak ünlü* Ütopya'*sını kaleme alışı da bu döneme rastlar. Kitap, Erasmus'un titiz özeni sayesinde ve Guillaume Bude'nin bir önsözüyle 1518 yılında yayınlandı.*

More'un fikirlerinden çok sohbetinden hoşlanan hükümdar onu krallık kançıları görevine atadı. Reform sırasındaki karışıklık döneminde Katolikliği bırakmayan More, kilisenin ilk şekline dönmesi gerektiğini savunmaktaydı. 1523 yılında Parlamento başkanlığına, 1529 yılında da kancılarlığa getirildi. Adliye örgütünü yeni baştan kurmaya girişti ama kabinedeki Anne Boleyn yanlılarıyla anlaşmazlığa düşünce 1532 yılında istifa etti.

More, politika hayatından çekilmekle birlikte, özellikle dinsel planda iktidara karşı çıkmaya devam etti. Bu arada, kralın boşanmasını eleştirdi şiddetle. Buna öfkelenen Henry VIII, onu, kral ve kraliçeye bağlılık yeminine zorlayarak susturmak istedi. Ant içmeyi reddeden More, ilkin Londra Kulesi'ne kapatıldı; sonra da kral tarafından vatan hainliğiyle suçlanarak yargılandı; 1 Haziran 1535 günü ölüme mahkûm, altı gün sonra da idam edildi. Londra Köprüsü üzerinde halka gösterilen kellesi, kızı Marguerite tarafından satın alındı...More, ölümünden dört yüzyıl sonra Katolik Kilisesi'nce, ermişler arasına katıldı.

More'un yapıtı, adına uygun şekilde "ütopik" olmakla birlikte, çağının İngiliz toplumunu son derece iyi tanıyan bir adamın yapıtıdır ve bu toplumun korkusuz bir eleştirisini içermektedir. Ayrıca bu yapıt, toplumsal bir görüş açısını benimsemiş olması bakımından, o çağ için şaşırtıcı bir yenilik getirmekteydi. Nitekim, gerek çağında, gerekse daha sonra derin yankılar uyandırdı.

Thomas More'a bugün hem Platon'dan, hem İsa'dan esinlenerek, yurttaşların manevî fedakârlığı üzerine kurulu bir komünist toplum öneren bir mistik düşünür gözüyle bakabiliriz.

MÜLKİYET ADALETE KARŞIDIR

Nerede ki mülkiyet bireysel bir haktır, nerede ki bütün her şey

parayla ölçülür, oraya adaletli ve toplumsal refahı sokup örgütleyemezsiniz. Ama en iyi şeylerin en kötülerin payına düştüğü bir topluma adaletli toplum diyorsanız ve halk yığınları sefaletin pençesinde kıvranırken kamu servetinin bir avuç gözü doymaz bireyin keyfine terk edildiği bir devleti mutlu bir devlet olarak kabul ediyorsanız, o başka.

Ütopya'da yasalar, bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar azdır ve yönetim, bütün yurttaş sınıflarını aynı titizlikle gözetir. Değere ödül verilir orada ve ulusal servet öylesine eşit bir şekilde üleştirilir ki, bütün herkes dünya nimetlerinden doyasıya yararlanır.

Öte yanda ise, işleyişi karmaşık olduğu kadar kusurlu bir örgüte dayalı senin-benim ilkesi egemen. Ve binlerce yasa var ama bu binlerce yasa, herkesin bir mülk edinmesine, o mülkü savunmasına ve başkalarının mülkünden ayırt etmesine hâlâ yetmiyor. İspatı mı? Her gün ortaya çıkan ve katiyen sonu gelmeyen binlerce yeni dava.

İşte bu düşüncelere daldığım vakit, Platon'a tamamıyle hak veriyor ve onun, mal ortaklaşmacalığını kabul etmeyen halklar için yasa koymaya tenezzül etmemiş oluşuna artık şaşmıyorum. Bu büyük deha, kamu mutluluğunu sağlayacak olan biricik aracın *eşitlik* ilkesinin uygulanması olduğunu görmüştü elbette. Oysa eşitlik, öyle sanıyorum ki, iyeliğin tekil ve mutlak olduğu bir devlette olanak dışıdır. Çünkü orada bütün herkes bütün her şeyi ele geçirebilmek için, çeşitli unvan ve haklar tanır kendine ve ulusal servet, ne denli büyük olursa olsun, sonunda gidip, kendileri dışındaki insanlara kara sefaletten gayrı bir şey bırakmayan bir avuç bireyin iyeliğine düşer.

Çoğu zaman zenginle yoksulun yer değiştirmesi gerekirdi aslında. Cimri, ahlâksız, hiçbir işe yaramayan zenginlerle dolu ortalık. Buna karşılık sade, alçak gönüllü, emek ve hünerleriyle kendilerine hiçbir çıkar sağlayamadıkları halde devlete yararı dokunan milyonlarca yoksul var.

İşte bütün bunları göz önüne alınca kesinlikle inanıyorum ki mal ve ürünleri eşitlik içinde ve adaletli bir biçimde dağıtıp üleştirmenin biricik yolu, mülkiyeti ortadan kaldırmaktır. Mülkiyet hakkı toplum yapısının temeli olarak kaldıkça, sayıca en fazla olan ve saygıyı en fazla hak eden sınıfın payına sadece yoksulluk, acı ve umutsuzluk düşecektir.

REFORMLAR ÜZERİNE

Acıyı dindirecek ilâçlar olduğunu bilmez değilim ama gene bilirim ki bu ilâçlar, acının kaynağını kurutmaya yetmez. Örnek vereyim:

Toprak ve para iyeliğini bir kararname çıkararak kesinlikle sınırlandırmak.

Sert ve sıkı yasalar çıkararak despotizme ve anarşiye karşı önlem almak.

Hırs ve dalavereyi cezalandırmak.

Yüksek görevleri para karşılığı dağıtmamak.

Devlet yönetiminde gösterişi ve savrukluğu yasaklayarak, yüksek görevlilerin, mevkilerinin gereğini yerine getirebilmek amacıyla rüşvet ve sahtekârlığa sapmak zorunda kalmalarını önlemek. Gene böylece, en yeteneklilere verilmesi gereken görevlerin en zenginlere verilmesine engel olmak.

Yeniden söylüyorum: Bütün bu çareler, acıyı uyuşturan, sosyal bünyenin yaralarını yıkayıp arıtmaya yarayan enfes birer palyatiflerdir. Ama her birey kendi malının tek ve mutlak iyesi olarak kaldıkça, sosyal bünyeye güç ve sağlık kazandırma umuduna kapılmayınız. Bir tek yarayı dağlarken bütün öbür yaraları azdırmış ve bir tek hastayı iyi ederken sağlıklı bir adamı öldürmüş olursunuz; çünkü bir bireyin varlığına eklediğiniz şeyi, komşusunun varlığından koparıp almaktasınızdır.

ZENGİNLER FESADI

Soylu diye adlandırılanlara, tembellere, geçici zevkler ardında koşmaktan ve bu zevklere hizmet etmekten başka bir şey bilmeyenlere bütün her şeyi fazlasıyla ihsan edip de köylüye, kömürcüye, elemekçisine, arabacıya, işçiye, toplumun temel direği olan bu insanlara katiyen acımayan bu toplum, alabildiğine haksız ve nankör bir toplum değil de nedir? Gaddar bencilliği içinde bu toplum, onlardan daha çok emek ve daha çok kazanç çekip sağabilmek için, tüm gençliklerini sömürür emer ve ihtiyarlık ya da hastalığın yükü altında çökmeğe başladıklarında, ellerinde avuçlarında hiçbir şey kalmadığı anda, geçmişteki bütün o uykusuz geceler pahasına ettikleri sayısız önemli hizmeti unutup açlıktan ölmekle ödüllendirir onları.

Dahası var:

Zenginler yoksulların gündeliğini her gün biraz daha kemirip çalmaktadır. Ve bu işi sadece yasadışı yollardan değil,sırf bunun için özel yasalar çıkararak yapmaktadırlar. Cumhuriyetin nimetlerini en iyi hak edenleri bu kadar zalimce ödüllendirmek, apaçık bir adaletsizlik gibi görünür ilk bakışta: Ama zenginler bu canavarlığı, yasalarla payandalayarak, bir adalet haline getirmişlerdir.

İşte bunun içindir ki bugün dönüp de çağımızın en gelişkin, en dört başı mamur cumhuriyetlerine baktığımda, Tanrı beni bağışlasın, ama...bir zenginler fesadından başka bir şey göremiyorum. O tantanalı cumhuriyet adı altında, sadece kendi davalarını yürüten, sadece kendi çıkarlarını güden zenginlerin fesadı...

Ve bu fesatçılar, akla gelebilecek bütün yollara, bütün hile ve kurnazlıklara başvurarak şu çifte ereğe ulaşmak için çabalamaktadırlar:

İlk olarak, şu ya da bu kötü yollardan elde edilmiş bir servetin kesin ve süresiz iyeliğini sağlamak.

İkinci olarak da, yoksulların sefaletinden ve çaresizliğinden

yararlanarak, onların hünerlerini ve emeklerini elden geldiğince düşük bir fiyata satın almak.

Ve zenginler tarafından devlet adına, dolayısıyla da doğrudan doğruya yoksullar adına döndürülen bu dolaplar, birer yasa haline gelmiştir.

PARA ORTADAN KALKINCA

Ütopya'da cimrilik diye bir şey olamaz; çünkü para diye bir şey yoktur orada, paranın geçerliği yoktur. Ve sırf bundan dolayı büyük bir dert kaynağı kurutulmuş, dal budak salmış bir cinayetler ekini köklenmiş bulunmaktadır. Gerçekten de, para ortadan kalkınca, bütün hırsızlıkların, kaçakçılıkların, soygunların, baskınların, haraçların, kavgaların, ayaklanmaların, cinayetlerin, hiyanetlerin, zehirlenmelerin... kısacası, toplumun önleyemeksizin sürekli işkenceler ve cezalarla bastırmaya çalıştığı bütün suçların da ortadan kalkacağını bilmeyen var mı?..

Francesco Guicciardini, *1482-1540 yılları arasında yaşamış olan İtalyan diplomatı. XVI. yüzyılın ilk yarısı boyunca İtalyan siyasal hayatının adetâ göbeğinde yaşadı. 1510 yılında İspanya'ya büyükelçi olarak gitti, 1516 yılında Modeno valiliği yaptı, daha sonra Parma'yı Fransızlara karşı savundu, Romagna'da hükümet başkanı oldu, papalık ordularına kumanda etti, Şarl-Kent'le yapılan pazarlıkları yönetti. Bunları gözden düşme yılları izleyecekti: Bütün malları ve ünvanları elinden alındı, sürgüne yollandı. Prezzolini şöyle yazıyor Guicciardini için: "Bizzat Makyavel'i sol cebinden çıkarıp atabilecek bir Makyavelciydi o."*

MEMNUN OLMAYAN KULLARLA UMUTSUZ OLAN KULLAR

Memnun olmayan kullarınızla umutsuz kullarınız arasında çok büyük bir fark vardır. Memnun olmayan, zarar vermeye çalışır size ama öyle gelişigüzel tehlikeye atmaz kendini: Fırsat beklemektedir ve...ola ki o fırsat, hiçbir zaman gelmez. Umutsuz kalan ise, arar o fırsatı, çabuklaştırır, yenilerini yaratmaya çabalar. Nitekim işte bundan dolayıdır ki, memnun olmayandan pek korkulduğu görülmemiştir ama umutsuz olandan daima korkmak ve sakınmak gerekir.

EGEMENLİK ÜZERİNE

Başkalarını egemenliğiniz altında tutmak gerçekten büyük bir iştir: Bu üstünlüğünüzü iyi kullandığınız takdirde, insanları, kuvvetinizden çok kuvvetinizin hayaliyle korkutabilirsiniz. Size bağımlı olan kimse gücünüzün sınırını pek iyi kestiremediği için, tehdidinizi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğinizi denemektense, size boyun eğmeyi yeğ tutar.

AZ AMA AYRIKSIZ CEZA

Hükümet ettiğim sıralarda, hiçbir vakit gaddarlığa ve aşırı cezaya kaçmadım. Ayrıca bunlar zorunlu da değildir; çünkü, ibret gerektiren belirli durumlar bir yana bırakılırsa, korkuyu sürdürmek için, cezayı ölçülü tutmak da elverir.Ama bir şartla: Bütün suçları cezalandıracaksınız ve aynı suçları aynı ölçüde cezalandıracaksınız.

KİN VE ÖÇ ÜZERİNE

Halkı yöneten kimse, tek tek kimselere kin beslediğini göstermekten sakınmalıdır ve kendisine yapılan herhangi bir haksızlıktan dolayı öç almaya kalkışmamalıdır.Özel hesapların defterini dürmek için kamunun

kolunu kullanmak son derece ciddi ve tehlikeli bir iştir. Sabredin biraz, bekleyin:İstediğiniz gibi davranma fırsatı mutlaka çıkar önünüze. Üstelik de öcünüzü, öç alma suçlamasıyla karşı karşıya kalmaksızın almış olursunuz.

İKTİDAR KONUSUNDA MADALYONUN ÖBÜR YÜZÜ

Böyle bir işi yapmak zorunda kalmaksızın ve kurulacak yeni hükümetin başına geçeceğinden kesinlikle emin olmaksızın Floransa'da hükümet değiştirme zahmetine katlanan kimse, katiyen bilge kişi değildir. Çünkü: Girişim başarıyla sonuçlanmadığı takdirde,bütün malı mülküyle birlikte kendisini de tehlikeye atmış demektir; girişim başarıya ulaştığı takdirde ise, umduğunun küçücük bir parçasını ancak elde edebilir. Kayıp olasılığının kazanç olasılığına oranla kat kat daha büyük olduğu bir oyuna girmek ve üstelik, hükümet değişse bile, bu değişiklikten sonra kendinizi her an yeni bir değişiklikten korkmanın sürekli acısına mahkûm etmek delilik değil de nedir!

DAİMA ORADA OLMAK

Hükümdar sarayında yaşayan ve onun hizmetinde kalmak isteyen kişi, mümkün olduğu kadar göz önünde bulunmalıdır. Siz oradayken çıkan işler, size emanet edilir; siz orada değilseniz, bunları başkası kapar: Kendinizi unutturmayınız!

DİN VE AHMAKLAR ÜZERİNE

Dinle ya da Tanrı'ya ilişkin gibi gözüken şeylerle katiyen mücadeleye girmeyiniz: Ahmaklar üzerinde çok büyük etkisi vardır o şeylerin.

HÜKÜMDAR VE YOLDAŞLARI ÜZERİNE

Siz ki benim hükümdar olmamı sağladınız ya da bu yolda bana yardım ettiniz, sizin fikrinize göre hareket etmemi ya da size benim otoritemi zayıflatacak şeyler vermemi istediğiniz her seferinde, biliniz ki yapmış olduğunuz iyiliğin etkisini silmektesiniz: Çünkü böylece, ele geçirme yolunda bana destek olduğunuz egemenliği tümüyle ya da kısmen yok etmeye çalışıyorsunuz demektir.

HÜKÜMET ETME ÜZERİNE

Bütün herkesin hükümet etmesi, özgürlüğün sonucu da olamaz, ereği de...Ancak ve ancak yönetmeye yatkın olanlar ve yönetmeyi hak edenler yönetmelidir. Ötekilere gelince: İyi düzenlenmiş yasalara uymak

ve sağlam kurumlara bağlı yaşamakla yetineceklerdir. Ve söz konusu yasalarla kurumlar özgür bir rejim içinde, bir tek adamın ya da küçük bir topluluğun iktidarına oranla çok daha güvenli olurlar.Ama insanlara özgür ve korunma altında olmaları yetmemektedir: Ancak yönetmek, doyum verir onlara.

KOMPLOLAR ÜZERİNE

Komplolarının başarı kazanmasını isteyen bir kimsenin bunları çok sağlam temeller üzerine oturtmaya çalışması kadar ters bir şey yoktur. Çünkü kesin güvenlik için daha fazla adam, daha fazla zaman ve daha fazla elveriş gereklidir: Bütün bunlar da, komploların keşfedilmesi için başlıbaşına birer fırsattır. Komplo kurmanın ne denli güç bir iş olduğunu böylece anlayabilirsiniz: Bütün öbür durumlarda güvenliği sağlayan öğeler, burada tehlikeyi arttırır. Ayrıca inanıyorum ki bütün işlerde büyük rol oynayan talih, onun payını ortadan kaldırmaya kalkışanlara öfkelenebilir.

SÜLEYMAN II

Kanunî Sultan Süleyman, 1495-1566 yılları arasında yaşamış olan Osmanlı hükümdarı. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye koyulduğu dönemde iktidara geldi, son bir görkem pırıltısı oldu. Hıristiyan hükümdarlar arasındaki çatışmalardan ustaca yararlandı. Ama, sonradan İmparatorluğun başına belâ kesilecek olan "kapitülasyon"ları vermeden de edemedi.

FRANÇOİS I'E CEVAP

(Türkçeleştirilmiştir)

Sen ki François'sın, Fransa ülkesinin kralısın. Sadık adamın Frangipani ile, hükümdarların sığınağı olan Kapım'a bir mektup yollamış ayrıca adamına, bazı isteklerini de sözlü olarak bana iletmesini buyurmuşsun. Düşmanının ülkeni ele geçirdiğini ve seni de tutsak aldığını bildiriyor, benden yardım ve imdad istiyorsun. Mektubun, bütün dünyaya sığınak olan tahtımın eşiğine sunulmuş bulunmaktadır. Dediklerini bütün ayrıntıları içinde, şahane bilimimle inceledim; ve, hepsi hakkında eksiksiz bilgi edindim.

Hükümdarların zaman zaman bozguna uğrayıp tutsak düşmesi, görülüp bilinmedik bir iş değildir. Cesaretini yitirmeyesin ve sakın kendini umutsuzluğa kaptırmayasın. Benim, mezarları nur dolası şanlı atalarım ve yiğit dedelerim, düşmanı püskürtmek ve yeni ülkeler fethetmek için savaşmaktan hiçbir zaman geri durmadılar. Ve şimdi biz dahi, onların izinde yürümekteyizdir. Kendimizi bildik bileli nice iller ve nice zorlu kaleler fethettik. Atımız geca gündüz eyerli, kılıcımız kuşanılmış beklemektedir.

Jean Bodin, 1530-1596 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Toulouse'de Roma hukuku profesörlüğü, Paris'te avukatlık yaparken Alençon dükünün danışmanı oldu. Blois'da toplanan Halk Meclisi'nde delegeydi. Çağının bütün bellibaşlı siyasal ve dinsel mücadelelerinde etkin rol oynadı. Katoliklerle Protestanlar arasında hoşgörü öneren ve güçlü bir monarşiyi savunan Bodin, aynı zamanda, merkezî bir devletten yanadır. Böyle bir salt iktidar anlayışının yanısıra,dinsel planda hoşgörüyü savunması ve köleciliği eleştirmesi bakımından, tam bir liberal düşünür olarak ortaya çıkmaktadır.

HALK DEVLETİ ÜZERİNE

Halk devleti, halk çoğunluğunun birlikte ve egemen olarak ve üstelik kollektif şekilde hüküm sürdüğü cumhuriyet biçimidir. Halk devletinin temel özelliği şudur: Halk çoğunluğu, sadece tek tek bütün herkes üzerinde değil, aynı zamanda halk bütünlüğünü meydana getiren parçalar üzerinde de egemendir, öyle ki örneğin Roma'da olduğu gibi halk XXXV soydan ya da parçadan oluşuyor ise bunların XVIII'i XVII'si üzerinde kesinlikle egemendir ve bu XVIII'in yaptığı yasa XXXV soyun bütün bütün hepsi için geçerlidir.

Halk devletinde halk çoğunluğu kesinlikle egemendir dediğim vakit tıpkı Venedik'te, Ragusa'da, Cenova'da ve hemen hemen bütün aristokratik cumhuriyetlerde olduğu gibi oyların insan başına sayıldığı bir çoğunluğu kastediyorum. Ama oylar insan başına değil de soy ya da bucak başına hesaplanıyorsa, tıpkı eski cumhuriyetlerde olduğu gibi, insan sayısı bakımından küçük de olsa soy sayısı bakımından büyük olan taraf halk adına egemenlik sürdürebilir.

Sonuç olarak diyeceğiz ki yurttaş çoğunluğunun ister insan sayısı olarak, ister soy ya da bucak ya da sınıf sayısı olarak egemenliği yürüttüğü devlet, halk devletidir. Gelgelelim Aristoteles, bunun tam tersini söylüyor. Halk çoğunluğunun egemenliği yürüttüğü devlet halk devletidir şeklindeki alışılmış fikre itibar etmemek gerekir, diyor. Örnek olarak da içinde bin üç yüz kişinin yaşadığı ve bunlardan en zengin olan bin tanesinin egemen olarak öbür üç yüz yoksulu istedikleri gibi kullandığı bir siteyi veriyor ve böyle bir devlet halk devleti sayılamaz sonucuna varıyor ve sonra da şöyle kapatıyor konuyu: Yoksul yurttaşların egemenliğe sahip olduğu devlet halk devleti, zengin yurttaşların egemenliğe sahip olduğu devletse aristokrasidir.

KORKUNÇ İVAN

Korkunç İvan, 1530-1584 yılları arasında yaşamış Rusya çarı. Anasının naipliği altında daha üç yaşındayken tahta çıktı. Çok geçmeden anası da ölünce genç yaşta hükümdarlık sorumluluğunu yüklenmek durumunda kaldı. 1547 yılında çar unvanını aldı. 1551 yılında, kendinden önceki Moskova hükümdarlarının buyrultularını derleyerek temelli bir hukuk düzeni kurdu. 1549-1550 yıllarında ilk Zemskiy Sobor (Rus Halk Meclisi)'u topladı ve halkın seçtiği organlardan oluşan yerel bir yönetimin temelini attı, hemen ardından da Streltsi'ler kıtasını kurdu. Kilise'yi yeniden örgütledi ve 1551 yılında toplanan Konsil'de kendisine tam destek sağladı. Bunun üzerine büyük dış seferlere girişti. 1552 yılında Moskova'nın doğuda egemen olmasını önleyen Kazan Hanlığı'nı ortadan kaldırdı. Volga'yı bir Rus ırmağı haline getirdi. 1554 yılında Astrahan'ı fethetti. Böylece Rusya'ya Ural ve Sibirya'ya doğru sonsuz denebilecek kadar büyük yayılma olanakları açmış oluyordu.

1564 yılından sonra İvan'ın saltanatının yavaş yavaş bir zorbalığa dönüştüğüne tanıklık ediyoruz. Gerçekten de hükümdara öteden beri musallat olan ruhsal boğuntular, giderek, bir çeşit öldürülme kompleksine dönüşmüştü. İvan, bu sırada, halkın desteğine dayanarak, soylulara karşı sıkı bir baskı rejimi izlemeğe koyuldu. Boyarlara, din adamlarına ve eski serbest şehirlere karşı amansız bir savaşa girişti: Metropolit Filip'i öldürttü, Novgorod'u yakıp yıktı, ufacık ve yersiz bir şüphe üzerine öz oğlunu kendi elleriyle katletti.

Kurbski prensine yazdığı ünlü mektuptan aşağıya aldığımız parçalardan da anlaşılacağı gibi, Korkunç İvan, mutlak monarşiden yanaydı.

HÜKÜMDAR VE DİN

Kim ki hükümdara karşı çıkar, Tanrı'ya karşı çıkmış demektir. Ve kim ki Tanrı'ya karşı çıkar, dönektir, sapkındır, en büyük günahkârdır. Ve bu sözler, kan ve savaş yoluyla kazanılmış olanlar da dahil, bütün iktidarlar için geçerlidir.

Bir hükümdar, ne gaddarlık yapma hakkına sahiptir, ne de sessizce boyun eğme alçaklığına düşebilir.

Şu yeryüzünde hiç bir devlet gösteremezsin ki bir papaz tarafından yönetilsin de yıkılmamış olsun.

Hükümdarın korkuyu, yasakları ve baskıyı bir alet gibi kullanarak hükmetme hakkı vardır; ayrıca hükümdarın suçlulara, hainlere ve namussuzlara aşırı derecede ağır cezalar verme hakkı da vardır.

Papazlık, keşişlik ve çilecilikle hükümdarlık arasındaki farkı kavramağa çalış. Örneğin hükümdarın, sağ yanağına bir tokat yediği zaman sol yanağını uzatması uygun düşer mi dersin? Bu mudur hükmetmek? Onurunun böylece çiğnenmesine göz yuman bir hükümdar, ülkesini nasıl yönetebilir?

Bak: Eğer yönetme işini birçok adam tek bir iktirara bağlı olmaksızın hep birlikte yürütüyorsa bunlar istedikleri kadar güçlü titiz ve bilge olsunlar, bunların otoritesi kadınların uçarılığına benzer. Nasıl ki bir kadın kesin bir karar alamayıp o hevesten bu hevese uçarsa, tek bir devletin birden fazla yöneticisi de aynı olacaktır: Biri şunu ister, öbürü bunu. İşte bunun içindir ki bir arada hükümet eden birkaç adamın özlemleri ve tasarıları kadınların uçarılığına benzer.

Ülkemizde taa en eski zamanlardan beri, ilk atalarımızdan beri, Tanrı'nın lütfuyla, bütün Rusyaların büyük hükümdarıyız biz. Ve tıpkı atalarımız gibi, Tanrı tarafından atanmış bulunuyoruz. Kim olursa olsun, bir başkası tarafından atanmayı hiç bir vakit gönlümüzden geçirmedik ve şimdi de geçirmeyiz.

ETİENNE DE LA BOETİE

Etienne de la Boétie, 1530-1563 yılları arasında yaşamış olan Fransız devrimcisi. Kendisine devrim tarihinde müstesna bir yer kazandırmış olan Gönüllü kölelik üzerine konuşma *adlı ünlü yapıtını yazdığında henüz on sekiz yaşındaydı. Ağır vergi yükü altında ezilen Bordeaux emekçilerinin ayaklanmasına karşı krallık gücünün giriştiği yüz kızartıcı bastırı hareketinin gaddarlığını dile getiren bu kitaptan dört yıl sonra Bordeaux şehir meclisine üye seçildi. La Boétie, başlangıçta, Montaigne'in dostu olarak ün kazanmıştı. Ama sonradan hem 1789, hem de 1830 devrimcileri onu bir büyük öncü olarak kabul ettiler.*

HÜKÜMDARLARIN GÜCÜ VE GÜÇSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE

Zavallı sefil insanlar, idraksiz halklar, dertlerine matahmış gibi dört elle sarılıp da çıkar yolu görmek söz konusu olduğunda kör kesilen uluslar! Ürününüzün en güzel ve en taze kısmını gözünüzün önünde alıp götürüyorlar, tarlanızı talan ediyor, evlerinizi yağmalıyorlar, atadan kalma neyiniz varsa el koyup götürüyorlar da gık demiyorsunuz!... Hiç bir şeyin sizin hakkınız olduğunu, size ait olduğunu söyleyemeyecek bir şekilde yaşamaktasınız; aileniz ve hayatınız da dahil, herşeyin yarısına razıymışsınız gibi... Ve bütün bu kayıp, bütün bu yıkım size düşmanlarınızdan değil, bütün büyüklüğünü sizin sağladığınız, kendisi uğruna akıl almaz bir cesaretle savaşa koştuğunuz ve seve seve ölmeğe razı olduğunuz adamdan geliyor. Sizi böyle boyunduruk altında tutan adamın topu topu iki gözü, iki eli ve bir tek vücudu var oysa, kentlerinizi ve kırlarınızı dolduran insanlardan en ufak bir farkı yok onun. Onda sizin hepinizden fazla olan şey, sizin sizi mahvetmesi için ona tanıdığınız üstünlüktür. Siz ona vermemiş olsanız, nereden bulurdu sizi gözetlemeğe yarayan bunca gözü? Sizden almamış olsa, nereden bulurdu sizi yumruklamağa yarayan bunca eli? Kentlerinizi amansızca çiğnediği bunca ayak, sizin ayaklarınız değil de nedir? Sizin üzerinizdeki egemenliği, siz kendi ellerinizle ona vermiş olmasanız, nereden ve kimden alır? Boyun eğeceğinizden emin olmasa nasıl çiğneyebilirdi sizi? Siz kendiniz sizi soyan hırsıza yataklık, sizi öldüren katile suçortaklığı ve kendi kendinize hainlik etmeseniz, onun elinden ne gelirdi ki? O soysun diye ekiyorsunuz tohumlarınızı, o çalsın diye evlerinizi donatıp dolduruyorsunuz; o tutup savaşa ve ölüme itsin diye, tutkularını doyurmak için kullansın ya da öcünü onlara aldırsın diye çocuklarınızı besliyorsunuz; o özel eğlentilerinde bin kat daha fazla haz duysun diye siz sabahtan akşama çalışarak perişan ediyorsunuz kendinizi; o bin kat daha güçlensin ve boynunuza doladığı gemi iyice kısa tutabilsin diye siz kendi kendinizi güçsüz kılıyorsunuz. Ve hayvanların bile katlanmayacağı bütün bu haksızlık ve onursuzluktan,

kurtarabilirsiniz kendinizi. Üstelik de kurtulmayı deneyerek bile değil, sadece kurtulmayı isteyerek kendinizi kurtarabilirsiniz bu rezillikten. Artık kölelik etmemeğe karar verdiğiniz anda göreceksiniz ki hürsünüz. Sizi köleleştireni itip kakmanız, sarsmanız, onunla çekişip savaşmanız gerekmeyecek katiyen; ona destek olmaktan vazgeçip altından çekilin yeter: Temeli ortadan kalkmış bir büyük sütun gibi ossaat devrilip paramparça olduğunu göreceksiniz.

MONTAİGNE

Michel de Montaigne, *1533-1592 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Toulouse'de hukuk öğrenimi gördü. Perigueux vergi mahkemesi üyeliğine, üç yıl sonra da Bordeaux Parlamentosu üyeliğine getirildi. Kendisine dostluğun değerini öğreten, siyasal ve ahlaksal fikirlerini ve inançlarını derinden etkileyen "can yoldaşı" Etienne de la Boétie ile Bordeaux'da tanıştı.*

Atandığı görevlerden pek hoşlanmıyordu Montaigne, nitekim bundan dolayı saray çevreleriyle ilişki kurdu ve 1562 yılında Charles IX'un maiyetinde Rouen kuşatmasına katıldı. 1565 yılında evlendi. Üç yıl sonra babası, toprağını ve ünvanını ona bırakarak ölünce ilk işi görevini satmak oldu. 1569 yılında, babasının vasiyetine uyarak, Raymond de Sebonde'un Hıristiyanlığı akla dayandıran ünlü yapıtı Theologia Naturalis'in çevirisini yaptı ve yayınladı. Bunu, 1571 yılında, La Menagerie de Qenophon *(Ksenofones'in çiftliği) başlığıyla La Boétie'nin yapıtlarını yayınlaması izleyecekti.*

Aynı yıl Paris'e kısa bir yolculuk yapıp Saint Michel tarikati şövalyelik zincirini taktıktan sonra atadan kalma malikanesine çekildi ve o dönemin en zengin kitaplıklarından biri olan kitaplığında, inceleme ve düşünmeye verdi kendini.

Montaigne, kendisine ölümsüz bir ün sağlayacak olan Denemeler'*ini 1572 yılında yazmağa başlayacaktı. Ama yapıt, yazımına sık sık ara verildiği için ancak 1580 yılında yayınlandı. Hem oyalanmak, hem de tedavi görmek için Almanya ve İtalya'da iki yıl süren bir geziye çıktı. Döndüğünde Bordeaux belediye başkanlığına seçildi ve 1585 yılına kadar bu görevi, kentin çıkarlarını ustaca koruyarak yerine getirdi. 1588 yılında bir dizi ekle ve üç cilt halinde* Denemeler'*in ikinci baskısını yayınladı. Son yıllarını, kısa zamanda tükenmiş olan yapıtının üçüncü baskısını hazırlamakla geçirdi.*

Hümanizm çağında doğup yetişen ve çağının siyasal mücadelelerine katılmaktan da geri kalmayan Montaigne, bilginin, insanoğluna ölünceye kadar akıllıca ve bilgece yaşama yolunu açacağına inanmıştı. Önceleri, "can yoldaşı" olarak andığı La Boétie'nin etkisiyle stoacılığı benimsemişti. Daha sonra, 1576 yılında bastırdığı madalyonun üzerindeki ünlü "Kimbilir?" sözcüğünde anlatımını bulan ılımlı bir şüpheciliğe gelip yerleşti. Aslında Montaigne, kendi ünlü deyişiyle, "her insanın bütün insanlığı kendinde taşıdığı"na inanmıştı. Dolayısıyla da, "sırf başkasına yararlı olabilmek amacıyla" kendi kendisinin sıkı bir analizine girişti. Ereği, "denemeler" diye adlandırdığı kendi deney ürünlerini okurlarına birer temel yaşama kuralı olarak kabul ettirmek değildi katiyen;

insanların kendi sorumluluklarını kendi iradeleriyle yüklenecek bir bilinç düzeyine ulaşmalarına çalışmaktı. Nitekim yazılarında, bu tavra son derece uygun düşen bir konuşma üslubu seçti; okuruyla adeta dertleşir gibi yazdı.

Özetlemek gerekirse Montaigne, açık sözlülüğü seven, daima vicdan huzurunu arayan, kendi kendisi üzerinde egemenlik kurmayı bilen ve biricik tutkusu kültürünü sürekli genişletmiş olan çelebi bir insandı. Şiddet ve bağnazlığa karşı duyduğu tiksinme, siyaset alanında tutuculuğa varan bir ihtiyatlılığa sürükledi onu. Ama öte yandan, dogmatik ve partizanca fikirlere saplanıp kalmaktan sakınmasını ve çağının olayları ile insanlarını açıkgörüşle değerlendirmesini de gene bu şüpheciliği sayesinde başardı.

TUTKU VE HIRSIN BOŞUNALIĞI ÜZERİNE

Kral Pirros, İtalya'ya çıkarma yapma kararını açıkladığı vakit, ona bu tutkusunun boşunalığını sezdirmek isteyen bilge danışmanı Kineas şöyle bir soru yöneltti:

-Peki Efendimiz, acaba hangi amaçla böyle büyük bir girişime atılıyorsunuz?

Hiç beklemeksizin cevap verdi Pirros:

-İtalya'ya egemen olmak için.

Kineas gene sordu:

-Peki bu amacınızı gerçekleştirdikten sonra?

Gene beklemeksizin cevap verdi hükümdar:

-Galya ve İspanya'ya geçeceğim.

-Daha sonra?

-Afrika'yı egemenliğim altına alacağım. Böylece bütün dünyayı kendi irademe bağımlı hale getirdikten sonra, keyfimce dinlenip eğlenerek yaşayacağım.

Bu sözler üzerine Kineas, hükümdarına şöyle çullandı:

-Tanrı aşkına söyleyin bana Efendimiz, sizin daha şimdiden keyfinizce dinlenip eğlenerek yaşamanıza engel olan bir şey mi var? Ulaşmak daha şimdiden elinizde olan bir hale ulaşmak için, bunca çabaya girmeğe ve bunca tehlikeye atılmağa ne gerek var?

MESLEKLERİN EN ZORU

Bence şu dünyada mesleklerin en zoru ve en nankörü, gereğince hükümdarlık etmektir. Hükümdar, sıradan bir kimsenin bile düşmeyeceği bir hataya düşünce, sırtındaki yükün korkunç ağırlığını göz önünde tutarak bağışlıyorum onu. Çünkü düşünüyorum ki bu kadar sınırsız ve ölçüsüz bir kudrete bir ölçü ve sınır koymak çok zordur...

HALK ÜZERİNE

...Binde bir doğru hüküm verebilen, kolayca kandırılabilen, kolayca memnun edilebilen halk..

ELEŞTİRMEK KOLAYDIR

Bir yönetimi yetersizlik ve kusurlulukla suçlamak son derece kolaydır; zira bütün şu ölümlü ve geçici şeyler yetersizlikle doludur baştan aşağı. Bir halkta, eski yasa ve törelerine karşı saygısızlık ve tiksinti yaratmak da kolaydır; nitekim bu işe girişen hemen herkes kısa zamanda başarıya ulaşmıştır. Gelgelelim, yıktığının yerine daha iyi bir düzen kurma işine girişenlerin hemen hepsi yaya kalmıştır bu yolda.

İşte bunun içindir ki ihtiyatlı davranmaktan sakınmam ben; dünyanın gidişatına seve isteye ayak uydururum.

YAPABİLECEĞİNİ İSTEMEK

...Nitekim hükümdarlarımız da, istediklerini yapamadıkları vakit, yapabildiklerini ister gibi görünme yoluna gittiler.

POLİTİKADA GÖSTERİŞ VE ÇALIM ÜZERİNE

Çocuk ruhlu basit insanlar küçücük bir işi nispeten doğru dürüst yapmayagörsünler, çalımlarından geçilmez ve kendilerine ün sağlama hırsı içinde düşünmezler ki başları ne kadar yükselecek olursa bir o kadar da kıçları meydana çıkacaktır.

HAVA BOZUNCA

İç savaşlar, alabildiğine acıklı ve çirkin örnekler ortaya koyar çoğu zaman: Kudretli olduğumuz dönemde bize inanmış olanları cezalandırırız, hava dönünce. Aynı yüksek görevli, düşüşünden hiç ilgisiz birini sorumlu tutar. Öğretmen, itaat etti diye kırbaçlar öğrencisini; ve kılavuz, kendisini izledi diye kör yolcuyu hırpalar.

GÜTMEKTENSE İZLEMEK EVLADIR

Kumanda etmeğe gelince: Çok tatlı bir şey gibi gözükür ilk bakışta. Ama bir yandan insanoğlunun yargılanmasındaki ahmakçalığı, öte yandan da yeni ve bilinmeyen konularda seçme yapmanın güçlülüğünü gözönüne alıyorum da gütmektense izlemenin çok daha rahat ve çok daha hoş şey olduğu ve önceden çizilmiş bir yolda yürüyüp sadece kendi kendinden sorumlu olmanın son derece zihin dinlendirici bir iş olduğu kanısına varıyorum.

YALAN ZORUNLUDUR

Yetersizlikleri dolayısıyla insanlar has paraya dönüp bakmadıklarına göre, kalp parayı hak ediyorlar demektir. Nitekim bütün yasa koyucular bu usule başvurmuşlardır ve hiç bir yönetim yoktur ki halkı hizmete hazır tutabilmek için, gösterişi ve yalanı araç olarak kullanmasın.

GİOVANNİ BOTERO

Giovanni Botero, 1540-1617 yılları arasında yaşamış olan İtalyan düşünürü. Milano başpiskoposunun sekreteriydi. Daha sonra Charles Emmanuel'in çocuklarının eğitmenliğini yaptı. Makyavel'in siyasal görüşlerini eleştirdiği Della Ragione di Stato *(Devlet yararının üstünlüğü) adlı kitabıyla ün kazandı.*

Botero, Serra ile birlikte merkatilizmin İtalya' daki en öndegelen iki temsilcisinden biridir. Aynı zamanda Malthus'un da esinlendiği bir yazardır.

DEVLET YARARININ ÜSTÜNLÜĞÜ

Devlet, halklar üzerinde bir egemenlik kurma biçimidir; Devlet Yararı da böyle bir egemenliği ve iktidarı kurmağa, sürdürmeğe ve genişletmeğe özgü araçların bilgisidir. Kesin konuşacak olursak, Devlet Yararı, yukarıda saydığımız her üç konuyu da kapsamakla birlikte, öbürlerine oranla daha sıkı olarak egemenliği sürdürme işini, öbür iki konuda da egemenliği kurmaktan çok genişletme işini içerir... Bir devletin korunup sürmesi, uyruklarının huzur ve refahına bağlıdır ve bu sürüş, tıpkı kargaşa ve savaşta olduğu gibi, iki türlüdür: Zira ya seninkiler huzurunu kaçırır senin, ya da dışardakiler. Seninkiler, iki türlü senin huzurunu kaçırabilirler: Ya birbirlerine düşerler ki bunun da adı iç savaş olur; ya da hükümdara karşı harekete geçerler ki buna da ayaklanma ya da başkaldırma denir. Ve her iki sakıncadan kaçınmak, hükümdara uyruklarının sevgi ve güven duymalarını sağlayan usullerle olanak kazanır.

GİZLİLİK ÜZERİNE

Barış ve savaş gibi önemli işleri düzenleyip yöneten için, gizlilikten daha zorunlu hiç bir şey yoktur. Zira gizlilik, açıkça yapıldıkları takdirde büyük sakınca yaratabilecek ve kolayca engellenebilecek birçok girişimin ve tasarının gerçekleşmesini kolaylaştırır.

YENİLİK ÜZERİNE

Kini de beraberinde getirir yenilik ve kökleşmiş alışkanlıkların değiştirilmesi, öfke ve kargaşasız söz konusu olamaz... Bir alanda illâ de yenilik yapmak gerekiyorsa, işe yavaş yavaş girmek yerinde olur: Gürültü çıkarmaksızın, sezdirmeksizin; tıpkı doğa gibi. Nitekim doğa da kıştan yaza, yazdan kışa hemen ossaat geçmez; ilkbahar ve sonbahar denilen iki ılımlı mevsimi koyar araya. Ve soğuktan sıcağa, sıcaktan soğuğa geçişi katlanılabilir kılan da bu ara mevsimlerin yumuşaklığı değil midir?

FRANCİS BACON

Francis Bacon, *1561-1626 yılları arasında yaşamış olan İngiliz filozofu ve devlet adamı. Ünlü devlet adamları yetiştirmiş olan Verulam ailesinin çocuğudur. Amcası başbakanlık,babası Kraliçe Elisabeth'in Mühür bakanlığını yapmıştır.*

Bacon, önce hukuk öğrenimi gördü, iki yıl Paris'te yaşadıktan sonra Londra'ya geri döner dönmez de art arda önemli mevkilere getirildi. Ama sonradan rüşvet almakla suçlanarak bir süre hapse atıldı ve kamu hayatı dışında bırakıldı. Hayatının son yıllarını siyasetten uzak, felsefe ve bilim çalışmalarıyla geçirdi.

Modern Batı düşüncesini en fazla etkilemiş filozoflardan biridir Francis Bacon. Bilimsel felsefenin temellerini atmış ve Aristoteles mantığının yerine yeni bir mantık metodu getirmiştir. Modern epistemolojiyi kuran da odur.

Bacon, doğmakta olan olumlu bilimlerin insanoğlunun yaşama tarzında köklü değişikliklere yol açacağını kavramış bir filozoftu. Nitekim kusursuz bir toplumu anlattığı Nova Atlantis *(Yeni Atlantis) adlı yapıtında, bu ideal toplumun bilimsel veriler üzerine kurulması gerektiğini öne sürer.Çünkü asıl kudret, bilgidir ve bizler, ancak bilgi sayesinde doğa üzerinde egemenlik sağlayabiliriz.*

Bütün Rönesans'a önderlik eden bu düşünce, yani insanoğlunun bilim sayesinde daha iyi ve mutlu bir hayat kurabileceği düşüncesi, Bacon'ın felsefesinin temel taşıdır. Filozof, kendisinin haklı olarak modern mantığın babası sayılmasına yol açan düşüncelerini Novum Organum *(Yeni âlet, 1620) adlı ünlü yapıtında açıklamıştır.*

Francis Bacon'ın siyasal fikirleri, mutlakçılık anlayışına son derece yakın düşer. Pratik planda kendisini Parlamento ile sürekli sürtüşmeye sürükleyen bu dünya görüşüyle Bacon, bir bakıma Makyavel'in bir sürdürücüsü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ne var ki Bacon, Makyavel'den farklı olarak, tıpkı bilim alanında olduğu gibi öbür etkinlik alanlarında ve bu arada siyaset alanında da, önyargılardan sıyrılmamız gerektiğini savunuyordu. Ve düşünürün "idola" (put) olarak nitelediği bu önyargılar arasında, eski otoritelere ve büyük fikirlere körü körüne bağlılıktan gelen önyargılar da vardı.

KRALLIKLARIN VE CUMHURİYETLERİN GERÇEK BÜYÜKLÜĞÜ ÜZERİNE

Bir devletin toprak olarak büyüklüğü ölçülebilir, kaynakları ile gelirleri de sayılıp ortaya konabilir.Gene bir devletin nüfusu, sayım yoluyla; kentlerinin sayı ve önemi, harita ve planlar aracılığıyla

öğrenilebilir. Ama siyaset alanında, bir devletin gücünün gerçeğe en yakın bir şekilde değerlendirilmesi kadar zor ve hataya düşmeye elverişli hiçbir şey yoktur. Tanrı'nın Krallığı iri bir çekirdeğe, büyük bir fındık tanesine değil; bir siyah hardal tohumuna benzetilir: Minicik bir tohumdur siyah hardal tohumu ama akıl almaz bir hızla sürer ve yayılır. Bu, devletler için de böyledir: Arazisi çok geniş devlet vardır, gelişme ve başkaları üzerinde egemenlik kurma gücüne sahip değildir; bir de küçücük devlet vardır arazi bakımından ama çok büyük ve sürekli monarşilerin temeli olmuştur.

SAVAŞ ÜZERİNE

... Ayrıca bir devletin, kendisine savaş için halktan vergi toplamasını ve yardım istemesini sağlayacak uygun fırsatlar yaratan yasalara ve törelere sahip olması gerekir. Zira insanın doğasında kazılı bir adalet duygusu vardır ki ona türlü belâ ve felâketin kaynağı olan savaşa girmesini yasaklar. Dolayısıyla da insanlara,bir savaşı kabul ettirebilmek için, hiç değilse görünüşte doğru birtakım sebep ve gerekçeler sunmak zorunluğu vardır.

Fizik ya da politik, bir bünye ancak idman yaparak sağlığını koruyabilir. Ve işte şerefli ve adaletli bir savaş, bir krallık ya da bir cumhuriyet için, bu bakımdan en uygun, en gerekli bir idmandır. İç savaş, bir sıtma nöbetine benzer ama bir dış savaş, idman sırasındaki ısınma gibidir ki vücudu sağlıklı tutmaya yarar. Unutulmasın ki tembelce bir barış içinde cesaretler gevşemekte ve ahlâk bozulmaktadır. Oysa, mutluluğu bir yana bırakalım, bir devlet hemen daima silah altında olması büyüklüğü bakımından tartışma götürmez biçimde yararlıdır. Ve, iş her ne kadar pahalıya patlarsa da, alaylı askerlerden kurulu olan ve sürekli silah altında tutulan bir ordunun gücü ya da en azından komşu ülkelerde salacağı ün ve korku, çoğu zaman o devlete üstünlük sağlamaya yeter. Hemen hemen altmış yıldır şu ya da bu bölgede böyle bir ordu besleyen İspanya, söyleye geldiklerimiz için iyi bir örnektir.

PARTİLER ÜZERİNE

Partileri göz önüne almamak gerekir demiyorum katiyen. Özellikle, yükselmek isteyen yoksul insanlar elbette bir partiye yamanmak zorunda duyarlar kendilerini ve çoğu zaman da yamanırlar. Ama güçlerini kendilerinden alan büyüklerin yansız olması ve yan tutmaması daha doğru kaçar. Gene de belirtmek yerinde olur ki henüz yolun başındakiler için en sağlam yol, bir partiye, karşı parti tarafından daima kabul edilebilecek oranda angaje olmaktır. Sayı bakımından en güçsüz parti, üyeleri en kararlı şekilde birleşmiş olan partidir. Ve az sayıda sert insanın çok sayıda ılımlı insandan oluşan bir partiyi alt ettiği çok görülmüştür.

Partilerden biri ortadan yok olunca, kalan parti ikiye bölünür.

Sık sık rastlanan bir durum da şudur: İnsanlar bir kere bir yere yerleştiler mi , kendilerini o yere getirmiş olan partinin rakibi olan partiye geçerler. Çünkü nasıl olsa belli bir şekilde kazançlı çıkmış olduklarına göre, şimdi de herhalde ikinci bir kazanç ummaktadırlar.

Parti içindeki hain daima kolayca kurtarabilir kendini; çünkü işler uzun süre askıda kalınca, terazide bir tek adamın ağırlığı bile büyük bir önem kazanır: Onu sadece kabul etmekle yetinmez, teşekkürlerle karşılarsınız.

İki parti arasında tarafsız kalmak, ılımlı olma eğiliminden doğmaz ner zaman; bencillikten de doğar: İkisinden de yararlanmayı ummaktasınızdır.

Partiler gereğinden fazla cüretli ve şiddet yanlısı kesildiler mi, hükümdar zayıfladı demektir.

CAMPANELLA

Campanella, 1568-1639 yılları arasında yaşamış olan İtalyan din adamı ve düşünürü: Matematikten büyücülüğe, gerçek bir evrensel kültüre sahip olan Campanella, Galileo ile Giordano Bruno'nun yakın dostuydu ve Domenico tarikatine bağlı bir rahip olmasına rağmen papalıkla defalarca çatışmaya girdi. Lütercilere karşı bir kitap yazarak affettirdi kendini papalık'a. Ama çok geçmeden Kalabrialı isyancıları desteklediğini açıklayınca tutuklandı, zindana atıldı, işkence gördü. Tam 27 yıl hapiste kaldı. Bu arada yazdığı kitapları dostları tarafından yayınlanıyordu. 1626 yılında Papa Urbano VIII tarafından özgürlüğüne kavuşturuldu ama yeniden tutuklanacağını haber alınca Fransa'ya gitti Richelieu tarafından bağlanan aylıkla ömrünün sonuna kadar orada yaşadı.

Campanella'ya dünya çapında ün sağlayan kitabı Civitas solis *(Güneş Devleti), 1602 yılına doğru hapiste kaleme alınmış ama ancak 1623 yılında yayınlanmıştır. Birtakım metafizik fikirlerle komünist görüşlerin ve bu arada feodaliteye yönelik şiddetli bir eleştirinin iç içe geçiştiği bu yapıt, Campanella'yı tarihin en büyük ütopistlerinden biri durumuna getirmektedir. Düşünür, bu yapıtında, Platon'un* Devlet*'inden büyük ölçüde esinlenmiştir.*

ORTAKLAŞMACA HAYAT

KEŞİŞ

Anlatır mısın bana, oradaki yüksek görevler nedir ve görevliler ne iş görür? Eğitim nasıl yapılır o devlette ve insanlar nasıl yaşar? Hükümet şekli nedir? Kralcı mıdır, cumhuriyetçi midir, yoksa aristokratik midir?

CENEVİZLİ

Hindistanlıdır bu insan ırkı ve ülkeyi kasıp kavuran büyücülerin, haydutların ve zorba hükümdarların zulmünden kaçmış ve hep bir arada ortaklaşmacalık üzerine kurulu bilgece bir hayat sürmeye karar vermişler. Ülkenin öbür sâkinlerinde kadınların ortaklaşmaca kullanımı diye bir şey bulunmadığı halde, bunlarda, sana birazdan söyleyeceğim şekilde o da vardır. Bütün her şey orta malıdır bunlarda ama bölüşümü, yüksek görevliler düzenler ve yapar. Bununla birlikte bilimler, orunlar ve hayata zevkini veren şeyler öyle bir biçimde üleştirilmiştir ki, öteki yurttaşların zararına bunların bir kısmını fazladan elde etmek hiç kimsenin aklından geçmez. Mülkiyet fikrinin bizde ancak kendimize özgü bir evimiz, kendimize özgü bir karımız ve kendimize özgü çocuklarımız olduğu vakit doğup geliştiği inancındadırlar. Egoizmin de

buradan doğduğunu söylerler: Çünkü, derler, biz bir çocuğu yetiştirmek, yükseltip zenginliğe erdirmek ve büyük bir servetin mirasçısı kılmak için kamu hazinesini saçıp savurmaktayız. İster zenginliğimiz ve kudretimiz sayesinde öbürlerine egemen olalım, ister sönük bir aileden gelelim ve yoksul olalım, fark etmez: Her iki şıkta da cimri, ikiyüzlü ve hainizdir. Egoizmi, amaçsız kılarak, ortadan yok ediyorlar sözün kısası; böylece de yalnız ortaklaşmacı topluluğa beslenen sevgi kalıyor ortada.

EV DÜZENİ

CENEVİZLİ

Evler, odalar, yataklar, bütün her şey bütün hepsinin ortak malıdır. Ve her altı ayda bir yüksek görevliler, ayrı ayrı herkese hangi kesimde, hangi evde ve hangi odada oturacağını bildirirler. Her odanın kapısında, geçici olarak orada oturanın adı yazılı durur. Bütün zanaat, sanat ve hünerler her iki cinse de açıktır. Sadece daha dayanıklılık isteyen ve sur dışında görülen işleri yalnız erkekler yapar.

Hekimler her sabah hangi yemeğin ihtiyarlar, hangi yemeğin gençler ve hangi yemeğin hastalar için yapılacağını bildirirler aşçılara. Yüksek görevlilere daha büyük ve daha leziz porsiyonlar verilir; onlar da yemeklerinin bir kısmını o sabah başarılı iş gören çocuklara ikram ederler. Bu ikram, son derece büyük bir onurlanma olarak kabul edilir. Bayram günleri yemeklerde şarkılar söylenir. Ama bu şarkılar koro halinde değil, rubap eşliğinde bir ya da iki sesli olarak söylenir.

KURULLAR

Her yeni durumda ve her dolunayda, Tanrı'ya bir sunguda bulunurlar ve sonra da kurul toplanır. Yirmi yaşını aşmış bütün bireyler cumhuriyetin durumu hakkında fikir yürütme, yüksek görevlileri şikayet etme ya da övme hakkına sahiptirler. Her sekiz günde bir de yüksek görevliler kurulu toplanır. Bunlar, *Güneş*'in başkanlığında *Bilgelik*, *Kudret* ve *Aşk*'tır ve her birinin emrinde kendi uzmanlık konularını yöneten üçer görevli vardır. *Kudret*, askerlik sanatına ilişkin olan işleri; *Bilgelik* bilim dallarını; *Aşk* ise beslenme, giyinme, bakım ve eğitim konularını yönetirler.

YARGIÇLAR VE ADALET

Ölüm cezasını ancak halk verir ve halk uygular. Ama cezanın uygulanmasına ilkin suçun tanıkları ve suçlayıcısı başlayacaktır İster asıcı, ister kesici, ister boyun vurucu, ister çarmıha gerici olsun, ülkelerini kirletmemek için cellât tutmazlar. Bazan da mahkûma kendi

işini kendi halletmesi için izin çıkar. Bu durumda mahkûm bütün halk tarafından yiğitçe ölmeye teşvik edilir ve dört bir yanına barut döşenmiş olan suçlu, barutları kendi eliyle ateşler. İnfazdan sonra Devlet'in bütün uyrukları yakınır ve Tanrı'ya yatışması için yakarıda bulunurlar; zira Güneş'lilerin gözünde, Cumhuriyetin bir üyesini böyle haklı da olsa ortadan kaldırmak zorunda kalmaları, Tanrı'nın onlara öfkelendiğinin bir belirtisidir. Kaldı ki ölüm hükmü ancak bizzat suçlu ölmesi gerektiğine gerçekten inandırıldıktan ve önüne serilen kanıtlar karşısında hükmün uygulanmasını bizzat kendisi ister hale getirildikten sonra uygulanır. Ama Cumhuriyetin güvenliğine ya da Tanrı'ya ya da en yüce görevlilere karşı ağır suç işleyenler hemen ossaat ve kesinlikle ölüm cezasına uğratılır. Din kurallarına uygun şekilde, ölüm cezasına çarptırılmış olan kimse halkın önüne çıkarılır ve kendisini temize çıkarabilecek gerekçeleri varsa açıklaması istenir. Ayrıca suçluya, onun gözünde aynı cezayı hak edenlerin adlarını ve işledikleri suçları açıklamasına da izin verilir. Suçlu bu oturumda, kendi vicdanına göre işkenceler içinde ölmesi gereken yüksek görevlileri de suçlayabilir. Eğer suçlunun ileri sürdüğü gerekçe ve nedenler geçerli bulunursa, sadece sürgün cezasıyla yetinilir. Ve Devlet, Tanrı'ya şükredip kurbanlar keser. Kusurları suçlu tarafından hafifletici sebep olarak gösterilmiş olanlar cezaya çarptırılmaz, sadece kamu adına kınanırlar.

HENRİ IV

Henri IV, 1553-1610 yılları arasında yaşamış olan Fransa kralı. Fransız hükümdarları arasında halkı tarafından en çok sevilen kral olarak ün kazanmış bulunan Henri IV, 1598 yılına dek sadece bir savaş adamıydı. O yıl ünlü Nantes Fermanı'nın yayınlanmasından sonra bu savaşçıyı örnek bir yönetici olarak görüyoruz: Tahta geçtiğinde hemen hemen sıfırı tüketmiş bulduğu maliye, tarım ve ticaret kaynaklarını canlandırmakta ve böylece, din savaşlarının yol açtığı yıkımı etkisiz bırakmakta büyük ustalık gösterdi Henri IV. Bir yandan krallığın önde gelen kişileri ve güçlü kurumları üzerinde sağladığı otorite,bir yandan da Sully gibi uzmanların yeteneklerinden ve bilgilerinden yararlanması, bu başarıyı sağlamasında ona yol açtı.

BAŞKASININ MALI BAŞKASININ BENİM MALIM BENİMDİR

Hiç kimsenin malında gözüm olmadığı ve ancak kendi malımı geri almak üzere savaşa giriştiğim için, benimle barış yapmak isteyen düşmanıma düşen iş son derece basittir: Haksız yere elinde tuttuğu malımı bana hemen geri vermek.

CERRAH ÜZERİNE

Cerrah ancak yakıları etkisiz kaldığı zaman demire ve ateşe başvurur.

PARİS HALKI ÜZERİNE

Halk dediğiniz, burnundan yakalanıp çekilen bir hayvandır. Hele Paris halkı!..

FRANSIZLAR ÜZERİNE

Belirgin bir özelliği vardır Fransızların: Gördüklerini sevmezler.

XVII. YÜZYIL

GROTİUS

Hugo Grotius, *1583-1645 yılları arasında yaşamış Hollandalı düşünür ve hukuk bilgini, İsveç devleti adına Fransa büyükelçiliğinde bulundu. Çağının en büyük hümanistleri arasında yer aldı. Ayrıca,devletler hukukunun yaratıcısı olarak kabul edildi.*

Grotius'un temel çabası, burjuva mülkiyetini savunup desteklemeyi ve savaşları herkesçe kabul edilebilecek bir ortak hukukun kurallarına göre düzenlemeyi amaçlıyordu. İşte bu girişim, henüz soylular sınıfının iktidarı elinde tuttuğu devletler arasındaki amansızca yağmalar ve yakıp yıkmalar halinde sürdürülen aralıksız mücadelelerin ortalığı kasıp kavurduğu bir çağda, bütün her yerde canlı bir ilgi uyandıracaktı elbette.

1625 yılında yayınladığı ve kendisine büyük bir evrensel ün sağlayan De jure belli ac pace *(Savaş ve Barış Hukuku) adlı incelemesinde Grotius, mülkiyet hakkını, sadece insanın "doğal bir hakkı" olarak değil, aynı zamanda "sağduyu, yani doğa tarafından da şart koşulan bir hak" olarak tanımlıyordu. Olumlu hukuk (pozitif hukuk) ve devletçe yapılan yasalar, bilgine göre işte bu "doğal hak" kavramına dayanmaktadır. Adı geçen yapıt, olumlu hukukun kaynağıdır ve devletler hukukunun da temeli sayılagelmiştir.*

MÜLKİYET SAVAŞ VE BARIŞTAN DA ÜSTÜNDÜR

Devletler, tek tek, birer mülkiyet sahibi varlıklardır. Dolayısıyla da kendi aralarındaki ilişkileri sadece barış zamanında değil, savaş zamanında da düzenleyip yönetecek belirli kurallar üzerinde anlaşmak zorundadırlar. Böyle bir anlaşma, sağduyuya uygun düştüğü kadar, onların karşılıklı çıkarlarına da denk düşer.

SAVAŞ ÜZERİNE

Savaş, insanoğlunun korunma içgüdüsünün sonucu olarak son derece doğal bir olaydır. Ama savaşın, ancak adalete uygunsa açılması gerekir. Daha önceden açılmış bir savaşı ise, gene adalete uygun bir tarzda yürütmek ve hukukun sınırları içinde tutmak zorunluğu vardır. Bir savaşın adalete uygun şekilde yürütüldüğünü söyleyebilmek için, savaşan tarafların ticaret, göç ve deniz hürriyetlerine ve düşman mülkiyetinin dokunulmazlığı ilkesine saygı göstermeleri gerekir. Bu saygı, karşı tarafın uğradığı kayıpların tazmini ve ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından da şarttır.

ELÇİLERİN İKİ TEMEL HAKKI

Elçinin şu iki temel hakkını bugün artık bütün herkes kabul ediyor: 1. Gittiği ülkenin hükümdarı tarafından kabul edilme güvencesi. 2. Elçinin şahsının, mallarının ve maiyetinin dokunulmazlık güvencesi.

Elçiye tanınan bu ayrıcalıklar,doğal hukukun ölümsüz ilkelerinden çok, öbür halkların iradesinden, yani gelenek ve törelerinden kaynak alır. Bunun sonucunda da elçinin bu iki temel hakkı, ülkelere göre farklılık kazanır. Örneğin elçinin, gittiği ülkenin hükümdarı tarafından kabul edilme hakkı, hükümdarın o elçiyi kabul etme zorundalığı anlamına gelmez hiçbir zaman: Hükümdarın, elçiyi kabule yanaşmadığı takdirde, geçerli nedenler göstermesi gerektiği anlamına gelir bu. Söz konusu elçi, ülkeyi işgal etmiş ya da ülkenin uyruklarını ayaklanmaya teşvik eden bir düşman tarafından gönderilmişse, hükümdar böyle bir elçiyi kabulü reddetmekte tamamıyla haklı sayılmalıdır.

Uluslararası yasalara göre elçiler, kendilerini yollayanların şahsı olarak göz önüne alınmaktadır. Bu durumda elçilerin asıl oturdukları yer, şimdi görev yaptıkları yabancı ülke değil, kendi anayurtları olması gerekir. Dolayısıyla da elçiler, şimdi konuğu bulundukları halkın yasalarına bağlı kılınamazlar. Bu böyle olunca, bir elçi namus lekesine yol açan bir suç işlediği vakit, ya bu suç hemen örtbas edilecek ya da elçiden ülkeyi hemen terketmesi istenecektir. Gene bir elçi adî suç işlediyse, kendi ülkesinde cezalandırılması ya da cezalandırılmak üzere suç işlediği ülkeye geri verilmesi dileğiyle, kendi hükümdarına teslim edilecektir.

Elçinin maiyetinde bulunan kişiler ve yükleri de kutsaldır, onlara da dokunulmaz.

Elçinin, konakladığı yerde herhangi birini sığındırma hakkına gelince: Bu, içinde yaşadığı ülkenin isteğine ve hoşgörüsüne bağlıdır.

HÜKÜMDARLIK DENEN KUTSAL MESLEK ÜZERİNE

Talih tarafından öbür insanların üzerine yükseltilmiş olanlar, adaletli olanla adaletsiz olanın, doğru olanla doğru olmayanın kendiliklerinden, kendi öz doğalarının sonucu olarak değil de insanların temelsiz bir kanısı ve alışkanlıkları sonucu olarak biribirinden ayırt edildiğine inanır ya da buna inanmaya zorlarlar kendilerini. Onlara göre yasalar ve yasalardan doğan bu hakkaniyet görüntüsü, sadece ve sadece, itaat etmek için dünyaya gelmiş olanların başkaldırmalarını ve huysuzluklarını önlemek amacıyla icat edilmiş olup talihin en üst düzeye çıkarmış olduğu kimseler için adaletin biricik ölçüsü, kendi iradeleridir; iradelerinin kuralı, kendilerine yararlı olanı bulmaktır. Eski olduğu kadar da tehlikeli bir yanılgıdır bu. Ve bu inancın, doğaya aykırılığına ve saçmalığına rağmen bütün dünyada yandaş bulmuş oluşuna da pek

fazla şaşmamak gerekir: Erdemsizliğe düşkünlük, bütün insanların ortak kusurudur ve hükümdarların daima teşne bulundukları övgü ve pohpohlamalar da, doğal eğilimin başlattığını geliştirip azdırmaya yarar...

Hükümdarlık denen bu kutsal mesleğin temel kurallarından biri de hiç kimseye haksızlık etmemektir. Öyle ki herkes, başkalarına buyurduğu ödev kadar kendi de ödev yüklensin. Aranızda bir tek insan yoktur ki bütün herkesin kendi malının sahibi olduğunu kabul etmesin; bütün yurttaşların ırmaklardan ve yollardan istediği gibi yararlanması gerektiğine inanmasın; bütün herkesin gezme ve toplanma özgürlüğünü can ve gönülden desteklemesin. Bugün cumhuriyet diye adlandırdığımız küçük toplumlar bunsuz yaşayamazsa, bütün insan türünün meydana getirdiği o büyük toplum ve birlik, nasıl bunsuz yaşayabilir? Sırf devletin huzurunu korumak gerekçesiyle bu ödevleri yerine getirmeyenleri haklı olarak cezalandırıyorsunuz, haklı olarak. Eğer hükümdarlar ve halklar, biribirlerine karşı acımasız ve adaletsiz davranırlarsa o büyük toplumun rahatını kaçırırlar ve söz konusu toplumun koruyucusu olan Tanrı'ya karşı gelmiş olurlar. Yüksek yargıçlar nasıl halkları yargılıyorsa, Evrenin Egemeni de siz yüksek yargıçları yargılama ve gerekirse cezalandırma hakkını kendisine ayırmıştır.Ama bu gizli, ağır, yavaş ve kaçınılmaz cezaya başvurmadan önce insanların davranışını düzenlemek üzere iki yargıç görevlendirmiştir: İçte vicdan , dışta şan...

Richelieu, 1585-1642 yılları arasında yaşamış olan Fransız din ve devlet adamı. Henüz yirmi iki yaşında piskopos oldu, 1614 yılında din adamlarının temsilcisi olarak Halk Meclisi'ne girdi. Bunu 1615 yılında Marie de Medicis'in saray rahipliğine gelişi izledi. Bir yıl sonra da Savaş Bakanlığına atandı. Gene aynı yıl ana kraliçe ile Louis XIII'ü barıştırma başarısını gösteren kardinal Richelieu, 1624 yılından ölümüne kadar başbakanlık yapmıştır.

Richelieu politikasının temel ilkeleri, dinsel planda Kalvinistleri etkili olmaktan çıkarmak; iç politika planında, soyluların krallık iktidarına kesinkes boyun eğmesini ve ekonomik refahın yerleşmesini sağlamak; dış politika planında ise, Fransa'nın düşmanlarını kımıldayamaz hale getirip güvenli ve dengeli bir barış kurmak olmuştu. Sözcüğün çağdaş anlamında ilk "siyaset adamı" diye kabul edilen Richelieu, merkezi devlet fikrini savunuyordu. Katıksız bir kralcı ve otoriter bir Katolikti. Devlet işlerinde katılığa kaçmaksızın iradesini kullandı ve daima temkinli hareket etti. Tasarılarının gerçekleşmesine denk düşen davranış da buydu zaten

KRAL NELERDEN HOŞLANIR

Kralın en fazla hoşuna giden sözler, krallığın erdemlerini yücelten sözlerdir. Nükteci ve hazırcevap kimselerden pek hoşlanır. Cesaretle konuşmayanları katiyen sevmez, ama cesaretle saygısızlığın biribirine karıştırılmasından da haz etmez. Ona daima bir punduna getirip, kendisine ne yazık ki ancak eften püften konularda hizmet edebildiğinizi söylemekten geri durmayınız.

BÜYÜKLERE KARŞI NASIL DAVRANMAK GEREKİR

Büyükleri daima ziyaret edip hatırlarını sormak gerekir. Gözden düşmüş olanları da... Unutmayınız ki iyilik Tanrılarına olduğu kadar kötülük Tanrılarına da kurban kesilir. Birincilere yardımcı olsunlar, ikincilere ise kötülük etmesinler diye...

RİCACI OLMAK

Bir dost için büyüklere ricacı olmaya gelince: Yapmamak kabalıktır ve dostluğa sığmaz, yapmaksa kendini tehlikeye atmak demektir.

Zira bu aracılık yoluyla elde edilecek şeyi dostunuzun değil sizin hesabınıza yazar büyükler; ricayı geri çevirdikleri takdirde de dostunuzu

değil sizi kırmaktan ürkerler ve bu da araya soğukluk sokar.

FİKRİNİ SÖYLEMEK

Hangi konuda olursa olsun, fikrinizi daima saygılı bir dille söyleyiniz ve katiyen hüküm verip sonuç çıkarmayınız.

Başkalarını yargılarken de yapılan işin kötülüğünü ortaya koyarken yapanın mazur olduğunu belirtiniz hemen.

ÖNEMLİ MEKTUPLAR

Özenle saklanan önemli mektuplar, alındıkları vakit insanın katiyen aklına gelmeyen birtakım işlere de yarayabilir.

Çekmecede saklanması sakıncalı olan mektupları ateşe emanet ediniz.

DUYGU VE DÜŞÜNCELER KONUSUNDA RENK VERMEMEK ÜZERİNE

Şimdilik nedimlik hayatında gerçekten güç bir hüner varsa, o da duygu ve düşünceleri gizleyebilmek, bu konuda katiyen renk vermemektir. Her zaman ihtiyatlılığın sonucu olmaz bu renk verme işi, ve çoğu zaman şu nedenlere dayanır:

Bize emanet edilmiş olanı açıklamamak için.

Rezalete yol açabilecek bir işi gözlemek için.

Ortaya çıktığı takdirde amacına ulaşmayacak olan bir niyeti ortaya çıkarmamak için.

BIRAKİN KÖPEKLER HAVLASIN VARSIN

Devlet işlerinden sorumlu olanlar, tıpkı yıldızlar gibi davranmak zorundadırlar. Köpeklerin havlamasına aldırış etmeksizin onları aydınlatan ve kendi yollarında yürümeye devam eden yıldızlar gibi...

YÜZSÜZLÜK YÜZÜ TUTMAMAKTAN YEĞDİR

Devlet işlerinde yüzsüz, bozulmuş, hatta ahlaksız bir adam, yüzü tutmayan, zayıf bir adamdan çok daha iyidir; çünkü ahlâkı bozuk adam, çıkarları her zaman ve her yerde denk düşmeyeceği için, sürekli şekilde çıkar gözeterek davranamaz; oysa yüzü tutmayan adam, kendisine baskı yapılınca dayanamayacağı için, her zaman ve her yerde yenik düşer.

TASASIZLIK ÜZERİNE

Günü gününe yaşayanlar, kendileri açısından mutlu yaşarlar ama onların yönetiminde mutsuz yaşanır.

PAZARLIK ÜZERİNE

Açıkça ya da gizliden gizliye ama her yerde ve durmaksızın müzakere ediniz. Bundan hemen bir sonuç eide edemeyecek olsanız ve umduğunuz sonuç henüz ufukta gözükmese bile siz gene müzakereye devam ediniz. Bu, devlet yararı bakımından son derece zorunludur.

SUSMAK ÜZERİNE

Bir amacın gerçekleşmesine çalışırken bunu açıklamak, hiçbir vakit gerçekleşmeyecek olan bir şeyden söz etmektir.

THOMAS HOBBES

Thomas Hobbes, *1588-1679 yılları arasında yaşamış olan İngiliz düşünürü. Bir rahibin oğludur. Oxford'da öğrenim gördükten sonra ünlü bir ailenin çocuğuna eğitmenlik yaptı. 1634-1637 yılları arasında öğrencisiyle çıktığı Avrupa gezisinde Galilei ile tanıştı. Ülkesine döndüğünde, kralcı istibdadı tutan fikirlerinden dolayı baskılarla karşılaştı ve 1640 yılında Paris'e yerleşti. Nitekim ilk yapıtı olan* De Homine *(İnsanın Doğası Üzerine)'yi Paris'te yayınladı. Hobbes, bu ünlü yapıtında, ruhun varlığını kabul etmeyen ve bütün fikirlerimizle bilgilerimizin duyumlarımızdan geldiğini söyleyen maddeci bir filozof olarak belirmektedir.*

Hobbes'un, 1655 yılında yayınladığı ikinci ünlü yapıtı Leviathan'*da ise faydacı bir ahlâk anlayışını geliştirdiği görülür: Filozofa göre, "insan insanın kurdudur" ve buna doğası bakımından anıktır; despotizmin kökeni de insanın bu anıklığıdır. Yani: Tanrı'dan inme bir krallık olamaz.*

Protestan düşüncesi içinde yer alan ve devleti kilisenin üzerinde bir otorite durumuna yükselten bu görüş, tartışmalara yol açmıştı. Ayrıca, Hobbes'un, mutlakiyetçiliği, bireylerin sözleşme yoluyla bütün haklarını bir tek otoriteye devretmeleri şeklinde tanımlayan tezine de özellikle Rousseau karşı çıktı.

BİR HÜKÜMET İÇİN ÖNERİLER

Tek tek kişilerin güvenliği bakımından baskı ve zorlama gücü zorunludur.

Adalet Kılıcı, egemenlik gücünün sahibinin ellerindedir.

Savaş Kılıcı'nı da gene o elinde tutar.

Gene o, en yüce yargıç olmalıdır.

Yasaları yapma hakkı gene o aynı egemenindir.

Bütün yüksek görevlileri ve kentten sorumlu olan öbür yetkilileri yalnız o atayabilir.

Devlet sınırları içinde öğretilen bilgi ve kuramları incelemek ona düşer

O, ne yaparsa yapsın yargılanamaz.

Uyrukları ona mutlak bir kumanda hakkı vermişlerdir, dolayısıyla da ona itaatla yükümlüdürler.

O, devletin yasalarıyla bağlı değildir.

O onaylamadıkça hiç kimse hiçbir şeyin mülkiyetine sahip çıkamaz.

Bir kent ya da devlet bir insanla karşılaştırıldığı takdirde bir insanın bedenindeki ruh ne ise, o kentin egemen gücü de odur.

Egemenlik gücü, bu gücü vermiş bulunanların evetiyle dahi geri alınamaz.

OLİVER CROMWELL

Oliver Cromwell, 1599-1658 yılları arasında yaşamış olan İngiliz devlet adamı. Koyu püriten bir ailenin çocuğudur. Parlamento'ya seçilmiş ve daha başlangıçta krala karşı muhalefetini belli etmişti. İngiliz devrimini hazırladı. Kendisine ölümüne bağlı bağnaz dindarlardan kurulu ordusu sayesinde kralcıları kesin yenilgiye uğrattığı gibi İrlanda ve İskoçya'yı da İngiltere'ye bağlamayı başardı. Parlamento'dan Kral Charles I'in idam hükmünü çıkarttıktan sonra, "İngiliz Cumhuriyeti Koruyucu Lordu" sıfatını aldı ve tam bir diktatorya kurdu.

Cromwell, aslında, Kraliçe Elizabeth tarafından yürütülen dış politikayı sürdürmüştür. Bu alandaki başarısına karşılık ve yetenekli bir siyaset adamı olmasına rağmen, İngiltere'ye bir anayasa verememiştir. Nitekim, halk yığınlarının bütün desteğini yitirmiş, sadece korkulan bir zorba durumuna düşmüş olarak ölecektir.

HÜKÜMET ÜZERİNE

Bir tek kişi ve bir parlamento tarafından yönetim, en temel şeydir! Kurucu ve yapıcı yönetim, budur.

Her hükümetin arkasında temel bir şey, *Magna Charta* gibi sırtını yaslayabileceği bir şey bulunması gerekir. Hiç değişmeyecek, değişmez kalacak olan bir şey...

DİN KONUSUNDA

Öte yandan bir başka temel nokta da, din konusunda kabul ettiğimiz vicdan özgürlüğü değil midir?

MİLİS ÜZERİNE

Unutmuş olduğum temel noktalardan biri de Milistir. Milis öyle bir kuruluş yasasına kavuşturulmalıdır ki ne parlamento içinde ve ne de parlamento dışında hiçbir kuvvet ona tek başına emir verememelidir.

GRACİAN Y MORALES

Baltasar Gracian, 1601-1658 yılları arasında yaşamış olan İspanyol düşünürü. Cizvit tarikatine girdi ama çok geçmeden baş kaldırdı. Sonra da Batı düşüncesini, özellikle ahlâk alanında günümüze dek etkilemiş olan yapıtlarını binbir güçlük içinde yayınlamaya girişti. İlkin 1630 yılında, "ideal şef" i incelediği Kahraman *adlı kitabı yazdı. Bunu, bir ahlâksal özdeyişler dizisi olan* El oraculo manual *(Nedimlerin Elkitabı, 1647) ile başyapıtı olarak kabul edilen* El Criticon *(Külyutmaz, 1651) izledi. Hem alegorik bir roman, hem de felsefi bir masal niteliği taşıyan ve kötümser bir yapıt olan bu kitapta doğa insanı ile entellektüel insanı karşılaştıran Gracian, yer yer Eski Çağ mitleriyle, yer yer de kendi çağının bilgileriyle örülü yoğun ve derli toplu formüller halinde dile getirir düşüncesini. İnce zekâsı, atılgan hayalgücü, engin kültürü ve tam bir "külyutmaz" acımasızlığıyla, insanoğlunun amansız bir sömürü dönemine özgü ruh sefaletini olanca çıplaklığı içinde gözler önüne serer.*

AĞZI SIKILIĞIN YARARLARI ÜZERİNE

Yenilik karşısında duyulan hayranlık başarıları bir kat daha değerli kılan. Açık oynamanın hiçbir yararı olmadığı gibi en ufak bir tadı da yoktur. Kendini tutup düşüncesini açıklamamak, hele genel merak ve bekleyiş konusu olan önemli işlerde insanları askıda tutmanın en sağlam yoludur. Bu, işin içinde gizemli bir yan bulunduğuna inandırır onları; gizemse, daima saygı uyandırmıştır. İnsan düşüncesini dile getirirken, pek fazla açık konuşmaktan özenle sakınmalıdır; sohbet sırasında da öyle olur olmaz açık yürekli davranmaya bakmamalıdır pek. İhtiyat tapınağının duvarları Susuş'la örülüdür. Açıklanan bir kararın hak ettiğince saygıyla karşılandığı görülmemiştir daha. Düşüncesini açıklayan kimse, kendini sansürün önüne atmış olur: Ve bir de başaramayacak olursa, çifte belâya uğrayabilir. Kısacası, bu konuda Tanrı'nın kullandığı usule başvurup bütün insanları askıda, kesinsizlik içinde tutmak gerekir.

EFENDİNİZ KARŞISINDA ÜSTÜN GÖRÜNMEYE YELTENMEYİNİZ

Üstünlüğün her türlüsü tiksinti vericidir aslında; ama bir uyruğun hükümdarı karşısında üstünlüğü daima delice ve sonuçları hiç de uğur getirmeyen bir şeydir. Aklı başında adam, sıradan üstünlüklerini gizler; alçakgönüllü bir hanım güzelliğini nasıl süssüz bir giysiyle örtme yoluna giderse. Oyunda karşı tarafın üstünlüğüne babacan bir razı oluşla boyun eğecek insanlar bulunabilir ama zekâda, asla! Hele bir

hükümdar, asla ve kat'a!... Çünkü niteliklerin en yücesidir zekâ; ve ona yapılan her hakaret, en ağır suçtu... Hükümdarlar kendilerine yardım edilmesini isterler, hakaret edilmesini değil, altta kalmayı değil. Dolayısıyla da hükümdara öğüt verme durumunda olan kişi, ona zaten bilip de unutmuş olduğu bir şeyi hatırlatır gibi konuşmalıdır: Hiç bilmediği bir şeyi öğretir gibi değil. Yıldızların bize verdiği esaslı bir derstir bu: Güneşin çocukları oldukları ve pırıl pırıl parladıkları halde, hiçbir vakit onunla bir arada görünmezler.

YARDIMCI ZEKÂLARDAN YARARLANMAK ÜZERİNE

Büyüklerin bir mutluluğu da çevrelerinde daima, onları bilgisizlikten çekip kurtaracak ve işlerini düzene koyacak zekî insanlar oluşudur. Bilgeleri beslemek, yendiği kralları sofrasında hizmete koşan Tigranes'in o görgüsüzce tantanasını çok geride bırakan bir büyüktür. Doğanın efendimiz olarak yarattığını akıllıca davranıp hizmetkarımız haline getirmektir bu; ve yeni bir egemenlik tarzıdır. İnsanın önünde öğrenecek çok şey, ama yaşayacak çok az zaman vardır; ve insan, hiçbir şeyi bilmediği takdirde yaşayamaz. Dolayısıyla da herkesten birşeyler öğrenerek hem çok şey öğrenmek, hem de bunları kısa zamanda öğrenmek akıllıca bir iş değil de nedir?

Bir mecliste bir adam görürsünüz nitekim; sanırsınız ki bir çok kişinin zekâsını kullanarak konuşmaktadır. Aslında onun ağzından, onu eğitip yetiştirmiş olan bütün bilgeler konuşmaktadırlar.... Kısacası derim ki bilgeliği hizmetçi olarak yanına alamayan, hiç değilse eş olarak yanına almaya çalışsın.

İKBALE EREN ILIMLI DAVRANMAYI BİLMELİ

İyi oyuncuların önüne ün katan şeylerden biri de oyundan tam vaktinde çekilmesini bilmeleridir. Büyük işler yaparak kazanılan şanı, oyundan çekilerek, sipere almak gerekir. Sürekli mutluluk içinde yüzen kişiler dalma şüphe uyandırmışlardır; kara gün görmüş insanlara daha çok güven duyulur: Tatlısının yanı sıra ekşisi ve acısı da bulunan bir yemek daha keyifle yenilecektir her zaman. Mutluluklar birbiri üzerine yığıldıkça kayganlaşır ve devrilip ters dönmeye elverişli hale girerler. Tat alışın kısalığı, alınan tadın kalitesiyle telâfi olur bazan. Ve talih, hep aynı adamı sırtında taşımaktan usanabilir.

KENDİNİ SEVDİRMESİNİ BİLMEK

Hayranlık uyandırmak çok iyi bir şeydir ama sevilmek çok daha büyük bir şeydir. Kendini sevdirme işinde şeytan tüyünün bir payı vardır elbette, ama işin gerisini hüner halleder: Talihin ancak başlamış

olduğunu hüner sona erdirebilir yalnız. Bir büyük başarı saygı uyandırır, evet ve saygı kazanmış bir kimsenin kendini sevdirmesi de bir hayli kolaylaşır gerçi ama sadece bir üstün başarı da bunun için her zaman yeterli değildir. Sevilmek için sevmek gerekir, iyilik yapıcı olmak gerekir: İyi sözler söylemek, hepsinden önemlisi de iyi ve somut sonuçlar sunmak gerekir insanlara. Büyüklerin siyasal büyüsü, nezakettir. İlkin büyük işlere el atmak gerekir, sonra da cömertçe büyük kalemlere uzanmak: Kılıcın ardından kâğıdı seferber etmek. Büyük işlere el atanlar için yazarların sevgisini ve saygısını kazanmak şarttır; çünkü büyük işleri onlar ölümsüz kılar.

REDDETMESİNİ BİLMEK

Her şey her vakit ve bütün herkese denk düşmez. Reddetmesini bilmek, lütfetmesini bilmek kadar büyük bir önem taşır. Hele kumanda yerinde bulunanlar için son derece zorunlu bir husustur bu. Ve reddediş tarzını çok iyi seçmek gerekir. Öyle ki bazılarının bir HAYIR'ı bazı başkalarının bir EVET'inden daha iyi bir etki uyandırır; çünkü nazik sözlerle yumuşatılmış bir HAYIR, istemeye istemeye söylendiği belli bir EVET'ten daha çok hora geçer. İnsanlar vardır, ağızlarından daima bir HAYIR, çıkar, HAYIR'dır ilk cevapları ve böylece reddettikleri işin olması için sonradan ne yaparlarsa yapsınlar, başlangıçtaki o kırıcı HAYIR'dan dolayı yaranamazlar artık karşılarındakine. Sözüm şudur ki bir şeyi hemen tak diye reddetmemek, yavaş yavaş, yudum yudum, sindire sindire reddetmek gerekir. Ayrıca, insanları umutsuzluğa düşürmemek için, bir şeyi toptan da reddetmemek, tam tersine, reddin acılığını bir nebze yumuşatmak için bir umut artığı bırakmak gerekir daima. İyiliğin dolduramadığı boşluğu gönül alma doldurmalı, somut sonuçların yokluğu tatlı sözlerle unutturulmalıdır. EVET de, HAYIR da çok çabuk söylenebilen kısa sözcüklerdir ama bunları söylemeden önce uzun süre düşünmek yerinde olur.

KARARLI OLMAK

Kararsız, bir kararı kötü uygulamaktan da beterdir. Su, aktığı zaman değil, durup kaldığı zaman bulanıp kokuşur. Öylesine kararsız adamlar vardır ki başkası tarafından iteklenmeksizin tutup da kendiliklerinden hemen hiçbir şey yapmazlar ve çoğu zaman da bu, zihinlerinin bulanıklığından değil, doğal bir ağırlıktan ileri gelir. Güçlükleri göğüslemeye hazır durmak bir büyük zekâ belirtisidir elbette ama anında karar vermeyi bilmek çok daha büyük bir zekâ belirtisidir. Bir de insanlar vardır, hiçbir sorun karşısında elleri ayaklarına dolanmaz, afallamazlar katiyen; işte bunlar, yüksek görevler için yaratılmışlardır, Ve bunların eline düşen iş, daha düştüğü anda yoluna girmiş demektir.

İLK İZLENİMLERE GÜVENMEYİNİZ

Bazıları, önlerine sürülen ilk bilgi ile evleniverirler hemen; öyleki daha sonra edindikleri bütün öbür bilgiler, birer kumadan başka bir şey değildir. Ve yalan daima önde gittiğinden, hakikata yer kalmaz.

ÜSTLERİNİZİN SIRLARINA ORTAK OLMAYINIZ

Nimetlerini bölüşeceğini sanırsın, bir de bakmışsın ki illetleri bölüşmektesin! Sırdaşlık yüzünden mahvolmuş insanlar saymakla tükenmez. Kaşık yokluğunda çorba içmek için kullanılan ekmek kabuklarına benzer sırdaşlar: Çorbayla birlikte indirilme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar daima.

Bir hükümdar sizi sırdaş seçtiyse, bilin ki size lûtufta bulunmamakta; tam tersine, kendisi de belki farkına varmaksızın, sizden vergi almaya hazırlanmaktadır. Onlara çirkinliklerini gösterdiği için aynalarını kıran insanlar çok görülmüştür. Bir hükümdar, kendisini gerçekliği içinde görmüş olanı görmeye katlanamaz artık; kötülüğün tanığı olan kimseye iyi gözle bakılmaz: Hiç kimsenin, hele bir hükümdarın sana katiyen gereğinden fazla mecbur olmasına meydan verme. Hükümdara iyilik edilmez, hizmet edilir. Hele onların sırdaşı olmak, son derece tehlikelidir: Sırrını bir başkasına açmış olan kimse, o başkasının kölesi kılmıştır kendisini ve bir hükümdar, bu durumda kalmaya uzun süre katlanamaz. Yitirmiş olduğu özgürlüğe bir an önce kavuşmayı ister yeniden: Bunun için de bütün herşeyi altüst edip çiğneyebilir. Aklı bile. Sırlar konusunda sana bir öğüt: NE AL, NE VER.

İŞİNİN DAİMA ÜSTÜNDE OLMAK

Bir makam ne denli büyük olursa olsun, oraya oturan kişi makamından daha büyük görünmek zorundadır. Verecek şeyi olan yaratıcı insanlar daima büyüyerek ve yararlıklarıyla her adımda bir kat daha ortaya çıkarak yürür. Oysa dar yürekli kişiler çok geçmeden soluksuz kalıp duraklayacak ve görevini yerine getiremez, dolayısıyla da ününü koruyamaz hale düşecektir. Büyük hükümdar olmaktan çok büyük insan olmakla böbürlenirdi Augustus. Yürekli olmak ve kendine ölçülü bir güven duymak, işte burada işe yarar.

DESCARTES

René Descartes, *1596-1650 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu ve bilgini. Orduda subay olarak hayata atılan Descartes, kilisenin baskısından kurtulabilmek için, ömrünün büyük bir kısmını Hollanda'da geçirdi. Bu arada din adamları tarafından deli olduğu ileri sürülerek tımarhaneye kapatılmak istendiği bile oldu. Descartes, sözcüğün tam anlamında "klasik" bir filozoftur. Batı kültürüne "açık ve seçik ideler"le düşünme özelliğini getiren ve yerleştiren, felsefi düşünceyi dinsel ya da siyasal her türlü otoritenin boyunduruğundan kurtaran ve böylece "kişisel derin düşünme" etkinliğini sistematik hale getiren, odur.*

Descartes'ın akılcılığı, iyi yönetilen her zihnin hakikatın bilgisine ulaşabileceği kesinliğinden davranır. Filozof, bu bilgiye ermemizi sağlayacak olan, dolayısıyla da her türlü felsefi ya da bilimsel araştırmanın uyması gereken düşünce kurallarının, ünlü Le Discours de la methode *(Metot üzerine konuşma, 1637) başlıklı yapıtında açıklamıştır. Salt felsefe alanındaki temel görüşlerini kapsayan* Meditations metaphysiqgues *(Metafizik Derin düşünmeler) adlı kitabını ise 1641 yılında yayınlayacaktır.*

Bütün konularda "metod"lu bir şüpheden hareket eden Descartes, en köklü şüphe içinde bile "şüphe ettiğimizden şüphe edemeyiz" kesinliğine varır. Öyleyse ilk kesin bilgimiz, düşünce'dir. Ve filozof, kendi varlığını bu kesinlikten çıkaracaktır: "Düşünüyorum, demek ki varım."

Politika konusunda özel olarak düşünmemiş gibi görünen filozofun bu alandaki tavrını, ahlâk görüşünden çıkarıyoruz. Descartes'ın ahlâk görüşü, bir yandan, edimlerimizi hakikatın temeline oturtuncaya kadar benimsenmek üzere, belirli bir oportünist anlayışlı yumuşatılmış Stoacı eğilimde bir "geçici ahlâk'a, öte yandan da, hakikatın bilgisiyle temellenen bir "kesin ahlâk" ın kuruluşuna yönelmeye dayanır. Düşünüre göre: "İyi işlemek için, iyi yargılamak yeterlidir." Yaratıcılık ve fâtihlik çağındaki Batı burjuvazisinin ilk büyük sözcüsü olarak bakabileceğimiz Descartes'ın siyasal düşüncesinin hangi temel anlayıştan esinlendiğini, şu deyişinden çıkarabiliriz: "İradenin her şeyden önce ve köklü olarak, tutku tarafından temsil edilen nedenlere karşıt nedenleri göz önünde tutması ve izlemesi gerekir."

Aşağıdaki parça, düşünürün, 1646 yılı Eylülünde Makyavel'ın Hükümdar'ını *okuduktan sonra Palatina prensesine yazdığı yorum nitelikli mektuptan alınmadır.*

PALATİNA PRENSESİ MADAM ELİSABETH'E

Alteslerinin benden okumamı ve hakkındaki fikrimi kendilerine

yazmamı istemiş oldukları o kitabı okudum ve kitapta bana çok sağlam gelen birçok öğüt ve özdeyiş buldum. Söz konusu özdeyişler özellikle 19. ve 20. bölümlerde yer alıyor. Bunlardan bir örnek vermek isterim:

"Bir hükümdar, uyruklarının kin ve nefretini kazanmaktan daima kaçınmalıdır; bilmelidir ki halkın sevgisi, en dayanıklı hisarlardan daha da sağlamdır."

... Uyruklara gelince, iki türlü uyruk vardır: Büyükler ve halk. Büyükler derken, hükümdara karşı mücadele başlatabilecek olan bütün herkesi kastediyorum. Dolayısıyla da hükümdarın, bunların kendisine bağlılığından son derece emin olması gerekir. Emin değilse: Bütün siyasetçiler söz birliği etmişçesine derler ki, onları alçaltıp hizaya getirmek için bütün çarelere başvursun ve fesada yatkın kaldıkları sürece düşman bellesin.

Öbür uyruklarına gelince: Hükümdar bunların kinini ve nefretini kazanmaktan özenle kaçınmalıdır. Bu doğrultuda daima yapabileceği şeyler şunlardır: Onların tarzında, yani onların alışageldikleri yasalara uygun düşen bir adalet anlayışıyla davranmak; cezada fazla sertliğe, lütufta fazla cömertliğe kaçmamak; bütün işleri bakanlarına bırakmayıp sadece en pis ve tiksinç işleri onların sırtına yükleyerek bütün iyi işleri kendi yapar izlenimini yaratmak; halkın ona borçlu olduğuna inandığı onur ve saygının gösterilmesini titizlikle beklemek ama daha fazlasını katiyen istememek; en ciddi işleri ve hele bütün herkes tarafından rahatça onaylanacak olanları bütün herkesin gözü önünde yapmak, özel eğlencelerini ise hem gizli hem de hiç kimseye zarar vermeyecek şekilde düzenlemek; bütün her yeri görüp bütün herşeyi işitemeyeceği için, kendi kendine oluşturduğu ilk tasarılarla yetinmeyerek, karar vermeden önce elden geldiği kadar çok insana danışmak, fikir sormak ama karar verdikten sonra da, çok geçmeden bu kararın kendisine zarar getireceğini görse dahi, dönmemek ve böylece uyruklarına ciddiyetsiz görünmekten sakınmak.

RETZ KARDİNALİ

Retz Kardinali *diye anılan* Paul de Gondi, *1613-1679 yılları arasında yaşamış olan Fransız din ve eylem adamı. Sezar'ın ve Jean-Louis de Fiesque'in bir hayranı olarak daha gençliğinde fesada bulaştı. İlkin teoloji lisansını hazırlarken, Soissons kontunun düzenlediği nifak hareketine katılarak denedi kendini. Hızla yükselerek 1643 yılında Paris başpiskopos yardımcılığına atandı, çok geçmeden de Corinth başpiskoposluğuna. Bu görevi sırasında halkın aklını çelmek ve yığınları fesada sürüklemekle suçlandı. Gerçi bu husus ispatlanamadı ama Paul de Gondi'yi krala karşı ayaklananların safına sürüklemeye yetti. Ünlü Barikatlar Günü'nü tertipledi ve Fronde ayaklanmasında etkin rol oynadı. Ordu topladı, türlü entrikalar kurdu, Fronde'cuların davayı yitirdiklerini sezinceye dek gizlendi, sezince affa uğramayı başardı. Üstelik bir de kardinallik kopardı Roma'dan, 1654 yılında da Paris başpiskoposu oldu. Ama yeniden iktidara gelen Mazarin tarafından hapse attırıldı, başpiskoposluktan vazgeçmesi için bir süre ağır baskı altında tutuldu. 1654 yılının Ağustosunda hapisten kaçmayı başararak papaya sığındı, daha sonra Roma'dan ayrılıp Avrupa'yı dolaşmaya koyuldu. Bu arada Stuart'ları yeniden tahta çıkarmak için uğraştı, Mazarin'in ölüm haberini alır almaz da Fransa'ya döndü. Ama kralın gözünde şüpheli kimse durumuna düştüğünden siyaset hayatından çekilmek zorunda kaldı ve* Memoires *(Anılar) başlığını taşıyan ünlü kitabını yazmaya başladı.*

Kendisinin iddia ettiği kadar önemli bir siyasal rol oynadığı kesin değildir. Kesin olan, çağının siyaset hayatını içinden tanıdığı ve belirli bir ideali gerçekleştirmekten çok, eylem ve entrikadan hoşlandığı için siyaset yaptığıdır. Bu bakımdan Retz kardinaline tam bir "siyasetsever" diyebiliriz.

PARTİLER VE PARTİLİLER ÜZERİNE

İnsanın kendi partisinde kalabilmek için çok sık fikir değiştirmesi gerekir.

Sizin partinizdekilerle birlikte yaşamak, size karşı olanlarla mücadele etmekten çok daha zor ve çok daha sabır isteyen bir iştir.

İç savaşların en huzursuzluk verici yanlarından biri de, insanın, düşmanlarına ne yapması gerektiğinden çok dostlarına ne söylememesi gerektiğini düşünmek zorunda kalışıdır.

Eğer bir parti başkanının o partinin gerçek efendisi olduğunu sanıyorsanız, parti denen şeyin ne olduğunu katiyen bilmiyorsunuz

demektir: Parti başkanının hizmetleri hemen hemen daima ast görevlilerin —üstelik çoğu zaman düşsel— çıkarlarıyla gölgelenir.

PARLAMENTONUN ROLÜ ÜZERİNE

Kendi öz çıkarlarının nerede olduğunu gören bilge hükümdarlar, parlamentoları kendi buyruluklarına mutemet kılmış; böylece de, aldıkları en gerekli ve en kutsal tedbirlerin bile zaman zaman uyandırdığı haset ve kinin bir kısmını parlamentoların sırtına yükleme olanağına kavuşmuşlardır

SİLAHLAR VE YASALAR

En sağlam monarşiler ve en sırtıpek hükümdarlar ancak silahların ve yasaların bir araya gelişi sayesinde hüküm sürerler. Ve bu iki öğenin bir aradalığı öylesine zorunludur ki bunların biri olmazsa öbürü de yoktur. Silahla korunmayan yasalar saygı uyandırmaz; yasalarla yumuşatılmamış silahlar çok geçmeden anarşiye yol açar.

BAŞARI ÜZERİNE

Bütün insanları kuşkuya sürükleyecek kadar önemli devrimlerde en çok alkışlananlar, önde gidenlerdir. Ama ilkin başarmış olmaları şartıyla...

Halkın teveccühünü eylemden çok eylemsizlikle sürdürebilirsiniz; çünkü eylemin şanı, başarıya bağlıdır ve başarıyı hiç kimse garanti edemez.

PASCAL

Blaise Pascal, *1623-1662 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu ve bilgini. Zengin bir ailenin oğluydu. Çok iyi öğrenim gördü. Genç yaşta üstün yeteneklerini ortaya koyması üzerine babası, oğlunu iyi yetiştirebilmek için Paris'e yerleşti. Henüz 16 yaşındayken konikler üzerine bir deneme yayınlayan; 19 yaşında da, maliyeci olan babasına yardım edebilmek için ilk hesap makinasını tasarlayıp kuran Pascal, daha sonra hava basıncı konusunda çalışmalar yaptı, hidrostatiğin ilkelerini ortaya çıkardı ve bu temel buluşlarını* Tratie du vide *(Boşluk Üzerine İnceleme), 1647 adlı yapıtında yayınladı. Bunu, ihtimaller hesabının temellerini atışı ve geometri alanındaki buluşları izleyecekti.*

Pascal, 1658 yılından itibaren derin bir ruhsal bunalıma girdi: Hiçbir şeyin kendisini doyuramadığını sanmakta ve "sonsuz"u aramaktaydı. Bu bunalım koyu bir dindarlığa dönüşmekte gecikmeyecek ve Pascal, Jansenius'çuların ünlü manastırı Port-Royal'e kapanacaktı. Kendisi bu çekilişi, "Tanrı'ya dönüş" olarak nitelemekteydi. Sorsonne'a ve Cizvitlere karşı ünlü Tanrıbilgini Arnauld'yu savunan Lettres provincia-les *(Taşra Mektupları)'i bu sırada yazdı. Daha sonra Pascal, dinsizleri imana getirmek ve dindarları ibadete çağırmak amacıyla Hıristiyanlığa bir övgü tasarlamaya koyuldu. Bu yapıt için aldığı notlar, filozofun ölümünden sonra dostları tarafından* Pensées *(Düşünceler, 1670) başlığı altında yayınlanacaktı. Bu yarım kalmış yapıt, insanoğlunun dünyadaki çaresizliği ve hiçlik karşısında duyduğu boğuntu temalarını derin bir telkin gücü ve alabildiğine canlı, inandırıcı ve dokunaklı bir üslûpla işlemektedir. Nitekim Pascal, bu yanıyla, varoluşçuluk akımının önderlerinden biri olarak kabul edilir.*

Söz konusu yapıtında Pascal, politikaya hemen hemen hiç değinmez. Değindiği zaman da hukuk ve adalete karşı gasp ve kuvvet kullanımını savunur gibidir. Aslında düşünür, her türlü politikayı mahkûm etme yoluna gitmektedir. Nitekim düşünürün kötümserliği de bu görüşü doğrulamaktadır.

KUVVET KULLANIMININ DOĞRULUĞU ÜZERİNE

Mal eşitliği hiç şüphe yok ki doğrudur ve adalete uygundur ve yasaldır. Ama doğruya boyun eğmek yasal kılınamayınca, kuvvete boyun eğmek doğru görülmüş; adalet kuvvetle desteklenemeyince, kuvvet adaletle desteklenmiştir. Böylece de adaletle kuvvetin bir arada olması ve yüceler yücesi barışın gelip ülkeye yerleşmesi sağlanmıştır.

GASPIN AKLA VE HAKKA UYGUNLUĞU ÜZERİNE

Kimisine göre adaletin özü, yasa koyucunun otoritesidir; kimisine göre, hükümdarın keyfi; kimisine göre de, varolan töre ve alışkanlıklar. En doğrusu da, bu sonuncusu herhalde: Hiçbir şey, sadece akla uygundur diye, kendiliğinden adaletli değildir; her şey zamanla sarsılıp devrilir... Devletleri sarsıp altüst etme ve devirme sanatı, kurulu töreleri, otorite ve adaletlilikten yoksunluklarını belirlemek üzere ta kaynaklarına kadar inerek sarsma sanatıdır. Dendiğine göre, bu konuda yapılacak iş, devletin, adaletsiz bir töre tarafından yıkılmış olan temel ve ilkel yasalarına başvurmaktır yeniden, bütün herşeyi mahvetmek bakımından en emin yol budur; bu ölçüye göre hiçbir şey adaletli ve doğru olmayacaktır. Ne var ki halk, bu türlü sözlere rahatça kulak kabartır. Nitekim işte bunun içindir ki yasa koyucuların en bilgesi, insanların iyiliği bakımından onları sık sık kandırmak gerektiğini söylemekteydi; politikayı iyi bilen ve yapan bir başkası da şöyle diyordu:

Cum veritatem qua liberetur ignoret, expedit quod fallatur (*)

Gasp olayının gerçekliğini sezmemesi gerekir halkın: Başlangıçta, akla ve hakka katiyen uygun olmayan bir şekilde gerçekleşmişti ama şimdi akla ve hakka uygun hale geldi. Dolayısıyla da bu gaspın hemen sona ermesi istenmiyorsa, başlangıcını gizleyip onu halka hakiki ve ebedi diye belletmek gerekir.

(*) *Kurtarıcı hakikati bilmeyenin aldanması elbette doğrudur (Augustinus, Tanrı Devleti, IV)*

JOHN LOCKE

John Locke, *1632-1704 yılları arasında yaşamış olan İngiliz filozofu. Sofu bir ailenin oğluydu. Oxford'da önce felsefe, sonra da tıp, fizik ve kimya öğrenimi gördü ve çağının bilimsel buluşlarına karşı ömrünün sonuna dek ilgiyle eğildi. Daha 1668 yılında ünlü Royal Society'ye üye seçilen Locke, aynı zamanda devrin başbakanı Shaftesbury kontunun özel hekimliğini ve danışmanlığını yapmaktaydı. Bu durum, onu, ülkesinin siyasal ve ekonomik sorunlarına da ilgi duymaya sürükledi.*

Kendi deyişiyle Locke, "herşeyden önce insan zekâsının olanaklarının ve ereklerinin araştırılması gerektiği" düşüncesine, 1670 yılı kışında yapılan bir dost toplantısında din ve ahlâk ilkeleri üzerinde tartışılırken" "erdi". Batı felsefesi tarihinin kilit yapıtlarından biri sayılan ve filozofun yirmi yıllık bir çalışması sonunda tamamlanan Essay conceming Human Understanding *(İnsanın Anlayış gücü Üzerine Deneme, 1690) böylece doğacaktı. Locke, bu kitapta, bütün bilgilerimizin ve hatta zihnimizin ülkelerinin yalnız deneyden ve alışkanlıktan geldiğini ileri süren bir duyumculuk anlayışını savunmakta ve geliştirmekteydi.*

Düşünürün öbür yapıtları arasında, hukuk felsefesini "hoşgörü" ilkesine dayandırdığı Epistola de tolerantia *(Hoşgörü Üzerine Mektuplar 1689) ve ilkel Hıristiyanlığı doğal din olarak sunduğu* Some Thoughts concerning education *(Eğitim Üzerine Birkaç Düşünce, 1693) adlı incelemelerini özellikle saymak gerekir. Ama Locke'un politika tarihindeki asıl önemini yapan,* Two Treatles of government *(Hükümet Etme Üzerine iki İnceleme, 1690) adlı yapıtıyla siyasal liberalizm akımının kurucusu oluşudur.*

Gerçekten de Locke, tıpkı felsefe alanında olduğu gibi politika alanında da bir devrimci olarak belirmektedir: Parlamenter rejimi bir öğreti halinde ilk ortaya atan odur. Bu öğreti, Locke'ta, doğa yasası üzerine kurulu olan yasama erkinin kesin ve tartışılmaz üstünlüğü şeklinde dile gelir. Yürütme erki, doğrudan doğruya yasama erkine alt sıralıdır ve işlevi, yasaların uygulanmasından ibarettir. Yürütme erkine tanınan hak, yani yasama meclisini toplama ve dağıtma hakkı, yasama erkinin üstüne koymaz onu aslında; çünkü halk, yasamanın yürütme üzerindeki otoritesini her an yeniden kurmak üzere daima oradadır.

DEVLET ERKLERİNİN AŞAMA SIRASI ÜZERİNE

İyi kurulmuş, kendi öz temelleri üzerinde duragiden ve kendi yapısına uygun iş gören, yani topluluğun korunup sürmesiyle görevli olan bir devlette, sadece ve sadece *bir tek üstün erk* vardır: *Yasama erki*'dir

bu erk ve bütün öbür erkler, ona bağımlı olarak ondan sonra gelir. Ama yasama erki yalnız belirli erekleri izlemek için verilmiş olduğundan, *halk, yasama meclisini,* bu kuruluşun kendisine emanet edilmiş olan göreve aykırı iş gördüğü kanısına vardığı anda *dağıtmak ya da değiştirmek yüce erki*'ne sahiptir. Çünkü belirli bir *ereğe ulaşma göreviyle* verilmiş her erk, bu erekle sınırlıdır...

Her ne olursa olsun, hükümet devam ettiği sürece, *yasama erki en üstün erktir;* çünkü başkalarına yasa koyma ve kabul ettirme durumunda olanların, onlardan üstün olması gerekir...

Yasama erkinin sürekli işbaşında olması ne zorunludur, ne de hatta yararlı. Buna karşılık yürütme erkinin sürekli işbaşında kalması şarttır. Çünkü durmaksızın yeni yasalar yapmaya ihtiyaç yoktur ama yapılmış olan yasaların sürekli yürürlüğünü sağlamak gerekir durmaksızın...

Yasama meclisi yada bu meclisin bir kısmı halk tarafından belirli bir süre için seçilmiş *temsilciler*'den oluşuyor ve bu temsilciler sonradan bir daha seçilmedikleri takdirde basit yurttaş durumuna dönüyorlar ise, seçme erkinin halk tarafından belirli tarihlerde kullanılması gerekir.

Burada şu soru akla gelebilir: Devlet gücünü elinde tutan yürütme erki... Bu gücü, *yasama meclisini toplanmaktan ve iş görmekten alakoyma* yolunda kullanırsa ne olacaktır? Bana göre, yetkisiz olarak ve emanet edilmiş bulunan göreve aykırı şekilde halka karşı kuvvet kullanmak demek halkla savaş haline girmek demektir ve o zaman halk, *yasama meclisini erkini yeniden kullanır* duruma getirme hakkına sahip olur... Her türlü durum ve koşul içinde, haksız *kuvvet*'in gerçek ilâcı onun karşısına gene *kuvvet*'i dikmek olur. Zira haksız kuvvet kullanımı, onu kullananı daima saldırgan sıfatıyla savaş haline sokar ve ona karşı aynı şekilde davranılmasını haklı kılar...

Bu dünya öylesine bir değişkenlik örgüsü içinde oluşup gitmektedir ki hiçbir şey uzun süre aynı halde kalamaz. Nitekim halkların, zenginliklerin, ticaret ve iktidarın durmaksızın yer değiştirdiklerini görürüz. Refah içinde yüzen kudretli kentler birer yıkıntı haline gelmekte, yavaş yavaş terk edilip bir ıssız çöle dönmektedir; buna karşılık daha önce kimsenin rağbet etmediği yerler, kalabalık ve zenginlik dolu birer ülke olup çıkıyor. Ama hep de biribirine paralel şekilde gelişmiyor işler; özel çıkarlar, varlık nedenleri çoktan ortadan kalkmış birtakım töre ve ayrıcalıkların süregitmesine yol açıyor çoğu zaman; nitekim işte tıpkı bunun gibi, yasama meclislerinin bir kısmını halk tarafından seçilmiş *temsilciler*'in oluşturduğu devletlerde bu temsil *sistemi*'nin, kendisinin kurulmasına olanak sağlamış olan durum ve koşullara bir zaman sonra katiyyen uygun düsmediğini, hatta tamamıyla karşıt hale girdiğini görüyoruz.

SPİNOZA

Baruch Spinoza, 1632-1677 yılları arasında yaşamış olan Hollandalı filozof. Musevi bir ailenin oğluydu, çok iyi öğrenim gördü. Din kitaplarının yanı sıra İbn Ezra, Maimonide, Crescas gibi ünlü Yahudi düşünürlerin yapıtlarını da okudu ve bir Alman bilginden Latince öğrendi. Babası gibi baharat ticareti yapmakla hayata atılan Spinoza, bir yandan da kimisi Dekartçı, kimisi Reformcu Hıristiyan çevrelerle dostluk kurmuştu. Hümanist kültürü ve bu türden dostlukları kendi dindarlarınca tehlikeli görülen genç düşünür, 1656 yılında Yahudi cemaati tarafından aforoz edildi. Bu arada bir dindaşı tarafından öldürülmek istenen ve kıl payı kurtulan Spinoza, bıçak darbesiyle delinmiş giysisini bütün ömrü boyunca sırtından çıkarmayacaktı.

Bu olaydan sonra ticareti bırakan düşünür, gözlük, mikroskop, teleskop camlarını traş ederek hayatını kazanma yolunu seçti. Genç sayılabilecek bir yaşta ölümü, cam tozlarının yol açtığı verem hastalığı sonucuyladır. Kendini tamamıyla yapıtlarına adayarak çok sâkin bir ömür süren Spinoza, gerek Ethica *(Etik, 1661-1677) adlı önemli yapıtında açıkladığı yeni felsefe öğretisi, gerekse* Tractatus politicus *(Siyaset Üzerine İnceleme, 1677) adlı ikinci önemli kitabında geliştirdiği "akla ve hoşgörüye dayalı hürriyetçi politika anlayışıyla, çağının bütün Batılı fikir ve bilim adamlarının mektuplaştığı ve sık sık ziyaretine geldikleri bir önder durumuna girmiştir.*

EN GÜÇLÜ İNSAN

Doğal hali içinde en güçlü ve en bağımsız insan, kendini akıl tarafından güdülmeye bırakan insandır. Ve insanı, akla uygun doğası içinde dile getirebilecek olan biricik rejim de, Hür İnsanlar Demokrasisi'dir.

DEVLETİN HAK VE HUKUKU ÜZERİNE

Devletin hak ve hukuku, yığının, öz ve özetini yasalarda bulan gücündedir. Devletin hak ve hukuku demek, devletin etkin, işler gücü demektir; dolayısıyla da bu hak ve hukuk, hiçbir şekilde, *mutlak* bir hak ve hukuk olamaz.

HÜRRİYETİN SAVUNUSU

Eğer kralcı rejimin büyük sırrı ve baş çıkar kaynağı, insanları —sanki selâmetleri uğruna savaşırmışçasına kölelikleri için savaşsınlar ve bir tek adamın keyfi uğruna kan döküp, ömür tüketmeyi bir utanç değil de

en büyük onur saysınlar diye— aldatmak ve onları gemleyecek olan korkuya din adını yakıştırmaksa, hür bir cumhuriyette bu denli kahredici bir şey ne tasarlanabilir, ne de gerçekleştirilebilir; çünkü hür bir cumhuriyette insanın kendi hür düşüncesinin önyargılara bağımlı kılınması ya da baskı altına alınması, doğrudan doğruya kamunun hürriyetine aykırı düşer. Din kisvesi altında kışkırtılan ayaklanmalara gelince, bunlar, sadece ve sadece, yasaların birtakım kimselerin çıkarları göz önüne alınarak yapılmasından ve düşüncelerin birer suçmuş gibi yargılanıp mahkûm edilmesinden doğmaktadır. Yani burada, belirli bazı düşünceleri benimseyip savunanlar, devletin selâmeti için değil, hasımlarının kin ve gaddarlığının kurbanı olarak kahredilmektedirler. Ama eğer genel hukuk kuralları, *sadece edimlerin koğuşturulup fikirlerin asla cezalandırılmayacağını* öngörmüş olsaydı, bu tür ayaklanmalar hak ve hukuk dayanaklarını ossaat yitirir ve tartışmalar da hiçbir zaman ayaklanmaya dönüşmezdi.

DEVLETİN EREĞİ

...Devletin temelleri konusunda yukarıda yaptığımız açıklamalardan kesinlikle çıkan sonuç, devletin en yüce ereğinin hiçbir şekilde yurttaşlar üzerinde egemenlik olmadığıdır. İnsanı korku içinde tutmak ve bir başkasına kul köle etmek amacıyla kurulmamıştır devlet; tam tersine bireyi —elinden geldiğince güvenlik duyarak yaşayabilmesi, yani mümkün olduğunca başkasına zararı dokunmaksızın kendi doğal yaşama ve eyleme hakkını koruyup sürdürebilmesi için— kurtarmak amacıyla kurulmuştur. Yeniden söylüyorum: Devletin ereği, insanları akıllı varlıklar durumundan koparıp alarak birer vahşi hayvan ya da birer otomat durumuna getirmek değildir, hayır. Tam tersine devlet, insanlar ruhları ve bedenleriyle kendilerine düşen tüm görevleri eksiksiz yerine getirebilsinler, hür bir akıldan kendiliklerinden yararlanabilsinler, kin, öfke ve kurnazlığa düşüp biribirleriyle mücadele etmek yerine karşılıklı iyiniyet ve barış içinde yaşasınlar diye vardır. Demek ki işin aslında devletin ereği, hürriyettir.

LOUİS XIV

Louis XIV, 1638-1715 yılları arasında yaşamış olan ve Güneş Kral diye anılan Fransız hükümdarı. Gereğince bir öğrenim görmemiş oluşuna rağmen, çağının entellektüel ve siyasal hayatının gerçek merkezi haline gelmesini bildi. Monarşiyi şahsında canlandıran adamdı. Sayısız büyük sanatçıya ve sayısız büyük bilgine kanat gerdi. Bu, birtakım bahtsız savaşlara girmesini engellemedi. Anılar *'ı bugün de ilginçliğini koruyan önemli bir belgedir.*

KARŞITLIĞI YARATMAK

Bir hükümdar için hiç şüphesiz ki en önemli ve en güç olan şey, kendi düşüncesine ne kadar ve nereye kadar öncelik ve üstünlük tanıyacağını kestirebilmektir... Biz hükümdarlar kudret sahibi olduğumuzdan, çevremiz daima bizim düşüncemizi dikkatle izleyen ve bütün konularda bizim fikrimizde görünmeyi meslek edinmiş olan kimselerle doludur. Bu durumda biz hükümdarların, bizim fikrimize karşı çıkacak insanların yokluğundan korkmamız gerekir. Gerçekten de biz bazan eğilimlerimizi o denli açıkça belli ederiz ki, çevremizdeki en cesur kimseler bile siner ve susarlar. Oysa bunlardan hiç değilse birkaçının, bize karşı çıkmak pahasına kendi öz düşüncelerini, söylemesi çok iyi olur.

ERDEMİN SINIRLARI

Bin tane iyi işin bir tek kötü işin gölgesinde silinip gitmemesi gerekli...Her insanın erdeminin bir sınırı vardır ve o insanın erdemi,kendi sınırının ötesine geçemez. İnsanların karşı koyamayacakları kadar güçlü çıkarlarla yöneldikleri kusur ve hatalar vardır. Bazı hataları da sadece ihtiyatsızlıktan dolayı işler insanlar; hatta bize birer cinayet gibi gözüken bazı hataları da sadece tesadüfen işlerler.

BÖLMEDEN YÖNETMEK

Hükümet etme sanatı konusunda, her yere bölücülük saçmayı ve düzensizlik getirmeyi hiçbir zaman geçerli bir ilke olarak kabul etmedim.

DENEYİN GETİRDİKLERİ

Çoğu zaman sabırsızlığımız, çabuklaştırmak istediğimiz işleri bir kat daha yavaşlatır.

Kötülüğü önceden görmek, önlemek çok daha kolaydır.

Tasarılarımızı yürürlüğe koyarken dayanmamız gereken biricik

temel, kendi öz kuvvetimizin bilgisi olmalıdır.

Baştanbaşa bütün politika sanatı durum ve koşullardan yararlanmaya dayanır....

Kararsızlık umutsuzluğa düşürür bazan insanı;dolayısıyla da bir işi makul bir süre boyunca inceledikten sonra en isabetli gözüken doğrultuda karar vermek gerekir.

TESADÜF DENİLEN KURTARICI

Şu dünyanın önceden görülmesi ve dolayısıyla da kaçınılması olanakdışı birtakım zorunsuz ve doğal kararlar sonucu kendi kendini idare edip gittiği öne sürülerek işlerin başarısı gölgelenmek istenir çoğu zaman: Sıradan kafalar çok çabuk kabullenip benimser bu düşünceyi ; çünkü onların bilgi yetersizliğini ve ruh tembelliğini okşamaktadır bu düşünce; kendi yanılgılarını talihsizlik, başkalarının, hünerini ise talih diye adlandırmalarını sağlamaktadır.

ARDILLARA ÖĞÜTLER

Her antlaşmaya ne yapıp edip kolayca çiğnenebilecek bir madde koydurunuz; öyleki devlet yararı gerektirdiğinde, antlaşmayı hemen geçersiz ilân edebilesiniz.

Gelecekte yapacağı işlerle önceden övünmeye koyulan bir kimse, yapacağı işi yeniliğin süsünden yoksun komuş olur, en azından; çünkü onun böbürlenmesiyle karnı doyan çevre, işin başarısı karşısında etkilenmeyecektir.

Kendini kendinden korumak, her türlü eğilime karşı son derece dikkatli olmak gerekir. Hükümdarlar, çoğu zaman, kendi mizaç ve keyiflerine ters düşen şeyleri yapmak zorunda kalırlar. Hatta çoğu zaman, iyiliğini istedikleri kimseleri cezalandırma durumunda kalabilirler.

VAUBAN

Vauban Senyörü *olarak anılan Sebastien Le Prestre, 1633-1707 yılları arasında yaşamış olan Fransız mareşali. Fransa'nın bütün sınırları boyunca müstahkem mevkiler kurdu.* Kral Ondalığı İçin Tasarı *adlı incelemesinde, bütün herkes için vergi eşitliğini savundu ve... gözden düşerek siyaset hayatından çekilmek zorunda kaldı.*

TİLMİZLER ÜZERİNE

Az tilmiz olan yerde, kuvvet ve kudret de azdır. Tilmizlerin çok olduğu ve özellikle de birlik halinde olduğu yerde ise, durum tam tersinedir.

Devletlerin büyüklüğünü, ülkelerinin genişliği ve hükümdarlarının gelirleriyle değil, dayanışma içinde yaşayan uyruklarının sayısı ile ölçmek gerekir.

SÜKÛT İKRARDAN GELİR

Bütün herkes bilir ki, itiraz etmeyen kişi inanmış demektir: Sükût, ikrardan gelir... Bizi durgunluk içinde gören yabancılar, kendimizi haksız bulduğumuz için sustuğumuzu sanmaktalar; dolayısıyla da bize en ahmakça iftiraları ve en alçakça hakaretleri reva görüyorlar.

POLİTİKA VE HALK

Halkın dostluğunu kazanmaya ve kazandıktan sonra da sürdürmeye özen göstermeyen, halkı yeni birtakım vergilerle gittikçe biraz daha sıkıp canından bezdiren politika, adaletsiz ve değersiz bir politikadır ve böyle bir politikayı yürüten devlet, son derece büyük tehlikelerle karşı karşıya gelmiyorsa kendini kurtuldu saymasın: Ergeç yıkılacaktır.

OLANAKSIZLIK KARŞISINDA...

Olanaksızlık karşısında inat etmeyiniz... Unutmayınız ki en az zararlı delilik, en kısa süren deliliktir... Emir mi verdiniz? Derhal geri alınız!...

BESBELLİ DEĞİL Mİ?.

Daha önce başa gelmiş olan, bir kez daha gelebilir. Devletlerin güvenliği bakımından alınması gerekli önlemler söz konusu olunca, bugünkü mutluluk ve refahlarını katiyen hesaba katmamak gerekir: Refaha bir güvenlik garantisi olarak bakanlar, çoğu zaman aldanmışlar-

dır. Görülmeyenden olduğu kadar görülenden de sakınınız.

KİLİSE ÜZERİNE

Kilise konusunda ise, ruhaî alanda papalığa borçlu olduğumuz saygıyı kusursuz şekilde sürdürelim. Ama cismani alanda, din adamlarının gelirlerini yavaş yavaş ortadan kaldırmak şarttır; çünkü söz konusu gelirler, tüm devletin uyruklarının sırtından yürütülen bir talandan başka bir şey değildir.

KRALLAR VE PAPAZLAR ÜZERİNE

Günah çıkartan krallar, devlet sırrını hiç de güvenilir olmayan kimselere emanet etmektedirler. Fransa'nın çıkarı, dini ve din adamlarını gözetip kayırmakta değildir asla; tam tersine, Roma'dan bir an önce kopup papaz takımının saltanatına son vermektedir.

TOPRAK DEĞİL İNSANLAR

Halkını seven bir hükümdar için, halkının ne durumda olduğunu kesinlikle bilmekten daha zorunlu bir şey yoktur: Burada önemli olan, halkın sadece neye ihtiyaç duyduğu değil; aynı zamanda yarın neye ihtiyaç duyabileceğidir... Hükümdarın gerçek zenginliği toprak varlığıyla değil, kendisine bağlı insanların sayısıyla ölçülür.

FENELON

Fénelon, 1651-1715 yılları arasında yaşamış olan Fransız din adamı ve düşünürü. Katolikliğe geçen Protestan çocukların eğitimiyle uğraştı ve başarılı bir dinsel eğitimci olarak ün kazandı. Güneş Kral Louis XIV'ün torunu genç Bourgogne dükünün eğitmenliğine atandı. En önemli yapıtı sayılan Les Aventures de Telemaque *(Telemaque'ın Maceraları) bu vesileyle yazdı. "Kiyetizm" akımına gönül verdiğinden dolayı Bossuet'nin hışmına uğradı. Öte yandan Louis XIV de,* Telemaque'ta *kendi saltanatı açısından yıkıcı fikirler bulmuş ve Fenelon'dan desteğini çekmişti. Bunun üzerine düşünür bir manastıra kapandı.*

Fenelon'un politika tarihinde yerini yapan da, gerçekten, yapıtlarında krallık rejiminin yetersizliklerini, yanılgılarını ve hatta suçlarını ortaya koyup mahkûm etmesidir.

HÜKÜMDARIN GÖREVLERİ

Hükümdarın otoritesinin ne demek olduğunu sordum kendisine, bana şu cevabı verdi: "Halklar üzerinde kesin egemenlik sahibidir. Ama yasalar da onun üzerinde kesin egemenlik sahibidir. İyilik yapma konusunda sonsuz kudret sahibi olmasına karşılık, kötülük yapmak istediği an ellerini sımsıkı bağlı bulur. Yasalar, halkları en değerli emanet olarak bırakmışlardır ona ve uyruklarının babası olmak koşuluyla bırakmışlardır. Bir tek insanın, bilgelediği ve ılımlılığıyla, bütün öbür insanların mutluluğu için çalışmasını ister yasalar; bütün öbür insanların, yoksulluk ve alçalmışlık içinde kıvranarak, bir tek insanın kibrini okşamak için çırpınmasını değil..."

İKİ DEVASIZ HASTALIK

Hiç unutmayınız Telemaque, halkların yönetimi alanında henüz hiçbir devası bulunmamış iki son derece tehlikeli hastalık vardır: Bu hastalıkların ilki, krallarda başgösteren adaletsiz ve amansız otorite düşkünlüğü; ikincisi ise, töreleri çürütüp kokuşturan şatafat ve tantana düşkünlüğüdür.

YÖNETENLERİ YÖNETMEK

Bir hükümdar, kendi buyruğu altında yönetenleri seçerek ve yöneterek hükümet etmelidir: Ayrıntılara inmesi gerekmez hükümdarın; çünkü, bu, onun buyruğu altında çalışanların işini görmek olur. Sadece, hesap sormalıdır hükümdar ama verilen hesabın da defterini iyi tutmalıdır. Yöneticileri yeteneklerine göre seçip yerleştirmek, görevlendirmek: İşte hükümdar yönetiminin bütün sırrı...

XVIII. YÜZYIL

BÜYÜK PETRO

Büyük Petro ya da (Osmanlı kaynaklarına göre ve yanlış olarak) Deli Petro, 1672-1725 yılları arasında yaşamış olan Rus çarı. Büyük maceracılarınkini andıran bir gençlik yaşadı. Saltanat yılları da daha az çalkantılı geçmeyecekti: Kendi deyişiyle, "yenile yenile yenmeyi öğrendi". 1721 yılına kadar dış tehlikeleri savuşturmakla uğraştı. Ancak bu tarihten sonra Batılılarda gördüğü yenilikleri kendi ülkesinde gerçekleştirmeye girişti. İyi düzenlenmiş bir ordu ve polis örgütü sayesinde, bir dizi yeniliği halkına zorla kabul ettirme yolunu tuttu. Kendine özgü bir öğretisi yoktu Büyük Petro'nun; katiyen hayalci değildi; pratik uygulamalara değer verir ve"devlet yararı"na uygun gördüğü yabancı uzman raporlarına göre davranmaktan da kaçınmazdı.

Aşağıda sunduğumuz ünlü "Vasiyetname"de Petro I, kendisinden sonraki Rus İmparatorlarına seslenmektedir. Rus kaynakları tarafından daha ılımlı bir şekilde aktarılan bu "Vasiyetname", Fransız şövalyesi Eon tarafından ele geçirilmiş ve ilk olarak 1854 yılında Paris'te yayınlanmıştır.

VASİYETİMDİR

I. Rus ulusunu daima sürekli savaş halinde tutacaksın. Böylece asker, daima savaşa hazır ve bilenmiş olacak. Rus ulusunu ancak devletin maliyesini düzeltmek, yeni ordular kurmak ve saldırı için en uygun zamanı ayarlamak üzere dinlendireceksin. Ve böylece, Rusya'nın sürekli büyümesi ve refaha kavuşması için barışı savaşın, savaşı da barışın hizmetine vereceksin.

II. Bütün olanakları seferber ederek Avrupa'nın ileri uluslarından savaş sırasında en iyi kumandanları, barış sırasında da en büyük bilginleri buraya getirteceksin. Böylelikle Rus ulusunu, kendi öz yararlarından hiçbir şey yitirtmeksizin, öbür ülkelerin avantajlarından yararlandıracaksın.

III. Avrupa'da olup biten bütün herşeyde senin de tuzun olsun. Hele Almanya konusunda, unutmal Çünkü o, sana en yakın olandır. Dolayısıyla da seni en yakın şekilde ilgilendirir.

IV. Sürekli kargaşalar yaratarak ve kıskançlıklar doğurarak böl Polonya'yı. Varşova'da iktidarı elinde tutanları altın pahasına da olsa satın al. Polonya krallarının seçiminde söz sahibi kal daima. Meclis'e kendi adamlarını sok ve onları, Rus askerlerinin oraya girmesi için kullan. Girmesi ve bir daha çıkmaması için... Buna komşu devletler karşı çıkacak olursa, aslan payından küçük parçalar vererek yatıştır onları. Verdiğini nasıl olsa geri alacaksın.

V. İsveç'ten ne mümkünse al. Ve onu boyunduruk altına sokmak için, sana saldırıda bulunması için sürekli kışkırt. Bunun için de Danimarka ile İsveç arasında sürekli ikilik yarat. Unutma ki zaten

aralarında ikilik vardır.

VI. Oğullarına ve torunlarına daima Alman prensesleri seçeceksin. Bu, ortak çıkarlarımızı pekiştirmeye yaradığı gibi, Almanya'daki etkimizi arttırmaya da yarayacaktır.

VII. İngiltere ile özellikle ticaret konusunda ittifak kuracaksın. Çünkü onun bize, deniz gücünü beslemek bakımından büyük ihtiyacı vardır ve bu bakımdan, bizim deniz gücümüzün gelişmesine de yardımcı olabilir. Odun ve öbür ürünlerin karşılığında altın alacaksın ondan. Ayrıca da onun tüccarları ve gemicileriyle bizimkiler arasında sürekli ilişki kuracaksın ki bizim tüccarlarımızla denizcilerimiz de ticaret ve denizcilik alanlarında daha geniş bilgi kazansın.

VIII. Hiç vakit yitirmeksizin ve hiçbir güçlükten yılmaksızın kuzeyde Baltık denizi boyunca, güneyde de Karadeniz boyunca yayılmaya bakacaksın.

IX. İstanbul'a ve Hindistan'a yaklaşacaksın durmaksızın ve dinlenmeksizin. Bilesin ki bu iki ülke üzerinde egemenlik kurmak, bütün dünya üzerinde egemen olmak demektir. Dolayısıyla da bazan Türkü, bazan Acemi kışkırtıp biribirine düşüreceksin: Savaşsınlar durmadan, durmadan savaşsınlar ki soluk alamasınlar. Sen de bu arada gerek Karadeniz'de, gerekse Baltık denizi üzerinde tersaneler kur ve iyice yerleş o denizlere, sahip ol. Bu arada bir yandan da İran'ın çöküşünü hızlandır: Güneydeki İran körfezine kadar inmeye bak. Elinden gelirse Suriye'yi kullan ve Yakın Doğu ticaretini denetlemeye koyul. Böylece de Hindistan'a kadar uzan. Uzan, çünkü bütün dünyanın ambarıdır orası. Ve çünkü oraya sarktığın andan itibaren İngiliz altınından vazgeçebilirsin.

X. Avusturya ile ittifak ara, kur ve sürdür. Onun Almanya üzerindeki egemenlik iddialarını destekler görün ama el altından da oradaki prenslikleri merkeze karşı sürekli olarak kışkırt. Öyle ki bazan biri, bazan da öteki senden imdat istesin. Ve böylelikle sen, o ülke üzerinde gelecekteki egemenliğini hazırlayacak bir koruyucu durumuna gir.

XI. Avusturya hanedanını, Türkü Avrupa'dan def etmeye ikna et. Ve sen İstanbul'u fethetmeye giriştiğinde onda uyanacak kıskançlıkları ya öbür büyük Avrupa devletlerinden biriyle onun arasında savaş çıkartarak ya da çok zorda kalırsan, fethin bir parçasını ona vererek yatıştır. Verdiğin parçayı ilk fırsatta geri almak üzere tabii.

XII. Macaristan'da, Türkiye'de ve Polonya'da dağınık bir halde yaşayan bütün Yunanlıları kendi çevrende toparla. Merkezi ol onların, desteği ol. Ve onlar üzerinde, aramızdaki din ortaklığını da ustaca kullanarak, üstünlük ve egemenlik kur: Unutma ki yarınki can düşmanlarının arasındaki gerçek dostların onlar olacaktır.

XIII. İsveç'i parçalayıp İran'ı dize getirip Polonya'yı boyunduruğun altına alıp Türkiye'yi fethedip, ordularını tek kumanda altında topladıktan sonra ve Baltık deniziyle Karadeniz'i ele geçirdikten sonra, alabildiğine gizli bir şekilde, önce Fransız sarayına, sonra da Viyana

sarayına bütün Dünya İmparatorluğu'nu bölüşmeyi öner.

Eğer ikisinden biri bu önerini kabul ederse... ki birinden biri mutlaka kabul edecektir... Kabul eden taraftan, kabul etmeyen tarafı ezmek için yararlan: onların tutkularını okşayıp özsevilerini kamçılayarak yararlanacaksın elbette... Sonra da, ikisi arasında başlatacağın kırımdan yenerek çıkanı sen yenmeye hazırlan. Yeneceksindir: Çünkü bütün Yakın Doğu'nun ve bütün Avrupa'nın büyük bir kısmı zaten artık Rusya'nın elinde bulunmaktadır.

XIV. Eğer her ikisi de... Böyle şey katiyen olmaz ama... senin bu önerini reddedecek olursa, aralarında nifak çıkar; önceden hazırlamış ol bu nifak çıkarma olanağını ve onları biribirine kırdır. Onlar biribirleriyle savaşa tutuşup en zayıf düştükleri anda da üzerlerine çullan. Öyle ki: Bir yandan kara ordularınla Almanya'yı ezerken, öte yandan da hem Azov denizinden, hem de Arhangelsk'ten deniz ordularını Asyalı askerlerle de pekiştirip seferber et. Ve bunlar, Akdeniz'den Fransa'yı bastırsın, hem de Okyanus'ta Almanya'yı ve hemen ardından gene Fransa'yı...

İşte böylece bu iki ülkeyi yendiğin anda bütün Avrupa'nın geri kalan kısmı son derece kolaylıkla, adeta kendiliğinden ve hiç kan akıtmaksızın sana teslim olacaktır.

Ve Avrupa, ancak bu şekilde boyunduruk altına alınabilir.

MONTESQUIEU

Charles de Montesquieu, *1689-1755 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Batı dünyasında politika biliminin kurucusu olarak tanınan Montesquieu, 1708 yılında avukat olarak hayata atıldı. 1727 yılında Fransız Akademisi'ne üye seçilen düşünür, ilkin* Les Lettres persanes *(İran Mektupları, 1721) adlı yapıtıyla ün kazandı. Yazar, bu kitabında, Paris'e geziye gelen iki İranlının ağzından, çağının toplumsal çöküntüsünü ortaya sermekte ve bu çöküntüyü, törelere değil de, toplumsal kurumların bozukluğuna bağlamaktaydı.*

Ama Montesquieu'nün asıl önemi, 1734 yılında başlayıp 1748 yılında tamamladığı De l'esprit des lois *(Yasaların Özü, ya da, Kanunların Ruhu) başlığını taşıyan ünlü yapıtından gelir. Bir yandan modern hukuk biliminin,bir yandan da hukuk felsefesinin hareket noktası olan bu kitapta Montesquieu, yeni bir metot kullanarak, gerçekliğin analizinden işe başlamakta ve yasaların kaynağına inmektedir: Düşünüre göre yasalar, toplumsal gerçekler arasındaki bağıntıların dile gelişidir. Yasaların "ruh"u ise, "dinsel örtamın, hükümet etme formüllerinin, geçmiş olaylardan alınan derslerin, törelerin, hayat tarzlarının" bir araya gelip buluşmasından doğar.*

Montesquieu, demokrasi, krallık ve istibdat olmak üzere üç hükümet şekli tanımakta ve bunların temeli olarak da, sırasıyla "erdem"i, "onur"u ve "korku"yu göstermektedir. Bunun yanı sıra düşünür, Locke'un izinden yürüyerek bir "erkler ayrılığı" öğretisi de geliştirmiştir. Söz konusu öğreti, kendisinden yapılmış olan bütün demokratik ve monarşik anayasaları büyük çapta etkileyecektir.

DEMOKRASİNİN TEMEL İLKESİ ÜZERİNE

Monarşik ya da despotik bir hükümet şeklini koruyup sürdürmek için fazla bir dürüstlük gerekmez. Birincisinde yasaların gücü, ikincisinde hükümdarın daima havada kalkık duran yumruğu işleri düzenlemeye yeter. Ama bir halk devletinde fazladan bir itici güç gereklidir işleri düzenlemek ve yürütmek için. İşte bu güç de, *erdem*'dir.

Şu söylediğim husus,bütün tarih tarafından doğrulandığı gibi, "eşyanın tabiatı"na da son derece denk düşer. Zira, yasaları yürürlükte tutanın kendini yasaların üstünde gördüğü monarşik bir rejimde, yasaları yürürlükte tutanın kendisini de bu yasalara bağımlı ve bu yasaların sorumluluğunu taşımakla yükümlü gördüğü bir hak rejimine oranla, çok daha az erdeme ihtiyaç vardır.

Ayrıca şu husus da apaçıktır ki, kötü danışmanların etkisi altında ya da ihmal sonucunda yasaların yürürlüğünü kesintiye uğratan bir hükümdar, bu kusurunu kolayca onarıp telâfi edebilir: Danışman

değiştirmesi ya da kendi kendini düzeltmesi yeterlidir bunun için. Ama bir halk hükümeti altında yasaların yürürlüğünün kesintiye uğraması ancak ve ancak cumhuriyetin ortadan kalkmasıyla söz konusu olabileceğinden, böyle bir durumda doğrudan doğruya devlet elden gitti demektir.

DEMOKRASİNİN TEMEL İLKESİNİN KOKUŞMASI

Demokrasinin temel ilkesi, sadece, eşitlik ruhu ortadan silindiği zaman çürüyüp kokuşmaz; aşırı bir eşitlik isteği gelip ortalığa yerleştiği ve bütün herkes kendini bütün herkesi yönetmek için kendisi de dahil bütün herkes tarafından seçilmiş olan kimselerle eşit görmeye yöneldiği zaman da çürüyüp kokuşur. O vakit de halk, bizzat kendisi tarafından verilmiş bir iktidarın ağırlığına da katlanamayarak, bütün her şeyi kendisi yapmak isteyecek; meclis yerine kendisi karar verecek, görevliler yerine kendisi iş yürütecek, yargıçlar yerine kendisi adalet dağıtacaktır...

Görüldüğü gibi demokrasinin sakınması gereken iki aşırılık vardır: Aristokrasiye ya da bir tek kişinin yönetimine götüren eşitsizlik eğilimi ile bir tek kişinin despotluğuna götüren aşırı eşitlik eğilimi...

DESPOTİZMİN TEMEL İLKESİNİN KOKUŞMASI

Despotik tarzının temel ilkesi durmaksızın kokuşup çürür; çünkü bu hükümet tarzı, doğası bakımından zaten kokuşuktur. Öbür yönetim tarzları, ilkeleri birtakım ilineksel rastlantılar sonucunda yıkıldığı için kokuşup yok olurlar ama despotik hükümet tarzı,birtakım ilineksel nedenler onun ilkesini yozlaştırmasa dahi, kendi iç yapısının köklü kusuru dolayısıyla yıkılacaktır. Demek ki bu rejim ancak iklimden, dinden, halkların konum ve zekâsından doğan birtakım durum ve koşullar onu belirli bir düzeni izlemeye, belirli birtakım kurallara uymaya zorladığı sürece ayakta kalabilmektedir. Yani söz konusu durum ve koşullar bu rejimin doğasını değiştirmemekte, sadece ömrünü uzatmaktadır.

Voltaire, 1694-1778 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı ve düşünürü. Bir noterin oğluydu. Kendini tamamıyla edebiyat ve felsefeye vermezden önce o da bir noterin yanında çalıştı. Çağının hemen hemen bütün büyükleriyle yakın ilişki kurdu. Önce İngiltere sarayında boy gösterdi; sonra da, piyeslerinin ardından, Fransız sarayına girdi. Rohan şövalyesiyle yaptığı bir tartışma sonunda bu soylu kişi tarafından falakaya yatırılması üzerine saray hayatı bir sıra kesikliğe uğrayan Voltaire, İngiltere'ye sığındı. İngiliz toplumunu inceledi. "Fatih" kavramının karşısına "aydın hükümdar" kavramını koyduğu Histoire de Charles XII (Charles XII'nin Tarihi, 1731) bu incelemenin ürünüdür. 1734 yılında yayınladığı Lettres philosophiques (Felsefe Mektupları) dolayısıyla başına iş geleceği kaygısına kapılarak Champagne bölgesinde Madame du Châtelet'ye sığındı. Ve Le Siecle de Louis XIV (Louis XIV'ün Yüzyılı) ile Essai sur les moers (Töreler Üzerine Deneme) adlı yapıtlarını kaleme aldı orada. 1736 yılında Fransız hükümeti tarafından yanına yarı resmî temsilci olarak gönderildiği Prusya hükümdarı Büyük Friedrich'le yakın ilişki kurdu. Bu arada Louis XV'in ünlü metresi Madame de Pompadour tarafından korunur olmuş ve kralın vakanüvisliğine atanmıştı. Madame du Châtelet'nin ölümünden sonra 1750 yılında Berlin'e gitti ve 1753 yılına kadar Büyük Friedrich'in sarayında yaşadı. Ama kral tarafından kendisine gösterilen dostluğun "yapmacıklı bir hükümdar dostluğu"ndan başka bir şey olmadığını anlamakta gecikmeyecekti. Ayrıca Friedrich'in "güvenilir adamı" durumundaki Fransız bilgini Mapertuis ile de dalaşınca, Frankfurt'ta hapsedilecek ve büyük ödünlerle özgürlüğüne kavuşacaktı.

Böylece, Fransa ve İngiltere'den sonra Almanya'ya da girmesi yasaklanan Voltaire, İsviçre'ye sığındı ve Ansiklopedi'ye katıldı. Nitekim bu büyük yapıttaki "zerafet", "belâgat", "düşünce" ve "hayalgücü" maddeleri onun tarafından kaleme alınacaktı. Daha sonra Ferney'deki yurtluğuna çekilen Voltaire, en ünlü yapıtı olan Candide'i yazdı. Bu arada Büyük Friedrich'le yeniden ilişki kurmuş bulunuyordu ve savaşa tutuşmuş olan Fransa ile Prusya arasında yarı resmî şekilde arabuluculuğa da koyulmuştu. Aynı zamanda dine ve din adamlarına karşı amansız bir mücadeleye girişti: Kendi deyişiyle, "pisliği ezmek" kararındaydı bu sefer. Paris'e yaptığı bir yolculuk sırasında öldü.

Öldüğünde yorgundu Voltaire; acılık doluydu ama gene de, hiç değilse kitapları aracılığıyla çağının insanlarını etkileme, "fikir dürüstlüğü"ne sürükleme çabasındaydı. Politika alanında ne ideologdu, ne de devrimci; buna

karşılık bağnazlığın, hoşgörüsüzlüğün,zorbalığın her türlüsüyle sürekli olarak ve başarılı bir şekilde savaştı. Bu doğrultudaki yapıtlarında, evrensel muhalefetin en etkili silahlarından biri olan "acı alay"ı ("ironi"yi) de o yarattı.

ÜÇ HÜKÜMET ŞEKLİ VE BİNLERCE ESKİ YANILGI ÜZERİNE

Gelelim işin aslına. Kendi payımca ben, demokratik bir hükümet tarzında yeterince rahat edeceğimi söyleyeyim hemen. Halk yönetimini savunan bir dostuna: "Önce kendi evinde dene, çok çabuk pişman olursun..." diyen o filozofa katiyen hak vermiyorum. Hazret kusura bakmasın: Bir ev ile bir kent biribirinden son derece farklı iki şeydir. Şöyle ki benim evim,benimdir; benim çocuklarım, benimdir, ücretlerini ödediğim sürece, benim hizmetçilerim de benimdir ama yurttaşlarım, hangi hakla benim olur? Aynı toprak üzerinde mülk sahibi olan herkes, o toprak üzerindeki düzenin korunup sürdürülmesinde de eşit olarak hak sahibidir. Ben isterim ki insan'lar içinde yaşadıkları evleri nasıl özgürce yapıyorlarsa, buyruğu altında yaşayacakları yasaları da gene özgür bir şekilde kendileri yapsınlar...

Özgür olmak, yalnız ve yalnız eşitleriyle bir arada yaşamak: Gerçek hayat budur işte, insanın doğal hayatı budur. Hayatın başka her türlüsü, yakışıksız bir yapmacıktan; kiminin efendi, kiminin köle, kiminin asalak, kiminin de aracı rolünü oynadığı çirkin bir komediden başka bir şey değildir. Siz de kabul edersiniz ki insanlar, doğal hayattan bugünkü hayat tarzına ancak gevşeklik ve ahmaklık sonucunda düşmüş olabilirler.

Apaçık bir şey bu: Şu dünyada özgürlüğünü yitirmiş olan hiç kimse yoktur ki, onu savunmasını bilemediği için yitirmiş olmasın. Özgürlüğü yitirmenin iki şekli vardır: Ya saf insanlar, düzenbaz kimseler tarafından aldatılmıştır ya da güçsüz insanlar, güçlüler tarafından boyunduruk altına alınmıştır. Bir halk meselesi, savaşta yenik düşüp de düşmanları tarafından tek gözleri oyulan insanlardan söz eder; oysa halklar vardır, tıpkı değirmen taşlarını çeviren yaşlı atlar gibi iki gözleri birden oyulmuştur. Ve ben, gözlerim oyulmasın istiyorum. Ve ben biliyorum ki aristokratik devlette insanın bir monarşik devlette de iki gözünü oyarlar

ANAYURT

Bir yurt, birçok aileden oluşan bir bütündür ve insanoğlu allesini, karşıt bir çıkar işin içine karışmadıkça sırf özsevi gereği tuttuğu için, gene aynı özsevi gereğiyle köyünü ya da kentini tutar ve destekler Yurt ya da anayurt dediğimiz de budur. Yurt ne kadar büyükse o kadar az sevilir; üyelerini zor zoruna tanıyabildiğiniz kalabalık bir alleyl gerçek bir bağlanışla sevmek, olanaksız gibidir.

Belediye ya da kent meclisi üyesi, yargıç, konsül, diktatör olma tutkusuyla yanıp tutuşanlar, yurtlarını sevdiklerini haykırırlar daima: Yalnız ve yalnız kendilerini sevmektedirler. Herkes kendi evinde hiç kimsenin dahli olmaksızın yatacağından, kendi servetini istediği gibi kullanacağından ve kendi hayatını kendi kafasına estiğince yaşayacağından emin olmak istemektedir. Ve böylece bütün herkes aynı dilekte bulunduğundan, özel çıkar genel çıkara dönüşür: İnsanlar kendi kendileri için iyi dilekte bulunmadıkları vakit, cumhuriyet için iyi dilekte bulunacaklardır.

Şimdi de soralım bakalım: Yurdunuzun monarşik bir devlet tarafından mı, yoksa cumhuriyetçi bir devlet tarafından mı yönetilmesini isterdiniz? Dört bin yıldır ortaya sürülen bir sorudur bu. Zenginler aristokrasiyi ister, halk demokrasiyi; krallığı ise, sadece krallar istemektedir. Peki ama nasıl oluyor da bugün hemen hemen bütün yeryüzü krallarla yönetiliyor? Şerrinden kurtulmak için kedinin boynuna çan asmayı öneren farelere sormak gerekiyor bunu. Aslında işin gerçek nedeni, demin de belirttiğim gibi, insanların kendi kendilerini yönetmekten çoğu zaman eksin kalışlarıdır.

TİRANLIK

Hangi tiranlık altında yaşamayı yeğlerdiniz? Hiçbiri altında. Ama ille de bu iki şıktan birini seçmeye zorlansaydım, sanırım, bir tek tiranın yönetimi altında yaşamayı birçok tiranın yönetimi altında yaşamaktan daha az tiksinti verici bulurdum. Zira bir despotun hiç değilse keyifli bir anı vardır ama bir despotlar meclisinin hiçbir keyifli anı olamaz... Bir despotlar meclisi, eğer adaletsiz değilse, en azından katıdır.

LOUİS XV

Louis XV, 1710-1774 yılları arasında yaşamış olan Fransız kralı. Beş yaşında tahta çıkarıldı ama ülkesi gibi o da uzun bir süre naiplerin yönetimi altında yaşadı. İçte ve dışta çeşitli başarısızlıklara uğradı. Ama gene de metresleriyle ve metresleri tarafından korunan düşünür ve sanatçılarla süslü parlak bir dönemin hükümdarı oldu. Ne var ki bu hükümdarın iktidarında çıkan ayaklanmalar, devrim adını almakta gecikmeyecekti.

CEZALAR VE ÖDÜLLER ÜZERİNE

Büyük cezalardan katiyen hoşlanmıyorum.Eminim ki hafif ceza ve ölçülü ödül vererek yapabileceğimiz şeyler, ağır ceza ve büyük ödül vererek yapabileceklerimizden çok daha fazladır.

SÖMÜRGELER ÜZERİNE

Galiba bir şeyden kesinlikle kaçınmamız gerekiyor: Antil adalarımızı refaha boğarken, aynı zamanda ve böylelikle onların bizden bir an önce kopmaları için gerekli olanakları da yaratmış oluyoruz. Unutmayalım ki bütün o bölge ergeç bir gün bizlerden kopacaktır.

ONUR DUYMAK

Düşmanlarımızın kanı da insan kanıdır ve onu esirgediğimiz sürece onur duymamız gerekir.

BARIŞ ÜZERİNE

Şu imzalamış olduğumuz barış, hiç de gurur verici bir barış değil; bunu da, benden iyi bilecek adam yoktur. Ama şu talihsiz durumda bundan daha iyisini yapamazdık, inanın ve gene inanın ki savaşa devam etmiş olsaydık, önümüzdeki yıl bundan çok daha kötü bir barış imzalamak zorunda kalırdık.

FRİEDRİCH II

Friedrich II ya da Büyük Frederik, 1712-1786 yılları arasında yaşamış olan Prusya hükümdarı. Fransız bir mürebbiye ile gene Fransız bir eğitmen tarafından yetiştirildi. Dolayısıyla da daha küçük yaşta Fransız edebiyatının ve düşüncesinin etkisinde kaldı. Acı bir dramla yaslı bir dizi gençlik macerasından sonra 1740 yılında tahta çıktı. Kısa bir sürede Silezya'yı işgal ve ilhak etti.

Yedi yıl Savaşı'ndan sonra zekice bir ekonomik ve mali siyaset güderek yurdunu zenginleştirmeye koyuldu: Gerçekten de bu ekonomik serpilme siyaseti çerçevesi içinde göçmenlere kolaylık sağladı, hayvan yetiştirimini destekledi, patates ekimini geliştirerek nüfus artışını hızlandırdı. Aynı zamanda geniş kapsamlı bir sanayi kuruluşuna girişti, ulaşım olanaklarını ilerletti. Posta, tütün ve kahve konularında reji ve tekel sistemini uyguladı; ordu mevcudunu arttırdı, yüksek öğrenimi destekledi. Asıl önemlisi, kiliseyi sıkı denetim altına aldı. Anti-Makyavel ve Çağdaş Avrupa Siyaseti Üzerine Düşünceler *başlıklı kitaplarında dile getirdiği görüşleri dolayısıyla "aydın despot" diye ün salan Friedrich II, iktidarı mantık esaslarına bağlıyor ve otoriteye dinsel bir nitelik tanımayı reddediyordu: onun gözünde hükümdarlar, sadece ve sadece, ülkeleri yararına çalışmakla görevliydiler. Savaşı bir erek değil, ordu sayesinde barışı sağlayan bir araç olarak göz önüne alan ve devlet anlayışını laikleştiren Friedrich II, şüpheci ve akılcı bir hükümdar ünü bıraktı. Daima halkın arasına karışması ve babacan tavırları, çağına göre ayrıca başarılı bir beceriklilik örneğiydi.*

BİR HÜKÜMDAR NASIL OLMAK GEREKİR

Maiyetim kalabalık değildir benim ama seçkindir. Arabam gösterişsizdir ama buna karşılık çok iyi dengelidir, öyleki yatağımdaki kadar uyuyabilirim arabamda. Yaşama tarzıma pek az özenir gözükürüm: Bir tek uşağım, bir tek aşçım, bir tek postacım vardır. Yemeğimi kendim seçer, söylerim; pek de iyi ederim: Ülkemi tanırım çünkü ve ısmarladığım ister balık, ister kasap ya da av eti olsun, daima en iyisidir. Bir yere geldiğim vakit yorgun görünmeye özellikle dikkat ederim; halkın karşısına çıktığım zaman da üzerimde ütüsüz bir giysi, kafamda alelacele taranmış bir peruka vardır. İnsanları son derece derinden etkileyen küçücük şeylerdir bunlar. Bütün herkesi huzura kabul ederim; papazlar ve keşişler hariç: O beyler uzaktan konuşmaya alışık oldukları için, penceremden dinlerim kendilerini...

Konuşurken, sadece ve sadece uyruklarımın mutluluğunu

düşünüyormuşum havasını yaratmaya özen gösteririm. Karşımdaki kim olursa olsun, soylu, burjuva ya da zanaatçı, sorular yöneltirim daima ve en küçük ayrıntılara kadar inerim...

Dünya âlem sanır ki ben ülkemi ve ülkemin insanlarını çok sevdiğim için böyle adım adım dolaşmaktayım. Ve böyle sanmakta devam etsinler isterim. Sevmesine severim uyruklarımı ama ülkeyi arşınlamamın bir başka ve çok daha önemli nedeni vardır: Benim ülkem, despotik bir krallıktır; dolayısıyla da bir tek kişi sorumludur bu ülkeden:Ben! Ve ben ülkemi adım adım dolaşmadığım takdirde bilirim ki valilerim kendilerini benim yerime koymaya başlayacak ve yavaş yavaş bağımsızlık vehmetmeye koyulacaklardır.

POLİTİKA VE TUTKU

Ruhumuzu boyunduruk altına alıp bizi içten çökerten bütün duygular arasında, sapıklığa varan bir büyüklük ve aşırı bir ün salma tutkusu kadar insanlığa aykırı ve evrensel barışa zararlı hiçbir başka eğilim olamaz.

Tutkuya kapılmış bir hükümdar, tutkulu bir yurttaştan çok daha mutsuzdur: Çünkü onun tutkusu, durumunun özelliğiyle oranlanınca, asla doymak bilmeyen, gem ve ölçü tanımayan bir çılgınlıktan başka bir şey değildir!

İnsanların tutkusunu, onurlar ve yüksek görevler doyurur; hükümdarların tutkusunu ise, yeni zaferler ve fetihler. Ve...yeni mevkiler elde etmek, yeni ülkeleri fethetmekten çok daha kolay olduğuna göre rahatça denebilir ki öbür insanlar, hükümdarlara oranla çok daha fazla doyum olanaklarına sahiptirler.

BÜYÜKLÜĞÜN BAM TELİ

Soylu bir kişi için, şöhretine yönelmiş bir saldırı kadar yaralayıcı hiçbir şey yoktur. Büyük insanların zırhındaki biricik kusur da budur zaten.

FRANSIZLAR ÜZERİNE

Fransızları gerçekten mutlu kılmak istiyorsanız, her iki yılda bir yeni bir kral verin onlara. Bu ulusun tek tanrısı, yeniliktir çünkü ve sizin vereceğiniz hükümdar ne denli iyi ve yetkin olursa olsun, Fransız onda gene bir kusur, gülünç bir yan arayacak ve mutlaka bulacaktır: Hükümdar olabilmek için ilkin insan olmaktan çıkmak gerekirmiş gibi!..

DOĞRU SÖZE CAN KURBAN

Kuyu kazma kurnazlığı, arkadan vurma yatkınlığı, ikiden de ötede üç-dört-beş yüzlülük: İşte ulusları yöneten kişilerin büyük çoğunluğuna özgü ortak çizgiler!

TARİH ÜZERİNE

Hükümdarlar için bir okul gibi bakılır tarihe, doğrudur da: Ülkemize babalık etmiş olan kurucuların koyduğu kuralları aktarır bize tarih; ülkeyi yangın yerine çevirmiş olan zorbaların marifetlerini de gözlerimizin önüne serer. İmparatorlukların gelişip büyümelerinin nedenlerini olduğu kadar çöküp gitmelerinin nedenlerini de açıklar. O kadar çok ve değişik tipler serer ki gözlerimizin önüne, bunların içinde çağdaş hükümdarlara benzeyenler mutlaka vardır. Ve böylece tarih, ölüler üzerinde yüksek sesle hüküm verirken, yaşayanları da sessizce yargılamış olur.

SAVAŞ VE POLİTİKA

İşi kesip atma noktasına gelmeye görsün bir hükümdar; bunu karşı tarafa nasıl bildireceğim diye duraklamaz katiyen, hemen savaşa başlar: Kendisini haklı çıkarma meşgalesini de hukukçulara bırakır.

Gerçek saldırgan, karşı tarafı silahlanmak zorunda bırakandır. Böylece de karşı tarafı, daha tehlikeli olabilecek bir savaştan sakınmak amacıyla daha az tehlikeli bir önleyici savaşa itendir: Öyle ya, önümüzde iki pislik varsa ille de seçmemiz gereken, hiç şüphesiz biraz daha az olan pisliği seçme yoluna gideriz.

Yavaş davranmak bize partiyi kaybettirecekse, ancak kesin ve hemen bir karar alarak ve bu kararı hiç vakit yitirmeksizin uygulayarak kurtulabileceksek...diplomatik formalitelerle oyalanmak, affedilmez bir hata olur!

İstila politikasının temel ilkesi der ki bir ülkenin fethi için gerekli ilk adım, o ülkeye ayak basmaktır. En zor olanı da budur ya!.. Çünkü gerisine silahların tartışması ve en kuvvetlinin hakkı karar verir.

İÇ SAVAŞLARIN MUTLU BİR SONUCU

Tarih boyunca sık sık görülmüş olan bir husus da, iç savaştan çıkmış bir devletin düşmanları karşısında hemen daima üstün başarı sağladığıdır. Nedeni de bellidir bunun: Bir iç savaşta, bütün herkes askerdir ve insanların zekâsı, toplum içindeki konumlarından bağımsız

olarak kendini gösterir. Ne isen ösundur, iç savaşta; önemli bir rol oynamayı hak ediyor ve istiyorsan, oynar ve başarırsın. Bütün alanlarda sayısız adam yetişir iç savaşlarda ve bu yeni adamlar, ulusa taptaze bir canlılık katar: Savaşa alışmanın en hazin ama aynı zamanda en emin şekli!

MAKİNA-ASKER

Piyade alayımın, ordumun en güzel görünüşlü alayı olmasına özellikle dikkat ediyordum. Bu arada farkına vardım ki askerin titiz ve düzgün bir tarzda giyinmesi , disipline büyük çapta katkılı olmaktadır. İnsanoğlu akıl almayacak kadar hazır bir makina gibi davranmaya, bir makina olmaya! Ve konu askerlik olduğuna göre derim ki, düşüncenin yerine elden geldiğince alışkanlığı koymak gerekir.

YAŞLANDIKÇA

Yaşlandıkça biraz daha kesinlikle inanıyorum ki şu sefil dünyada işlerin dörtte üçünü Kutsal Rastlantı Hazretleri halletmektedir ve birer üyesi olmakla övündüğümüz iki bacaklı tüysüz türün en çılgınları da en bilge olduklarını sananlardır.

NE İLE BAŞLAMAK GEREKTİĞİ ÜZERİNE

Daima, 'almak'la başlarım işe: Engin bilgileri ve büyük deney birikimleriyle, beni haklı çıkaracak birkaç hukukçu nasıl olsa bulunur!

EN AĞIR CEZA

Eyaletlerimden birini cezalandırmak isteseydim, bir filozofu oraya vali dikerdim.

GÜVENLİK ÜZERİNE

(Not: Aşağıdaki sözleri Friedrich II, özel muhafız bölüğünü denetlerken, yanında bulunan Voltaire ve Maupertuis'ye söylemiştir.)

En çok şaştığım şey de nedir, bilir misiniz? Şu anda tamamıyla savunmasız ve güçsüz durumda olan bizlerin, tepeden tırnağa silahlı bu ayıların ortasında kendimizi tam bir güvenlik içinde hissetmemiz!..Şu insanlar ne kadar aptal, yarabbi!..

Jean-Jacques Rousseau, *1712-1778 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Ailesi İsviçre'ye göçmüştü. Annesi onu doğururken öldü. Kendi deyişiyle, "ilk felâketi, doğuşu" olmuştur. Rousseau on yaşındayken bir kır papazına emanet edildi babası tarafından. 1728 yılında da Cenevre'den kaçıp Annecy'ye geldi ve soylu bir kadının yanına uşak olarak kapılandı ama dürüst davranmadığı için, bir yıl sonra kovuldu ve İsviçre'ye dönmek zorunda kaldı. 1732 yılında yeniden Fransa'ya geçti ve bir süre Chambery'de oturdu; gene kendi deyişiyle, "hayatının tek mutlu dönemini burada, zenginlikten ve güzellikten yana alabildiğine cömert bir doğanın kucağında" yaşadı. 1741 yılında yeniden yola düştü: "Paris'i fethetmek" istiyordu bu sefer ama başaramadı. 1743 yılında, Venedik'e giden Fransa elçisinin maiyetine katıldı; bir yıl sonra gene Paris'e döndü, orta halli bir otele yerleşip operalar yazmaya koyuldu Therese Levasseur adlı genç çamaşırcı kızla burada tanıştı ve birlikte yaşamaya koyuldu. Onunla hiçbir zaman evlenmeyeceğini ama hiçbir zaman da onu terketmeyeceğini söylemişti kıza. Sözünü tuttu: Ölünceye kadar o alık ve darkafalı kadınla yaşadı.*

Rousseau, ilk önemli yapıtı olan Discours sur l'origine de l'inegalite *(Eşitsizliğin Kökeni Üzerine Söyleşi) başlıklı incelemeyi 1754 yılında Cenevre'de yazmıştır. Daha sonra da uzunca bir süre için çekildiği Montmorency'de iki ünlü yapıtını, siyasal felsefeyi başlatan* Du contrat social *(Toplam Sözleşmesi, 1762) ile pedagoji konusundaki köklü fikirlerini dile getirdiği romanı* Emile *(1762)'i verecektir.*

Rousseau, romantik anlamda "doğa duygusu"nu Batı'da yerleştiren filozoftur. Yazarın doğa aşkı, "Evrenin yaratıcısının ellerinden her şey iyi çıkmakta ama insanın elinde bütün her şey yozlaşmaktadır..." sözünde açıkça dile getirdiği gibi, toplum konusunda derin bir kötümserliğe ulaşır.

Öte yandan Rousseau, Batı'daki devrim geleneğinin de kaynağındadır. Uygarlığın kötü yanları üzerinde ısrarla duruşu doğa aşkından ileri gelmektedir ama insanlar arasında kurulu ilişkilerin adaletsizliğe dayandığı şeklindeki temel düşüncesi sadece doğa aşkına bağlanamaz. Toplum Sözleşmesi, *hürriyetin savunulması ve insanlar arasında eşitliğin kurulması konularında, Montesquieu ile Voltaire'inkinden çok daha köklü ve çok daha ileri bir atılım getirmektedir. Asıl amacı, bireysel hürriyetlerle toplumsal hayatın isterlerini uzlaştırmak olan bu yapıt, Kant ve Fichte gibi büyük filozofları derinden etkilediği gibi, Büyük Fransız Devrimi felsefesinin çekirdeğini de ortaya koymuş ve İnsan Hakları Bildirisi'ne kaynaklık etmiştir. Özetlemek gerekirse, Rousseau'nun çoğu fikirleri bugün modern*

demokrasi anlayışının özünü oluşturmaktadır. Söz konusu fikirlerin modern Batı demokrasilerinde ne ölçüde uygulandığı sorununa gelince: O soruna hiç gelmeyelim daha iyi...

GENELLİKLE HÜKÜMET ETME SANATI ÜZERİNE

Her şeyden önce, okuru uyarmak isterim: Bu bölüm hiç acele etmeksizin, sindire sindire okunmalıdır ve ben, dikkat etmeye niyeti olmayan bir okura derdimi yeterince açık bir şekilde anlatamam.

Her hür eylemin meydana gelmesine yol açan iki neden vardır: Bu nedenlerin biri tinseldir, yani edimi belirleyen iradedir; öbürü ise fiziktir, yani irade tarafından belirlenen edimi yürürlüğe koyan güçtür. Ben bir nesneye doğru yürüyorsam, oraya doğru yürümek istemem gerekir ilkin; ikinci olarak da, ayaklarımın beni oraya götürebilmesi. Koşmak isteyen bir felçli ile koşmak istemeyen bir sağlam adamı alalım: İkisi de oldukları yerde kalacaklardır. Siyasal bünye de tıpkı bunun gibidir: Fizik güç ile tinsel iradeyi bu bünyede de görürüz. İrade, burada, *yasama erki* adını alır; fizik gücün adı ise, *yürütme erki*'dir. Ve bunların katkısı olmaksızın hiçbir şey olmaz ve yapılmaz, olamaz ve yapılamaz.

Yasama erkinin halka ait olduğunu ve halktan başka hiçbir güce ait olamayacağını görmüştük. Buna karşılık, yukarıda açıklanan ilkelerin ışığında kolayca görülebilir ki yürütme erki, yasa koyucu ya da egemen genelliğe ait olamaz. Olamaz, çünkü bu erk sadece tek tek edimlere dayanmaktadır. Bu edimler de yasanın etki alanına girmez; yasanın yetki alanına girmedikleri için, bütün edimleri yasa yerine geçen egemen gücün yetki alanına da girmezler.

İYİ BİR HÜKÜMETİN BELİRTİLERİ

En iyi hükümetin kesinlikle hangi hükümet olduğu sorulduğu vakit, belirsiz ve çözümü olanaksız bir soru soruluyor demektir. Daha doğrusu bu sorunun, halkların mutlak ve görecel konumları içinde ne kadar mümkün çözüm şekli varsa, o kadar iyi çözümü vardır.

Ama belirli bir halkın iyi ya da kötü yönetildiğini bize gösterebilecek belirtiler nelerdir diye sorulacak olursa iş değişir ve o zaman soruya çözüm bulanabilir.

Bulunabilir ama herkes kendi tarzında bir çözüm önereceğinden soru aslında gene çözümsüz kalacaktır. Biri mal güvenliğini savunurken öbürü can güvenliğini öne alacaktır çünkü; biri özgürlükten, öbürü huzurdan söz edecektir; biri en iyi hükümetin sert olması gerektiğini ileri sürerken, öteki tam tersine alabildiğine yumuşak olması gerektiğini

söyleyecektir; biri suçların cezalandırılmasını, öbürü daha işlenmeden önlenmesini isteyecektir; biri paranın bol olmasından mutluluk duyacak, öbürü pahalılıktan yakınacaktır. Bütün bu noktalar üzerinde uzlaşmaya varılsa bile iş gene de bitmiş sayılmaz; çünkü tinsel niteliklerin kesin bir ölçüsü olmadığından, üzerinde anlaşmaya varılan belirtinin değerlendirilmesi konusunda anlaşmazlık çıkar.

Oysa alabildiğine basit bir belirti vardır ve ben bu belirtinin bir türlü bulunmamasına ya da bulunduğu halde bir türlü kabul edilmemesine daima şaşmışımdır. Gerçekten de: Siyasal birleşmenin ereği nedir? Üyelerin korunup sürmesi ve refah içinde yaşaması değil mi? Peki, korunup sürdüklerinin ve refah içinde yaşadıklarının en güvenilir belirtisi nedir? Elbette ki nüfusları. Üzerinde bunca anlaşmazlık çıkan o belirtiyi başka yerde aramaya gerek yok. Bütün öbür koşullar aynı kalarak yurttaşların, yabancıları uyruk almaksızın ve sömürge edinmeksizin yönetimi altında yaşadıkları hükümet, kesinlikle en iyi hükümettir.

DİKTATORYA ÜZERİNE

Yasaların olaylara uymalarını engelleyen bükülmezliği, bazı hallerde zararlı kılabilir onları ve bu durum, bunalıma düşmüş olan devletin hepten yıkımına yolaçabilir. Şekillerin tertipliliği ve yavaşlığı, işlemek için bir zaman payı gerektirir daima ve içinde bulunulan durum, bu zaman payının beklenmesine elvermeyebilir. Gerçekten de, yasa koyucuyu çaresiz bırakan binlerce koşul çıkabilir ortaya:Öngörülerin en zorunlusu, her şeyi birden öngöremeyeceğimizi öngörmektir.

Dolayısıyla da siyasal kurumları, bu kurumların etkilerini gerektiğinde askıya almak gücünden kendimizi yoksun kılacak kadar pekiştirmemeliyiz. Sparta bile rafa kaldırmıştı yasalarını.

Ama kamu düzenini yozlaştırmaktan daha büyük tehlike yoktur, bundan dolayı da yasaların kutsal egemenliğini ancak yurdun selâmeti şart kıldığı vakit askıya almak gerekir. Bu pek ender ama apaçık durumlarda kamu güvenliğini sağlama görevi, bu işe en değer olana verilir. Bu da, yurt üzerine çöken tehlikenin türüne göre iki şekilde yapılabilir.

Tehlikeyi atlatmak için hükümetin etkinlik gücünü arttırmak yeterliyse, bu arttırılmış gücün kullanımı hükümet üyelerinden birinin ya da ikisinin eline verilir;böylece, yasaların otoritesinde değil de sadece uygulama şeklinde değişiklik yapılmış olacaktır. Ama tehlike, yasalar bizim bu tehlikeden kurtulmamızı engelleyecek cinsten bir tehlike ise, tüm yasaları susturup kamu egemenliğini bir an için askıya alacak bir önder seçilir. Böyle durumlarda kamunun yönelimi kesindir: Halk, apaçık bir biçimde, devletin yıkılmamasından yana koyar kendini. Dolayısıyla da yasama otoritesinin askıya alınışı bu otoriteyi yıkmaz: Yasama otoritesine hükmetmektedir görevlendirilen kişi, ama bu

otoriteyi temsil etmemektedir. Her şeyi yapabilir o kişi, sadece yasa yapamaz.

Kaldı ki, ne şekilde verilmiş olursa olsun, bu önemli görevin süresini kesinlikle belirlemek ve hiçbir biçimde uzatılmama şartıyla belirlemek gerekir. Çünkü böyle bir görevin bir tek kişiye verilmesini kaçınılmaz kılan bunalım hallerinde devletin yıkılıp yıkılmayacağı çok kısa zamanda anlaşılır. İhtiyaç karşılandıktan sonra da süren diktatörlük, anlamını yitirir ve zorbalığa dönüşür. Nitekim Eski Roma'da diktatörler altı ay için seçilirdi. Çoğu da bu süre dolmadan istifa etti. Tanınan süre biraz daha uzun olsaydı, daha da uzatma tutkusuna düşebilirdi diktatör. Ve işte bunun içindir ki ona ancak kendisini seçtiren ihtiyacı karşılayacak kadar zaman bırakılmaktaydı: Bu süre içinde başka niyetler tasarlayıp tezgâhlayacak zamanı yoktu katiyen.

Denis Diderot, *1713-1784 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. İyi bir öğrenim görmüş olduğu halde hiçbir mesleğe girmeden tam bir bohem hayatı yaşadı; çeviriler yapıp yergiler yazarak geçindi ve 1743 yılında da bir çamaşırcı kızla evlendi.*

Diderot'yu, 1750 yılında yayınlamaya başlayan ünlü Ansiklopedi'*nin başında görüyoruz. Ve düşünür, 1772 yılına kadar bütün çabasını bu büyük yapıt uğrunda harcayacaktır.*

Diderot, daha 1746 yılında kaleme aldığı Pensees philosophiques *(Felsefe Konusunda Düşünceler) başlıklı kitabında Hıristiyanlığa saldırmakta ve "vahy yoluyla gelen din"e karşıt tuttuğu bir "gönülden gelen doğal din"i savunmaktaydı.* Lettre sur les aveugles a l'usage de ceux qui voient *(Görenler Tarafından Kullanılmak Üzere Körler Hakkında Mektup, 1749) adlı denemesinde ise, Diderot, şüpheciliğini dile getirmekte ve maddeciliğe doğru yönelmekteydi. Bu denemesinden dolayı üç ay hapse mahkûm edilen düşünür, aynı zamanda, sanatta gerçekçiliği savunmuş bir eleştirmendir.*

Diderot bütün yapıtlarında insanın doğasını tanımlamaya,dünyadaki yerini belirlemeye ve yeni bir ahlâk anlayışı kurmaya çalışan bir filozof olarak ortaya çıkar. 1753 yılında yazdığı Pensees sur l'interpretation de la nature *(Doğanın Yorumlanışı Hakkında Düşünceler) başlıklı incelemesinde görüldüğü gibi Diderot, bu "olumlu felsefe" çabasını daima bilimin verileriyle desteklemeye özel bir dikkat göstermiştir.*

1773 yılında İmparatoriçe Katerina'nın çağrısı üzerine Rusya'ya giden filozof, bir yıl sonra Hollanda'ya geldiğinde, Observations sur l'nstruction da S.M. aux deputes pour la confection de lois *(Majeste İmparatoriçe' nin Yasa Yapımı İçin Milletvekillerine Verdiği Talimat Hakkında Düşünceler) adlı araştırmayı kaleme aldı. Söz konusu* Talimat, *1767 yılında Katerina II tarafından bir temel yasalar bütünü hazırlamakla görevlendirilen ama hiçbir vakit toplanmayan bir komisyonun milletvekili üyelerine verilmişti. Diderot bu yapıtında, yasa tasarısının maddelerini tek tek ele alarak sıkı bir eleştiriye girmekte; Katerina'nın, böyle bir tasarıyı hazırlayan bir hükümdarın kendine "aydın" demeye hakkı olamayacağını belirtmekte ve bu vesileyle bir dizi siyasal ve ekonomik sorun hakkındaki düşüncelerini açıklamaktaydı.*

SADECE HALK YASA YAPAR

Biricik gerçek egemen, ulustur; ulustan gayrı gerçek yasa koyucu

olamaz. Bir halkın, kendisine zorla kabul ettirilen yasalara özdenlikle uyduğu hemen hemen hiç görülmemiştir. Kendi yaptığı yasaları sever halk; onlara saygı gösterir ve uyar, onları canı gibi savunur ve korur. Çünkü o yasalar bir tek adamın keyfi idaresini değil, kendi mutluluk ve güvenlikleri üzerinde kendi aralarında iyiden iyiye görüşüp danışmış insanların ortak iradesini dile getirmektedir. Yapılan yasalar bütün herkesi bağlamıyorsa, toplumda onları bile isteye çiğneyebilen bir tek kimse bile varsa, o yasalar hiçbir işe yaramıyor demektir. Dolayısıyla da bir yasa kitabı, bana ilkin, yasaların yürürlüğünü ve saygınlığını sağlamak için alınmış olan önlemleri belirtmelidir.

İyi bir yasalar kitabının ilk satırı, hükümdarı bağlamalıdır. Şöyle başlaması gerekir o kitabın:

"Biz halk ve biz bu halkın hükümdarı olarak, bizleri eşitlik içinde yargılamak üzere bu yasaları koymuş bulunuyoruz ve bu yasalar üzerine ortaklaşa ant içiyoruz. Hükümdar olarak biz bu yasaları değiştirdiğimiz ya da çiğnediğimiz takdirde deriz ki halkın düşmanı olmuşuzdur ve halk,bize vermiş olduğu bağlılık yemininden çözülse gerektir ve bizi koğuştursa, yargılasa, tahtımızdan indirse ve hatta duruma göre idam etse gerektir ve kitabımızın ilk yasası budur. Vay yasayı hor görecek olan hükümdarın haline, vay yasanın hor görülmesine göz yumacak olan halkın haline."

Ve yasa için sadece hükümdarın otoritesi ürkünç olduğuna göre, her yasada bu andın halk ve hükümdar tarafından yeniden içilmesi ve gerek yasanın yazılı metninde, gerekse duvarlara asılan kopyalarında bu andın içildiğinin belirtilmesi gerekir. Bu andı içmeye yanaşmayan hükümdara, despotluğunu ve tiranlığını önceden ilan ediyor gözüyle bakılmalıdır.

Kitabın ikinci yasası ise, ulus temsilcilerinin her beş yılda bir toplanıp hükümdarın andına uyup uymadığını, uymadıysa nasıl bir ceza hak ettiğini yargılamayı ve bu yargıya göre hükümdarlık süresinin uzatılıp uzatılmaması gerektiğini belirlemeyi içermelidir.

Halklar! Hükümdarlar üzerinde otorite sahibi iseniz yasalar yapın.Ama hükümdarınız sizin üzerinizde kesin otorite sahibi ise, yasa yapmaya girişmeyin boşuna:Kendi kendinize zincirler yapmış olursunuz.

KATERİNA II

Katerina II, 1729-1796 arasında yaşamış olan Rus imparatoriçesi.Siyasal yaşam dışındaki serüvenleriyle de ün kazanmıştır. Bir "aydın despot" olmak istedi ama bu niteliği kazanacak bir etkinlik gösteremedi. Yasaların temelini oluşturmak üzere gerçekleştirmeyi düşündüğü reformlar, Diderot tarafından eleştirildi ve hiçbir zaman da uygulanamadı.

İNEK VE EFENDİSİ

Halkın, karnını doyuran ekmekten ve avunmasını sağlayan dinden başka düşündüğü şey yoktur. Devletin refahı, bilimler, gelecek kuşak, onu etkilemeyen sözcüklerdir. Halkın düşünceleri, her zaman, yaradılışı kadar basit olacaktır. Halkı topluma bağlayan ilişkiler, sadece sıkıntılarıdır. Gelecek denilen o uçsuz bucaksız alan, halk için sadece yarınla sınırlanmıştır. Sefaleti de, daha geniş bir ilgi duymasını engeller.

Efendiler ile tebası arasında her şey apaçıktır. Sağduyulu her efendi, fazla bir şey beklemeden ve yormadan, tebasından en büyük yararı, yağdan kıl çeker gibi sağlamaya bakar.

Sayın Bay Diderot, parlak zekânızın ürünleri,bana büyük bir haz verdi. Ama o yüce ilkelerinizle çok güzel kitaplar yazılabilirse de, etkili bir iş yapılamaz. Reform tasarılarınızda, ikimizin durumları arasındaki farkı unutuyorsunuz. Siz, uysal, kaygan ve ne hayal gücünüze ne de kaleminize karşı koymayan ve her şeyi kabullenen kağıdın üzerinde çalışıyorsunuz. Oysa ben, zavallı İmparatoriçe, inanılmayacak ölçüde kolayca irkilen ve ne gibi bir tepki göstereceği kestirilemeyen insan teni üzerinde çalışıyorum.

D'HOLBACH

D'Holbach, 1723-1789 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Evinde, Diderot, d'Almbert, Buffon, Grimm, Helvetius gibi çağının büyük yazarları ve düşünürleri sık sık toplantılar yaparlardı. Encylopédie'ye katkıda bulundu ve takma adla, Hıristiyanlık aleyhinde ya da ahlâk ve politika üzerine eleştirel yapıtlar yazdı. D'Holbach'ın düşüncesi güçlü ve saldırgandır. Politikaya hiçbir zaman karışmamasına rağmen yazılarını okuyanlar, onun, tartışmacı ve savaşkan devrimci yazarların öncüsü olduğunu kolayca anlar.

DİN VE POLİTİKA

Dinin, hemen her yerde, hükümdarları adaletli olmaktan, iyi yasalar yapmak ve iyi bir yönetim kurmak zorunluğundan kurtaran bir şey olduğunu söyleyebiliriz. Din, insanları, onları yönetenlerin yarattığı kötülükleri unutturacak biçimde sarhoş etme sanatıdır. İnsanlar, görülmeyen güçlerden söz edilcrek korkutulurlar ve böylece, görünen güçlerin kendilerine çektirdikleri sefaletlere ses çıkarmadan katlanmak zorunda bırakılırlar. Bu dünyada sefil olmayı kabul ederlerse, öteki dünyada daha mutlu olacakları umudu verilir onlara.

Böylece din, insanları daha kolay yönetmek için aldatmak gerektiğine inanan adaletsiz ve aşağılık bir politikanın kaynağı haline gelmiştir.

GEORGE WASHİNGTON

George Washington, *1732-1799 arasında yaşamış olan Amerikalı devlet adamı. Amerikan bağımsızlığının babası olan Washington, La Fayette ve Rochambeau ile birlikte askerî alanda,büyük başarılar kazandı. Bugün de ABD'de geçerli olan Anayasayı oylatarak politik düzeyde de başarısını pekiştirdi.İki kere Amerika devlet başkanı seçildi ve yaşamının son yıllarında Mount Vernon'daki topraklarına çekilerek politikayla ilişkisini kesti.*

İYİ BİR HÜKÜMETİN GÖREVLERİ

Politik sistemimizin temeli, halkın hükümet anayasasını yapması ve değiştirmesi hakkına sahip bulunmasıdır. Ama, tüm halkın apaçık ve gerçek bir edimiyle değiştirilene kadar varlığını koruyan anayasa, her şeyin üstündedir ve dinsel bir saygıyla ele alınır. Halkın bir hükümet kurması hakkı ve gücünü dile getiren doğru kavram,her bireyin mevcut hükümete baş eğmesi ödevini bir ön koşul olarak içinde taşır.

Erdem ve ahlâklılığın, bir halk hükümetinin kaynağı olduğu düşüncesi, temel bir hakikattir. Bu kural,şu ya da bu ölçüde, bütün özgür hükümetlerde geçerli olan bir kuraldır.

Bütün uluslara karşı adaletli ve açık yürekli olun. Herkesle barış ve uyum kurun; din ve ahlâk bunu buyuruyor. İyi bir politika da bunları gerektirmez mi?

Uluslar arasında uyum ve serbest mübadele, politikanın, insanlığın ve yararın gereklirdiği bir şeydir. Bizim ticaret politikamız da, öteki uluslara hakça el uzatmalı; aralarında ayrıcalık tanımamalı, doğal bir tutum izlemeli; zorlamaya başvurmadan ve ahlâka uygun yollardan, ticaret yaşamını yaygınlaştırmalı ve zenginleştirmelidir.

TURGOT

Turgot, 1727-1781 yılları arasında yaşamış olan Fransız ekonomi bilgini ve devlet adamı. Din öğrenimini bıraktı ve ekonomi üzerinde çalıştı. Encylopedie için makaleler yazdı. 1774'te Louis XVI tarafından Bahriye Bakanlığına getirildi. Hazine gelirleri dairesinde yüksek görev aldı. Ekonomik liberalizm politikasını güttüğü ve bir mali reform yapılmasını önerdiği için ayrıcalıklı zümrelerin düşmanlığını kazandı ve görevlerinden ayrılmak zorunda kaldı.

TOPLUM VE BİREYLER ÜZERİNE

Hükümetler, bireylerin mutluluğunu, toplumun sözde çıkarını ileri sürerek ayaklar altına almaya alışmışlardır. Ama bunu yaptıkları zaman unuttukları şey, toplumun amacının bireylerin mutluluğunu sağlamak olduğudur.

Koloniler, olgunlaşana kadar dallarında kalan meyvelere benzerler. Kendilerine yettikleri zaman çok eski çağlarda Kartaca'nın yaptığını ve gelecekte bir gün Amerika'nın yapacağını yaparlar.

LOUİS XVI

Louis XVI 1754-1793 yılları arasında yaşamış olan Fransa kralı. Kralların en kötüsü sayılamayacağı halde Eski Rejimin son temsilcisi olmak bahtsızlığına uğradı. Ayrıca bu yönetimin tam anlamıyla savunucusu da değildi.

ACELE ETMEMEK GEREKİR

Politikada, eski hükümdarların acelecilik yüzünden yaptıkları hataları birbir incelemek çok yararlıdır.

İNSAN HAKLARI BİR ALIŞKANLIKTIR

Bir halkı, alışkanlıklarına karşı çıkarak yönetemezsiniz. Bu kural, bir Cumhuriyet için geçerli olduğu kadar despot bir krallık için de geçerlidir. Bu ulusun alışkanlıkları, insan hakları olarak görülmelidir. En büyük bir güç bile, ulusu ona ters düşerek yönetmeye devam edemez.

CEZA VERMEKTENSE ÖDÜLLENDİR!

Cürümleri cezalandırmak için yapılan yasalar gibi iyi davranışları ödüllendirmek için de yasalar yapılsaydı;bir yarar kazanmanın çekiciliği yüzünden erdemli kimselerin sayısı, cezaların korkusu yüzünden azalan kötü kişilerden çok daha fazla artabilirdi.

SAVAŞ VE BARIŞ

Savaş alanlarında başarı kazanmamız,beni ancak barışı sağlayan olanakiar olmaları açısından gönendidir...Her tür zor kullanma eğilimi, ancak görüşme ve anlaşmanın arkasında yer alan bir şey olmalıdır.

Honoré Gabriel de Mirabeau, *1749-1791 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı. Düzensiz yaşayışına öfkelenen babası tarafından orduya sokuldu. Bunun üzerine zengin bir kızla evlendi. Ama babası onu, hesapsız para harcıyor gerekçesiyle hacir altına aldırdı. Mirabeau, bu arada Monnier markisinin karısı Sophie ile sevişti ve yurt dışına kaçtı. Çok geçmeden sevgilisiyle birlikte Fransa'ya iade edildi ve üç yıl hapis yattı. Hapisten çıktığında hem karısı tarafından boşanan, hem de parasız pulsuz kalan Mirabeau, hariciye mesleğine girdi ve 1786 yılında gizli bir görevle Berlin'e gönderildi. Takma adla yayınladığı* Histoire secrete dela cour de Berlin *(Berlin Sarayının Gizli Tarihi 1789) adlı yapıtı skandale yolaçtı.*

Büyük Fransız Devrimi sırasında siyasete atılan Mirabeau, Zenci Dostları Derneği ve Otuzlar Derneği üyesi olan Orleans dükü ile dostluk kurdu. Soylu olduğu halde, Aix'ten ve Marsilya'dan Etats generaux'ya halk temsilcisi olarak seçildi ve Aix milletvekilliğini seçti. Daha sonra Courrier de Provence *adını alan bir gazete çıkardı. Meclis'te söylediği parlak nutuklar, düşmanlarının deyişiyle, "yüz ve ruh çirkinliğini unutturmaya yetiyordu." Gerçekten de halk milletvekilleri, paraya düşkün olduğu için ondan nefret ettikleri halde, onun siyaset alanındaki üstün yeteneklerine hayranlık duymaktaydılar. Bu hayranlık pek de nedensiz sayılmazdı üstelik. Örneğin Mirabeau, 23 Haziran 1789 günü Meclis'i dağıtmaya gelen Deux-Breze markisine şu ünlü cümleyle hitap ediyordu: "Gidin ve krala söyleyin: Biz halkın iradesiyle burada bulunuyoruz ve ancak süngü zoruyla buradan çıkarız."*

Böylece Paris halkının sevgisini kazanan Mirabeau, kendisine bağlı siyaset yazarlarının yardımıyla halkı kışkırtarak Versay üzerine yürütmek istedi ama başaramadı. Buna karşılık gelirlerin dörtte birinin yurttaşlık vergisi olarak alınmasını ve kilise mallarının kamulaştırılmasını öngören yasayı Meclis'ten geçirtti. Ama çok geçmeden "yurtseverler" diye anılan kralcılardan korktu ve krala mutlak veto hakkının tanınmasını istedi. Krallığı korumaya çalıştığından kuşkulanan Meclis, milletvekillerinin bakan olmasını yasaklayınca, Mirabeau iki yanlı oyununu daha da ileri götürdü: La Marck kontu aracılığıyla krala danışmanlık yapmaya ve bilgi vermeye koyulurken Meclis'te de yanıltıcı bir tutum takındı; kralın savaşa ve barışa karar verme hakkını savunarak şüpheli bir duruma düştü; bunu kavrar kavramaz ürkerek yeniden soylulara karşı saldırıya geçti ve yönetim görevlerinin dağılımında devrimci ilkelere bağlı kalınmasını istedi. Öte yandan kendisine maaş bağlamış olan Kral Louis XVI, onun öğütlerine kulak asmıyordu. Bunun üzerine Mirabeau, rakip bellediği La Fayette ve

Triumvir'lerle mücadeleye başladı. Kraliçe ile gizlice görüştüğü için ihanetle suçlandığı sırada birdenbire öldü. Ölümüyle yeniden halkın sevgisini kazandı. Ve bu sevgi, krala verdiği raporlar bulununcaya kadar sürdü.

BESLEME BASIN

Çok sık öne sürülen bir savı burada tekrar etmekten kaçınmayacağım: Hükümetin tek dayanağı, kamuoyudur ve yerini hak eden tek bakan, güncel durum ve koşulların gereğini kavrayarak, elindeki seçme olanaklarını ve bütün etkileme yollarını seferber etmek ve becerikli adamları kullanmak suretiyle bu kamuoyunu önce yönlendiren, sonra da yöneten bakandır.

Bu bakımdan başarısı hemen hemen kesin olan araçlardan biri, çok ucuz fiyata satılacak ve dolayısıyla da hemen herkes tarafından kolayca satın alınabilecek bir gazetedir. Hükümetin damgasını taşımaksızın hükümet politikasını ustaca destekleyen bir gazete olmalıdır, bu gazete...

Büyük kitapları yeterli dikkatle okuyabilen pek az insan vardır. Buna karşılık sürekli bir yayın, her gün çeker okurun ilgisini: Böyle bir yayın organı, günlük durumların gerektirdiği şeyleri her an söyleme ve yaratılan etkiye göre tekrar etme olanağını sağlar.

BAKANLAR ÜZERİNE

Bugün bir bakanlar kurulu oluşturma işinin bu derece güçleşmesine katiyen şaşmıyorum ben. Eskiden önemli olan, bakanlıklara uygun düşecek olan kimseleri arayıp bulmak değildi; belirli yerlerin belirli birtakım kimselere uygun düşmesi yeterliydi sadece.

EMİR VERME KONUSUNDA

Yerine getirileceğinden emin değilseniz, katiyen emir vermeyiniz: Büyük bir hata işlemiş olursunuz.

Jean-Paul Marat, 1743-1793 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı. Bordeaux ve Paris'te tıp öğrenimi gördükten sonra İngiltere'de yerleşti ve yarı felsefî, yarı siyasal yapıtlar kaleme aldı. 1774 yılında mason oldu. 1777 yılında Fransa'ya dönünce Artois kontunun muhafız birliği hekimliğine atandı. Bilimler Akademisi'ne sunduğu bazı tasarılar olaylara yol açınca işinden çıkarıldı (1783). 1789 Eylülünde Le Publiciste parisien adlı gazeteyi çıkarmaya başladı. Bu gazetenin adı, bir hafta geçmeden L'Ami du peuple (Halkın Dostu) oldu.

Sınırsız bir basın özgürlüğünü savunan Marat, gazetesinde, aristokratların komplolarını, anayasanın zayıf noktalarını, bakanların ihanetlerini sert bir dille açıkladı; bu yüzden bir ay kadar hapis yattı.Cordelier kulübünün ileri gelen üyelerinden biriydi. Necker'e çattığı için Londra'ya sığınmak zorunda kaldı. 1790 Mayısında Fransa'ya döndü ve döner dönmez La Fayette'i devrim düşmanlarıyla işbirliği yapmakla suçladı 17 Temmuz 1791 günü patlak veren silahlı çatışmadan sonra krala karşı saldırıya geçerek bir diktatörlük kurulmasını istedi. Bunun üzerine gazetesi kapatılınca Marat gene İngiltere'ye gitti ve 1792 Mayısına kadar orada kaldı. Bu arada, art arda baskıya uğraması, krallığa karşı ilk ve kesin çıkışı yapması, halkın çilesini derinden anlayışıyla büyük sevgi kazanmıştı.

Paris'e dönüşünde L'Ami du peuple'ü yeniden, çıkarmaya koyulan Marat, generallerin askerler tarafından öldürülmesini yerinde bulduğunu açıkladı ve 10 Ağustos olayının hazırlanmasında gizliden gizliye etkili oldu. Komün'ün Denetleme Komitesi başkanyardımcısı sıfatıyla 2 Eylül 1792 olaylarının hazırlanmasında rol oynadı. Başkentte çıkarılan olayların taşra kentlerine de taşırılmasını öngören bildiriyi imzaladı. Konvansiyon'a Paris'ten milletvekili seçildi, ama aşırı devrimcilerin bile ürktüğü kimse olmakta devam ediyordu. Halkı şiddet hareketlerine kışkırttığı ve bunalımlı bir dönemde diktatörlüğü savunduğu için hem Jironden'lerin, hem de Danton ve hatta Robespierre'in saldırısına uğradı. 1792 Eylülünde L'Ami du peuple'ü çıkarmayı durdurarak Journal de la Republique française (Fransız Cumhuriyeti gazetesi) adlı gazeteyi çıkarmaya girişti. Ad okunarak yapılan yoklama sonunda Kral Louis XVI'ı ölüme mahkûm ettirdi. 1793 ilkbaharında patlak veren bunalım sırasında Jakoben'lerin bildirisini başkan sıfatıyla imzaladı. Söz konusu bildiri, bütün yurttaşları Dumouries'e ve Jironden'lere karşı Paris'i desteklemeye çağırmaktaydı. Bunun üzerine Jironden'ler, Konvansiyon'un Marat'ı suçlu ilân etmesini istediler. Marat yargılandı ve 13 Nisan 1793 günü halkın alkışları arasında

beraat etti. 27 Mayıs günü, ayın 18'inde kurulmuş olan Onikiler Komitesi'nin kaldırılmasını isteyerek Jironden'lerin devrilmesinde önemli bir rol oynadı.

Hastalık ve dört bir yandan uğradığı saldırılar, bütün bu süre boyunca Marat'yı bitkin hale getirmişti. Dolayısıyla da zaferini ileriye götüremedi. Zaten çok geçmeden de Jironden'lere bağlı Charlotte Corday adındaki kız tarafından öldürüldü.

Sans-culottes (San-külot) adıyla anılan aşırı devrimciler, Marat'ya taparcasına bağlıydı. Bu bağlılık, terör devrinden sonra da bütün canlılığıyla devam etti. Ve Marat, 21 Eylül 1794 günü Pantheon'a gömüldü. Ama bir süre sonra aşırı davranışların simgesi sayılarak büstü Konvansiyon'dan kaldırıldı, kemikleri de Panthéon'dan çıkarıldı.

AYAKTAKIMI SAYESİNDE

Paris kenar mahallelerinde oturan ayaktakımının gazaba gelişine ne kadar şükretsek azdır. Launay ve Flesselles'in, Berthier ve Foulons'un kelleleri kesilmemiş olsaydı bugün bir *İnsan hakları bildirisi*'ne sahip olabilir miydik? Ve o güzel darbeleri indirebilir miydik feodal zorbalığa?

BİLGELİK VE İNSANLIK

Hainlerin ve nifakçıların kellesini istedim diye suçlamaktalar beni. O namussuz düzenbazları, en temel adalet kurallarını çiğnedikleri ve yasa koruyucuları tarafından da korundukları sırada halkın öcüne yem olsunlar diye ortaya atmayacaktım da ne zaman atacaktım yani? Sonra, beş yüz bin masum insanı kurtarmak için beş yüz namussuzun kellesini istemek mi suç oluyor? Bu, tam tersine, bir bilgelik ve insanlık gereği değil midir?

ÖZGÜRLÜĞÜN ROBENSON'LARI

Louis XVI'nın idamı, devletin huzurunu bulandırmak şöyle dursun, uyandırdığı dehşet sayesinde sadece içerdeki değil dışardaki düşmanları da sindirerek, bu huzuru ve güvenliği daha da perçinleyecektir. Bu idam, ayrıca, ulusa el kaldırmaya cüret edecek yabancı uyduların üzerimize salacakları azgın orduları geri püskürtmek için yepyeni bir güç ve enerji sağlayacaktır; çünkü artık geri çekilme olanağı kalmayacaktır önümüzde: Yenmek ya da ölmek durumundayızdır artık. Cambon bu elle tutulur gerçeği, geçen günkü konuşmasında eşsiz bir imge aracılığıyla dile getirmişti: "İşte sonunda özgürlük adasına ulaştık ve bizi buraya getiren gemiyi de yaktık," demişti...

CONDORCET

Condorcet markisi, *1743-1794 yılları arasında yaşamış Fransız filozofu, matematik bilgini ve siyaset adamı. Daha on altı yaşındayken d'Alembert, Fontaine ve Clairault'un huzurunda bir matematik analiz tezinin savunmasını yaptı. Bilimsel çalışmaları dolayısıyla 1769 yılında Fransız Bilimler Akademisi'ne üye seçildi, sonra da bu ünlü kurumun sürekli sekreteri oldu. D'Alembert, Voltaire ve özellikle de ekonomi bilgini Turgot ile dostluk kurdu. Gene Turgot ile önemli yazışma'lar yaptı ve onun aracılığıyla para işleri genel müfettişliğine atandı. Bu arada* Encyclopedie *(Ansiklopedi)'nin çalışmalarına katıldı. Ekonomik sorunlar üzerine çeşitli yazılar yayınladı. 1782 yılında Fransız Akademisi'ne seçildi.Voltaire'in Tüm Yapıtlar'ının yayımını yönetti.*

Condorcet, insan haklarının tanımlanması konusunda da önemle durdu. 1789 yılında, "XVIII. yüzyıl düşünürlerinin doğal mirasçısı ve felsefe partisinin başı" olarak anılmaktaydı. Devrim'den sonra hem Meclis'e, hem de Konvansiyon'a üye seçildi. Eğitim işlerinin düzene sokulmasını sağlayacak büyük bir plan bazırladı. Bunu, anayasaya ilişkin bir ikinci tasarı izledi. Ne var ki bu tasarıların ikisi de rafa kaldırılacaktı.

Condorcet, Jironden'lerin partisine girmedi ama onlarla dost geçinmesi yüzünden 1793 Temmuzunda suçlandı. Sekiz ay süreyle saklanmayı başardıktan sonra yakalanıp tutuklandı. Cezaevinde kendisini zehirleyerek intihar etti. Esquisse d'un tableau historique des progres de l'esprit humain *(İnsan düşüncesinin ilerlemesini gösteren tarihsel bir taslak) adlı ünlü yapıtını da gene cezaevinde kaleme almıştı.*

Bu kitapta Condorcet, din duygusu yerine, insanlığın yetkinleşme yeteneğinin sonsuzluğunu savunuyordu. Bu bakımdan, düşünürün insan düşüncesinin gelişme ve ilerlemesi hakkındaki fikirleri Auguste Comte'un görüşlerinin habercileridir

Ekonomi alanında Condorcet, gerek Encylopedie*'deki yazılarında, gerekse "müterakki vergi"ye ilişkin kitaplarında Turgot'un fikirlerini işledi Ütopik biçimde iyimser bir tarih görüşünü savundu. Toprağın insanları nasıl besleyebileceği konusunda düşündü ve doğumların kontrol altına alınması gerektiğini öne sürdü. Ayrıca bir de, bugünkü sosyal sigorta sandıklarının atası olarak kabul edebileceğimiz emniyet sandıklarına ilişkin bir tasarı ortaya attı.*

İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI BİLDİRİSİ ÜZERİNE

Aydın kafalı kimseler tarafından kaleme alınacak bir İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, bütün iktidarları gemleyebilecek ve hem kamunun

huzuruna hem de bireylerin güvenliğini sağlayabilecek biricik araçtır.

Eksiksiz, iyi düzenlenmiş ve kesin ve kararlı bir dille kaleme alınmış bir İnsan Hakları Bildirisi, *bütün ülkelerin* insanlarına armağan edilebilecek en yararlı yapıt olacaktır şüphesiz. Ama bu yapıt, yıldızların hareketini gösteren levhalara benzer: Yani ancak zamanla yetkinleşir; birçok kimsenin katkısıyla, uzun ve titiz bir düzeltme ve inceleme sürecinden geçtikten sonra kusursuzluğa erer.

KADIN HAKLARI ÜZERİNE

Kadınların en doğal hakları olan yurttaşlık hakkını onlara tanımayarak, yani insan türünün yarısını yasaların yapımına katılmaktan... üstelik hem de gönül rahatlığı içinde alakoyarak, hak eşitliği ilkesi'ni açıktan açığa çiğnemiş olmuyor muyuz?

Gerçeği görelim artık: Gelenekler ve alışkanlıklar bizi, kadının bir hiç olduğu düşüncesine koşullandırmış bulunmaktadır. Oysa tıpkı bizim gibi, kadın da bir yurttaştır. O kadar.

FİLOZOFLAR VE ŞARLATANLAR

Filozoflar tarafından aydınlatılmayan toplumlar, şarlatanlar tarafından aldatılıyor demektir... Bütün şarlatanlar, halkın sevgilisi olmak için çırpınır: Zorbalığın en kestirme yolu budur çünkü.

SAVAŞ ÜZERİNE

Savaştan nefret ettiğim için savaş ilânı yolunda oyumu kullandım: Çünkü içinde bulunduğumuz durumda savaş, fesatçı bir sarayın komplolarını etkisiz kılacak olan tek yoldu.

AYAKLANMA BİR ÖDEVDİR

Ayaklanma, mazlum halkların en son dayanağı ve desteğidir. Onlar için bir başka kurtuluş yolu yoksa, ayaklanma kutsal bir ödev olur.

FİLOZOFLAR VE HÜKÜMDARLAR

Filozofları hükümdarlara gammazlıyorsunuz! Filozoflar, hükümdar otoritesinin halktan alındığını ve dolayısıyla da ancak halkın yararına kullanılabileceğini söylemeye cüret ettiler diye mi yapıyorsunuz bunu?

DEVRİM, DİN VE ROBESPİERRE ÜZERİNE

Devrim, bir dindir; Robespierre de, bu dinin çerçevesi içinde bir tarikat kuruyor: Sofu müritleri olan bir papazdır Robespierre. Vaaz veren odur, sansür uygulayan odur; öfkelidir, ciddidir. Melankoliktir, soğukkanlıdır; düşüncelerinde ve davranışlarında tutarlıdır; ateş püskürür zenginlere ve büyüklere; azla yetinir ve tensel gereklere yüz vermez; konuşmaktır biricik görevi ve durmadan konuşur; bir din kurucusunun değil de bir tarikat kurucusunun bütün niteliklerini bulabilirsiniz onda... Sadece bir papazdır Robespierre ve öyle de kalacaktır

BARNAVE

Antoine Barnave, *1761-1793 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı. Grenoble'den Meclis üyeliğine seçildi ve Fransız Ulusal Meclisi'nde halk temsilcisi olarak görev yaptı. Egemenliğe yönelmekte olan burjuvazinin sözcüsü olarak, A. Duport ve A. de Lameth'le birlikte La Fayette'e ve özellikle kralcılığı savunduğu zamanlar Mirabeau'ya karşı çıktı. Devrim boyunca Ulusal Meclis'in en etkili hatiplerinden biriydi. Daha sonra yön değiştirerek La Fayette'e ve Saray'a yaklaşmaya çalıştı, kralın gizli danışmanı olmak istedi. Ama fırsat bulamadan terör devrinde ölüme mahkûm edilerek giyotine yollandı.* İntroduction a la revolution française *(Fransız Devrimi'ne Giriş) başlıklı ünlü yapıtında, kimi tarihçilere göre, Marx'tan elli yıl önce "burjuva devrimi" kuramını ortaya atmış bir düşünürdür.*

SERVET VE İKTİDAR

Zanaat ve ticaret halkı kavradığı ve çalışan sınıf yararına yeni bir zenginleşme olanağı yarattığı andan itibaren, siyasal yasalarda bir devrim hazırlanmakta demektir: Zenginliğin yeniden üleşimi, iktidarın da yeniden üleşimine yol açar. Toprak mülkiyeti aristokrasiyi nasıl yükseltti ise, sanayi mülkiyeti de halk iktidarını yükseltecektir: Halk böylece özgürlük kazanacak, çoğalıp serpilecek ve işler üzerinde yavaş yavaş etkili olmaya başlayacaktır.

Buradan da ikinci bir demokrasi çeşidi çıkar: İlk demokrasi türünün bağımsızlığına karşılık, bu ikinci türün de gücü vardır. Birincisinin bir iktidar yokluğunun sonucu oluşuna karşılık, ikincisi kendine özgü bir iktidarı getirmektedir. Birincisi barbar halkların demokrasisi iken, ikincisi yönetimli devletlerin demokrasisidir.

Küçük devletlerde bu yeni halk iktidarının gücü bazan öylesine belirginleşir ki, doğrudan doğruya hükümeti ele geçirir halk ve bu yeni servet sayesinde yeni bir aristokrasi... Bir burjuva ve ticaret aristokrasisi yeşerip gelişir.

Büyük devletlerde bütün parçalar, karşılıklı bir iletişim içinde biribirlerine bağlanırlar; böylece kalabalık bir yurttaşlar sınıfı oluşur. Sanayinin büyük servetleri sayesinde meydana gelen bu sınıfın, iç düzenin korunup sürdürülmesinde büyük çıkarı vardır; işte bunun içindir ki, devlete, vergiler yoluyla temel yasaları uygulama gücünü sağlayan bu sınıftır.

Gracchus Babeuf, *1760-1797 yılları arasında yaşamış olan Fransız devrimcisi ve düşünürü. Taşrada arazi işleriyle ilgili çeşitli meslekler edindikten sonra, bu arada hazırlamış olduğu geniş kapsamlı bir vergi reformu tasarısını hükümete sunmak üzere 1787 yılında Paris'e geldi ama sesini işittiremedi. 1790 yılında bu tasarısını daha da geliştirerek,* Le cadastre perpetuel *(Sürekli Kadastro) adlı bir broşür halinde yayınladı. Bu arada bir de gazete çıkardı ama bu gazete ömürlü olmayınca yeni bir görevle taşraya döndü. Bir ara sahtekârlıkla suçlanarak gıyabında hapse mahkûm edildi. Ama çok geçmeden bunun bir iftira ürünü olduğu anlaşıldı; böylece cezası kaldırılan eylem ve düşünce adamı, yeniden gelip Paris'e yerleşti.*

Babeuf'ün asıl devrimci etkinliği işte bu andan itibaren başlamaktadır. Gerçekten de Babeuf'ün Paris'te çıkarmaya koyulduğu Le Tribun de peuple *(Halkın Sözcüsü) adlı gazetede art arda yayınladığı yazılar bir araya getirildiği vakit, komünist bir rejimin manifestosu niteliğine bürünmektedir.*

Babeuf, Eşitler Cumhuriyeti adını verdiği bir rejimin kurulmasını arzulamakta ve öğretisini bu amacın gerçekleşmesi için bir silah gibi kullanılmak üzere biçimlendirmekteydi. Nitekim çok geçmeden teorik görüşlerini pratikte uygulamaya başlayacak ve Darthe ile Buonarroti adlı arkadaşlarıyla birlikte Direktuar yönetimini devirip yerine komünist bir rejim getirmek için gizli bir örgüt kuracaktır.

Eşitlerin Fesadı diye anılagelen bu örgütte Babeuf'ün kendi yandaşlarından gayrı sayısız Jakoben ve eski terörcü yer alıyordu. Ayrıca orduda ve poliste de uzantıları bulunan örgüt, 1796 Mayısında Grisel tarafından Direktuar üyesi Carnot'ya ihbar edilince, Buonarroti sürgüne, Darthe ile Babeuf de bir yıl süren bir yargılanmadan sonra ölüme mahkûm edildiler.

Hakkında ölüm hükmü verilince intihar girişiminde bulunan Babeuf'e son anda engel olundu. Yandaşlarının ordu içinde kendilerine bağlı birlikleri ayaklandırma çabaları da içlerinden otuz kişinin kurşuna dizilmesinden başka bir sonuç vermeyecektir.

Karl Marx tarafından, "komünizmi ilk kez teoriden pratiğe geçiren ve dolayısıyla da ilk eylemci komünist partisinin kurucusu" olarak nitelenen Babeuf'ün fikirleri ölümünden bir süre sonra unutulmuşsa da yoldaşı Buonarroti'nin Historie de la conspiration de l'egalite *(Eşitlik Fesadı'nın Tarihi) adlı yapıtı sayesinde gün ışığına çıkacak ve XIX. yüzyılın ilk yarısında yetişen bütün sosyal reformcuları derinden etkileyecekti.*

Babeuf'ün öğretisi, ilk olarak, dostu ve yoldaşı Sylvain

Marechal tarafından tutarlı bir özet halinde yayınlandı. Manifeste des Egaux *(Eşitlerin Bildirisi) başlığını taşıyan bu özet kitaba göre, "ihtiyaçlarını karşılamak ve doğanın nimetlerinden yararlanmak konuşunda insanlar eşit haklara sahiptir" ilkesinden yola çıkan Babeuf, herkes için çalışma yükümlülüğünü koymaktaydı. Ücretler herkes için eşit olacaktı; çünkü yetenek üstünlüğü denilen şeyle uzmanlık üstünlüğü denilen şey, birer hayalden başka bir şey değildi.*

Babeuf öğretisinin önemini yapan, fikirsel kuruluşundaki tutarlılıktan çok, insanı eyleme sürükleyen yanıdır. Gerçekten de, "bütün ürünler ve eşya, insanların ortaklaşa malıdır; toprak hiç kimsenin değildir, meyveler bütün herkesindir.." şeklinde formülleştirdiği ana fikirden hareket eden Babeuf'e göre, köylü tarlasını işlemeye devam edecek ama elde ettiği ürünü ortak ambara götürecektir.

Hükümetse, ekonomik hayatı, herkes için aynı eğitimle pekişecek olan eşitlik düzeninin korunup sürmesini sağlayacak bir şekilde denetim altında tutmakla yükümlüdür. Ve "lüks ile sefalet arasında parçalanmış olan bu kara düzen"in yerini genel refah ve sadelik ancak böylece alabilir.

Toparlamak gerekirse: Babeuf'ün komünizmi, üretim alanından çok tüketim alanında ortaya çıkmaktadır. Bunu şöyle de dile getirebiliriz: Burada Babeuf, Rousseau'dan ve 1789'un devrimsel ilkelerinden miras aldığı "ahlâk komünizmi"ne özgü fikirleri en uç noktalarına doğru geliştiriyor. Demek istiyor ki: Kesin bir sosyal eşitlik sağlanamadığı sürece siyasal eşitlik içi boş bir kalıptan ibaret kalacaktır. Terör devri boyunca devletin ekonomik hayata yaptığı müdahalelerin ışığı altında Babeuf, bir çeşit güdümlü ekonomi fikrine ulaşmış bulunmaktaydı.

Babeuf öğretisinin tarihsel önemini meydana getiren yanı, komünizmi ilk olarak bir filozofun hayal ya da düşünce ürünü olmaktan çıkarıp siyasal bir program haline sokmuş oluşudur. Üstelik söz konusu siyasal program, öğretinin kurucusu başta olmak üzere birtakım insanların bu uğurda seve seve canlarını vermesiyle, geleceği parlak bir etkinlik gücüne sahip olduğunu da ispatlamış bulunmaktaydı. Babeuf öğretisinin başvurduğu metod, bu bakımdan denilebilir ki, Marksizmi haber vermektedir. Babuvizm de tıpkı Marksizm gibi, sınıf mücadelesi kavramını açıklığa kavuşturmakta ve "en yetkin kılavuz" diye nitelediği proletaryanın çıkarlarını göz önüne almaktadır. Babeuf'çülüğün Marksizmden ayrıldığı temel nokta ise, devrimi gerçekleştirme işini halk yığınlarının bilinçli eylemine bırakmayıp isyancı bir azınlığa lâyıl görmesidir.

EŞİTLER MANİFESTOSU

Fiilsel eşitlik: Toplum olma sanatının en son ve en yüce ereği.
CONDORCET

Fransa halkı!

Bin beş yüz yıl boyunca köle olarak, dolayısıyla da mutsuz yaşadın. Bağımsızlık, mutluluk ve eşitlik bekleyişi içinde altı yıldır ancak soluk alabiliyorsun.

Eşitlik! Doğanın ilk isteği! İlk ihtiyacı insanoğlunun! Ve her türlü yasal birleşmenin temel düğümü!

Fransa halkı!

Sen şu bahtsız yeryüzünde sürünen öbür uluslardan daha şanslı değilsin. Daima ve her yerde zavallı insan ırkı, becerikli-beceriksiz bir dizi yamyamın elinde, her türlü tutkuya ve hırsa oyuncak, her türlü zorbalık ve gaddarlığa yem olageldi. Daima ve her yerde hep güzel sözlerle uyuttular insanları; sözle birlikte, sözün belirttiği şeyi hiçbir zaman ve hiçbir yerde vermediler. En eski çağlardan beri bize tekrarlanır gelir durmadan, insanlar eşittir... diye. Ve gene en eski çağlardan beri insan ırkının üzerine en küçültücü ve en sürekli şekilde çöken tek şey, eşitsizliktir.

Ama artık yeter! Bundan böyle, doğarken nasıl eşit doğdu isek, eşit yaşamak ve eşit ölmek iddiasındayız: Ya gerçek eşitlik ya da ölüm, işte istediğimiz bu, bize gerekli olan da bu.

Ve bu gerçek eşitliği ne pahasına olursa olsun elde edeceğiz..

Eşitler Cumhuriyeti'ni... Bütün insanlara açık bu büyük yuvayı kurmak zamanı geldi artık... İnleyen aileler, doğanın tüm çocukları için hazırlamış olduğu ortak masaya buyurun.

Fransa halkı!

Bütün şan ve şereflerin en arısı ve en yücesi, bak işte sana sunulmakta bugün! Dünyaya bu eşsiz görüntüyü ilk kez sen sunmuş olacaksın!

1794 ve 1795'in aristokratik anayasaları, senin zincirlerini kıracak yerde büsbütün perçinliyordu. 1793 anayasası, gerçek eşitliğe doğru fiilsel olarak atılmış bir büyük adımdı oysa; hiç o kadar yaklaşılmamıştı gerçek eşitliğe... Ama o da henüz ortak mutluluğa uzanmıyordu.

Fransa halkı!

Mutluluklar mutluluğu ile karşı karşıyasın. Aç gözlerini, gönlünü aç. Eşitler Cumhuriyeti'ni bizimle el ele tanı ve ilân et..

DUPONT DE NEMOURS

Dupont de Nemours, *1739-1817 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı. Turgot ile birlikte çalıştı ve Etats-Generaux'ya üye seçildi. Daha sonra Kurucu Meclis üyesi oldu. Tutuklanma tehlikesiyle karşılaşınca 1793'te Birleşik Devletler'e gitti ve orada bugün de tanınan büyük bir iş adamları ailesinin kurucusu oldu.*

SÖMÜRGELER VE İLKELER

Kazanç ile adalet arasında bir seçim yapmak gerektiği zaman, bir ilke uğruna sömürgeleri feda etmek evlâdır.

RABAUT-SAINT-ETIENNE

Rabaut-Saint-Etienne, *1743-1793 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı. 1790'da Kurucu Meclis başkanı oldu. Protestan olduğu için inanç özgürlüğünü savundu. Jironden'lerin üyelerinden biridir. Fabre d'Eglantine'in ihbarı üzerine tutuklandı ve idam edildi.*

DEĞİŞTİRMEK GEREK

Halkı mutlu kılmak için durmadan değişikliğe uğratmak, yenilemek gerekir; halkın düşüncelerini, yasalarını törelerini değiştirmek zorunludur. İnsanları, eşyayı, sözcükleri de değiştirmek bir ödevdir. Kısacası, her şeyi yıkmak gereklidir! Evet her şeyi yıkmak gereklidir çünkü her şeyin yeniden yaratılması gerekiyor.

DANTON

Danton, 1759-1794 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı ve devrimcisi. Paris'in ünlü avukatlarından biriydi ve Eski Rejim döneminde kendisine Maliye Bakanlığı önerildiği halde kabul etmedi. Büyük Fransız Devrimi başlangıcında, Paris İl Örgütü başkanı oldu. 1792'de Adalet Bakanlığına getirildi. Devrim mahkemesini kurdu. Konvansiyon üyeliğinde bulundu ve terör politikasının yaratıcılarından biri oldu. 1793'te Robespierre'e karşı muhalefete geçti. Tutuklandı ve rüşvet almakla suçlanarak idam edildi. Büyük bir hatip olan Danton güçlü bir kişiliğe sahipti ve Devrim Devleti'nin en ilgi çekici yöneticilerinden biriydi. Aşırı davranışlara belli zorunluklardan ötürü başvurduğu ve terörü daha ılımlı hale getirmek istediği için bu hareketin kurbanı olduğu söylenebilir.

GERÇEK SORUMLULAR

Sadece sistemler kurmakla yetinen filozoflar değildir imparatorlukları sarsanlar; kralların aşağılık dalkavukları ve onların adına zorbalık edip halkı aç bırakanlardır bu işi yapanlar ve bunlar salt özgürlük üzerine kitaplar yazan filozoflardan çok daha fazla bir bambaşka hükümet tasarımı yaratırlar insanların kafasında.

SİYASAL SUÇ

Bir siyasal suçu tanımlamaktan daha güç bir şey yoktur.

İFTİRADAN KORKMAK

İftiradan korkanlar siyaset adamı olmasınlar!

İYİ YASA KOYUCU

-Yasa koyucunun nasıl davranması gerekir?
-Yasa koyucu, ilkelere uyanla, durum ve koşullara uyanı uzlaştırmalıdır.

DEVRİMİN TERSLİKLERİ

Kusursuz bir devrim gerçekleştirmek olanaksızdır. Devrimi gerçekleştirmek için kullanılan araçlar, hiç olmazsa bir süre, iyi vatandaşlara ters düşecektir.

Robespierre, 1758-1794 arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı ve devrimcisi. Avukat oldu ve 1789'da Kurucu Meclise üye seçildi. Jakoben'ler Kulübü başkanlığına getirildi. 1792'de Le Defenseur de la Constitution *(Anayasanın Savunucusu) adlı gazeteyi kurdu. Brissot ve Jironden'lere karşı amansız eleştirilere girişti. Ulusal Selamet Komitesine girdi ve Hebert'ciler ile Danton'culara karşı savaştı. Kendisinden korkanların tehditlerine hedef olan, Billaud Varenne'in düşmanlığını çeken ve saldırıları gerektiği gibi karşılamak için hazırlıklı olmayan Robespierre, Cambon'un ve Genel Güvenlik Komitesi üyelerinin sert muhalefeti sonucunda giyotinle idam edildi.*

ALDATILAN HALK

Yüzyıllar içre belki bir kez gerçekleşmesine rağmen, halk uyanıp gücünü ve yüceliğini gösterdiği zaman, her şey onun önünde eğilir: Zorbalık secde eder ve kuzu postuna bürünmüş kurda döner. Ama çok geçmeden dikelir; yaltaklanarak halka yaklaşır ve gücün yerine hileyi kullanmaya koyulur.

SAHTE BİRLİK

Kamu selametinin bunalımlı dönemlerinde, hakikatin sesini kesmek için yurtseverlere yumuşatıcı ve aldatıcı ülküler sunmak ustalığı gösterilir. Ama ben, sadece özgürlük aşkının insanları birleştirmesinden yanayım ve istenmeyen bir birliği sağlamak sahtekârlığından kaynaklanan protesto hareketlerinden kuşku duyarım. Nitekim, bunalımlı dönemlerde bana yardım ettikleri halde ertesi gün kara çalanlardan da kuşku duymaktayım.

DEMAGOGLAR VE FIRSATÇILAR

Bugüne kadar devrim sahnesinde ortaya çıkan bütün açıkgözlerin ortak yanı, halkın haklarını, işlerine, yaradığı sürece savunmalarıdır. Bu adamların hepsi, halkı, en açıkgöz ya da güçlü bir kimse tarafından yönetilen bir sürü olarak görmüşlerdir.

SAHTE DEVRİMCİ

Sahte devrimci, çoğunlukla devrimin ötesinde değil berisindedir. Sahte devrimci her zaman ılımlıdır ve duruma göre çılgın bir yurtseverdir. Bu tür devrimci kesin önlemlere karşıdır ama bu önlemlere karşı gelemeyeceğini anladığı zaman onları en abartılı biçimlere

sokmaktan geri kalmaz.

ÖLDÜRÜCÜ AŞIRILIKLAR

Demokrasi iki aşırılıktan ötürü ortadan kalkar. Bunlardan birincisi, hükümet edenlerin aristokrasiye kaymaları; ikincisi, halkın kendi seçtiği otoriteleri küçümsemesidir. Bu küçümseme, seçilen toplulukların ya da kişilerin, kamu gücünü kendilerine mal etmeleri ve düzensizliğin artmasının da yardımıyla halkı bir tek kişiye kul köle haline getirmeleri sonucunu doğurur.

BEN CUMHURİYETÇİYİM

Evet, ben cumhuriyetçiyim; dalaverecilerin tehlike dolu sistemlerine karşı Anayasanın güvence altına aldığı eşitlik ve kutsal hakların uygulanması ilkelerini savunmak istiyorum. Başında bir kral bulunan ama halk temsilcilerinden oluşmuş bir meclisi ve saygı duyulan özgür yurttaşlar topluluğunu, aristokratların oluşturduğu senatonun ve bir diktatörün kırbacı altında inleyen bir halka tercih ederim... Bütün anayasalar halk için yapılmıştır; halkı göz önünde tutmayan anayasalar insanlığa karşı işlenmiş suçlardır.

Saint-Just, *1767-1794 yılları arasında yaşamış olan Fransız siyaset adamı ve devrimcisi. Yirmi üç yaşında yarbay oldu ve iki yıl sonra Konvansiyona üye seçildi. Jakoben partisinde kısa süre içinde ün kazandı. Halk Selâmet Komitesinde ve orduda görevler aldı. Robespierre-le işbirliği yaptı ve 9 Thermidor'da kendisini itham edenlere hiçbir cevap vermeyerek ertesi gün giyotinle idam edildi. 1791 yılında* l'Esprit de la Revolution et de la Constitution de la France *(Fransa'nın Devriminin ve Anayasasının Ruhu) adlı yapıtı yayımlandı. Notları ve çeşitli konulardaki düşüncelerini kapsayan* Les Institutions Republicaines *(Cumhuriyet Kurumları) adlı yapıt ölümünden sonra yayımlandı.*

ZORBALIK İLE ÖZGÜRLÜĞÜN İLİŞKİLERİ

Devrimler, silahlardan çok yasaların yarattığı olaylardır.

Zorbalık, ne kadar az saygı duyulan bir şeyse ve ne kadar zayıf duruma düşerse, o kadar şiddetlenir.

Dinginlik, zorbalığın; tutku, özgürlüğün ruhudur. Bunlardan birincisi küllenmiş bir ateştir, ikincisi alevlenen bir ateş. Biri, kaypaktır; öteki, kolayca sönmez ama sönerse bir daha alevlenmez; iki kez erdemli olmak diye bir şey yoktur.

Özgürlüğün doğası, ele geçirilmeye ve baskıya karşı gelmesidir; demek ki, özgürlük edilgin olmalıdır. Fransa bunu çok iyi öğrenmiştir; ele geçiren özgürlük sonunda çürümeye mahkûmdur... Açıkça söyledim işte!

Köle ruhluluk adaletsiz yasalar; özgürlük, akla uygun yasalara; taşkınlık, bir başınalığa bağımlı olmaktan doğar.

Özgürlüğün, yasakoyucuyu gözlem altında tutan bir gözü ve onu durduran bir eli olması gerekir.

Yetkilerin ılımlı, yasaların acımasız, ilkelerin yadsınmaz olması gerekir.

Fetihleri seven bir halk, sadece kendi yüceliğini sever ve sonunda yasalarını küçümseme durumuna düşer.

bir halkı, tutsaklığa yöneltmenin en sağlam, en etkili yolu, onu

özgürlük bunalımlarıyla yormaktır; yani, gerekli olan iyinin yerine, yüce olduğu sanılanı koymaktır.

Masumlukla devlet işleri yürütülemez.

yüksek görevliler, sadece dış düşman göz önünde tutularak kurumlaştırılmış bir gücü halka karşı kötüye kullanma kolaylığına sahiptir. Savaşı uzatmak için çeşitli çareler vardır; yenilgiler bile allanıp pullanarak gösterilir ve devletin güvenliği alınıp satılır bir meta haline getirilebilir.

Halkın bir tek düşmanı vardır. Bu düşman da, halkın hükümetidir.

Tahtların çevresinde sessizlik vardır; hemcinslerini ikna etme çabasına ancak özgür halklarda rastlarız.

ANAYASALARIN ERDEMLERİ

Anayasalar, özgür bir halkın hükümetinin törelerin bozulması karşısındaki güvencesidir. Aynı zamanda, hükümetin kötüleşmesi karşısında halka ve yurttaşa sunulmuş bir güvencedir.

Sapıklığın ve erdemin öylesine büyük bir rol oynadığı devrimlerde, bütün ilkeleri ve tanımları apaçık bir biçimde ortaya koymak temel bir görevdir.

Kurumlar aracılığıyla, yasaların kesin gücünü ve adaletini, kişisel etkilerin yerine koymak gereklidir.

Siyasal ilke yanlış uygulanmıştır. Bu ilke uluslararası hukuktan kaynaklanır yani halk ile halkın ilişkisini dile getirir. Savaşı çıkaranlar halklar değil devletlerdir.

İnsanların, doğal olarak toplum içinde olduğunu ve barış içinde yaşadığını; ve bundan ötürü, herhangi bir zorbalığın onları birleştirmek ya da ayırmak için vesileler bulmaması gerektiğini söylüyorum.

Uzun yasalar, kamu için bir baş belasıdır. Yasaların sayısının da az olması gerekir. Çok yasanın bulunduğu, yerde, halk bu yasaların kölesidir. Kölelik, halkın iradesinden vazgeçmesidir.

Yasalara boyun eğmek dendiği zaman neyin anlatılmak isteği apaçık değildir. Çünkü yasa, çoğunlukla, onu zorla kabul ettirenin isteğinden başka şey değildir. Baskıya yönelen yasalara direnç gösterme hakkı diye bir şey vardır.

HÜKÜMET VE İNSANLAR ÜZERİNE

Bir halkın alınyazısı, üne kavuşmak isteyenlerle zengin olmayı düşleyenlerden oluşur.

Fransız halkına, aklı başında, enerji dolu, duygulu ve zorbalık ile adaletsizliğin bozamayacağı töreler sunamayacağıma kesinlikle inandığım zaman canıma kıyacağım.

Doğanın bir küheylana ya da bir yanardağa gem vurduğu gibi kaynaşan bir kente de gem vurulabilir ve düzen sağlanabilir.

Bir cumhuriyet hükümeti ilke olarak erdemliliği benimser. Bu erdemi yoksa teröre yönelir. Peki, erdemi de terörü de istemeyenler neyi istiyorlar.

Bir halkı mutlu kılmaktan çok mutsuzluktan kurtarmak söz konusudur. Baskı yapmayın! İşte bütün sorun bu!

Devlet zafer kazandığında herkes bencilliğe kapılır. Özgürlük diye bir şey kalmaz ortada; herkesin yüreğine kıskançlık ve tutsaklık yerleşir ve bütün dudaklarda sahte bir gülümseme belirir.

Her hükümetin kusuru vardır ve toplumsal gövdenin hastalıkları insan gövdesinin hastalıklarından daha az karmaşık değildir.

Bütün sanatlar, göz kamaştırıcı ürünler ortaya koydular ama hükümet etme sanatı sadece canavarlar yarattı.

Rousseau, 1767'de Mirebeau Markisine yazdığı bir mektupta, "yasayı, insanların üzerine yerleştiren bir hükümet biçimi bulmanın, dörtköşe bir çember bulmak kadar zor olduğunu" itiraf ediyordu.

İster savaş ister barış yapın, güçlü bir hükümetinizin olması gerekir. Savaşan güçsüz ve düzensiz bir hükümet, zavallı bir kimsenin aşırılıklar yapmaya kalkışmasına benzer.

Hiçbir şey bilmiyorum ki, erdeme bir büyük cinayetten daha fazla benzesin.

Bir devrime girişip de sonunu getiremeyenler ancak mezarlarını kazmış olurlar.

Sansür hükümete uygulanmalıdır ve halka uygulanamaz. Ya da şöyle diyebiliriz: Hükümet edenleri korkutmak gerekir. Halkı korkutmaktan her zaman kaçınmak zorunludur.

RİVAROL

Antoine Rivarol, *1753-1801 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı ve siyaset adamı. İtalyan asıllı bir ailenin oğluydu. Lyon'da bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra 1780 yılına doğru Paris'e gitti ve gerek kibarlığı, gerek güzel konuşmasıyla başkentin bütün edebiyat çevrelerini kısa zamanda fethetti.* Discours sur l'universalite de la langue française *(Fransız Dilinin Evrenselliği Üzerine Konuşma) adlı yazısıyla Berlin Akademisi'nin ödülünü kazanması ününü arttırdı. Şair Delille'in* Jardins *(Bahçeler) adlı şiirini 1782 yılında yayınladığı* Lettres oritiques *(Eleştiri Mektupları) başlıklı iki yazıyla alaya aldı. Daha sonra art arda yayınladığı* Petit almanach des grands hommes pour l'annee. 1788 *(1788 Yılı Büyük Adamlarının Küçük Almanağı, 1788) adlı yapıtıyla birçok edebiyatçıyı,* Petit almanach des grands hommes de la revolution *(Devrim'in Büyük Adamlarının Küçük Almanağı, 1790) adlı yapıtıyla da birçok politikacıyı kendine düşman etti. Kral Louis XVI'nın gizli danışmanları arasına katıldı. 1792 yılında Brüksel'e gitti ve orada* Lettre a la noblesse française *(Fransız Soylularına Mektup) ve* La vie politique et privee de La Fayette *(La Fayette'in Siyasal ve Özel Hayatı) başlıkları altında çok sert iki yazı yayınladı. Sonra Londra'ya gitti, 1795 yılında Hamburg'a geçti ve buradaki Fransız göçmenleri bir araya toplayarak bir klüp kurdu. Bu arada* Nouveau dictionnaire de la langue française *(Yeni Fransız Dili Sözlüğü) adlı büyük bir yapıt hazırlamaya girişti ama bu kitabın sadece giriş bölümünü yayınlayabildi (1797). 1800 yılında Berlin'e yerleşti. Mücadelesini oradan sürdürmek istedi ama birkaç ay sonra aniden öldü.*

Rivarol sert bir polemikçi ve yaman bir yergi yazarıydı. Monarşiye sıkı sıkıya bağlı olduğu halde, gerekli gördüğü vakit kendi yandaşlarını da esirgemezdi.

POLİTİKA ÜZERİNE

Masaldaki sfenk gibidir politika: Muammasını açıklamayanları parçalayıp yutar

ÖZGÜRLÜK ÜZERİNE

Özgürlüğün iyi bir tanımı eksik bizde. Bana öyle gelir ki insanoğlu, toplumsallığa ulaşmak üzere doğallıktan çıkarken, daha çok güvenlik kazanmak için bağımsızlığını yitiriyor: Dolayısıyla da bağımsızlık ile güvenlik arasında bir sözleşmenin sonucu oluyor özgürlük.

HALK

Beğenir halk sizi, sever, hayranlık duyar ama hiçbir zaman güvenmez.

DEMOKRASİ ÜZERİNE

Yeryüzünde saf demokrasi diye bir şey yoktur. Çünkü hiçbir halk kendi kendini sürekli olarak yönetebilecek kadar sade töreli, ne de sayıca azdır.

HÜKÜMET DARBELERİ ÜZERİNE

Hükümet darbelerinin zeki insanlar tarafından tasarlandığı doğrudur, evet. Ama unutmayınız: O tasarılar daima vahşi hayvanlar tarafından uygulanır.

İmmanuel Kant, *1724-1804 yılları arasında yaşamış olan Alman düşünürü. Orta halli bir ailenin oğluydu. Son derece sofu bir kadın olan annesinin etkisi altında büyüdü ve bir din okulunda öğrenim gördü. 1741-1747 yılları arasında Königsberg Üniversitesi'nde tanrıbilim ve felsefe okudu. O çağda Alman üniversitelerinde bir yandan Wolff ve Baumgarten'in "akılcı" görüşleri, bir yandan da doğa felsefesi olarak kabul edilen Newton'ın fizik teorileri incelenmekteydi. Nitekim Kant'ın kurucusu olduğu "eleştirici felsefe", teorik felsefe alanında egemen olan akılcılık ile bilim felsefesi alanında egemen olan ampirizm'i aşmaya yönelecektir.*

Üniversiteyi bitirdikten sonra 1754 yılına kadar soylu ailelerin çocuklarına eğitmenlik yapan düşünür, daha sonra doçent olarak üniversiteye girdi ve hayatının sonuna kadar da doğup büyüdüğü kentten hiç çıkmaksızın, sakin, kendini tamamıyla öğretime ve derin düşünmeye adayarak yaşadı.

Kant'ın ilk yazıları, maddenin doğası ve dünyanın oluşumu üzerinedir. Ama 1760 yılından itibaren okumaya başladığı Housseau ve Hume, düşünür üzerinde silinmez bir etki yarattı: Artık Kant, bilimlerin kesinliği ile metafiziğin karanlığı arasındaki karşıtlığı açıkça dile getirmekteydi.

Kant, kendine özgü "eleştirici" düşüncesinin ana çizgilerini ilk olarak, Latince kaleme aldığı De Mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis *(Duyulur Anlaşılır Dünyanın Formu ve İlkeleri Üzerine, 1770) adlı yapıtında ortaya koydu. Bunu 11 yıl süren bir uzun susuş dönemi izledi: Coğrafyadan matematiğe, fizikten felsefeye uzanan evrensel bir kültürün unutulmaz kıldığı derslerini daima orijinal buluşlarla süslemesini bilen nazik ve şakacı Profesör Kant, adeta tükenmiş ve sönmüş gibiydi. Bu uzun içe kapanış döneminin sonunda Batı felsefesini köklü bir devrime uğratacak olan yapıt,* Kritik der reinen Vernunft *(Saf Aklın Eleştirisi, 1781) yayınlandı.*

Kant, yeniden ve bu sefer "eleştirici" felsefenin getirdiği yeni bilinçle, dinden politikaya kadar bütün sorunlara eğilmeye başlıyordu. Bu dönemde art arda yayınladığı yapıtlar arasında en önemlisi, sistemini bütünleştiren, Kritik der praktischen Vernunft *(Pratik Aklın Eleştirisi, 1788) ile* Kritik der Urteilskraft *(Yargı gücünün Eleştirisi, 1790) adlı kitaplardır. Bu son yapıtında düşünür, teorik felsefesi ile pratik felsefesini bir birlik içinde toplamaya ve insanın bilgi, eylem ve duygu olarak bellibaşlı boyutlarını tam bir sistem halinde ele alıp bütünleştirmeye girişmektedir. Çağdaş değerler açısından Kant, herşeyden önce, ahlâka ve bu arada da pek doğal*

olarak politika ahlâkına bilimsel bir temel kazandırmaya çalışmış olan filozoftur.

SÜREKLİ BARIŞ KONUSUNDA AHLÂK İLE POLİTİKANIN UZLAŞMAZLIĞI ÜZERİNE

Bu ödev kavramına borçlu olduğumuz yetkeyi tanıdıktan sonra tutup da, yapmamız gerekeni *yapamayacağımızı* iddia etmek saçmalığın ta kendisidir. Çünkü böyle bir şey mümkün olsaydı, bizzat ödev kavramını ahlâk alanından sürüp çıkarmak gerekirdi. Demek ki hukukun pratiği olarak ortaya çıkan politika ile hukukun teorisi olan ahlâk arasında, dolayısıyla da teori ile pratik arasında çatışma olamaz. Ama ahlâk deyince bize kişisel avantajlar sağlamaya en elverişli yolları gösteren bir genel *ihtiyatlılık* öğretisi anlıyorsak, iş değişir elbette; çünkü böyle bir anlayış, genellikle, bir ahlâkın varlığını inkâr anlamına gelir.

KESİN BUYRUK

Öyle bir kurala göre davran ki, bu kuralın evrensel bir yasa haline gelmesini isteyebilesin.

FORM DÜŞÜNÜLMELİ

Bir bireyin, benden mal alırken, bu maldan avantaj sağlayıp sağlamayacağı üzerinde durulmamalıdır. Hür olarak göz önüne alınan bu iki iradenin karşılıklı bağıntısında, yalnız *form* düşünülmeli ve birinin eyleminin, genel bir yasa uyarınca, öbürünün hürriyetiyle uzlaşıp uzlaşmadığı aranmalıdır sadece.

EREKLİK İDESİ TOPLUMSAL EŞİTSİZLİĞİ HAKLI ÇIKARIR

İnsan türünde uzluk, ancak insanlar arasındaki eşitsizlik sayesinde gelişebilir. Büyük çoğunluk, adeta mekanik bir biçimde, hayatın zorluklarını karşılamak için çalışmaktadır, ve bunun için de sanata özel bir ihtiyaç duymaz Böylece ötekiler (yani, azınlık) rahat bir hayat sürmekte ve boş vakitlerini değerlendirme olanağına kavuşmaktadırlar. Kültürün en az zorunlu yanlarına, bilim ve sanatlara verir bunlar kendilerini; en ağır işleri yükleyerek çoğunluğu baskı altında tutar ve çoğunluğa pek az boş zaman bırakırlar. Bununla birlikte üst sınıfın kültürü, belirli bir ölçüde yavaş yavaş alt sınıfa da yayılır. Ama kültürün ilerlemesiyle (eksiksiz gelişmesi lükstür, kültürün ve o vakit, gereksiz şeylere düşkünlük, zorunlu şeylerin yaratımına zarar vermeye başlar) yoksulluklar da her iki yanda birden aynı güçle büyüyecektir. Bir yanda zorbalığın sonucu olarak, öbür yanda da doymaz arzuların sonucu olarak büyüyecektir yoksulluk. Ama parlak (verimli) yoksulluk, insan türündeki doğal yeteneklerin ve anıklıkların gelişmesine bağlıdır; doğanın ereği de, bu erek bizim ereğimiz olmamakla birlikte, böylece gerçekleşmiş olur.

TALLEYRAND

Talleyrand, 1754-1833 yılları arasında yaşamış olan Fransız devlet adamı. Devrimden önce saray çevrelerinde de etkili bir din adamı olan Talleyrand Autun piskoposluğuna getirilmişti. Devrimden sonra Etats Generaux'da din adamları temsilciliğinde bulundu. Daha sonra İngiltere'de bulundu. Ama Louis XVI ile gizli ilişkilerinin bulunduğu öğrenilmiş olan Fransa'da olduğu gibi bu ülkede de istenmeyen bir kimse olduğundan Birleşik Devletlere göç etti. Orada iki yıl ticaretle uğraştı. Daha sonra Konvansiyon'dan Fransa'ya girme iznini elde etti. Enstitü üyesi ve Direktuar'ın Dış İlişkileri Bakanı oldu. Daha sonra istifa etti. Bonapart, bu görevi yeniden Talleyrand'a verdi. Talleyrand 1807'ye kadar bu görevi yürüttü. Luneville, Amiens, Presbourg ve Tilsit görüşmelerini yaptı. Burbonlar'ın yanında yer aldı Dışişleri Bakanlığına getirildi ve Viyana Kongresinde etkili oldu. Lejitimist'ler tarafından iş başından uzaklaştırıldı ve ancak 1830 yılında yeniden siyaset hayatına döndü. Louis-Philippe tarafından Londra sefirliğine getirildi ve Dörtlü İttifakı imzaladı (1834). Altı ayrı rejim zamanında görevlerde bulunmuş ve diplomasi sanatının doruk noktalarına ulaşmış bir kimseydi.

RASTLANTI

Sıradan kişiler, rastlantı olarak orada bulundukları için olaylarda bir rol oynarlar

NAPOLYON ÜZERİNE

Süngülerle her şey yapılabilir ama üzerlerine oturulamaz.

KENDİSİ ÜZERİNE

Siyasette, ihanet bir gün ve tarih işidir.

"MÜDAHALE ETMEMEK"

Bu söz, müdahale etme anlamına gelen felsefi, metafizik ve siyasal bir terimdir.

DİPLOMASİ ÜZERİNE

Bir Dışişleri Bakanı'nın, her tür tartışmadan önce tehlikeli durumları hemen sezmesini sağlayan güçlü bir içgüdüye sahip olması gerekir.

Hıçbir biçimde etki altında kalmadığı halde açık ve etkilenebilir bir kimse gibi görünmesi doğru olur. Konuşma tarzının yalın, çeşitli sürprizlerle dolu her zaman doğal ve kimi zaman safça olması gerekir. Kısacası, Dışişleri Bakanı günün yirmi dört saatinde Dışişleri Bakanı olmalıdır.

Ama pek rastlanan bu nitelikler de eğer iyi niyete dayanmıyorlarsa eksik kalabilirler. Burada çok yaygınlaşmış bir önyargı üzerinde durmak istiyorum. Bu önyargı, diplomasinin bir hile ve iki yüzlülük bilimi olduğunu ileri sürer. Eğer iyi niyet diye bir şeye gereksinim varsa, bu gereksinimin en fazla duyulduğu yerin siyasal pazarlıklar alanı olduğunu söyleyebilirim. Çünkü varılan sonuçları sağlam ve sürekli kılan şey bu iyi niyettir. Dikkatli ve çekingen davranmak hilekârlıktan bambaşka bir şeydir. İyi niyet hile ile uzlaşamaz ama dikkatli davranmayla birlikte bulunabilir.

Hükümdarın onurunu ve çıkarını göz önünde tutan, düzen ve inan haklârı üzerine kurulmuş özgürlüğe âşık olan bir Dışişleri Bakanı, görevinin gerçekten adamıysa, nitelikli bir insanın ulaşmak istediği yere gerçekten ulaşmış sayılabilir.

Johann Gottlieb Fichte, 1762-1814 yılları arasında yaşamış olan Alman filozofu. Dinsel öğrenim görürken hürriyet aşkıyla okuldan kaçtı ve düşünce özgürlüğünü savunan Lessing'in yazılarını okumaya koyuldu. Bir süre İsviçre ve Polonya'da eğitmenlik yaptıktan sonra, "vahy"i eleştiren ilk yapıtıyla üne kavuştu. Felsefe profesörlüğü yaptı. Almanya'nın önde gelen demokratlarından biri olarak tanındı. Bu şöhretine bir de tanrıtanımazlık suçlaması eklenince, kürsüsünü bırakıp Berlin'e gitmek zorunda kaldı. 1806 yılında, Napolyon kuvvetlerinin eline düşmemek için yurt dışına çıktı. Bir yıl sonra Berlin'e döndüğünde, Alman milliyetçiliğinin esin kaynağı olan Reden an die deutsche Nation (Alman Ulusuna Söylevler) adlı kitabını yayınladı.

Salt felsefe planında Fichte'nin düşüncesini, gerçek varoluşun olasılık koşullarını belirleyen deneyüstü (ya da, "formel") bir idealizm olarak tanımlayabiliriz. Düşünürün temel çabası, teori ile pratiğin birliğini gerçekleştirmek; ve bu birliği –bilgi teorisini, pratik felsefeyi, hukuk ve ahlâk felsefesini üstün bir ilkeye uygun şekilde düzenleyen– geniş kapsamlı bir "bilim sistemi" halinde ortaya koymak olmuştur. Bilim Teorisi (1794) ve İnsanın Özçağrısı adlı ana eserleri, hep bu çabanın ürünüdür. Fenomenolojiyi, varoluşçuluğu ve tarih felsefesini derinden etkilemiş olan Fichte'ye, modern Batı felsefesinin kurucusu olarak bakılabilir.

Gerçekten de Fichte'nin getirdiği sistem, "gerçeklik nedir?" sorusuna eksiksiz bir cevap bulma tutkusunu güden büyük felsefe sistemlerinden biridir. Buna benzer sistemleri Platon ile Aristoteles kurmuşlardı Eskiçağ'da. XVII. yüzyılda da Spinoza ile Leibniz bu yöne doğruldular. Ne var ki bu son iki düşünür, hukuk ve toplumsal örgütlenme konusundaki araştırmalarını ileri bir aşamaya ulaştıramadılar. Buna karşılık Fichte'de, kesinlikle, felsefenino temel sorusuna önerilen cevaplardan sonuç olarak çıkarılmış bir hukuk felsefesi ve bir toplumsal örgütlenme programı buluyoruz. Dolayısıyla da Fichte'nin felsefe sistemi, en kesin pratik yargılara değin uzanan tamamlanmış bir yapı olarak karşımızdadır.

Ayrıca belirtelim ki Fichte, hayatını temel olarak felsefenin öğretimine adamış olduğu halde, tıpkı Platon ve Aristoteles gibi, filozofun içinde yaşadığı toplumda bir eylem adamı olması gerektiğine inanmıştı.

Filozof, bütün bellibaşlı toplum sorunları ve özellikle de ekonomik sorunlar hakkındaki fikirlerini, 1796 yılında yayınladığı Doğal Hukukun Temelleri adlı kitabında dile getirmektedir. Fransız Devrimi'ni içtenlikle savunmuş olan Fichte, 1800 yılında da, toplumun yeni baştan örgütlenme-

sine yönelen bütünsel bir program önerdiği Kapalı Ticaret Devleti *adlı kilit yapıtını yayınladı. Bu kitapta Fichte, hem eski düzenlemeyi savunan merkantilistlere, hem de liberallere kesin bir kararlılıkla karşı çıkmakta ve kendine özgü bir sosyalizm anlayışı getirmektedir.*

ÖZGÜRLÜK VE YASA ÜZERİNE

Yasanın getirdiği yükümler ortadan kalktığında, bireylerin karşılıklı olarak biribirlerinin hürriyetlerine saygı gösterip göstermeyecekleri belli değildir: Gerçi birey, akıl sahibi bir varlıktır ve akıl sahibi bir varlık olarak da akla uygun şekilde davranmanın, yani öbür bireylerin hürriyetlerine saygı göstermenin herkes bakımından bir zorunluk olduğunu kavrayacaktır. Ama bu akıl sahibi insan, akıldışı davranma hürriyetine de sahiptir... Dolayısıyla da bir insanın, tutarlı (yani akla uygun bir biçimde eyleyen) olmaya zorlanmadıkça, tutarlı olması gerektiğini düşünmek ile o aynı insanın tutarlı olmaması gerektiğini düşünmek arasında, haklılık açısından hiçbir fark yoktur.

DOĞAL HAKLAR ÜZERİNE

Akla dayanan her hükümet şeklinin temel ilkesi, her kişinin kendi emeğinin ürünleriyle yaşayışını sürdürebilmesi olacaktır.

Toprağın içi, toplumun ortak mülkiyeti olarak kalır ve madenciler, devletin düzenli ve sürekli şekilde çalıştırdığı emekçiler olurlar.

Bütün çelişmeleri birleştiren en yüksek sentez, her türlü etkinliğin en yüce ve en evrensel ereği, hayat hakkıdır.

"KAPALI TİCARET DEVLETİ'NDEN SEÇMELER

Elde kalan küçük ulusal serveti aralarında bölüşen insanların sayısı gittikçe azalmaktadır; çünkü ülke sürekli şekilde nüfussuzlanıyor... dışarıya göçüyor insanlar ve ulusal toprak üzerinde kurtulamadıkları bu yoksulluğa karşı, başka gökler altında bir sığınak arıyorlar ya da hükümet, bu insanları, dışarıdan para çekmesine yarayacak birer meta haline getiriyor... Toprak mülkiyetinin fiyatı durmadan düşmekte ya da, nüfustan yana yoksun bir ülkede, zaten işlenmeksizin bekliyor bu topraklar. Yabancılar satın alıyor bu arazileri, bir süre spekülasyon yapmak için ve böylece kendilerine yeni bir ticaret alanı bulmuş oluyorlar. Bir de, düşünülmesi bile güç olan yeni bir meta çıktı ortaya Kendi kendini satıyor devlet, özerkliğini satıyor; sürekli şekilde dış borç toplayarak yapıyor bunu ve böylece de bir başka ülkenin bir eyaleti durumuna sokuyor kendini, o yabancı ülkenin kendi erekleri yolunda kullanabileceği bir alet haline giriyor.

Bir kötülüğü daha büyük bir kötülükle iyileştirme yolunda, önünde durulmaz bir ilerleme görülüyor bugün.

Açıkça düşünülsün ya da düşünülmesin, şu olacaktır benim önerilerimin ret nedeni: Denilecektir ki Avrupa, ticaret alanında, dünyanın öbür kısımları üzerinde büyük bir avantaja sahiptir; bütün öbür ülkelerin güçlerini ve ürünlerini ele geçirmekte ve buna karşılık o ülkelere kendi güç ve ürünlerinden yeterli bir eşdeğer vermemektedir katiyen. Gene denilecektir ki her Avrupa devleti, kendi ticaret dengesi öbür Avrupa devletlerine oranla ne denli elverişsiz olursa olsun, dünyanın geri kalan kısmının bu ortaklaşa sömürüsünden belirli bir avantaj sağlamaktadır... Bu ret nedenini ortadan kaldırmak için, Avrupa'nın dünyanın geri kalan kısmıyla olan bağıntısı gibi hak ve hukuk üzerine kurulu bulunmayan bir bağıntının kesinlikle süremeyeceğini göstermek gerekiyor. Bu ispatlama, bugünkü konumun sınırları dışında kalmaktadır. Ama bu ispatlamayı da yapmış olsam, gene de denilecektir ki: "Hiç değilse bugüne kadar bu durum sürüp gelmiştir ve sürmektedir de; sömürgeler metropollere bağımlıdır, köle ticareti yürürlüktedir. Bu durumun bizim hayatımızı kapsayan kısa bir süre içinde değişmeyeceği de bellidir. Öyleyse bırakın da bu iş yürüdüğü sürece kendimize yarar sağlayalım. İpin kopacağı çağlarda yaşayanlar da kendi başlarının çaresine bakarlar elbet..." İtiraf edeyim ki, buna verecek cevabım yoktur.

Dünyanın nüfusu arttıkça, ticaret devleti yeni edinçlerle büyüdükçe, üretim ve sanatlar geliştikçe, böylece sürümdeki metalar ve bunlarla birlikte insanların ihtiyaçları artıp çeşitlendikçe, bu savaş, sonuçları bakımından daha da şiddetli, adaletsiz ve tehlikeli bir hale girmektedir. Ulusların eski yaşama tarzındaki sadelik, yoksunlukların ağır bir adaletsizlik ve ezinç şeklinde duyulmasını önlemekteydi ama ihtiyaçlar arttıkça bu yoksunluklar, büyük bir sefalet kaynağı ve apaçık bir adaletsizlik haline girmektedir. Satıcının malını zorla koparıp almak arzusundadır alıcı ve bunun için istemektedir ticaret hürriyetini. Burada ticaret hürriyeti denen şey, aslında, satıcı bakımından pazarları gereğinden fazla malla doldurma, sürüm olanağı bulamama ve mallarını değerlerinin çok altında fiyatlarla satma zorunda kalma hürriyetidir. Ve gene işte bunun içindir ki alıcı, yapımcılarla tüccarlar arasında büyük bir rekabet doğmasını istemektedir; satış güçlüğü ve nakit para bulma zorunluğu sonucunda her ikisini de, mallarını ona onun gönlünden kopan bir fiyat karşılığında vermek zorunda bırakmak için. Alıcı bu konuda başarıya ulaştığı vakit, işçiler yoksullaşacak; ve emekçi aileleri, ya yoksunluk ve sefalet içinde perişan olacak ya da adaletsiz bir halkla bir arada yaşamaktan vazgeçip dış ülkelere göç edeceklerdir... Sözün kısası, bir bireyin belirli bir iş çerçevesi içinde sürekli bir duruma sahip olabilmesi için hiçbir garanti yoktur; çünkü insanlar birbirlerini ortadan

yok etmek hürriyetine sahip olmak istemektedirler.

Devlet, bu ticaret dengesinin sonucu olan durumu, yasa ve baskı yoluyla bütün yurttaşlara sağlamak ve kabul ettirmekle yükümlüdür. Ama onun yasası ve egemenliği altında bulunmayan herhangi bir kimse bu denge üzerinde etki yapacak olursa, söz konusu görevi yerine getiremez devlet. Demek ki devlet, bu türden etkilerin işler hale gelmesi olanağını ortadan yok etmek zorundadır.

Bunun için de dış ülkelerle her türlü ticaretin yasaklanması ve yurttaşlar için olanaksız kılınması gerekmektedir... Devlet dışarıya ticaret yapma ihtiyacını duyduğu anda, bunu yürütmek tek tek yurttaşlara değil, hükümete düşer.

MÜLKİYET VE EKONOMİK PLANLAMA ÜZERİNE

Bizim teorimiz, geri kalan bütün herşeyin temeli olarak gördüğü ilk ve kökensel mülkiyeti, bir bireyin yalnız kendine ayrılmış hür ve belirli bir etkinliği yürütme hakkında bulur.

Belirli bir etkinlik üzerinde, herhangi bir nesnenin sahipliği söz konusu olmaksızın yürüyen, bir bireyin yalnız kendine ayrılmış bir mülkiyet hakkı vardır. Belirttiğimiz bu hak, bir sanayi ya da bir meslek kolunda bir bireyin yalnız kendine ayrılmış olarak etkinlikte bulunma hakkı o sanayi ya da meslek kolunda kullanılan alet ya da nesnelerin mülkiyetini zorunlu kılmaz. Bu alet ya da nesneler, emekçinin mülkiyetinde olmadıkları halde ona etkinliği süresince yararlanması için ödünç verilmiş ya da teslim edilmiş bulunabilir.

Sanayi ürünlerinin daima istenen miktarda bulunabilmesi için devlet, her sanayi dalı için saptanmış emekçi sayısının, biraz önce söylenenlere uygun olarak, azalmamasını ve çoğalmamasını sağlamakla yükümlüdür. Buradaki denge sürekli olarak korunup devam ettirilmelidir. Bazan herhangi bir meslek alanında bir işçi eksikliğinden korkulacak olursa, yurttaşları bu mesleğe yöneltmeye özendirmek için, o dalda üretilen malların fiyatını yükseltmelerine göz yumma ve böylece öbür halk sınıflarına zarar verme yoluna gidilmemelidir katiyen. Benzer durumlarda biricik özendirme yolu, gerekli sayıda yurttaş yeniden bu dalda uğraşa koyuluncaya değin devlet hazinesinden ödenecek primler olmalıdır.

Hükümet, ulus çerçevesi içindeki mübadelelerin neye mal olduğunu hesaplamakla yükümlüdür. Ayrıca hem genel olarak, hem de çeşitli iş dallarında kullanacağı kol sayısını da hesaplamakla yükümlüdür hükümet...

Tarım üreticileri, sadece kendileri beslenebilecek kadar değil, aynı zamanda devlete bağlı ve kendileri tarafından tanınan zanaatçılar da beslenebilecek, hem de ham madde bulabilecek kadar ürün elde etmeyi yükümlenmelidirler (bu sözleşmeyle). Ayrıca tarım üreticileri bu ürünlerini zanaatçılara, onlar tarafından yapılan sanayi ürünleri karşılığında vermeyi de yükümlenmelidirler. Öyleki zanaatçılar kendi ürünlerini yaparken, tıpkı çiftçilerin kendi ürünlerini yetiştirirken rahat ettikleri kadar rahatça yaşayabilmelidirler.

Buna karşılık zanaatçılar da üreticilere, bunların kendi meslek çerçevesi içinde gerekli en iyi niteliği taşıyan, fiyatları önceden saptanmış tarifeye uygun ve ihtiyaçlarına yeterli oranda mamul mal vermeyi yükümlenmelidirler...

Her iki sınıf, kendi ihtiyaçları için fazla gelen ürün ve mamullerini tüccarlara vermeyi ve onlardan ihtiyaçları olan nesneleri almayı yükümlenmelidirler...

Buna karşılık tüccarlar da, üretici ve zanaatçılara, biraz önce açıkladığımız kural gereğince bütün ihtiyaçlarını karşılama yükümü altına girmelidirler; aynı zamanda tüccarlar, üretici ve zanaatçılar tarafından kendilerine getirilecek her cinsten ürün ve mamülü, önceden saptanmış fiyat tarifesi üzerinden satın almayı da yükümlenmelidirler.

Hükümetin, sözünü ettiğimiz bu yükümün yerine getirilmesi için ne yapması gerektiğini bulmak güç değildir. Bir ceza tehdidiyle pekiştirilen olumlu bir yasa aracılığıyla yapacaktır hükümet bunu. Bu yasaya göre: Belirli maddelerin ticareti için etkinlikte bulunan bir tüccar, bu maddeleri, kendisine getirenden almak ve kendisinden isteyene satmak zorundadır. Bu iki şeyden birinin reddiyle karşılaşan yurttaş, şikayette bulunur ve reddeden tüccar, cezalandırılır. Ama, denilecektir, istenen mal o tüccarın elinde yoksa, kendisinde bulunmayan bir malı satmadı diye nasıl cezalandırılır bir tüccar? Bu soru bana, hükümetin, öbür sınıfların tüccara karşı olan yükümlerini yerine getirmelerini nasıl sağlayacağını açıklamak fırsatını veriyor: Satışa sunacağı malları nerelerden bulacağını ayrıntılı bir şekilde hesaplayıp göstermeyen hiçbir tüccarın etkinliğine izin verilmeyecektir. Üreticisinin ya da yapımcısının iş kapsamını bilen bir tüccar, bunların belirli tarihlerde ne kadar mal çıkarabileceğini ve kendisine bu malları ne zaman ve nasıl teslim edeceklerini de aşağı yukarı doğru bir biçimde hesaplayabilir ve bu ürün ya da malları, onlardan, gerekirse resmi otoritenin de yardımına başvurarak istemek hakkına sahiptir; çünkü tüccarın karşısındaki bu sınıflar da, ürün ya da mallarını ona satmaya yasa yoluyla yükümlüdürler...

Gene denilecektir ki: Bir tüccar, örneğin elinde malın eşdeğeri yoksa, mübadele yapmadı diye nasıl cezalandırılabilir? Şu cevabı

veririm: Koyduğumuz ilkelere uygun şekilde örgütlenmiş bir devlette, hemen sürümünden kesinlikle emin olunmayan bir mal, hiçbir ticaret evine satış için getirilip teslim edilemez; çünkü böyle bir toplumda üretim ve yapım, bütün ihtiyaç olanakları göz önüne alınarak, devletin kurucu temeline dayanıp da hesaplanmış ve ancak bundan sonra o ürün ya da malların belirli miktarlarda üretimine ve yapımına izin verilmiştir. Hatta ticaret evi, o önceden hesaplanmış miktar tutarında bir satış olanağı istemek hakkına da sahiptir. Çünkü kendisine belirli satıcılar sağlandığına göre, bir o kadar belirli alıcının da sağlanmış olması gerekir ve çünkü ticaret evi alıcıların ihtiyaçlarını hesaplamış ve bu hesaba göre mal ve ürün satın almıştır. Bu alıcılar ihtiyaçlarının karşılığını o ticaret evinden satın almıyorlarsa, ihtiyaçlarını başka bir yerden doğrudan doğruya, yani birinci elden ürün ya da mal satın alarak karşılıyorlar demektir. Ki bu da, alıcının olduğu gibi satıcının da sözleşme yükümlerine aykırı düşer; dolayısıyla her ikisini de şikayet etmek ve ceza görmelerini sağlamak gerekir. Demek ki böyle bir devlette tüccar, satın alması gereken ürün ve mal için zorunlu eşdeğeri (parayı) elinde bulundurabilecektir. Böyle bir devlette tüccarın elinden hem alımı, hem de satımı tamamıyla hesaplanabilir miktarda ürün ve mal geçer.

Böyle bir ticaret tarzının dev çaplı ambarlar gerektireceğinden ürkülmesin sakın. Çünkü bu düzende, tüccarın tüm mallarının gözleri önünde yığılı durması zorunlu değildir katiyen: Bu ürün ve malların nerede bulunduğunu bilmesi ve kendisine teslim edileceğinden emin olması yeter. Bir buğday tüccarının bir büyük toprak sahibinin satın almış olduğu buğday, başlangıçtaki ambarında rahatça durabilir örneğin. Buğday tüccarı, kendisiyle alışveriş yapan fırıncılara bu ambarın yerini bildirir; onlar da gidip, istedikleri miktarda buğdayı oradan alırlar.

Betimlediğimiz devletin hükümeti, ceza verme ve onur kırıcı arama ve koğuşturmalara başvurma zorunluğu bile duymayacaktır. Çünkü yurttaşların biribirlerine karşı işledikleri suçların bellibaşlı kaynağı olan gerçek yoksulluğun yükü ya da gelecek yoksulluğun korkusu ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca, kurulu düzenin kesinliği sayesinde, yasalara karşı geliş olanakları yok edilmiş bulunmaktadır. Devlete karşı işlenebilecek suçlardan ve girişilebilecek ayaklanmalardan çekinmek de yersizdir böyle bir düzende. Tüm uyruklar hallerinden memnundur ve hükümeti bir iyilik dağıtıcı olarak görmektedirler.

Tarımcıyı ya da yapımcıyı doğrudan doğruya gözetleyip denetleyemez hükümet ama onlarla sözleşmeye girmiş olan tüccar yapabilir bunu. Dolayısıyla da hükümet, denetim işini, tüccar aracılığıyla gerçekleştire-

bilir. Öte yandan bu hükümetin tüccarı doğrudan doğruya gözetleyip denetlemeye de, böyle bir olanak elinde bulunsa bile, yoktur ihtiyacı. Çünkü ticaret alanında herhangi bir durgunluk ortaya çıkar çıkmaz, bu durgunluğun tehdidi altında kalan yurttaş, kendiliğinden hükümeti uyarmaya yönelecektir. Ve hiç kimse durumundan şikayetçi değilse, işlerin normal akışı içinde yürüdüğünü kabul etmek gerekir.

DEVLETİN ORTADAN YOK OLUŞU VE HÜRRİYET ÜZERİNE

Basit bir araç olan her insan kurumu gibi devlet de, kendi yok oluşuna doğru yol almaktadır; her türlü hükümetin ereği, hükümeti gereksiz kılmaktır.

Ne kadar iyi örgütlenmişse, o kadar az farkına varılır devletin. Çünkü barışçı gücü ve iç ağırlığı sayesinde, bir dış güç olarak edimde bulunma olanakları daha varoluşunun başlangıcından ortadan kaldırılmış bulunmaktadır. Devlet, edimde bulunarak kendiliğinden yok olur.

Görünür dünyanın hürriyeti, bırakalım, bir süre için kaybolsun ortadan; yeni dünyanın doğabilmesi için, düşüncelerimizin derinliğinde bir sığınak verelim ona.

Hukuk, birey ahlâka uygun olarak edimde bulunduğu ölçüde yararsız ve gereksiz hale girer. Yetkin ahlâk sahibi varlıklardan kurulu bir ırkın yasası yoktur.

Mutlak bir hürriyet içinde ahlâklılığa yükselmek amacıyla devlete tutsaklıktan ayrılır insanoğlu ama kendini bu ereğe ulaşmaya yetenekli kılmak için de, yurttaş olur.

İnsanoğlu, onu ele geçirip üzerinde mutlak bir egemenlik kurmak üzere doğa'yı öz derinliğinden kavrayacaktır... Bugün sadece fizik yapısını koruyup sürdürmek için seferber ettiği maddesel güçlerden daha az bir güç kullanarak bu yeni fethini yönetme, onun üzerinde mutlak egemen olarak hüküm sürme olanağı sunulacaktır insana.

Kurtuluşları kesinleşir kesinleşmez kötülük kalkalacaktır insan toplumlarından... Toplum, aklın istediği biçimde kurulduktan sonra, kötü eylemler, sahiplerine yarar yerine zarar verir hale girecektir.

Bu yeryüzünde ulaşılacak bir ereğimiz var. Bu toplumu gerçekleştirdiğimizi varsayacak olursak, yeryüzünde yapacak ne işi kalıyor insanlığın?... Kötülük etmek için hürriyeti kullanma olanağı yoktur artık. İnsanın, ya hürriyetinden tamamıyla vazgeçip hiç

yakınmaksızın'bütün'ün mekanizması içinde edilgen bir çark olmaya, ya da bu hürriyeti iyiliğe uygulamaya karar vermesi gerekmektedir.

SOSYALİZME GEÇİŞ ÜZERİNE

Doymak bilmeyen açgözlülükleriyle bir araya gelen bu sınıflar, gasplarını kuşaktan kuşağa yayarak sürdürecek ve hiçbir zaman "yeter" demeyeceklerdir. Öyleki en sonunda baskı ve ezinç doruğa erişip kesinlikle katlanılmaz hale girecek ve umutsuzluk, yüzyıllardan beri kırılıp yok edilmiş cesaretlerinin veremediği bir güç kazandıracaktır ezilenlere.

İnsanların en utanç verici tutkuları, erdemsizlikleri ve kötülükleri, çoğu zaman, dürüst kişinin çabalarından çok daha emin bir biçimde iyiliğe yol açmakta, "en iyi"nin yaratılmasıyla sonuçlanmaktadır.

XIX. YÜZYIL

NAPOLYON

Napolyon, 1769-1821 yılları arasında yaşamış olan Fransız imparatoru. Modern çağdaki siyasal başarı örneklerinin en önde gelenlerinden biri. Büyük Fransız Devrimi'nin siyasal plandaki bütün edinç ve kazançlarını bir bir yok etti. Eski Rejim'le devrim sonrası dönemi "uzlaştırmak" isterken, geçmişin kaba bir taklidini ortaya koyabildi ancak ve hem kralcıların, hem de cumhuriyetçilerin düşmanlığını kazandı. Büyük bir fatih olarak, milliyetçilik duygularını büyük çapta körükledi. Avrupa'yı birleştirmek istiyordu, Fransa'ya diş biler hale getirebildi ancak. Zaferleri oranında popülerdi: İlk yenilgi ile yıkılacağı belliydi. Nitekim yıkıldı da. Bir siyaset dehası ve bir yükseliş simgesi olarak kabul edilir. Sainte-Hèlène'de öldüğü unutularak..

POLİTİKANIN TANIMLARI

Para verine insanların ortaya sürüldüğü bir oyundur politika.

Yüksek politika, sağduyunun büyük işlere uygulanmasından başka bir şey değildir.

Kader de ne demekmiş? Politika dururken!

Her devletin politikası, coğrafyasında saklıdır.

HÜKÜMET ETME ÜZERİNE

İşin aslı istenirse, insanları yönetebilmek için asker olmak gerekir: Kılıç ve çizmeyle yönetilir insanlar.

Sık sık ceza vermeyiniz, ama verdiğiniz zaman ağır ceza veriniz.

Saltanatının birinci yılında iyiliği ile büyük sevgi toplayan bir hükümdar, ikinci yıl kendisiyle alay edilmeye mahkûm bir hükümdardır.

Emir vermek kadar kolay hiçbir şey yoktur. Önemli olan, emrin yerine getirilmesini sağlayabilmektir.

Beni sevmenizi değil,bana canla başla hizmet etmenizi istiyorum.

Bir devlet adamının kalbi, kafasının içinde olmak gerek.

Dünyayı değiştirmiş olan kişiler, bu işi hiçbir zaman önderleri kendilerine bağlayarak değil, daima halk yığınlarını harekete geçirerek başardılar.

İnsanlar erdemleriyle değil, kusurlarıyla yönetilirler.

Ben iktidarı severim elbette ama bir sanatçı gibi severim iktidarı: Bir müzisyenin kemanını sevdiği gibi severim. Yani o kemandan güzel sesler, güzel ezgiler ve uyum çıkarmak için severim.

Meydan okuyorum: Eski ya da yeni bir tek cumhuriyet gösterin bana ki içinde ayrıcalığa yer olmasın! Yeni diş çıkaran bebeklere, huysuzluk etmeyip oyalansınlar diye, diş kaşıyacak bir şeyler verilir ya hani: İşte o türden oyuncaklarla yönetilir insanlar.

Kendimi Katolik kılarak kazandım ben Vendée savaşını; kendimi Müslüman kılarak Mısır'a girip yerleştim ve kendimi aşırı özgürlükçü kılarak İtalyanların gönüllerini fethettim. Eğer Yahudileri yönetmeyi aklıma koysam, ilk yapacağım iş, Süleyman tapınağını yeniden kurdurmak olurdu.

Aldandığınız vakit, hiç yılmaksızın yola devam ediniz: Bu, size hak verdirtecektir.

Fesatta her şey mubahtır.

Hiç şüpheniz olmasın: Dünyayı hayalgücü yönetmektedir. Ve bizim modern kurumlarımızın bellibaşlı kusuru, hayalgücüne seslenmemeleridir. Sadece hayalgücüyle yönetebilirsiniz insanoğlunu: Onsuz insan, bir hayvandan farksızdır.

Bütün herkesi dinlerim ama sadece kendi kafama danışırım.

Yönetim sanatı, görülmesinde yarar bulunmayan şeyleri görmemeye dayanır

Onur, hükümdarlar için bir ahlâk vergisi gibidir.

Otuz milyonluk bir serveti olup da bunu umursamayan bir insan, hükümet için son derece tehlikeli bir insandır.

DEVRİM VE POLİTİKA

İşiniz devrimcilikse, sadece yaptığınız kadarını söyleyiniz: Daha fazlasını söylemek, başka bir şey yapamamış olduğunuzu itiraf etmektir ve bu, hayır getirmez size.

HALK ÜZERİNE

Halkın hoşuna gitmeyi bir yana bırakıp, ona hakkıyla hizmet etmek

gerekir. Halkı kazanmanın en iyi ve en güvenilir yolu, ona iyilik etmektir. Halka dalkavukluk etmekten daha tehlikeli hiçbir şey olamaz: Sonradan bütün istediklerini vermezseniz huysuzlaşır ve kendisine verdiğiniz sözü tutmadığınıza inanmaya koyulur; o zaman da direnecek olursanız, gittikçe daha çok aldatıldığına inanacak ve bir o kadar da sizden nefret edecektir. Hükümdarın ilk ödevi, hiç şüphesiz ki, halkın istediğini yapmaktır. Ama unutmayınız: Halkın asıl istediği şey, hemen hemen hiçbir zaman, istediğini söylediği şey değildir.

"SİYASAL TIP"

Kan dökmedim değil, döktüm; dökmeye devam da edeceğim şüphesiz. Ama öfkeye kapılmaksızın yapacağım bu işi; sırf, kan akıtmak siyasal tıbbın bellibaşlı metotlarından biri olduğu için yapacağım.

KAMUOYU ÜZERİNE

Paris'te şarkılar bestelenmesi için emir verdim: Ordunun kazandığı zaferleri yücelten şarkılar olsun istedim bunlar.Yalnız kazandığı değil, kazanacağı zaferleri de yücelten...Ve bu şarkıların çeşitli şeyler olmasını emrettim: Askerler aynı şarkıyı iki kere üst üste duymak durumunda kalmasın diye. Korkunç bir kudret bu kamuoyu denen şey: Görünmez bir güç; gizemli ve bütün her şeyi aşıp geçen, karşısında hiçbir şeyin direnemeyeceği bir güç. Hiçbir şey onun kadar devingen, kaypak, bulanık ve inatçı olamaz; buna rağmen gene de çoğu zaman gerçekçi, mantıklı ve adaletli bir güçtür kamuoyu.

İKTİDAR ÜZERİNE

Benim metresim, iktidardır. Onu elde edebilmek için öylesine çabalıadım, öylesine alın teri ve göz nuru döktüm ki, değil ayartılıp elimden alınmasına, uzaktan arzuyla seyredilmesine bile katlanamam.

SONSÖZ

Meğer ben, çiçeklerle dolu bir uçuruma ayak basmışım.

CONSTANT DE REBECQUE

Benjamin Constant de Rebecque, 1767-1830 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı ve siyaset adamı. 1787-1794 arasında Brunswick sarayında mabeyincilik yaptı. 1794'te Madam de Stael ile tanıştı, ilişkileri ondört yıl sürdü. Onunla birlikte Paris'e geldi, liberal çevrelerin ilgi çeken kişileri arasına katıldı. Bonapart, Constant'ı "Tribunat" meclisine seçti, fakat 1802'de Cabanis ve M.J. Chenier ile birlikte meclisten çıkarıldı. 1814'e kadar sürgünde kaldı, en tanınmış yapıtlarını bu dönemde verdi. Adolphe (1816), De la Religion Considerea dans sa Source. ses Formes et ses Developpements (Kaynağı, biçimleri ve Gösterdiği Gelişmeler Açısından Din Üstüne, 1825-1831). Yüz gün sırasında Napolyon ona Ek Akit'i yazma görevini verdi, kendisini danıştay üyesi yaptı. B. Constant 1815'te İngiltere'ye sığındı, ama sonra Fransa'ya döndü, 1819'da milletvekili oldu.Özel hayatındaki düzensizlikler saygınlığını sarsmadı. Louis-Philippe'in tahta geçmesini sağlayan 221 milletvekili arasına katıldı. Kısa süre sonra öldü. Liberaller, cenazesinde büyük gösteriler yaptı. Ömrünün son döneminde yazdığı yapıtlarda tarihsel ve siyasal konulara değinir: Cours de Politique Constitutionelle (Meşrutiyetçi Siyaset Dersleri, 1818), Memoires sur les Cent-Jours (Yüzgün Üstüne Hatıralar, 1820).

ÖZGÜRLÜK

Özgürlük deyince ben, bireyselliğin, hem despotizm yoluyla hükümet etmek isteyen otoriteye karşı, hem de azınlığı çoğunluğa köle kılmak hakkını isteyen halk yığınlarına karşı kazandığı zaferi anlıyorum.

Savaş çağının hem de zorunlu şekilde yerini alacak olan ticaret çağına gelip dayandık işte biz de.

Savaş ve ticaret, aynı ereğe...arzu edilen şeyi elde etmeye ulaştıran iki farklı araçtan başka şey değildirler.

Durmadan konuşur hükümet: Ulusal bağımsızlıktan sözeder, ulusal onurdan sözeder, ticari çıkarlardan ve öngörünün buyurduğu önlemlerden sözeder, durmadan konuşur işte: İkiyüzlülüğün ve adaletsizlikten söz açar, bilir misiniz? Bir ulusun bağımsızlığı, başka uluslar da bağımsız olursa tehlikeye düşermiş gibi göstererek söz açar.

Aynı biçimde, ulusal onurdan da, öbür uluslar onurlu kaldıkça bu ulusun onuru tehlikedeymiş gibi söz eder.

Yok yere, durup dururken savaş çıkarmak: İşte bugün bir hükümetin işleyebileceği en büyük suç...tam bir suikast anlamına gelen suç,

budur. Çünkü böyle bir savaş, tüm sosyal güvenceleri telâfisi mümkün olmayacak bir şekilde sarsacak: her türlü özgürlüğü tehlikeye atacak, bütün çıkarları zedeleyecek, iç ve dış tüm zorbalık çeşitlerinin tezgâhlanmasına ortam hazırlayacaktır. Adalet mekanizmasının işleyişine, adaletin hem kutsallığını hem de ereğini paramparça eden bir hız getirecektir böyle bir savaş: otorite temsilcilerin şu ya da bu nedenle kötü gözle baktıkları bütün insanları düşmanın suçortakları olarak göstermeye yarayacak; halkı, birbirinden nefret ve nefretten adaletsizliğe kolayca geçebilecek olan iki takıma ayıracak; geçmişteki yıkımları geleceğin yıkımlarını hazırlayacak; gelecekteki felâketleriyle satın alacaktır.

Yasa koyucuların, yazarların ve sanatçıların siyasal nedenlerden dolayı suçlanarak askerî mahkemelere yollandığına; ve böylece, inancın ve düşüncenin, kör cesaret ve sağır itaat tarafından yargılatıldığına asla inanmayacaklardır torunlarımız. Tabii eğer o güne kadar yeryüzünün en aşağılık, en alçak halkı durumuna düşürülmemişlerse...

François René Chateubriand, 1768-1848 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı. Çocukluk yılları Saint-Malo' da, Dol, Rennes, Dinan gibi Bretagne kentlerindeki okullarda ya da kasvetli Combourg şatosunda, mistik ve tutkulu kızkardeşi Lucile'in yanında bir yalnızlık ve sıkıntı havası içinde düşler kurarak geçti. 8 Nisan 1791 günü Amerika'ya hareket etti. Gezi amacının, kuzeybatı geçitini keşfetmek olduğunu söyler. Bu yolculuğu, Voyage en Amerique (Amerika Yolculuğu), anlatır, fakat öykünün doğruluğu pek su götürür. Le Havre Limanına 2 Ocak 1792'de döndü. Sonra yurdundan göçtü, prensler ordusu saflarında savaştı, yaralanarak İngiltere'ye sığındı. Orada yoksul düştü ve 1797'de Essai Historique, Politique et Moral sur les Revolutions Anciennes et Modernes Considerees dans Leurs Rapports avec la Revolition Française (Fransız Devrimiyle İlişkileri Açısından Eski ve Yeni Devrimler Üstüne İnceleme) adında dayanaksız bir kitap yayınladı. Yapıtta XVIII. yüzyıl kitaplarıyla beslenmiş genç bir filozofun inançsızlığı altında, belirsiz birtakım dinsel gereksinmelerin yeşerdiği görülür. Göçmen yazar, eski tarihte kurduğu sürekli paralellerle günün olaylarını anlatmaya çalışır. Dine yönelişi, taşıdığı göçmen anlayışı içinde ve birbirinin ardısıra gelen mutsuzlukların darbeleri altında oluştu. Yurduna döndükten sonra, bir Hıristiyanlık övgüsünün ilk taslağı olan Genie du Christianisme'i (Hıristiyanlığın Özü, 1802) yayınladı. Kitata, bir yıl önce ayrıca yayınladığı Küçük Atala romanı ile Rene adındaki roman, birer "örnek" olarak yer alır Atala ve Hıristiyanlığın Özü yazara ün kazandırmıştı

Bonapart onu kendine bağlamak isteyerek ilkin Roma'ya elçılık sekreteri yaptı, sonra da Valais kantonuna elçi gonderdi Enghien dükü mahkûm edilince Chateubriand (1804) görevinden çekildi ve kendini edebiyata verdi. Bir yandan da, özellikle Mercure de France dergisinde, imparatora karşı atak bir tavır takınmıştı. Martyrs (Şehitler) adındaki mensur şiirini yazmaya başladı: Yunanistan, Türkiye, Kudüs ve İspanya'da bir gezintiye çıktı. Şehitler 1809'da, gezisinin öyküsü L'Itineraire de Paris à Jerusalem de (Paris-Kudüs Yolculuğu) 1811'de yayınlandı.Aynı yıl Fransız akademisine kabul edildi. De Bonaparte et des Bourbons (Bonapart ve Bourbon'lar Üstüne) adındaki yergi yazısıyla tahta dönmelerine yardımcı olduğu Bourbon'lar iktidara geçince siyasal bir rol oynamaya başladı: Louis XVIII'e yüz gün boyunca eşlik etti ve içişleri bakanı oldu. Fakat 2. Resterasyon döneminde bu görevden alındı. Buna karşı, aşırı kralcı muhalefet önerileri arasına katıldı, conservateur dergisinde polemikleri yayınlandı (1818-1820) Louis XVIII. Chateubriand'ı pek sevmediği için ülkesinden

uzaklaştırıldı, önce Fransa temsilcisi olarak Berlin'e (1820), sonra da Londra elçiliğine (1821) gönderdi (1823). Bu müdahalesi başarılı oldu, buna karşın görevinden alındı (1824). Muhalefete geçti, liberal bir tutumu benimsedi. Roma elçiliğine atandı. Polignac dışişleri bakanı olunca istifa etti. 1815'ten sonra yayınladığı yapıtlar: Les Natchez, mensur şiiri (1826): Son İbni Serac'ın Maceraları (Les Aventures du Dernier Abencerage) adlı tarihsel öykü (1826): Etudes Historiques (Tarih İncelemeleri, 1831) ve Vie de Rance (Rance'nin Hayatı, 1844), 1809'da yazmaya başladığı Mezar Ötesinden Anılar'ı (Les Memoires d'Outre-Tombe) 1841'de tamamlandı. Yapıt, yasanın isteğine uyularak ölümünden önce yayımlanmadı. Fakat birçok bölümünü.1818'de tutkuyla bağlandığı Madam Récamier'in Abbayeaaux-Bois manastırındaki salonunda okudu.

Chateubriand'ın etkisi büyük oldu. Çağının edebiyatına egemendi. Jean-Jacques Rousseau ile Bernardin de Saint-Pierre'in sezinledikleri nesir anlayışının sırrını çağdaşlarına açıkladı. Le Genie du Christianisme adlı yapıtı, edebiyatçıları Hıristiyan dininin tinselciliğinden yararlanmaya yöneltti.Bu eğilim, hiç değilse başlangıçta romantizmi benimsedi.Rene'de, genç kuşaklara üzünç duygusunu öğretti. Bundan, "çağ sonu hastalığı olan uzünç doğdu. Hayatı ve aşkları dillere destan olmuştur.

KURTARICI ADAMIN BULDUĞU BAHANELER

Vasiliği altındaki çocuğun malını elinden alan ve öksüzü ezen vasinin yaptığı iş, gaspın en alçakça olanıdır. Bütün o tantanalı "vatan kurtarma" edebiyatı, gerçekte, ahlaksızca bir politikanın en ani tutkulara sunduğu bir bahane dağarcığından başka bir şey değildir.

VATANA HIZMET AŞKI

"Hükümetler gider ben kalırım" demek, "iktidarlar düşer ben yerimdeyim" demek, her zaman önde olmak, vatana hizmet aşkıyla yanıp tutuştuğunu ve yalnızca ülkeye ilişkin olduğunu öne sürerek ovunup durmak, runun alçaklığını sözlerin yüksekliği altında gizlemeye boşuna çabalayan o sefil egoizmin sefil böbürlenişidir.

DEVLET ADAMININ İKİ TEMEL ÖZELLİĞİ

Devlet adamlığına genellikle orta halli yanları gözönüne alınarak getirilir insanlar, ama ancak üstün yanları varsa orada kalabilirler. Bu iki karşıt öğenin bir tek adamda bir arada bulunması son derece az rastlanan bir seyrir; nitekim işte bunun içindir ki pek az devlet adamı çıkar

TARİH TEKERRÜR ETMEZ

Çoğu insanlar, tarihte yinelenen olaylara bakarak, insan ırkının hep yerinde saydığını sanırlar ve tabii aldanırlar: Tutkular ile fikirleri birbirine karıştırmaktadır bunlar. Tutkular, yüzyıllar boyunca hep aynı kalagelmiş- ama fikirler çağdan çağa değişmektedir. Bazı eylemlerin maddesel [illegible] çeşitli dönemlerde benzerlik gösteriyor olabilir; unutulmasın ben[illegible]er eylemleri yaratan nedenler her zaman farklıdır.

POLİTİKA VE YALNIZLIK

Olaylar dünyadan koparıp alır bizi, ayırır. Din nasıl insanları dünyadan el etek çekmeye yöneltirse politika da bizi yalnızlığa sürükler.

ORDUDAN GELEN TEHLİKE

Kendinde yasal erkler var sayarak kışlalarda tartışmaya girip yasayı onaylayan ya da eleştiren bir ordu düşünebiliyor musunuz siz! Askerlerin hakları deniliyor: Eğer söz konusu edilen haklardan kasıt, askerlerin fazlasıyla hak ettikleri saygıya ve saygınlığa olan haklarından, yurdun hayranlığına ve minnettarlığına hak kazanmış olmalarından ve ulusa iyilik yapma, onu koruma ve esirgeme haklarından başka bir haklar ise, bunca üzerine titrediğimiz özgürlükler uçup gitti demektir. Ve sorarım, Bütün o özgürlüklerin resmi savunurları olan kimseler, nasıl bir akıl almaz gaflete düşer de, Fransa'nın ortasında bağımsız bir askeri devlet kurmaya yönelik bir sistemi desteklemeyi göze alabilirler?

SİYASAL CİNAYET

Masumu masum olarak öldürebilirsiniz, ama masumu suçlu ilan ederek oldürecek olursanız, toplumu mahvedersiniz.

HEGEL

Friedrich Hegel, *1770-1831 yılları arasında yaşamış olan Alman filozofu. Bir küçük memurun oğluydu. Okulla ev arasında renksiz bir çocukluk hayatı yaşadı.1788 yılında Tübingen Protestan Üniversitesi'ne yazıldı. Orada tanıştığı, geleceğin büyük şairi Hölderlin'den etkilendi ve ilk incelemelerini yazmaya koyuldu. Çok geçmeden aralarına katılan Schelling'le kurulan üçlü dostluk, Hegel için daha da verimli olacaktı.*

1793 yılında teoloji diplomasını alan ve eğitmenlik yapmaya koyulan Hegel, bu arada Kant'ı okudu ve felsefesinin temel karakterini meydana getiren akılcılık anlayışına bağlandı. Nitekim ilk önemli yapıtı olarak kabul edilen Das Leben Jesu *(İsa'nın Hayatı, 1796) adlı araştırmasını akılcı bir açıdan kaleme aldı.*

1801 yılında Jena Üniversitesi'ne atanan Hegel, Fichte'ye karşı Schelling'in felsefesini savunan ünlü yazılarını yazmaya koyuldu. Ama bir yandan da kendi sistemini oluşturmaktaydı. Nitekim 1807 yılında yayınlanan Das Phanomenologie des Geistes *(Zihnin Fenomenolojisi) adlı ilk büyük yapıtında, Schelling'den ve romantiklerden kesinlikle ayrıldığı görülür.*

Jena'nın Napolyon orduları tarafından işgali üzerine bir taşra gazetesini yöneten Hegel, ancak 1808 yılında yeniden öğretim hayatına kavuşabildi. İkinci büyük yapıtı olan Wissenschaft der Logik *(Mantık Bilimi, 1812)'i bu arada yazdı. 1816 yılında Heidelberg Üniversitesi'ne atandı ve kendisini birdenbire büyük üne kavuşturan* Felsefe Bilimleri Ansiklopedisi*(1817)ni yayınladı. Bir yıl sonra Berlin Üniversitesi'ne atandı ve aynı bir başka önemli yapıtı olan Hukuk Felsefesinin İlkeleri'ni yayınladı. Bunu ancak, ölümünden sonra Tarih Felsefesi Üzerine Dersler (1837) başlığı altında yayınlanacak olan bir başka önemli yapıtın ilk tasarısı izledi.*

Artık Hegel için, Batı'da hiçbir filozofa nasip olmayan bir şöhret ve prestij dönemi başlamıştı. Düşünülsün ki daha sağlığında Halle Universitesi. düşünürün sistemini bütünüyle benimseyerek tüm öğrenim alanlarına uygulayarak öğretmeye ve yaymaya koyulacaktı. Sadece Almanya' nın değil, Avrupa'nın dört bir yanından öğrenciler, onun derslerini dinlemek için Berlin'e akın etmekteydi.

Yapıtlarının adlarından da anlaşılacağı gibi, Hegel'in felsefesi, bütün bilgi alanlarını kapsayan geniş ve derin bir sentez halinde ortaya çıkmaktadır. Ama Hegel'in asıl önemi, diyalektik metodu kusursuz bir biçimde kullanarak, insan ile evreni bir tüm halinde ve tarihsel bir açıdan değerlendirmesinden ileri gelir. Filozofa göre, düşüncenin diyalektiği ile varlığın diyalektiği arasında kökensel bir ayrılık yoktur; aynı gerçeğin iki ayrı yüzüdür bunlar

Evrensel varlık bir gelişme, bir oluştur. Her şeyin temelinde Hegel'in İde olarak nitelediği bu mutlak varlık bulunur. Evrenin gerçekliği, İde'nin tek tek varlıklar halinde belirmesinden, biçimlenmesinden doğar. Ama İde, tek tek varlıkların çeşitliliği içinde kaybolmaz; "düşünen zihin"de yeniden kendisini bulur. Bütünsel varlık, tarih planında devlet olarak gerçekleşmektedir.

Bu son tez, Hegel'i daha sağlığında mutlakçı Prusya monarşisinin bir temsilcisi, hatta bir resmi sözcüsü durumuna "düşürmüş"tü. Bugünse Hegel'in aslında alabildiğine devrimci bir düşünür olduğu kesinlikle ortaya çıkmış bulunmaktadır.

HÜRRİYET SORUNU ÜZERİNE

Akla uygunluğa karakterini veren şeydir hürriyet. Kendi kendinde, her türlü sınırlamayı yok eden şeydir. Ve Fichte'ci sistemin yücelim noktasıdır. Ama başkalarıyla ortaklaşa hayat içinde, bir arada yaşayan tüm akıl sahibi varlıkların hürriyetini olanaklı kılmak üzere, bu hürriyetin *terk edilmesi* gerekiyor; topluluk hayatı, hürriyetin bir koşulu haline geliyor böylece; hürriyet, hürriyet olabilmek için kendi kendini yok etmek zorunda kalıyor.

Fichte'nin betimlediği toplumda devlet, bir örgüt değil, bir makina demektir: Zengin ve ortaklaşa bir hayatın organik bedeni değildir halk bu durumda, atomsal ve cansız bir çoğulluktur. Düşünülsün ki Fichte'nin sisteminde her yurttaş, bir yabancının ancak güvenilir bir görevli tarafından gözetlendiği Prusya ordusunda olduğu gibi bir tek memur tarafından gözetlenecektir. Ayrıca bu görevlilerin de gözetleyicileri olacak ve böylece en basit bir iş dahi sayısı sonsuza kadar uzayan bir görevliler ordusu gerektirecektir...

Yüce ve sınırsız yönetim haklarını, sadece birkaç yasayı çıkarmak ve bu yasalara uyulmasını sağlamakla yetinen "sıradan devlet"ler, mantığa aykırıdır gerçi ama bu tutarsızlık, kusurlu devletlerde en kusursuz olan yandır.

TOPLUM VE BİREY ÜZERİNE

Evrenle bir olmak, ölümsüz doğanın etkisine kendini açık tutmak düşüncesi karşısında kedere boğulmaya, dehşet duymaya kadar işi ileri götüren bu korkunç kibir, "ben"in bu kendini beğenmişlik sayıklaması, doğa hakkında ve tikel varlığın doğa ile olan bağıntısı hakkında özellikle kaba saba ve akla aykırı bir dünya görüşüne dayanmaktadır.

Birey, doğal zorunluğun baskısı altında olduğu için, ihtiyaçlarını

doyurma yolunu arar. Öbür bireylerle bağlantı haline girer bu amaçla; bunun sonucu olarak ortaya çıkan da,bireyin geçiminin, refahının ve hukuksal varlığının kamunun geçimine, refahına ve hukuksal varlığına karıştığı, onlarla temellendiği, ancak böyle bir ilişki içinde gerçeklik ve güvenlik kazandığı bir karşılıklı bağımlılık sistemidir.

ESKİ YUNANLILARIN YURT ANLAYIŞI ÜZERİNE

Eski Yunanlıların, hürriyetlerinin ilk ve hakiki şekli içinde, bir sosyal dayanışma bilincine sahip olduklarını ileri süremeyiz; başka hiçbir düşünceye kapılmaksızın, yurt için yaşama alışkanlığı hüküm sürüyordu onlarda. Bizim anlayış gücümüz için başta gelen devlet soyutlamasını tanımıyorlardı. Bu Atina, bu Sparta, bu tapınaklar, bu sunaklar, bu birlikte yaşama tarzı, bu yurttaşlar ortamı, bu görenekler ve bu alışkanlıklar diye kavradıkları somut, canlı bir yurttu tüm erekleri. Eski Yunanlı için yurt, dışında yaşayamayacağı bir zorunluktu.

EKONOMİ BİLİMİ ÜZERİNE

Bu bilim, aynı zamanda, üreticilerle tüketicilerin çıkarlarının çatışma haline girebileceğini de göstermektedir. Gene bu bilim, bireylerin girişimleri sayesinde ulusların nasıl zenginleştiğini ortaya koyar. Ama ihtiyaç ve tekniklerin ilerlemesinin, tikel emeğin parçalanmasını ve sınırlanmasını, dolayısıyla da bu emeğe bağlı sınıfın bağımlılığını ve yoksulluğunu arttırdığını da meydana çıkarmaktadır.

Ekonomi bilimi gene göstermektedir ki servet fazlalığına rağmen sivil toplum, yeterince zengin değildir; yani bu toplum, bütün zenginliği içinde, kendi doğurduğu aşırı yoksulluğa ve halk tabakasına haraç verecek kadar mala sahip değildir.

Bu kendine özgü diyalektiğin etkisiyle sivil toplum, kendi kendinin ötesine itilmektedir; ilk olarak, kendi dışında tüketiciler aramaya sürüklenmektedir bu toplum; sonra da gene bu toplum, kendinde fazlasıyla var olan kaynaklar bakımından ya da genellikle sanayi bakımından kendinden aşağı durumda olan halklarda, kendi geçim gereçlerini aramaya sürüklenmektedir.

GENEL VE ÖZEL ÇIKAR ÜZERİNE

Üreticilerle tüketicilerin çıkarlarını uzlaştırmak için, her iki tarafın da

üstünde ve bu amaca dönük bir düzenleme gereklidir. Büyük sanayi ile dış ticaret geliştikçe, böyle bir düzenleme daha da zorunluk kazanmaktadır:

Büyük sanayi dallarının dış koşullara ve uzak ülkelerle girişilecek anlaşmalara olan bağımlılıklarıdır ki —ve bu koşullara bağımlı ve bağlı bulunan insanlar bunlar hakkında bütünsel bir görüşe ulaşamayacakları için— evrensel bir öngörüyü ve evrensel bir yönetimi zorunlu kılmaktadır.

Söz konusu bu çıkar (özel çıkar), üstün bir düzenlemeye karşı hürriyeti yardıma çağırmaktadır. Ama kişisel ereğin doğrultusunda körce ilerleyip battıkça, 'evrensel olan'a dönmek ve tehlikeli sürtüşmeleri yumuşatmak için, bilinçsiz zorunluğun bu sürtüşmeleri hafifletmesi gereken süreyi kısaltmak için, böyle bir düzenlemeye daha çok ihtiyaç duyacaktır.

DEVLET VE YOKSULLUK

...Öte yandan devletin bir görevi de, yoksulluğun çaresini bulmaktır ve bu alanda, kişisel iyilikseverlik duygularına bel bağlamakla yetinilemez.

Yardımseverlik anlayışının yapması gereken daha bir dizi iş vardır ve bu anlayış, yoksulluğa çare bulmanın tikel duygulara ve bu duyguların eğilim ve ilgilenme zorunsuzluğuna bırakılmasını istiyorsa, yükümleyici kollektif düzenleme ve yönetmeliklerden yüksünüyorsa bu anlayış, aldanmaktadır. Bir toplumun genel durumu, tam tersine, özel kanıları uyarınca bireyin inisyatifine bırakılan pay, evrensel bir tarzda sağlanan paya oranla önemsiz kaldığı orantıda biraz daha yetkin olarak kabul edilmelidir.

Zihin ancak kendi kendine bölündüğü takdirde doğal ihtiyaçları ve dış zorunlukla bağlantıları kendi kendisi için sınır ve son olarak tanıdığı ve böylece bu dış zorunluğun içine girip oluşarak onu aştığı ve kendi nesnel varoluşunu elde ettiği takdirde gerçekliğine kavuşur.

ŞÜPHE VE SUÇ ÜZERİNE

Yönetimin, belirlenimsiz ya da kendi dışında kalmış hiçbir yanı yoktur ki, ona karşıt iradenin kusuru bu boşluk sayesinde belirip ortaya çıksın. Çünkü evrensel *etken* irade demek olan yönetimin (hükümetin) karşısında, sadece *niyet* (yani etki halinde olmayan saf irade) vardır. *Şüpheli* olmak, *suçlu* olmaya bırakır yerini bu durumda, ya da suçlu olmanın anlam ve etkisini kazanır ve bu etkerliğe karşı niyetin hemen

dışında bulunan dışsal tepki, bu "kendi"nin, varlığın kendi varlığından gayrı hiçbir şeyi alınamayacak olan öğesinde, şiddet yoluyla ortadan kaldırılmasına dayanmaktadır.

YENİ BİR DÜNYA

Kaldı ki bizim çağımızın, yeni bir döneme bir gebelik ve geçiş çağı olduğunu görmek de güç değildir...Yeryer görülen serpme belirtilerden, bu dünyanın sarsılmakta olduğu çıkıyor ortaya. Bu eski dünyadan süreduran şeylerin üzerine çöken havailik ve sıkıntı ve bir 'bilinmeyen'in bulanık sezgisi, başka bir şeyin yürümekte olduğunu haber veren işaretlerdir. Bütünün fizyonomisinde hiçbir değişiklik yaratmayan o sürekli ufalanma, birdenbire doğan ve yeni dünyanın biçimini bir anda çiziveren güneş tarafından kesikliğe uğratılmış bulunmaktadır.

BÜYÜK FRANSIZ DEVRİMİ ÜZERİNE

Güneş gökyüzünde durduğundan ve gezegenler de onun çevresinde döndüğünden bu yana insanoğlunun başı aşağıda ayakları havada yürüdüğü, yani ide'yi temel alarak gerçekliği bu ide'ye göre kurduğu görülmemişti daha...Demek ki bu, görkemli bir güneş doğuşuydu. Bütün düşünen varlıklar kutladı bu dönemi. Tanısal olan'la dünyanın gerçek anlamda barışmasına işte o anda ulaşılmışçasına, yüce bir heyecan kaplamıştı o çağı; ve yeryüzü, tin'in çoşkusuyla ürpermekteydi.

FELSEFE VE EYLEM İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Dünyanın nasıl olması gerektiği konusunda ders vermek şeklinde beliren kendini beğenmişlik gösterisine gelince, hemen belirtelim ki, felsefe bu konuda daima geç kalmaktadır. Dünyanın düşüncesi olarak felsefe, gerçeklik kendi oluşum sürecini tamamlayıp sona erdirdikten sonra çıkar ancak ortaya. Minerva'nın gece kuşu, alaca karanlık basarken havalanmaktadır.

"ASIL AHLÂK TOPLUMSAL AHLÂKTIR"

...Çünkü "iyilik aşkına iyilik" kadar boş bir şeyin, canlı gerçeklikte genel olarak yeri yoktur. İnsanın eylemek için, sadece iyi'yi istemesi yeterli değildir; iyi'nin ne olduğunu bilmesi gerekir. Oysa iyi ya da kötü, adaletli ya da adaletsiz olan şey, özel hayatın günlük durumları bakımından bir devletin yasalarında ve törelerinde gösterilmiştir. Büyük bir güçlüğü yoktur bunu bilmenin. Bir toplumda yeri olan her birey

yasal ve dürüst bir davranışın neye dayandığını genel olarak bilir.

DÖNÜŞÜM ÜZERİNE

Bir an için varolup sonra ortadan yok olan bireylerin ve halkların bu ardı arkası gelmeyen değişmesinde göze ilk görünen kategori, ilk kendini duyuran genel ide, 'genellikle dönüşüm'dür. Eski bir görkemin izlerini taşıyan yıkıntıların manzarası karşısında,olumsuz yanıyla kavrarız bu dönüşümü: Kartaca, Palmira, Persepolis, Roma yıkıntıları arasında dolaşıp da insanların ve imparatorlukların dayanıksızlığı üzerinde düşünceye dalmamış kimse var mıdır?.. Oysa dönüşüme bağlı olarak varılabilen en yakın sonuç, şu şimdi yıkıntı olan şeyin aynı zamanda yeni bir hayatın doğuşu olduğu ve ölümün hayattan çıkmasına karşılık hayatın da ölümden çıkıp serpildiğidir...Varoluş zarfını parçalayan zihin,biçiminin küllerinden, gençleşmiş olarak dirilmekle kalmaz sadece; aynı zamanda daha üstün, daha yüce, daha arılaşmış olarak çıkar...

EVRİMİN DİYALEKTİĞİ ÜZERİNE

Organik doğal nesnelere de uygun düşer evrim... Organik birey, kendi kendini üretmekte; kendi kendinde olduğu şey haline getirmektedir kendini... Kavramla bu kavramın gerçekleşmesi arasına, kendi kendinde belirlenmiş tohumun doğası ile bu tohumun varoluşu arasına giremez hiçbir şey. Zihinde ise, durum başkadır.Zihin ya da tin'in belirlenmesinden gerçekleşmesine geçiş, bilinç ve irade sayesinde olur; bilinç ve irade ise, her şeyden önce, dolayımsız doğal hayata dalmış haldedirler: Konuları ve erekleri, her şeyden önce, o halleriyle doğal belirlenimdir; işte bundan dolayı da, istekleri, gücü ve zenginliği bakımından sonsuz olan bu doğal belirlenimi, zihin canlandırmakta, zihin harekete geçirmektedir. Böylece zihin, kendi kendinde kendi kendine karşı çıkar;kendi kendisi için, yenmesi gereken en hakiki engeldir zihin. Dolayısıyle de, aslında doğanın uysal ürünü olan evrim, zihin için, kendi kendisine karşı giriştiği amansız ve sonsuz bir mücadeledir...Demek ki evrim, organik hayatta gördüğümüz gibisinden zahmetsiz ve mücadelesiz basit bir ortaya çıkış değil, zihnin kendi kendisi üzerindeki sıkı ve zorlu çalışmasıdır.

TARİHSEL KİŞİLER VE AHLÂK

Evrensel tarih, tikel duyguların, bireylerin bilincinin, iradesinin ve davranış tarzlarının meydana getirdiği ve ahlâkın gerçek yerini bulduğu

alandan daha üstün bir alanda oluşmaktadır. Kendilerine özgü değerleri, yüklem ve açılımları, ödülleri ve cezaları vardır, bilinç, duygu, irade, vs. gibi etkenlerin. Oysa zihnin kendi kendinde ereğinin şart koştuğu ve tamamladığı şey, Tanrı'nın yaptığı şey, ahlâka uygunluğu açısından bireyselliğe düşen ödevlerin, açılım ve yükümleme gücünün çok daha ötesinde, dışında yer almaktadır. Zihin İde'sinin ilerlemesinin zorunlu kıldığı şeye karşı, ahlâksal belirlenim ve fikir asaleti dolayısıyla direnmiş olan kimseler, sonradan, üstün bir düzende işlemiş oldukları suçlar o düzeni yürürlüğe koyma araçları haline gelmiş kimselerden daha yüksek bir ahlâk değerine sahip olmuşlardır...Evrensel çapta tarihsel olaylardan ve bunların yaratıcılarından, kendilerine yabancı kalan birtakım ahlâk gereklerine uymalarını beklemek boşunadır.

DÜNYA'YI AKIL YÖNETMEKTEDİR

Felsefenin getirdiği biricik düşünce, dünyayı aklın yönettiği ve bundan ötürü de evrensel tarihin akla uygun olduğu düşüncesidir...

Demek ki evrensel tarihin incelenmesinden çıkması gereken ilk sonuç, tarih boyunca her şeyin akla uygun olarak olup bittiği; ve evrensel tarihin, zorunlu, akla uygun yürüyüşü olduğu sonucudur.

AKIL TUTKULARA BIRAKIRSA YERİNİ...

Hangi öğretmen vardır ki, Büyük İskender'in ya da Jül Sezar'ın, aslında bilmem hangi tutkularla davrandığını, dolayısıyle de ahlâksız kişiler olduğunu ispatlamış olmasın...Ve bundan da, kendisinin bir öğretmen olarak, böyle tutkular taşımadığından ötürü söz konusu kişilerden daha ahlâklı bir kimse olduğu sonucuna varmasın. Bütün bunları ispatlamak için de o öğretmen, Asya'yı fethetmediğini, Darius'u yenmediğini, ama işte bakın gene de yaşadığını ve de herkesi kendi hayatını yaşamakta özgür bıraktığını ileri sürecektir...

Tarihsel bir kişi, şunu ya da bunu istemek konusunda ince eleyip sık dokuyacak kadar vakte ve huzura sahip değildir. Sadece kendi ereğine uygun davranmak zorundadır o kişi. Dolayısıyle de, büyük, hatta kutsal birtakım çıkarları rahatça çiğneyebilir; bu da ahlâk açısından, hiç şüphe yok ki yergiye değer bir tutum olacaktır. O çapta bir insan, yolunun üzerine düşen nice masum çiçeği ezip geçecektir elbette...

Akıl, tutkulara bırakırsa yerini, sayesinde varoluşa kavuştuğu şeyden yitirir ve aldatmacaya düşer...Hemen her vakit ve her yerde tikel, pek ufak kalmıştır genelin karşısında: Bireyler kurban edilmiş ve ortada bırakılmıştır hep. İde, varoluşun ve yıpranmışlığın vergisini, kendi kendisi üzerinden değil, bireylerin tutkuları aracılığıyla ödemektedir.

COURİER

Paul Louis Courier, 1772-1825 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı. Zengin bir mülk sahibinin torunu: babası subay olmasını istedi. Bu yüzden matematik öğrenimi yapmak üzere Paris'e geldi. Bu sırada College de France'da Vauvilliers'in eski Yunanca derslerini izledi. Mükemmel bir eski Yunan edebiyatı uzmanı oldu. 1793'te asteğmen olarak girdiği orduda 1809'a kadar kaldı. İtalya'da subay olarak bulunduğu sırada Yunan yazarlarını çevirmeye başladı. Ordudan ayrıldıktan sonra bir süre Floransa'da kaldı. 1812'de Fransa'ya döndü. Başlıca yapıtları: Petition aux Deux Chambres (İki Meclise Dilekçe, 1817), Simple Discours (Basit Söylev, 1821) ve ölümünden sonra yayımlanan Lettres Ecrites de France et d'İtalie (İtalya ve Fransa'dan Yazılmış Mektuplar).

YURT İÇİN ÖLMEK

Yurdu için ölenler, yasalara karşı hükümet etmeyi reddedenlere oranla, daha az hizmette bulunmuşlardır ülkelerine.

Bir halkı ikiyüzlü ve alçak kılmak için icat edilmiş araçların en güçlüsü ve etkilisi, polis...Eğer İspanyollar bizim askerlerimizi bir an önce ülkelerinden defetmek istiyorlarsa, benden onlara öğüt: Hiç vakit yitirmeden polis kılığına girsinler

Bir insanın yapabileceği en güzel iş mi dediniz? İktidardan vaz geçmek, iktidarı reddetmek.

Simon Bolivar, 1773-1830 yılları arasında yaşamış olan Güney Amerikalı asker ve devlet adamı. Çok eskiden Venezuela'ya yerleşmiş olan Bask kökenli zengin bir ailenin oğluydu. Simon Rodriguez adında liberal fikirli bir eğitimci tarafından yetiştirildi. J.J. Rousseau'nun öğretisini benimsedi. 1799 yılında, öğrenimini tamamlamak üzere İspanya'ya gitti. Çeşitli geziler yaptı: Öğrenimle eğlenceyi bir arada yürüttü. Daha sonra Londra'da Amerikan Mason Locası'na girdi ve kendini yurdunun kurtuluşu uğrunda savaşmaya adadı. 1807 yılında bu amaçla Venezuela'ya döndü ve gizli bir harekete katıldı. Bu hareket, İspanya hükümetine karşı bir ayaklanmayla sonuçlandı ama başarılı olamadı.

Bolivar, bunun üzerine, İngiltere'nin desteğini sağlamak üzere yeniden Londra'nın yolunu tuttu. Miranda'nın yönetiminde önce albay, sonra da general olarak "sömürgeciliğe karşı ölüm kalım savaşı" açması böylece başlıyordu.

1812 yılındaki İspanyol saldırısı karşısında Miranda teslim oldu. Mücadeleye devam eden Bolivar, 1813 yılında Carthagena'yı ele geçirdi. Gene aynı yıl kazandığı Tauganes zaferi sonunda Caracas'a girdi ve orada parlak törenlerle karşılandı: Kendisine "kurtarıcı" anlamına Libertador ünvanı verildi. Sıkı bir yönetim kurdu. İspanyollar yeni kuvvetlerle saldırdılar. Bolivar'ın yönetiminden hoşnut olmayan ova halkını da yanlarına almışlardı. Bolivar, bu durumda, önce Jamaica'ya; sonra da, 1815 yılında, Haiti'ye kaçmak zorunda kaldı.

Cok geçmeden yeni bir ordu kuran Bolivar, 1816 yılının Aralığında Barcelona'da karaya çıktı; ve İngiliz ve Fransız gönüllülerinden yardım gören General Paez'in kuvvetleriyle birleşti; art arda bir dizi bozguna uğrattı İspanyolları. Böylece anayurdu Venezuela'nın bağımsızlığını ikinci kez ilan etti. 1819 Şubatında, kendini başkan seçtirdi.

Hemen ardından, koşulların elverişsizliğine aldırmaksızın And dağlarını aştı. 1819 Ağustosunda Boyaca'da bozguna uğrattı İspanyolları yeniden üç gün sonra da Bogota'ya girdi. İspanyolların ateşkes önerisini reddetti ve Carabobo zaferini kazandı. Sonra da Caracas'a girdi yeniden. Böylece Yeni Granada'yı, Venezuela'yı ve yardımcısı Sucre'ün 1822 yılında kazandığı zaferlerden sonra da Ekvator ülkelerini kapsayan büyük bir federal devlet kurmuş oluyordu. Bu devlete, büyük kahramanın adına benzetilerek Bolivya adı verildi.

1823 yılında muzaffer bir kumandan olarak Limaya da giren Bolivar, Sucre'ün 1824 yılında kazandığı Ayacucho zaferinden ve 1826 yılında Callao'nun da ele geçirilmesinden

sonra, İspanyol egemenliğine kesinlikle son vermiş oluyordu. Ve Bolivar, böylece kurtardığı üç büyük ülkeyi...yani Büyük Kolombiya, Peru ve Bolivya'yı... 'Güney Amerika Birleşik Devletler Cumhuriyeti" adı altında bir konfederasyon halinde toplamayı tasarladı ve bu amaçla da 1826 Kongresi'ni topladı ve 1830 yılında iktidardan uzaklaşmak zorunda kaldı.

Çok geçmeden de henüz verimli bir çağda, alabildiğine yorgun ve umutsuz olarak öldü. Tam 7,5 milyon kilometre kareyi özgürlüğe kavuşturmuş olan Bolivar'ın, Lâtin Amerika ülkelerinin törelerine ve özelliklerine uyarlanmış, her şeyden önce de güçlü ve sürekli bir yürütme erki fikrine dayandırılmış bir demokrasi anlayışı vardı.

(Bolivya devlet başkanı seçildikten sonra hazırladığı Anayasa tasarısını Ulusal Meclis'e sunma konuşmasından parçalar)

Yasa koyucular,

Bolivya Anayasası tasarısını sizlere sunarken, utanma ve eziklik duygularına kapılmamam olanak dışıdır: Çünkü yasa yapma konusunda yeteneksiz olduğumdan eminim. Bunca yüzyıl boyunca biriken evrensel bilgeliğin bile evrensel bir tek kusursuz yasa ortaya koymaya yetmediğine ve en aydın yasa koyucunun bile insanların mutsuzluğuna yolaçarak kutsal görevinin gereklerini çiğner duruma düştüğüne bakıyorum da kendim hakkında, doğrusu bu ya ne söyleyeceğimi şaşırıyorum: Zira ben, köleler içinde doğmuş ve yurdunu kaplayan çöllerin dibinde yitip gitmiş, hayatı boyunca da zincire vurulmuş tutsaklardan ve onları zincirlerden kurtarmak için silahlanmış askerlerden başka hiçbir şey görmemiş olan bir askerim!... Ve bu durumda kim daha çok acı çeker bilemiyorum: Benden istemiş bulunduğunuz yasaların eksiklik ve tersliklerinden sizler mi yüce güveninizin beni vermeye mahkûm ettiği şu beceriksizlik örneği, şu yüz karası ürün dolayısıyla ben mi?

Yasa koyucular, Ödeviniz birbiriyle çarpışan ama size saldırmak için elele verecek olan iki düşman canavarın hücumunu göğüslemeye ve savuşturmaya çağırıyor sizleri. Gerçekten de zorbalık ve anarşi, özgürlüğün küçük adasını dört bir yandan çeviren ve onu sürekli dalgalarla dövüp içine çekmek isteyen uçsuz bucaksız bir okyanus meydana getirirler. Sizin narin geminiz işte böyle bir denizde ilerleyecek. Üstelik kendinize seçtiğiniz kaptanda, alabildiğine toy bir kaptandır.

Eskilerden biri: "Bana sabit bir nokta verin, bütün dünyayı yerinden oynatayım..." diyordu. Bolivya için bu sabit nokta, ömür boyu seçilen cumhurbaşkanıdır. Bütün düzenimiz ona dayalıdır; ama o kendiliğinden

herhangi bir iş göremez: Çünkü hiç kimse onun tutup da harekete geçeceğinden kuşkulanmasın diye, iradesi elinden alınmış ve hiç kimseye en ufak bir kötülük edemesin diye de eli kolu bağlanmış bulunmaktadır.

Ordunun görevi, sınırları korumaktır. Askerin silahını yurttaşlara çevirdiğini Tanrı bizlere göstermesin! İçerde asayişi sağlamak için, ulusal milis kuvveti yeter de artar bile. Kolluk kuvvetlerine gelince, onların görevi asayişi sağlamak değil, kaçakçılıkla mücadele etmektir.

Bütün herkes bir sorumluluk sözü tutturmuş gidiyor. Oysa bir sözcükten başka bir şey değildir sorumluluk. Sorumluluk diye bir şey yok, yasa koyucular. Yüksek memurlar, yargıçlar, ellerindeki iktidarı kötüye kullanmaktadırlar: çünkü sıkı şekilde zapturapt altına alınmamışlardır. Ve bu durumun kurbanı olan da, yurttaşlardır. Dolayısıyla da, sizlerden tek tek her görevlinin yıl boyunca üstleneceği sorumluluk payını önceden belirleyen bir yasa koymanızı istiyorum.

Yasaların yasası olan eşitliği olduğu gibi getirip koydum. En ufak bir yanına el sürmedim onun. Çünkü o yoksa hiçbir özgürlük, hiçbir hak yoktur. Ve biz gerekirse bütün her şeyi feda etmeliyiz onun uğruna. Nitekim ben de, tepeden tırnağa utançla örtülü köleliği tutup eşitliğin ayakları altına serdim.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ÜZERİNE

Amerika Birleşik Devletleri, bütün Amerika'yı özgürlük adına sefaletin içine gömmenin yollarını arıyor.

Henri de Saint Simon, 1760-1825 arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Subay olarak Fransız ordusunda görev aldı. Amerika iç savaşına katıldı. Panama'da kanal açmak konusunda bir tasarı hazırladı. Fransız Devrimi sırasında büyük bir servet kazandı. 1818'de L'Industrie, *1819'da* L'Organisateur *adlı dergileri çıkardı. Bilginleri, bankerleri ve üreticileri bir araya toplayarak yeni bir toplum düzeni gerçekleştirme düşüncesini ileri sürdü. Çeşitli girişimlerde bulundu ve yaşamının son yıllarını yoksulluk içinde geçirdi. İntihara kalkıştı ve bir gözünü kaybetti. Ölümünden sonra, aralarında Auguste Comte, Blanquie, Enfantin, George Sand ve Sainte Beuve'ün bulunduğu hayranları, öğretisini yaydılar. Saint-Simon'un görüşlerinde ütopi ağır basar. Ama bu düşünür, aynı zamanda, çağının toplumunu derinlemesine eleştirmiş ve geleceğin teknokrat düzeni konusunda hayranlık verici açıklamalar yapmıştır. Saint-Simon, siyasal ve ahlaksal sorunları ekonomik açıdan ele alan ilk modern düşünürdür.*

SİYASET ÜRETİMİN BİLİMİDİR

Adam Smith'ten önce, ekonomi politik, henüz çocukluk çağında olmasına rağmen hükümetlerin kullandığı bir araç durumuna girmişti. Daha sonra, önemi açıkça anlaşıldı ve siyasetten bağımsız hale geldi.

Biraz daha cesaret ve felsefe, ekonomi politiği, gerçek yerine ulaştıracaktır. Başlangıçta, ekonomi politik siyasete dayanmıştı; ama gelecekte, siyaset ekonomi politiğe dayanacak. Daha doğrusu, tek başına siyasetin yerine geçecek. Bu gelecek, sanıldığı kadar uzak değildir.

Bence, topluma ilişkin en büyük gerçeklerden birkaçı şöyle dile getirilebilir:

1. Siyasal toplumun kendine hedef olarak ortaya koyacağı en akla yakın ve olumlu amaç, yararlı şeylerin üretilmesidir. Bundan ötürü, *üretime ve üreticilere saygı duyma* ilkesi, *mülkiyete ve mülk sahiplerine saygı duyma* ilkesinden çok daha yararlı ve verimli bir anlayıştır.

2. Hükümet, endüstriye karıştığı zaman, ona sadece zarar verir. Endüstriyi teşvik etmek amacıyla bile bu işi yapsa, yine de olumsuz bir etki yaratmaktan geri kalmaz. Bundan ötürü hükümetlerin yapması gereken iş, endüstriyi engellerden ve tersliklerden korumaktır sadece.

3. Yararlı nesneleri üretenler, toplumdaki biricik yararlı insanlar oldukları için, toplumun düzenine karışmaları gereken biricik insanlardır. Bu üreticiler, gerçekten vergi veren kimseler oldukları için, oy verme hakkına gerçekten sahip olmaları gereken kimselerdir.

4. Bir halkın, öteki halkları egemenlik altına almaya kalkışması

anlamsız bir davranıştır. Bunun nedeni, egemenliğin, ancak zor kullanılarak elde edilmesi ve sürdürülmesi ve bundan ötürü, egemenlik kuran halkın üretim gücünü eksiltmesidir.

5. İnsan türü, ortak amaçlara ve yönelişlere sahip olduğu için, her insanın, kendisini sadece toplumsal ilişkiler açısından ele alması; bir emekçiler topluluğunun üyesi gibi görmesi gerekir.

Bundan ötürü, bana göre, *siyaset üretim bilimidir.* Başka bir deyişle, üretimin bütün çeşitlerine en yararlı olacak düzeni inceleyen bilimdir.

MUTLU TOPLUM

Toplumun mutlu olmasını sağlayan genel araçların neler olduğunu sormamız gerekir. Bu araçların, bilimler, güzel sanatlar, zanaat ve meslekler olduğunu söyleyebiliriz.Aklı başında her insan, bu görüşümüzü benimseyecektir. Gerçekten de, insanlar ancak maddî ve manevî gereksinimleri giderildiği zaman mutlu olabilirler. Bu giderme ise, bilimlerin, güzel sanatların ve zanaat ve mesleklerin temel amacıdır. Topluma gerçekten yararlı olan çalışmalar, işte bu üç yönde kendini gösterir. Bunun dışında, asalaklardan ve zorbalardan başka kimseyi görmeyiz. Bugüne kadar yapılmış ve bundan sonra yapılacak olan yararlı işlerin, yani toplumun mutluluğunu sağlayacak işlerin, ancak bilimler, güzel sanatlar ve zanaat ve meslekler alanında gerçekleştiğini kesinlikle söyleyebiliriz. İnsana yararlı bir çalışma, insanın dış dünya üzerindeki egemenliğini artıran bir çalışmadır. Başka bir deyişle, ancak doğu üzerinde daha geniş bir egemenlik sağlayan işler, insanoğluna yararlı olan işlerdir.

Bundan ötürü, yeni ve mutlu bir siyasal düzende, toplumsal örgütün biricik ve sürekli amacının, bilimlerde, güzel sanatlarda ve zanaatlarla mesleklerde gerçekleştirilmiş başarıları, elden geldiğince insanoğlunun gereksinimlerini gidermek olacağını söyleyebiliriz.

SİMONDE DE SİSMONDİ

Simonde de Sismondi,1773-1842 yılları arasında yaşamış olan İsviçreli ekonomi bilgini. Ticaretle uğraştı ve ekonomi politik konusunda yaptığı araştırmalarla genç yaşında büyük bir ün kazandı. Sorbonne'da, ekonomi dersi vermesi için yapılan öneriyi kabul etmedi ve İsviçre'ye çekilerek kişisel çalışmalarına devam etti. Başlangıçta liberalizmi savunduğu halde, zamanla, teknolojiyi ve rekabet mekanizmasını eleştirmeye yöneldi ve üreticilerin içinde bulunduğu kötü yaşam koşulları üzerinde durdu. Bu görüşleri dolayısıyla, kapitalizmi ilk olarak bilimsel biçimde eleştiren bir düşünür olarak kabul edildi. Ayrıca, Marksist anlayışın en önemli öncülerinden biri olarak tanındı.

HÜKÜMETİN GÖREVİ

Hükümet, tüm halkın gücüne dayanarak, herhangi bir bireyi, bütün ötekilere karşı korumak amacıyla kurulmuştur. Hükümet, genel çıkarı, bütün özel çıkarlara karşıt olarak ortaya koyar. Hükümetin temel görevlerinden biri de, halkın koruyucusu olarak, herkesin yapabileceği fedakârlıklara bir sınır koymaktır. Örneğin, on saat çalışmış olan bir emekçinin, on iki, on dört ya da on beş saat çalışmaya razı olmamasını sağlamak hükümete düşen bir görevdir. Komşusunu zenginleştirirken, bir yurttaşın yoksulluğa düşmemesini sağlamak da hükümetin görevlerinden biridir.

EMEK ÜZERİNE

Toplumsal düzenin amacı servet değildir; toplum içinde servet sağlanmasının amacı, bu serveti bütün sınıfların yararlanacağı bir şey haline getirmektir. Emek, bu serveti ve servetin sağladığı rahatlığı artırdığı ölçüde ulusal bir değer taşır. Emeği gerçekleştirenler değil de, ondan yararlananlar göz önünde tutulduğu sürece, aynı emek korkunç bir afet haline gelebilir.

SINIFLARIN KARŞITLIĞI

Toplum içinde yapılan her işi gerçekleştirmek için çıkarları karşıt iki yurttaş sınıfının bir işbirliğine girmesi, ne insan doğasının ne de emeğin doğasının sonucudur. Burada, çıkarları karşıt iki sınıf derken, birikmiş emeğe sahip olan ve çalışmayanlarla, beden gücünü kullanan ve emeği gerçekleştiren kişilerin oluşturduğu sınıfları kastediyorum. Bu sınıfların birbirinden ayrılmış olması ve çıkarlarının karşıtlığı, bizim insan toplumuna verdiğimiz yapay örgütlenmenin bir sonucudur.

CHARLES FOURIER

Charles Fourier, 1772–1837 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Ticaretle uğraştı; iflas etti ve orduya yazıldı. Daha sonra ekonomi politik konusunda çalıştı ve tam anlamıyla uyumlu ütopik bir toplumun nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerini, çeşitli yapıtlarında açıkladı. 1826'da , Paris'te, ortaklık ya da Falanster okulunu kurdu. Falanj *adlı dergide, görüşlerini açıkladı. Ütopik sosyalistlerin en büyüklerinden biri olan Fourier'nin izleyicileri, Teksas, Brezilya ve Cezayir'de hocalarının görüşlerini uygulamaya çalışarak birtakım topluluklar kurdular. Ama bu girişimlerin tümü başarısızlıkla sonuçlandı. Fourier'nin temel görüşleri ekonomik liberalizmin eleştirilmesi üzerinde temellendirilmiştir. Mistik görüşleri de benimseyen Fourier, her şeyden önce hayal gücü geniş, gözlemci ve mizah duygusuyla yüklü büyük bir yazardır.*

KADIN ERKEK VE TOPLUM

Bir toplumun gelişmişlik derecesi, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkinin gelişmişlik derecesine bağlıdır.

UYUMLU TOPLUM

Uyumlu düzenin, gerçekleşmesi için, bu topluma ortak olacak herkesin *sermaye, emek* ve *yetenek* dediğimiz üç ilkeye yakından ilgi duyması gerekir.Ortaklık çalışmasının çekici olması için de,şu koşulların gerçekleştirilmesi zorunludur:

1. Her emekçinin çalışmasına karşılık ücret değil temettü verilmesi.
2. Her erkek, kadın ve çocuğun *sermaye, emek* ve *yetenek* açısından çalışmasının karşılığını alması.
3. Herhangi bir işin, zevkle yapılabilmesi için, uzun sürmemesi ve tür bakımından değişecek biçimde düzenlenmesi.
4. İşlerin, isteyerek bir araya gelmiş dost emekçiler arasında bir tür yarışma gibi yapılması.
5. Emekçilerin çalıştıkları atölyelerin ve çiftliklerin, özendirici ve çekici bir özellik taşıması.
6. Her cinse ve yaşa uygun düşecek biçimde işbirliğinin tam anlamıyla geliştirilmiş olması.
7. Emek dağılımında, herkesin kendisine uygun olan ve sevdiği işi bulabilmesi.

Uyumlu toplumun amacı, her bireyin geleceğinden emin olmasıdır. Böyle bir toplumda emek bir yük değil bir zevk olacaktır.

ROYER-COLLARD

Royer-Collard, 1763-1845 yıllarında yaşamış olan siyaset adamı. Anayasal monarşiyi savundu. Restauration döneminde, ılımlıların önderi oldu ve 1824 ile 1830 arasında Milletvekilleri Meclisi Başkanlığı yaptı.

BASKININ TEHLİKELERİ

Namuslu bir kimseyi, benimsememiş olduğu bir düşünceden ötürü hiçbir zaman baskı altına almayın. Böyle yaparsanız, o insana, benimsediğini sandığınız düşünceyi aşılamış olursunuz.

SİYASET VE İNSANLAR

Çok dikkat edin! Siyasetle ilgilenmezseniz, siyaset sizinle ilgilenir.

OLAĞANÜSTÜ YASALAR

Olağanüstü yasalar, iktidarı destekliyormuş görünürken zayıflatan önlemlerdir. Hükümetin yararı için, bu tür yasalardan kaçınmak gerekir. Kötü bir davranıştan kaçındığımız gibi, bu tür yasalardan da elden geldiğince kaçınmalıyız.

LOUIS-PHILIPPE I

Louis-Philippe I, 1773-1850 arasında yaşamış olan Fransız kralı. Philippe Egalite'nin oğludur. Jacobin'lerle işbirliği yaptı; Valmy savaşına katıldı ve Amerika'ya gitti. 1817'de Fransa'ya geri döndü; 1830 yılında tahta çıktı. Bir uzlaşma sonunda krallığa getirilen Louis-Philippe, légitimiste'ler ve cumhuriyetçiler ile çatıştı ve yenilgiye uğradı. Bir burjuva monarkı olan Louis-Philippe, gerçek bir kral gibi davranamadı ve politikası demagoji sınırlarını aşamadı.

ULUSAL KRAL

Bir kralın çabalarının değişmeyen amacı, kurumları zamana uygun düşecek biçimde düzenlemektir. Bu, her şeyden önce ulusal olay demektir.

ÇIKARLAR VE BAŞ EĞME

İnsanların hükümetlere boyun eğmelerinin nedeni hükümetlerin onları korumalarıdır. Çıkarlarına rağmen insanların hükümetlere baş eğmelerini istemek, olanaksız olan bir şeyi istemek demektir.

DÖNMENİN GÜÇLÜĞÜ

Sınırlar, bir kere aşıldıktan sonra kolayca geri dönüp geçilemeyecek korkunç engellerdir.

ALEXİS DE TOCQUEVİLLE

Alexis de Tocqueville, 1805-1859 yıllarında yaşamış olan hukukçu ve tarihçi. Fransa'da yargıçlık yaptı ve daha sonra ceza sistemini incelemek üzere Amerika'ya gitti. Amerikan toplumuna ilişkin genel gözlemlerini bir yapıtında açıkladı. Fransa'ya döndükten sonra siyaset yaşamına atıldı ve liberalizmi savundu. 1848 devriminin gerçekleşeceğini önceden haber verdi. 1849'da, Dışişleri Bakanlığına getirildi. Tocqueville, her şeyden önce, siyasal özgürlüğün, demokratik rejimlerde bile taşıdığı ikircikli yanları gözönüne sermeye çalışan liberal bir düşünür ve bilgindir.

DIŞ VE İÇ

Demokrasiler dediğimiz rejimler, genellikle dış olaylar konusundaki yanlış ve bulanık kavrayışlardır. Bu rejimler, dış sorunları, ancak iç nedenlere dayanarak çözmeye yönelirler.

İKİ DÜŞMAN TUTKU

Çağdaşlarımız, iki düşman tutkunun etkisinde bulunuyorlar. Başka bir deyişle, çağımızda yaşayan insanlar, hem yönetilmek hem de özgür kalmak istiyorlar. Bu karşıt içgüdülerden hiçbirini ortadan kaldıramadıkları için her ikisini de aynı zamanda gidermeye yöneliyorlar. Sınırsız gücü olan, tek ve egemen bir iktidarın olmasını istiyorlar. Ama, bu iktidarın kendileri tarafından seçilmesini de istiyorlar. Merkeziyetçilikle halk egemenliğini uzlaştırma amacı güdüyorlar. Kendilerinin seçtiklerini düşündükleri için, belli birtakım temsilcilerin kendilerini yönetmelerine göz yumuyorlar.

Karl von Clausewitz *1780-1831 yılları arasında yaşamış olan Prusya generali ve askerlik kuramcısı. 1796 yılında subaylığa yükseldi. 1801 yılında Berlin Harp Okulu'na çağrıldı. Orada dostluk kurduğu Scharnhorst'un askerî ve siyasal görüşlerinin etkisinde kaldı. Jena'da tutsak düştü, Fransa'da tutuklu hayatı yaşadı. Serbest kalınca Scharnhorst tarafından, ordunun yeniden örgütlendirilmesinde çalışacak komisyonda görevlendirildi. Fransa'ya karşı daha iyi savaşabilmek için 1809 yılında Avusturya ordusuna geçti. Napolyon'un Viyana'yla anlaşması üzerine Rus çarının hizmetine girdi. 1813 yılında, çar ordusunda savaşan Alman lejyonunun kurmay başkanı oldu. 1818 yılında generalliğe yükseldi. Bundan sonra Berlin Harp Okulu müdürlüğüne atandı ve hayatının sonuna kadar o görevde kaldı.*

Askerlik ve siyaset konularında büyük bir düşünür olan Clausewitz , Harp Okulu'nda, Friedrich II ve Napolyon seferlerinde stratejinin önemli sorunları, savaş yönetimi ve psikolojisi konularında ders verdi. Düşünceleri, mektuplarında ve ölümünden sonra karısı tarafından yayınlanan Vom Kriege *(Savaş Üzerine) başlıklı ünlü kitabında toplanmış bulunmaktadır.*

Clausewitz'e göre savaş, değişik unsurları aslında birbirinden ayrılmayan organik bir bütündür. Tek tek bütün hareketler aynı amaca yardımcı olmak, aynı düşünceyle yönetilmek zorundadır. Bu da olsa olsa, politikanın yönetimi olabilir.Öyleyse savaşın sadece askerlik bakımından yönetimi diye bir şey söz konusu olamaz: Savaş komutanlığı sıkı sıkıya siyasal yönetimin buyruğundadır; onunla işbirliği halindedir.

Clausewitz'in bu düşünceleri, gerek pangermanizm ve nazizm akımlarının "topyekûn savaş" teorileri üzerinde (Bernhardi, Ludendorff, Keitel, vs.) gerekse Marksizmin savaş anlayışı üzerinde kesin bir etki yaptı. Engels ve Marx, Clausewitz'in, "burjuva ahlâkçılığı"ndan tümüyle uzak kalan dinamik pragmatizminin ve Hegel'in üslûbunu andıran anlatım yönteminin hayranı oldular ve etkisinde kaldılar. Özellikle Lenin, Clausewitz'i "çok dikkate değer bir asker-filozof" olarak ele aldı ve inceledi. Sonraları Mao Çe Tung da, aynı şekilde yararlandı Alman düşünüründen.

Clausewitz felsefesinin güncel geçerliği, İkinci Dünya Savaşı ertesinde onun üzerine yapılan araştırma ve incelemelerin bolluğu ile de kanıtlanmaktadır.

SAVAŞIN TANIMI

Savaşın çapraşık ve ukalâca bir tanımlamasıyla girişmeyelim işe.

Savaşın özüne, yani düelloya bakmakla yetinelim: Çünkü savaş, çok daha büyük çapta bir düellodan başka birşey değildir.Bir savaşı oluşturan sayısız kişisel düelloyu tek bir kavram içinde toplamak istersek, iki güreşçiyi düşünmemiz gerekir. Bunların her biri, öbürünü, fizik gücü sayesinde kendi iradesine boyun eğdirmeye çalışır: En temel amacı, hasmını alt etmek ve yıkmak, böylece de tüm direnişini yok etmektir.

SAVAŞ İRADEMİZİ GERÇEKLEŞTİRMEYE YÖNELİK BİR ŞİDDET HAREKETİDİR

Şiddet, şiddeti göğüslemek için, bilim ve sanatların buluşlarıyla silahlanır. Gerçi şiddet de, anılmaya değmeyen birtakım küçük sınırlamaları "devletler hukuku" adı altında kabul eder; ama, bu sınırlamalar, uygulamada savaşın gücünü zayıflatmaz. Şiddet, yani fiziksel kuvvet,böylece,savaşın aracı haline gelmektedir. Savaşın *ereği* ise, düşmana irademizi zorla kabul ettirmektir.

Bu ereği tam bir güven içinde gerçekleştirebilmek için,düşmanı silahtan arındırmak gerekir; ve savaş operasyonlarının gerçek anlamda ilk amacı, işte bu silahsızlandırmadır. Bu amaç, son ereğin yerini almakta ve bu son ereği, savaşın kendisine ait bir şey değilmiş gibi bir yana itmektedir.

SAVAŞI DURDURMAK İÇİN TEK NEDEN

İki taraf muharebe için silahlanmışsa, aralarında bir düşmanlık var demektir. Taraflar silahlarını elden bırakmadıkça, yani bir barış imzalamadıkça, bu düşmanlık sürecektir ister istemez.

Taraflardan biri ancak bir tek nedenle bu düşmanlığın etkisinden sıyrılabilir: Bu neden de, *harekete geçmek için daha elverişli bir anı kollama gereği*'dir. Gelgelelim bu nedenin taraflardan sadece biri için geçerli olabileceği açıktır; çünkü söz konusu neden, öbür taraf için zorunlu olarak ters yönde bir etki yaratacaktır. Taraflardan birinin harekete geçmekte çıkarı varsa, ötekinin çıkarı beklemektedir.

Güçler arasında tam bir denge, hiçbir zaman harekâtın durdurulmasına yolaçmaz; çünkü olumlu amacı güden, yani saldıran taraf inisyativi elden bırakmamak için bu durumdan yararlanma yoluna gider.

SAVAŞ BİR KUMARDIR

Nesnel niteliği,savaşı bir ihtimaller hesabına benzetmektedir. Bu durumda işe bir öğe daha karışsa, savaş için tam bir kumar diyebiliriz. O öğe de, *rastlantı* ya da *şans*'tır. Ve hiç şüphe yok ki savaşın yapısında bu

öğe eksik değildir. Hatta denilebilir ki başka hiçbir insansal etkinlik alanı, savaş kadar tam ve genel bir şekilde,rastlantıya bağlı kalmaz. Savaşta, ayrıca, rastlantılarla birlikte kaza ve talih de büyük rol oynar.

SAVAŞIN ÖZNEL NİTELİĞİ ÜZERİNE

Savaşın *öznel* niteliğine bir göz atacak olursak, yani bir savaşı yürütmek için gerekli güçler üzerinde durursak, savaşın kumara benzediğini daha da açık bir şekilde görürüz. Şöyle ki:

Savaş etkinliğinin başlıca öğesi, *tehlike*'dir: Savaş, baştan sona tehlike içinde akıp gider. Şu halde, tehlike ile karşı karşıya bulunan bir insanda aranılacak en üstün moral nitelik *cesaret* değil de nedir? Ve ama cesaret ve ihtiyat,ruhun ayrı çephelerini yansıtan değişik şeyler olmakla birlikte, pekala bir arada bulunabilirler. Öte yandan yiğitlik, başarıya güven, cüret ve gözüpeklik, cesaretin değişik belirimlerinden başka şeyler değildir; ve ruhun bütün bu yönsemeleri, doğal ortamları olan rastlantı öğesini arar.

Görüyoruz ki, daha başlangıçtan beri savaşın mutlak matematiksel öğesi savaş sanatının ihtimal hesaplarına dayanak olabilecek sağlam bir temelden yoksundur. Bir süre olanak ve olasılık,bunların yanı sıra iyi ve kötü talih işin içine karışır; ve böylece savaş,bütün öbür insan etkinliklerinden çok daha belirgin şekilde, *kumar*'ı andırır.

SAVAŞ POLİTİKANIN BAŞKA ARAÇLARLA DEVAMINDAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR

Böylece savaşın sadece politik bir eylem olmakla kalmayıp gerçek bir politik araç, politik ilişkilerin bir devamı ve bunların başka araçlarla gerçekleştirilmesi girişimi olduğunu görürüz. Savaşın bütün özelliği, kullandığı araçların özelliğinden ileri gelir. Genellikle savaş sanatı ve somut birtakım olaylarda da komutanlar, politikanın eğilim ve amaçlarının bu araçlarla uyuşmazlık halinde bulunmamasını isteyebilirler ve bu istek elbette yabana atılamaz. Ancak bazı hallerde bu askerî istekler politik amaçlar üzerinde ne denli etkili olurlarsa olsunlar, bunları değişikliğe uğratmaktan ileri gidemeyeceklerini kabul etmek gerekir. Zira politik amaç, erektir; savaş ise bir araçtır. Ve araç, hiçbir zaman amaçtan ayrı olarak düşünülemez.

Savaşın niteliği ile insanların bireysel ya da sosyal çıkarları arasındaki çelişkiyi incelemek için şimdiye kadar sorunun bütün yönlerine eğilmeye ve bu çelişkinin öğelerinden hiçbirini ihmal etmemeye çalıştık. Ancak bu çelişki, bizzat İnsan doğasına dayandığından, hiçbir felsefe tarafından çözülemez. Şimdi bu

çelişkilerin pratik hayatta biribirlerini kısmen nötralize etmek suretiyle nasıl bir birlik içinde massedildiklerini görelim. Eğer bu çelişkiyi açıkça ortaya koymak ve çeşitli öğelerini ayrı ayrı incelemek zorunluğuna inanmamış olsaydık, bu birliği ta baştan tanımlardık. Söz konusu birlik, şu kavramda yatar: Savaş, politik ilişkilerin sadece bir parçasıdır ve dolayısıyla bağımsız bir nesne olmaktan uzaktır.

Savaş sanatındaki değişiklikler, politikadaki değişikliklerin bir sonucudur. Bu bakımdan, askerlikle politikanın ayrı şeyler olduğunu kanıtlamak şöyle dursun, tam tersine, bu ikisinin biribirine sıkı sıkıya bağlı bulunduğunun en sağlam bir kanıtını ortaya koyar bu değişiklikler.

O halde bir kere daha söyleyelim: Savaş, politikanın bir aracıdır; ister istemez bu politikanın damgasını taşır; ve bütün her şeyi politikanın terazisinde tartması gerekir. Savaşın yönetimi, ana hatları bakımından, politikanın ta kendisidir: Politika, eline kılıcı almıştır kalem yerine, ama gene de kendi öz yasalarına göre düşünmektedir.

Demek ki savaş,sanat ve bilimler alanına değil, sosyal varlık alanına girer. Büyük anlaşmazlıkların kan içinde çözümlenen bir çatışmasıdır savaş; ve sadece bu niteliği dolayısıyla öbür çatışmalardan ayrılır. Savaşı, herhangi bir sanattan çok, ticarete benzetmek yerinde olur: Çünkü aslında ticaret de bir çıkarlar ve insansal etkinlikler anlaşmazlığıdır.

Ama savaş, ticaretten de öte, bir şeye daha benzer. Politikaya.Çünkü politika, hiç değilse kısmen, büyük çapta bir ticaret sayılabilir. Üstelik politika, savaşın içinde geliştiği bir kalıp, bir matristir: Savaşın taslak halinde oluşmaya başlayan ilk çizgileri, tıpkı canlı varlıkların oğulcuk içinde gizlenen özellikleri gibi, politikanın içinde gelişir.

Gerçek savaş, tam anlamıyla tutarlı ve kavramının gerektirdiği şekilde sonuna kadar götürülebilir bir çaba değilgir. Tersine, kendi kendisine karşıt düşen, sulandırılmış bir şeydir savaş; ve bu bakımdan, kendi yasalarına göre hareket edemeyip bir bütünün parçası sayılmak gerekir: Bu bütünse, politikadır.

Savaş politikanın bir parçası olduğuna göre, doğal olarak onun karakterine bürünecektir.Politika büyük ve güçlü olduğu takdirde savaş da öyle olacak ve mutlak biçimini aldığı yüce doruklara doğru yükselebilecektir.

PROUDHON

Pierre Joseph Proudhon, *1809-1865 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü. Orta halli bir ailenin çocuğuydu. Gazetecilikle hayata atıldı, sosyalist çevrelerle yakınlık kurdu.* Mülkiyet nedir? *adlı ilk yapıtıyla üne kavuştu. "Mülkiyet hırsızlıktır" sözünün yer aldığı bu yapıtın yayınlanışından sonra Marx'la tanıştı ve kısa bir süre dostluk etti, mektuplaştı. Bu dostluk, Proudhon* Sefaletin felsefesi *adlı yapıtını yayınlayınca sona erdi.*

Proudhon, asıl ününü, 1848 Devrimi'nden sonra kurduğu Halkın Temsilcisi adlı gazeteye borçludur.

1849-1852 yılları arasında hapis yatan düşünür, bir süre Belçika'da sürgün hayatı yaşadı; 1862 yılında affa uğrayarak yurduna döndü. Merkezileştirmeye karşı çıkan siyasal fikirlerini açıkladığı ve federalizmi savunduğu Devletler federasyonu ilkesi üzerine *(1863) adlı incelemesini çıkardı. Bunun ardından yayınladığı ve "vasiyetnamem" diye nitelediği* Emekçi sınıfların yeteneği üzerine *(1865) adlı yapıtını tamamladıktan sonra öldü.*

Kayıtsız şartsız birey saygısına dayanan soyut bir adalet aşkı, Proudhon'u, her türlü devlet fikrine karşı cephe almaya sürüklemiştir. Bu bakımdan anarşizmin babası sayılır.

HÜKÜMETLER ÜZERİNE

Her hükümet vaad eder, güvence verir, garanti sunar, sözüne bağlı kalacağına dair ant içer. Hükümet bildirilerinden daha güzel ve daha büyük bir dürüstlük gösterisini, daha derin bir fedakârlık açıklamasını hiçbir yerde bulamazsınız. Ve gene hükümet çağrılarından, genelgelerinden, mesajlarından daha bağlayıcı hiçbir şey yoktur. Hükümetler, kendilerini zorunlu, vazgeçilmez bildikleri sürece ve ölçüde iyi niyetle hareket eder gözükürler...

MÜLKİYET HIRSIZLIKTIR

Kölecilik nedir? sorusuna cevap vermek durumunda kalsaydım ve tek kelimeyle: *Cinayettir...* deseydim, insandan düşüncesini, iradesini, kişiliğini çekip alabilme gücünün ölümüne bir erk olduğunu ve bir insanı köle haline getirmenin onu öldürmekten farksız olduğunu ispatlamak için uzun boylu konuşmaya ihtiyaç kalmaksızın anlaşılırdı düşüncem. Peki ama: *Mülkiyet nedir?* sorusuna niye aynı şekilde, yani bu ikinci sorunun aslında birincinin değişik bir biçiminden başka bir şey olmadığını hemen anlatabilmekten emin olarak; *Hırsızlıktır...* cevabını veremiyorum?

Bir düşünür, mülkiyetin, mülkleştirmeden doğan ve yasayla geçerlik

kazanan bir medenî hak olduğunu söylüyor; bir başkası da aynı mülkiyetin, kaynağını emekte bulan bir doğal hak olduğu iddiasında; ve biribirine taban tabana karşıt olan bu öğretilerin ikisi de yandaşlarınca alkışlanıp desteklenmekte. Bense ne emeğin, ne mülkleştirmenin ve ne de yasanın mülkiyeti yaratamayacağını; dolayısıyle de mülkiyetin nedensiz bir sonuç olduğunu iddia ediyorum. Niçin kınanacakmışım bundan dolayı?

İtirazlar yükseliyor!

Mülkiyet hırsızlıktır! İşte 93'ün alarm çanı! İşte devrimlerin giriş kapısı...

POLİTİKA ÜZERİNE

Bizim tüm bilimimiz halkın gösterilerini gözlemeye,diyeceklerini bellemeye, yapacaklarını yorumlamaya dayanır. Halka sormak: Bizim için bütün felsefe bütün politika işte budur.

Sermaye hükümdarken politika nedir ki? Bir gölge oyunundan, bir ölüler dansından başka nedir?

GUESDE

Jules Guesde, 1845-1922 yılları arasında yaşamış olan Fransız devrimcisi. Sosyalist Parti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki bellibaşlı önderlerinden biriydi. Marx ve Lafargue'la birlikte devrimci bir program kaleme aldı. Sınıf mücadelesinin gerçekliğini temel olarak kabul eden bu program, 1880 Havre Kongresi'nde "İşçi Partisi" tarafından kabul edildi. Tetikte olalım *başlıklı yazısında savaşa şiddetle karşı çıkmakla ün saldı.*

SAVAŞIN NİTELİĞİ ÜZERİNE

Her gün ortaya çıkan başka savaşlar da vardır, emtiayı akıtacak pazarları bulmak için yapılır bunlar; ve bu açıdan bakılınca savaş, ortadan kalkmak şöyle dursun, sürekli ve aralıksız hale gelmek üzeredir. Kapitalist savaşın ta kendisidir bu,dünya pazarını bizim kanlarımız pahasına ellerine geçirmek için bütün ülkelerdeki kapitalistlerin biribirlerine karşı giriştikleri kâr savaşıdır. Gözlerinizin önüne gelsin biraz: Bu hırsızlık katliamında, Avrupa'nın her ülkesindeki kapitalist hükümetin başında bir sosyalist düşünün. Fransa'dakine ek olarak bir de İngiliz, Alman, İtalyan "Millerand" olsun ve kapitalist soygunculuğu uğruna proleterleri biribirlerini boğazlamaya çağırsın! Uluslararası dayanışma nerede kaldı, sorarım size?

İŞÇİ PARTİSİ'NİN PROGRAMI

A.-SİYASAL HEDEFLER

1. Basın, toplantı ve dernekleşme özgürlüğünü ve özellikle de Enternasyonal'i yasaklayan yasaların kaldırılması. İşçi tezkeresinin ve işçiyi patron karşısında, kadını erkek karşısında küçülten tüm hükümlerin kaldırılması.

2. Din işlerine ayrılan bütçenin kaldırılması ve, Paris Komünü'nün 2 Nisan 1871 tarihli kararnamesine uygun olarak dinsel kurum ve birliklere ait görünen bütün menkul ve gayri menkul değer ve malların ulusa geri verilmesi.

3. Hazine borçlarının reddi.

Sürekli ordunun dağıtılıp onun yerine bütün halkın silahlandırılması.

5. Halkın kendi yönetim ve polis örgütlerini kendisinin kurması.

Karl Marx, *1818-1883 yılları arasında yaşamış olan Alman düşünürü, bilgini ve eylem adamı. Yahudi kökenli bir ailenin oğluydu. Ama avukat olan babası, Prusya rejimi altında mesleğini sürdürebilmek için Protestanlığı kabul etmek zorunda kalmıştı. Sağlıklı, iri yapılı, otoriter karakterli bir çocuk olan Marx, oniki yaşında Trier lisesine girdi. Onyedi yaşında, kendisinden dört yaş büyük olan Jenny von Westphalen'e âşık oldu. Ama çok geçmeden Bonn Üniversitesi'nde hukuk öğrenimine yollandı. Bir yıl boyunca tam bir genç bohem hayatı yaşadı. 1836 yazında Trier'e tatile geldiğinde, sevgilisiyle gizlice nişanlandı. Tatil sonunda yeniden Bonn'a değil, Berlin'e gönderildi: Babası, disiplinli bir üniversitede oğlunun çok daha iyi öğrenim göreceğine karar vermişti.*

Marx, Berlin'de dokuz ayrı hocanın derslerini izledi. Ama asıl yaptığı iş, Jenny için aşk dolu dizeler döktürmekti: İnsanlık tarihini, ancak büyük peygamberlerin başarabildiği ölçüde sarsıp değişikliğe uğratacak olan adam, aşk şiirleri yazmakla işe başlıyordu!

Yirmi yaşında babasını kaybeden Marx, Berlin'de tanımış olduğu ve şimdi Bonn Üniversitesi'ne atanan filozof Bruno Bauer'in teşvikiyle, Hegel felsefesi doğrultusunda bir tez hazırlamaya koyuldu ve 1841 yılında doktorasını verdi. Doçent olmayı ummaktaydı; ama hükümet tarafından şüpheli görülen Bauer kürsüsünden uzaklaştırılınca, genç düşünürün bu umudu havaya uçtu.

Bu dönemde Renanyalı birkaç genç liberal burjuva, muhalif bir gazete çıkarmaya karar vermişti;Bauer gazetenin başına getirilince, Marx da onun yardımcısı oldu. 1842 yılında da doğrudan doğruya gazetenin başına geçti. Rheinische Zeitung *(Ren Gazetesi) adını taşıyan bu yayın organındaki ilk başyazısı, kendilerini komünist öğretisini yaymakla suçlayan rakip bir gazeteye verdiği cevaptır: Hiç bilmediği bir konuydu bu, Marx'ın; ama yazısında, "bu sorunu gereğince inceleyeceğini" belirtiyordu. Gazete 1843 yılında kapatıldı.*

Miras sorunu yüzünden annesiyle de bozuşan Marx, tam evlenme hazırlığı içindeyken, parasız ve işsiz kalmıştı. O sırada çıkarılması kararlaştırılan yeni bir dergi yetişti imdada. Deutsch-französische Jahrbücher *(Alman-Fransız yıllığı) adı verilen bu dergi Paris'te basılacaktı. Derginin başyazarlığını kabul eden Marx, 1843 yılında Jenny ile evlenerek Fransa'nın yolunu tuttu.*

Memleketinden ayrılırken resmî makamlara Prusya uyrukluğunu reddettiğini de bildiren Marx, sadece iki sayı çıkabilen bu dergide iki önemli yazı yayınlayacaktı: Zur Kritik der hegelschen Rechtsphilosophie *(Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisine katkı) ve* Zur Judenfrage *(Yahudi*

sorunu üzerine).

Bu incelemelerden ilki, sonradan Marksizmin klasik din ve proletarya tanımları olarak kabul edilecek olan ünlü formülleri ortaya atması bakımından özellikle önemlidir:

"Ezilenlerin inleyişidir din; *ruhsuz* bir dünyanın ruhu, umutsuz bir insanlığın umududur; *din*, halkın afyonudur."

Ve:

"Proletarya, evrensel acıları yüklendiği için evrensel bir çap kazanan ve genel bir adaletsizliğin kurbanı olduğu için özel bir adalete özlem duymayan bir toplumsal kategoridir; *proletarya* toplumun, ancak öbür sınıfları da özgürleştirmek koşuluyla kendi kendine özgürlüğe kavuşturabilecek olan sınıfıdır."

Bu tanımlar, Marx'ın düşüncelerinin bir yıl içinde ne kadar yol aldığını göstermektedir.

Derginin kapanmasından sonra Marx, Kolonyali dostlarının yardımıyla ayakta kalabildi. Bu arada özellikle Ricardo, J.-B.Say ve Adam Smith gibi ekonomi bilginlerini okudu; o sırada Paris'te bulunan ünlü şair Heinrich Heine ile dostluk kurdu; Mülkiyet nedir? *adlı kitabını pek sevmiş olduğu Proudhon'la tanıştı; Bakunin'le karşılaştı.*

Ama 1844 yılının, ünlü düşünürün hayatı bakımından asıl önemli olayı, Engels'le karşılaşıp dost olmasıdır: Bu derin ve gölgesiz dostluk, iki devrimci filozofun adını, insanların belleğinde biribirlerinden ayrılmaz kılacaktır.

Prusya hükümetinin isteği üzerine Fransız hükümeti tarafından Paris'ten atılan Marx, Brüksel'e yerleşti: Engels yardım ediyordu kendisine. 1845 yılında birlikte İngiltere'ye kısa bir gezi yaptılar. Marx, böylece Londra'da hem İngiliz ekonomik hayatını yakından tanımak hem orada yerleşmiş olan Alman İşçileri Birliği'yle ilişki kurmak olanağına kavuştu. Brüksel'e dönüşte iki dost, ilk ortak yapıtlarını yazmaya koyuldular: Die deutsch Ideologie *(Alman ideolojisi). Yayıncı bulamayan bu kitap ancak 1932 yılında basılabilecektir.*

Marx, 1846 baharında, Londra'daki Birlik'in yöneticileriyle yaptığı görüşmelerin sonucu olarak, çeşitli Avrupa ülkelerinde dağınık yaşayan Alman işçilerini örgütleme çalışmalarına girişti. Aslında bu Birlik, çok daha önce Paris'te kurulmuş ama 1839 yılında kapatılmış olan Adaletliler Birliği'nin bir uzantısından başka bir şey değildi.

Genç eylem adamı, örgütü yaymak amacıyla Proudhon'a da başvuracak; ama ondan : "Bütün apriori dogmatizmleri yıkan bizler, hiç değilse kendimiz, şimdi halka yeni bir öğreti aşılamaya kalkışmayalım." *cevabını alacaktı. Buna karşılık Proudhon, Marx'a* Sefaletin felsefesi *adlı yeni kitabını göndermeyi ihmal etmedi. Kitaba yazdığı ithafta:* "Eleştirinizin kırbacını beklemekteyim," *diyordu. Marx, hemen işe girişti: 1847 Haziranında hazırdı "kırbaç"; ve adı,* Misere de la philosophie *(Felsefenin sefaleti) idi.*

O sırada Adaletliler Birliği'nin Londra'daki kongresine bu yüzden katılamadı. Birliğin statüleri baştanbaşa değişecekti oysa; ve Marx, Birliğin, "Bütün insanlar kardeştir." *şeklindeki parolasını katiyen sevemiyordu:* "Kardeşi olmaktan hiç de haz duymadığım bir alay insan var bu dünyada.." *diyordu. Nitekim Engels, dostunun isteği üzerine bir başka parola önerdi ve kabul ettirdi:* "Bütün dünya emekçileri, birleşiniz!"

Marx'ın hazır bulunduğu II. Kongre'de Birliğin ismi de değiştirildi ve Komünistler Birliği oldu. Gene aynı Kongre, iki dosta, yeni devrimci görüşü dile getirecek bir bildiri kaleme alma görevini verdi. Engels, yirmibeş noktada toplanacak bir çeşit ders kitabı öneriyordu; Marx, bu tarzı uygun görmedi ve tek başına döküme koyuldu: Altı hafta içinde, dünya proletaryasının "kutsal" kitabı olarak sıfatlandırılan Manifest der Kommunistischen Partei *(Komünist Partisi manifestosu, 1848) tamamlanmış bulunmaytaydı.*

Sonuç olarak Marx, Belçika'dan da sınır dışı edildi. Kısa bir süre için Paris'e gitti; Fransa'dan Almanya'ya sıçramış olan devrim havasından umutlanarak Kolonya'ya geçti. Ama karşı-devrimcilerin zaferi üzerine sınır dışı edildi ve Paris'e geldi yeniden. İki ay sonra Paris'ten de sınır dışı edilince, İngiltere'ye yerleşme yolunu seçti: Kendi deyişiyle, onun için artık, "sürgünün uykusuz gecesi" başlamaktaydı.

Bu arada işleri sarsılan Engels, Manchester'deki fabrikasının başına geçmişti; ve Londra'da oturan dostuna, 1868 yılına kadar doğru dürüst yardımda bulunamadı. Dolayısıyla da 1849-1863 arası, Marx için tam bir kara sefalet dönemi oldu: Tasarladığı büyük yapıtı gerçekleştirebilmek için hürriyete ihtiyacı olduğu gerekçesiyle düzenli bir büro işi kabul etmeyen düşünür, gülünç ücretler karşılığında gazetecilik yaparak ve girtlağına kadar borca gömülerek, uykusundan çaldığı saatler boyunca ancak çalışabiliyordu. 1863 yılında annesinin ölümü üzerine payına düşen mirası alınca, maddesel durumu bir nebze düzelecekti.

Marx, aynı yıl, devrimci militan etkinliğine yeniden girişti. Mazzini'nin yönettiği devrimci çevrelerde, uluslararası bir işçi birliği kurma zorunluğundan söz ediliyordu. Bu amaçla kurulan komiteye üye seçilen Marx, şu fikirleri öne sürdü:

1848 Devrimi'ne bağlanan umutlar, kökten yıkılmıştır; kapitalizm, bu sınavdan güçlenmiş olarak çıkmıştır; bu durumda işçi sınıfının yeni sorumlulukları ve yeni görevleri olacaktır. Şöyle ki: Zenginlerin bu koşullar içinde biraz daha zenginleşmesi, yoksulların biraz daha yoksullaşmasıyla sonuçlanacaktır bundan böyle kapitalizmin her ileri adımı, sınıflar arası uçurumu biraz daha derinleştirip

genişletmekten ve toplumsal çatışmaları biraz daha keskinleştirmekten başka bir sonuç veremez. En büyük amaç, işçi sınıfının boyunduruktan kurtarılmasıdır; ve her siyasal hareket, bu amacın bir aracı olmak zorundadır. Bu amaç, bir tek ülkenin sınırları içinde gerçekleşemez; ancak tüm ülkelerdeki işçi sınıflarının uyumlu bir işbirliği sayesinde demek ki bütün işçilerde uluslararası dayanışma ve ittifak duygusunu uyandırmak ve geliştirmek gerekmektedir.

İşte bu tezlerin oybirliğiyle kabul edilmesi üzerine Marx, Uluslararası İşçi Birliği ya da kısaca 1. Enternasyonal diye anılan örgütün şefi durumuna geliyordu.

Bu arada, dev yapıtı Das Kapital *(Kapital, 1867)'in ilk cildini de yayınlayan Marx, Enternasyonal içinde Mazzini, Bakunin ve Proudhon'un yandaşlarıyla amansız bir mücadeleye girişti.*

Marx, 1870 Paris Komünü'nün ezilmesi üzerine yazdığı Der Bürgerkrieg in Frankreich *(Fransa'da iç savaş, 1870) adlı yapıtında, ilk defa olarak, işçi sınıfının iktidarını sağlamlaştırmak için bir "proletarya diktatörlüğü"nün şart olduğu fikrini öne sürdü. Enternasyonal genel yönetim kurulunun bu tezi benimsemesi, İngiliz "trade-union" şeflerinin örgütten istifa etmesine yolaçacak; böylece, örgütün çöküşü başlayacaktı. 1871 Haziranında dostu Kugelmann'a yazdığı bir mektupta şunları söylemekteydi Marx:*

"Şu anda Londra'nın en çok iftira ve tehdide uğrayan adamı olmak şerefine ermiş bulunuyorum."

Enternasyonal'in 1876 yılında kesinlikle kapanmasından sonra Marx, artık hiçbir siyasal etkinlikte bulunmayacak; Sadece Kapital*'i tamamlayabilmek için yoğun bir çalışmaya girecektir. 1873'ten itibaren sağlığı gittikçe biraz daha bozulan düşünür karısının 1881 yılında ölümü üzerine büsbütün sarsılmış ve çok geçmeden de ölmüştür.*

Marx'ın düşüncesi, gerek teorik gerekse pratik alanda, derin ve belirleyici etkinliğini hiçbir zaman yitirmemiştir.

TOPLUM VE DEVLET ÜZERİNE

Biçimi ne olursa olsun, toplum, insanların karşılıklı eylemlerinin ürünüdür. İnsanlar kendileri için şu ya da bu biçimde bir toplum seçmekte özgür değildirler katiyen. Nitekim üretici güçlerin belirli bir gelişim düzeyini aldığınızda, ticaretin ve tüketimin belirli bir biçimini bulursunuz. Üretimin, ticaretin ve tüketimin belirli bir gelişme aşamasını alırsanız, buna denk düşen bir toplumsal düzen, buna uygun bir aile, bir zümre ya da bir sınıf örgütü, tek kelimeyle, buna denk düşen bir "sivil toplum" bulursunuz. Böyle bir toplumu alırsanız, buna denk

düşen ve zaten bu toplumun resmi bir görüntüsünden başka bir şey olmayan "politik devlet" i bulursunuz.

Doğu'da suyun tutumlu biçimde ve ortaklaşa kullanımı zorunluğu, merkezci bir devlet gücünün etkin varlığını kaçınılmaz kılmıştı. Böylelikle bütün Asya yönetimleri, kamusal konularla olan ilgilerinde ekonomik bir işlev yüklenmiş oldular.

Sömürü devletinin iki etkinlik alanı vardır: Bir yandan, bütün toplumların doğasından kaynaklanan ortak işleri yerine getirir; öte yandan, yönetimle halk yığınları arasındaki karşıtlıktan kaynaklanan özgül görevleri yürütür.

BİREYLER, TOPLUM VE DEVLET ÜZERİNE

Bireylerin asla kendilerine bağlı olmayan maddesel hayatları, biribirlerini karşılıklı olarak etkileyen üretim tarzları ve alışveriş biçimleri, devletin gerçek temelidir; ve bu, bireylerin iradesinden kesinlikle bağımsız olarak, işbölümüyle özel mülkiyet gerekliklerini sürdürdükçe, her basamakta böyle kalır. Bu fiili ilişkiler asla devlet iktidarınca yaratılmış değildir. Tam tersine, devlet iktidarını bu ilişkiler yaratır. Ve işte bu ilişkiler çerçevesinde topluma egemen olan bireyler, iktidarlarını devlet görünüşü altında billurlaştırmak zorundadırlar. Ama bireylerin, ayrıca, bu belirli ilişkiler tarafından koşullanıp belirlenmiş iradelerini de, devlet iradesi, diye, yasa olarak genel bir biçimde açığa vurmaları gerekir. Bu öyle bir açığa vurmadır ki, içeriği, medeni hukukun ve ceza hukukunun da apaçık kanıtladığı gibi, daima egemen sınıfın kendi ilişkileri tarafından belirlenir. Vücutlarının ağırlığı insanların iradelerine ve keyiflerine nasıl bağlı değilse, kendi iradelerini yasalar halinde ve kişisel isteklerinden bağımsız olarak yürürlüğe sokmaları da insanların kendi iradelerine bağlı değildir.

MÜLKİYET İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Tek başına ele alındığında, her değiş tokuş işleminde, değiş tokuşun ekonomik yasalarına uyulduğu sürece, mülk edinmenin biçimi, meta üretimine özgü mülkiyet hakkına ilişilmeksizin, baştan aşağı değiştirilebilir. Nitekim mülkiyet hakkı, tıpkı başlangıçta ürünlerin üreticilere ait olduğu ve üreticinin eşdeğeri eşdeğerle değiştirerek salt emeği sayesinde zenginleşebildiği dönemdeki gibi, toplumsal servetin gittikçe artan bir ölçüde başkalarının karşılığı ödenmemiş emeğini sahiplenebilecek olanların mülkiyetine girdiği kapitalist dönemde de yürürlüğünü sürdürür.

Toplumun üyelerinin onda dokuzu için özel mülkiyet fiilen yoktur. Dahası: Bir toplumda özel mülkiyet, bu onda dokuz için yok olduğundan dolayı vardır.

Bölük pörçük bireysel üretim araçlarının toplumsal yoğunluğa kavuşmuş büyük üretim araçlarına dönüşümü.. Buna bağlı olarak, çoğunluğun cüce mülkiyetinin azınlığın dev mülkiyetine dönüşümü.. Gene buna bağlı olarak geniş halk yığınlarının elinden toprağın, hayat araçlarının ve iş aletlerinin koparılıp alınması... İşte geniş halk yığınlarının mülksüzleştirilmesi süreci dediğimiz bu korkunç süreç, aynı zamanda, sermayenin de oluşturulma tarihidir.

Dolaysız üreticilerin mülksüzleştirilmesi, en gözü doymaz bir vahşilikle ve en hayasız, en pespaye, en iğrenç tutkuların dürtüsüyle gerçekleştirilir. Bireyin öz emeğiyle edinilmiş olup bağımsız emekçi bireyin kendi emek koşulları ile bütünleşmesine dayanan özel mülkiyet, salt biçimsel yönden özgür sayılan yabancı emeğin sahiplenilmesine dayanan kapitalist özel mülkiyet tarafından tasfiye edilir. Bu durumda, kapitalist üretim biçiminden türeme kapitalist özel mülkiyet, bireyin öz emeğinden kaynaklanan bireysel özel mülkiyetin ilk inkârı olur.

Modern özel mülkiyete, modern devlet denk düşer. Modern devletse, burjuvazinin —hem dışa hem de içe karşı— mülkiyetinin ve çıkarlarının karşılıklı güvencesi uğruna büründüğü bir örgütlenme biçiminden başka bir şey değildir.

Burjuvazi, mülkiyet ilişkilerindeki adaletsizliği, politika alanında, kendi devlet gücünü işe sürerek ayakta tutarken, bu adaletsizliği yaratmaz. Gerçekten de çağdaş işbölümü, değiştokuşun çağdaş biçimi, rekabet, vs. ile koşullanıp belirlenmiş olan mülkiyet ilişkilerindeki adaletsizlik, burjuva sınıfının politik egemenliğinden ileri gelmemekte; tam tersine, burjuva sınıfının politik egemenliği, burjuva ekonomi bilginleri tarafından zorunlu ve ölümsüz yasalar olarak ilan edilmiş olan bu çağdaş üretim ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.

ADALET ÜZERİNE

Üreticiler arasındaki değiş tokuşun adaleti, söz konusu alış verişin, üretim ilişkilerinden, bu ilişkilerin doğal bir belirimi olarak kaynaklanmasına dayanır. Ekonomik alış verişin, tarafların iradesel edimleri, onların ortak iradelerinin açığa vuruluşu ve taraflardan birine karşı devlet eliyle cebren icra ettirebilir sözleşme olarak beliren hukuksal biçimi, aslında "biçim" olarak elbette içeriği belirleyemez; olsa olsa yansıtır, yansıtabilir. Söz konusu içerik de üretim tarzına uyduğu sürece

adaletlidir; üretim tarzına aykırı düştüğü anda adaletsiz oluverir. Nitekim kölelik, kapitalist üretim tarzı temeli üzerinde artık adaletsiz sayılır. Tıpkı satılan malın kalitesine ilişkin hilenin de adaletsiz sayılışı gibi.

Ücretli işçilik sistemi sürüp gittikçe, eşit ya da adaletli iş ücreti istemek, kölelik sistemi temeli üzerinde özgürlük istemekten farksızdır.

SINIF MÜCADELELERİ VE DEVRİMLER ÜZERİNE

Bütün toplum tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir.

Efendi ile köle, patrisyen ile pleb, derebeyi ile serf, lonca ustası ile kalfa ve çırak, sözün kısası, ezen ile ezilen, sürgit birbirlerine, hasım olmuşlar, kimi zaman alttan alta, kimi zaman da açıktan açığa, ama her zaman mücadele etmişlerdir. Bu mücadele, her seferinde, ya bütün toplum devrimsel dönüşüme uğramasıyla ya da mücadele eden sınıfların hep birlikte yok olmasıyla sonuçlanmıştır.

Devlet içindeki mücadelelerin tümü, örneğin demokrasi, aristokrasi ve monarşi arasındaki mücadeleler, seçim hakkını elde edebilmek için verilmiş mücadeleler ve benzerleri, aslında, hep çeşitli sınıflar arasında yürütülen mücadelelerin dış belirimlerinden başka bir şey değildir.

Her yerde, işçilerin tek tek ekonomik mücadele hareketlerinden daima bir politik hareket, yani sınıfsal çıkarlarını kabul ettirmeye yönelik bir sınıf hareketi fışkırır.

Her devrim eski toplumu dağıtır: Bu nedenle toplumsaldır. Ve her devrim eski iktidarı devirir: Bu nedenle de siyasaldır.

Devrim hakkı, gerçek anlamıyla biricik "tarihsel hak"tır. Hiç istisnasız bütün modern devletlerin varlığı bu hakka dayanır.

BURJUVA DEMOKRATİK DEVRİMİ ÜZERİNE

Burjuvazinin, kucağında serpilip geliştiği üretim ve mübadele araçlarının tohumları feodal toplumda çoktan atılmış bulunmaktaydı. Bu üretim ve mübadele araçlarının gelişmesinin belirli bir aşamasında, feodal toplumun üretim ve mübadele koşulları, çiftçiliğin ve elişi imalâtçılığının örgütlenişi, kısacası, feodal mülkiyet ilişkileri, artık iyice gelişmiş olan üretici güçlerle bağdaşmaz duruma girmişti. Bunlar, üretimi ilerletecek yerde, onu köstekleyen birer ayakbağına dönmüşlerdi. Bu bağların koparılıp atılması gerekiyordu. Nitekim öyle

oldu: Koparılıp atıldılar. Onların yerini, serbest rekâbet ve buna denk düşen bir sosyal ve ekonomik düzen aldı. Burjuva sınıfı, böylece, ekonomik ve politik egemenliğini kurmuş oldu.

Burjuvazinin gelişmesi sırasında atılan her ileri adım, bu sınıfın o adıma denk düşen siyasal gelişmesi ile atbaşı yürümüştür. Feodal soyluların egemenliği altında ezilen bu sınıf, Ortaçağ kentinde kendi kendini yöneten silahlı bir birlik, kimi yerde İtalya ve Almanya'daki gibi bağımsız bir şehir cumhuriyeti, kimi yerde de Fransa'da olduğu gibi monarşinin vergiye bağlı üçüncü "avam tabakası" olmuş; daha sonraları da, manüfaktür döneminde asillere karşı bir denge unsuru olarak kâh yarı-feodal krallığa kâh mutlakçı krallığa yaranmış ama genellikle büyük monarşilerin kilit taşı olarak kalmıştır. En son olarak bu sınıf, burjuvazi, modern sanayinin ve dünya pazarının kuruluşundan bu yana, temsili devlet aracılığıyla, siyasal egemenliği salt kendi adına ele geçirmeyi başarmıştır. Bugün için, modern devlet gücü, bütün burjuva sınıfının ortak işlerini yürüten bir komiteden başka bir şey değildir.

Palazlanan burjuvazi, devlet gücünü, emeğin ücretini zapt ü rapt altına alabilmek (yani, artı-değer sömürüsünü koruyacak sınırlara sıkıştırabilmek), bu arada özellikle de emek süresini uzatabilmek ve emekçiyi kendine bağımlı tutabilmek için kullanır; bunun için devlet gücüne ihtiyaç duyar.

SİYASAL YABANCILAŞMA ÜZERİNE

Kendisinden önce topluma egemen olan sınıfın yerine geçen her yeni sınıf, amacına ulaşabilmek için, kendi çıkarlarını toplumun bütün üyelerinin ortak çıkarı, yani kamu yararı olarak ortaya sürmek zorundadır.

Devlet, egemen sınıfın tek tek bireylerinin kendi ortak çıkarlarına yürürlük kazandırdıkları ve belirli bir dönemin burjuva toplumunun tümünü özetleyen bir biçim olduğu için, bütün ortak kurumlar devlet aracılığıyla bir politik biçime bürünür. Yasanın, gerçek temelinden koparılmış olan özgür bir iradeye dayandığı yolundaki hayalin kökeni de işte budur. Tıpkı bunun gibi, hukuk da tekrar yasaya indirgenir

Modern devlet tarafından insan haklarının tanınması, İlkçağ devleti tarafından köleliğin tanınması ile aynı anlamı taşır. İlkçağ'da, devletin temeli kölelikti. Modern devletin temeliyse, sivil toplum ve bu toplumun bireyidir. Bu birey de, öteki bireylerle biricik bağı "özel çıkar"dan ve "bilinçsiz doğal zorunluk"tan ibaret olan, ücretli emeğin ve kendisi ile

başkalarının bencil ihtiyaçlarının kölesi olarak kalan bağımsız bireydir. Modern devlet; işte bu toplumu ve bu toplumun bireyini, yani kendi doğal temelini, evrensel insan haklarında tanıyıp bulmuştur. Kendi gelişiminin dayatması ile eski siyasal bağları kırıp aşan sivil toplumun bir ürünü olarak modern devlet, insan haklarını ilân etmekle, sadece kendi kökeni ve kendi temelini tanımış olmaktadır.

BURJUVAZİNİN İKİYÜZLÜLÜĞÜ ÜZERİNE

Burjuva düzeninin köleleri efendilerine karşı başkaldırdıkları zaman, bu düzenin uygarlık ve adaleti, tüyler ürpertici işyüzü ile gözler önüne serilir. Bu durumlarda, sözü geçen uygarlık ve adalet de, bütün peçelerini yüzünden atmış bir vahşilik ve yasa tanımaz bir öç alma tutkusunun görünümü içinde su yüzüne çıkar. Toplumsal servete el koyanlarla üreticiler arasındaki sınıf mücadelesi boyunca patlak veren her yeni bunalımda bu olgu, gitgide daha açık ve seçik bir şekilde belirmektedir.

Burjuvazi, şimdiye değin içyüzünü peçeleyip mutlak kudretini beslediği seçim hakkını inkâr etmekle, açık bir itirafta bulunur: "Diktatörlüğümüz, bugüne kadar halk iradesi aracılığı ile ayakta durmuştur. Bugünse bu diktatörlük, halkın iradesine karşı pekiştirilmelidir.

PARLAMENTER REJİM ÜZERİNE

Parlamenter rejim, bütün herşeyi çoğunluğun kararına bırakır. Bu durumda, parlamento dışı büyük çoğunluk neden karar verme hakkı istemesin? Sizler devletin tepesinde saz çalarken, aşağıdakilerin raksetmesine niçin şaşıyorsunuz?

Bugünkü hükümetler, işçilere göz kırpmalarına, onlara gülücük yağdırmalarına rağmen gayet iyi biliyorlar ki biricik dayanakları burjuvazidir. İşçilere zaman zaman ilân-ı aşk ederek burjuvaziyi ürkütseler bile bu sınıfa karşı elle tutulur cinsten hiçbir somut eylemde bulunmamaları işte bu yüzdendir.

Parlamentonun varlık nedeni, başkalarını aldatmak ve böylece aynı zamanda kendi kendisini aldatmaktan ibarettir.

Mihail Aleksandroviç *Bakunin, 1814-1876 yılları arasında yaşamış olan Rus anarşisti. Soylu bir aileden gelen Bakunin, topçu subayı olmuş, devrimci fikirlerinden ötürü Rusya'dan ayrılmak zorunda kalmış ve Paris'e gitmiştir. Orada Herzen, Marx ve Proudhon'la tanışan düşünür, Rus hükümetinin isteği üzerine bir aralık Fransa'dan çıkarılmış, ama 1848'de yine bu ülkeye dönmüştür. Bakunin, 10 yıl boyunca Avrupa'yı sarsan tüm devrimleri doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak desteklemiş ve çeşitli hükümetler tarafından art arda idama mahkûm edilmiştir. 1857'de Sibirya'ya sürülmüş, 1861'de kaçarak İngiltere'ye sığınmıştır. Daha sonra İsviçre'ye geçmiş 1867'de Birinci Enternasyonal'e katılmıştır. 1872 La Have kongresinde Marx'tan kesinlikle ayrılan Bakunin, "anarşizm"in kurucusu olarak kabul edilmiştir. Ütopyacı sosyalizmin XIX. yüzyıl boyunca ortaya çıkan şekillerinden biridir anarşizm: İnsanın doğası bakımından "iyi" olduğu ve dolayısıyla mutlu bir hayatın, insanoğlu üzerindeki tüm kısıtlamaların ve zorlamaların kaldırılması sonucu yaratılabileceği düşüncesine dayanır. Temel düşüncelerini L'Etat et l'anarchie adlı yapıtında açıklayan düşünür, Alman filozofu Feuerbach'ın insan ve dünya hakkındaki görüşlerinden büyük çapta etkilenmiştir. Bakunin, küçük insan topluluklarının içinde, örneğin bir köy topluluğunda, güçlü bir dayanışmanın ve yardımlaşmanın varlığını belirterek bu dayanışmayı, hayvan topluluklarında rastladığımız yardımlaşma ve birlikte işgörme itkisine benzetir. İnsanların içinde bulunan ama modern toplum ve devlet tarafından baskı altında tutulan bu türden "iyi" eğilimleri ve yatkınlıkları ortaya çıkarabilmek için, bugün varolan bütün toplumsal kurumları ortadan kaldırmak gerekir. Böylece, devletsiz ve otoritesiz bir toplum düzeni kurulmuş olacaktır: Ve devlet, Bakunin'in kömün ismini verdiği bu doğal ve küçük topluluklar üzerinde kendiliğinden oluşacaktır. Ahlâk açısından Rus nihilisti Neçayev'in etkisinde kalmış olan Bakunin'e göre büyük amaca ulaşabilmek için her aracın hiç çekinitsiz kullanılması gerekir.*

Devrimcinin kendi kendine karşı tavrını tanımlarken: "Gerçek devrimcinin karakteri, romantizmin, duygusallığın, coşkunun ve taşkınlığın hiçbir türlüsünü kabul etmeyen cinsinden sarsılmaz bir karakterdir. Öyle bir karakter yapısı içinde kişisel kin ve öç alma duygularına da yer yoktur. Devrimcinin ikinci doğası ve özü haline gelmiş olan devrimcilik tutkusunun en amansız, en acımasız ve en duygusuzca bir hesaplılığa dayanması gerekir.

Devrimci her zaman ve her yerde, kendi kişisel özlem ve güdülerinin onu olmaya sürüklediği şeyi değil, yalnızca ve

yalnızca devrim çıkarlarının ve gereklerinin ona buyurduğu şeyi temsil edecek, kendi varlığında yalnızca ve yalnızca devrimi somutlaştırmış olacaktır," diyen Bakunin, şöyle devam ediyordu:

DEVRİMCİNİN ELKİTABI
BİR DEVRİMCİNİN ESİNLENMESİ GEREKEN KURALLAR DEVRİMCİNİN KENDİ KENDİNE KARŞI TAVRI

1. Devrimci daha başlangıçta mahkûm olmuş bir adamdır: Ne kişisel çıkarları vardır devrimcinin, ne işi, ne duyguları, ne gönül bağı, ne mülkü ve hattâ ne de adı. Bütün herşey onun için bir tek ilgi kaynağına bir tek düşünceye, bir tek tutkuya gelip dayanır: Devrim.

2. İçinin içinde, yalnızca sözde değil ama aynı zamanda pratikte de, kamu düzeniyle ve uygar dünya ile, her türlü yasa ve ahlâk kavramı ile, hiçbir uzlaşım ve koşul kabul etmeksizin tüm bağları koparıp atmıştır devrimci. Sözü geçen uygar dünyanın amansız bir düşmanıdır: Ve bu dünyayı kökünden yıkmak amacıyla, bu dünyanın içinde yaşar.

3. Devrimci, her türlü öğretisel bağlılığı reddeder, barışı kurup koruma işini de gelecek kuşaklara emanet eder. Bir tek işi ve bilimivardır onun: Yıkmak. Mekanik, fizik, hatta tıp bilimlerini öğreniyorsa yalnız bu amaçladır. Ve gene yalnız bu amaçladır ki insanların, karakterlerin, durumların, sosyal düzenin çeşitli görünümlerinin canlı bilimini gece gündüz öğrenir o. Bir tek ereği vardır: Bu iğrenç düzeni bir an önce ve kökünden yıkmak.

4. Kamuoyu denen şeyi hiçe sayar devrimci. Bugünkü toplumsal ahlâk anlayışından, bu ahlâk anlayışının bütün gerekçe ve belirimlerinden kesinlikle nefret eder. Onun gözünde ahlâka uygun olan birtek şey vardır: Devrimin zaferine katkıda olan şey. Bu zaferi engelleyen ne varsa, ahlâkdışıdır, ahlâksızcadır.

5. Devrimci, daha başlangıçta mahkûm olmuş bir adamdır. Devlete ve toplumun temsil ettiği bütün herşeye karşı amansız olacak ve bu toplumdan hiçbir acıma beklemeyecektir. Toplumla arasında sürekli bir savaş vardır: Hiçbir uzlaşma kabul etmeyen, açık ya da gizli, ama ölümüne bir savaş. Dolayısıyla her gün ölüme hazır durmalıdır devrimci, tüm işkenceleri göğüslemeye kendini alıştırmalıdır.

6. Kendi kendine karşı katı olduğu kadar ötekilere karşı da katı olacaktır devrimci. Her türlü sıcak ve gevşetici akrabalık, dostluk, sevgi, bağlılık, hattâ onur duygusunu ferman dinlemez türden bir devrim tutkusuyla boğacaktır içinde. Bir tek şeyden, yalnızca ve yalnızca devrimin başarısından şehvet, avunç, haz ya da gurur duyabilir. Gece gündüz bir tek düşünceyle, bir tek ereğe ulaşmak iradesiyle yaşayacaktır: Ayırıp seçmeksizin herşeyi kökünden yıkmak.

Otto Von Bismarck, *1815-1898 yılları arasında yaşamış olan Alman devlet adamı. Altı yaşındayken Berlin'deki bir yatılı okula verildi, on iki yaşına kadar orada çok sıkı bir disiplin altında yetişti. Daha sonra Göttingen Üniversitesine yazıldı ve orada bir hayli özgür bir öğrenci hayatı sürdü. Askerliğini gönüllü olarak yaptı, babasından kalan büyük yurtluğu kardeşiyle birlikte başarılı bir şekilde yürüttü. Tarıma taa çocukluğundanberi derin bir ilgiyle bağlıydı. Kişiliğini oluşturan öğelerden biri de buydu kuşkusuz. Ayrıca Prusyalı asker disiplini, soyluluğun verdiği gurur ve sağlam bir Protestan eğitiminin getirdiği dinsel inanç tamamlıyordu bu kişiliği. Nazik durumlarda hemen yumuşayabilen cinsinden bir hoyrat karakteri vardı. Bu niteliklerin yanı sıra değişmez özelliği, gene Prusyalılığından gelen imparatora bağlılığı ve Almanya'nın büyüklüğüne kendini adamışlığıydı.*

Gerçekten de Bismarck'ın bütün isteği, daha gençlik çağındanberi, Alman birliğini kurmak ve güçlendirmek olmuştur. Hayatının en büyük ve temel amacı bu oldu.

1847 yılında Prusya Bölge Meclisi (Landtag)'ne seçildi ve politika alanında muhalefet yolunu tuttu. Usta bir diplomattı. Frankfurt Diyeti'nde Prusya'yı başarıyla temsil ettiği gibi Diyet toplantıları boyunca yaptığı konuşmalarda bu meclisin yetersizliğini ortaya koymaya yöneldi. Bunu başardı da...

Nitekim onun etkisiyle birçok Alman milliyetçisi bu meclisi artık Avusturya İmparatorluğu'ndan kopmuş saymakta gecikmeyecekti.

Bismarck, 1859-1862 yılları arasında St. Petersburg'da ve Paris'te elçilik görevlerinde bulundu. Daha o zamandan Fransa'yı dize getirmeyi ve Alman İmparatorluğu'nu kurmayı koymuştu aklına. Dolayısıyla da iki cephede birden savaşmak gibi bir zorunlulukla karşı karşıya kalmamak için önlemler almaya daha o sırada girişmişti: Bu amaçla, Doğu ve Batı Avrupa'nın bu iki büyük başkentinde yararlı dostluklar kurdu.

Roon'da yapılacak askerî reform için gerekli oyu Landstag'dan elde edemeyen Kral Wilhelm I tarafından çağrılınca Berlin'e gitti. Önce devlet bakanı oldu: Çok geçmeden de başbakanlığa ve aynı zamanda Dışişleri bakanlığına getirildi.

Bu arada Lanstag hiçe sayılarak gerekli krediler sağlanacak; ve Prusya'ya, iyi eğitilmiş 30 bin kişilik bir ordu kazandıran reform gerçekleştirilecekti. Böylece, tam bir diktatörlük kurulmuş oluyordu.

Gerçekten de artık bütçe kral emirnameleriyle yapılmakta: Basın özgürlüğü iyiden iyiye kısıtlanmakta ve meclis seçimlerinde resmî adaylık usulü uygulanmaktaydı.

Devletin otoritesini elle tutulur biçimde güçlendiren bu önlemler, liberaller arasında büyük çapta hoşnutsuzluk yarattı. Ama Bismarck'ın başarısı gene de devam edecekti: Çünkü özellikle 1862 yılından sonra, kralla aralarında verimli bir işbirliği kurulmuş bulunuyordu. Ve bu işbirliği 1882 yılında kralın ölümüne dek sürecekti.

Bu arada Bismarck ile, verilen söze ve yasallık ilkesine son derece bağlı olan kral arasında sert tartışmalar da koptuğu oluyordu: Wilhelm I, Bismarck'ın kılı kırk yararcasına hesaba dayanan gerçekçiliğine karşı çıkıyordu zaman zaman: Ama bir yandan da ondan çekinmekteydi. Ama her tartışma, devletin yararı uğruna iki tarafın da gerekli özveride bulunup ödün vermesiyle sonuçlanıyordu.

Bismarck, hayatının en büyük ereği saydığı Alman birliğini, 1864 yılından 1871 yılına kadar uzanan dönem boyunca iki aşamada gerçekleştirdi. Şöyle ki:

Önce Avusturya'yı çıkardı aradan. Bunu, 1864 yılında "Dükalıklar Savaşı"nı çıkartıp bir yıl sonra Gastein anlaşmasını yaparak başardı. Gene aynı dönemde Habsburg'lara savaş açtı ve salt diplomasi yoluyla onları yalnızlaştırmayı başardı. Daha sonra da Prusya'nın 3 Temmuz 1866 tarihinde kazandığı Sadowa zaferinden sonra yapılan antlaşmada Avusturya, konfederasyonun bozulmasını ve Prusya'nın çevresinde Kuzey Alman devletlerinden oluşacak yeni bir konfederasyon kurulmasını kabul edecekti.

Avusturya ile Main'in kuzeyi, bu yeni konfederasyonun dışında kalıyordu. Kuzey Alman Konfederasyonu, ayrıca, üç Danimarka dükalığı ile Avusturya tarafını destekleyen Kuzey-Doğu Alman devletlerini ilhak hakkını elde etmişti.

İkinci aşamada Bismarck, Main'in güneyindeki devletlerin ilhakını engelleyerek Alman birliğini köstekleyen Fransa'yı sahneden uzaklaştırmayı başardı. Bu konuda, Fransız İmparatoru Napoleon III, kendine karşın Alman şansölyesinin en büyük yardımcısı olacaktır. Şöyle ki:

Napoleon III, Bismarck'la pazarlığa girerek Almanya'nın Ren'in sağ kıyısına, Belçika'ya ve Lüksemburg'a dokunmamak koşuluyla tarafsız kalacağını bildirmiş: Bu yüzden de Avrupa'da Fransa'ya karşı güvensizlik beslenmesine yolaçtığı gibi Almanya'da da, Fransa zararına canlanan ulusalcı ruhun şahlanmasına yardımcı olmuştu.

Bu pazarlığın yabancı basına ustaca bir şekilde yansıtılması ve daha sonra, 1870 yılında, Hohenzollern'lerin İspanya tahtına aday gösterilmesiyle ilgili ünlü Ems telgrafı'nın kurnazca kısaltılması, Fransız-Alman savaşının patlamasıyla sonuçlanacaktı.

Kumandanlar kadar Bismarck da istiyordu bu savaşı. Çünkü bu savaş zaferle kapanırsa, Almanya Güney Main

eyaletini ilhak edebilecek ve Alsas Loren'i de ele geçirerek Alan Birliği'ni fiilen kurmuş olacaktı.

Versay Sarayı'nın ünlü Aynalı Galeri'sinde Wilhelm I yararına II. Reich'in ilânı, hemen ardından da Frankfurt antlaşmasının imzalanması, Bismarck'ın bu düşünü gerçekleştirdi. Böylece yalnız imparatora karşı sorumlu kalan Bismarck, Almanya başbakanı ve Prusya Meclis başkanı olarak yapıtını sağlamlaştırmaya girişti.

Bismarck, önce, Main'in güneyindeki eyaletleri Kuzey Almanya Konfederasyonu'na kattı ve hem imparatorunhem de başbakan kendisinin yetkilerini genişletti. Ayrıca, 1872 yılında, markın İmparatorluk bankası tarafından çıkarılmasını sağladı. Bunu, medeni ve ceza usulü yasaları ile askerlik hizmetini yedi yıla çıkaran1874 yasası izledi. Son olarak da Bismarck, Almanya'daki ulusal azınlıkları millileştirdi: Ve böylece anayasa, maliye, hukuk ve kültür bakımından gerçekten güçlü bir birlik yaratmış oldu.

Ne var ki Bismarck'ın içişleri alanındaki siyasetiyle Parlamento içindeki davranışı, şiddetli bir muhalefetle karşılaşacaktı. Şansölye, görünüşteki soğukkanlılığını bozmayarak, ama ustaca bir uysallığa başvurarak bu muhalefeti kırmaya çalıştı. Almanya şansölyeliğini ve Prusya Meclisi başkanlığı görevlerini birarada yürütme durumu ona olağanüstü bir hakemlik yetkisi bağlamakla birlikte, işini güçleştirmişti: Çünkü şimdi hem genel seçimle gelmiş Reichstag gibi oldukça Liberal bir meclis, hem de sınıf sistemine göre seçilen Landtag gibi çok tutucu bir başka meclis vardı karşısında.

1871-1878 döneminde korumacılık sisteminden yana olan tutucuların ve Merkez Partisi'ndeki Katoliklerin muhalefetiyle karşılaştı: Çünkü serbest mübadeleden yana idi. Bunlara karşı, Roma Kilisesi'nin Alman ruhban sınıfı üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak ve Alman Katolikleri ile Polonya, Alsas ve Loren'deki Katolik azınlıklar arasındaki çatışmayı önlemek için, sivil devleti laikleştiren ve tarikatçı papaz topluluklarını kaldıran yasalar çıkarıldı ve Kültürkamp uygulandı.

İkinci dönemde Bismarck, Prusya tarımının korunması gibi ekonomik ve 1877 yılında Meclise 12 sosyalist milletvekilinin seçilmesi gibi siyasal nedenleri, öteden beri izleyegeldiği politikaya yeni bir yön vermek zorunda kaldı. Örneğin, toprak yasası yanlısı tutucuları memnun edebilmek için, 1879 yılında serbest mübadele sistemini uygulamaktan vazgeçti. Ama bu önlem, sanayicilerle ulusalcı liberallerin ona düşman olmasına yolaçacaktı.

Öte yandan Bismarck, sosyalistleri safdışı edebilmek için Merkez Partisi ile birleşmeye çalıştı. Ama böylece de, Katoliklere karşı almış olduğu önlemlerin başarısızlığını kabul etme durumuna düştü.

Bir sonraki dönemde Bismarck, bir yandan sosyalistle-

re baskı siyaseti uygularken öte yandan da bir çeşit "devlet sosyalizmi"ne giderek işçilere birtakım haklar tanıyan sosyal içerikli yasalar çıkardı. Ne var ki bu konuda da istediği gibi başarılı olamadığı, sosyalist oyların 312 binden 1 milyon 427 bine yükselişiyle meydana çıkacaktı.

İçişlerinde gerçekçi ama bazan sakat bir siyaset izleyen Bismarck, uluslararası ilişkiler alanında daha başarılı oldu. Zeki bir diplomattı, her şeyden önce: Almanya'nın birleşmesini gerçekleştirmek için, barışı korumak gerektiğini tam bir tavır takınmakla birlikte, asıl istediği şey Fransa'nın kalkınmasını geciktirmek ve bu büyük komşuyu yalnızlığa itip Alsas-Loren üzerindeki Alman egemenliğini garantiyi almaktı.

Bu arada Bismarck, her an gerçekleşebilecek bir Fransız-Rus antlaşması çerçevesi içinde iki cepheli bir savaştan müthiş korktuğu için, karmaşık ama etkili bir sistem gerçekleştirme yoluna gitti. Bu, Rusya ile hem Avusturya- Macaristan'a ve hem de Fransa'ya karşı ittifak kurmayı ön plana alan bir sistemdi.

Balkanlarda, çoğu zaman tutarsız ilişkilerle bağlı bulunduğu bu iki devletle olan ittifakları sürdüren Bismarck, 1878 yılında toplanan ünlü Berlin Kongresi'nde olduğu gibi uluslararası siyasetin öndegelen hakemlerinden biri durumuna gelmişti artık.

Bu Kongre'de, Ruslar tarafından Balkanlarda uygulanan "Slav birliği" çabalarını durdurmayı başardı. 1884-1885 yıllarında ise Avrupa'nın Afrika'daki etki alanlarını sınırladı.

İzlediği atak siyaset, memnun olmayanların sayısını da arttırmaktaydı. Şansölyenin isteklerini adetâ itirazsız kabul eden Wilhelm I'in ölmesi, Friedrich II'nin çok kısa süren hükümdarlığından sonra, Bismarck'a karşı hayranlık duymakla birlikte, devlet yönetimini bir an önce eline almak isteyen ve şansölyenin rakibi Genelkurmay Başkanı Waldersee'nin etkisinde kalan genç Wilhelm II'nin tahta geçmesi, Bismarck'ın düşmesine yol açtı.

Bu düşüşün birçok nedenleri vardı aslında:

Sosyalist akımın durmadan gelişmesi ve Marxist hareketin her geçen gün biraz daha güç kazanarak öbür sosyalist partileri yavaş yavaş ikinci plana iter hale gelmesi.

__Şansölyenin imzaladığı ittifakların birbiriyle bağdaşmaz karakterinin zamanla iyice ortaya çıkmaya başlaması.

__Bismarck'ın şansölyeliği oğluna devretmek istemesi.

__Son olarak da, imparatora haber vekmeksizin, parti liderlerini konağında toplaması.

Ve Bismarck, imparatorun bir sistemi üzerine istifasını verdi. Kabul edilmeyeceğinden emindi bu istifanın. Belki de ilk kez ciddi şekilde yazmaktaydı. Nitekim hesabı yanlış çıktı ve istifası kabul edildi.

Varzin'deki yurtluğuna çekilen Bismarck, hayatının son

günlerini, imparatoru ve yeni yöneticileri Almanya'ya kötü hizmetle suçlayan Hamburger Nachricten (Hamburg Haberleri) adlı yapıtıyla Gedanken und Erinnerungen (Düşünceler ve Anılar) başlıklı kitabını yazmakla geçirdi.

Bismarck, emperyalist Alman burjuvazisinin sömürgecilik özlemlerini demlediği için düştüğünü hiçbir zaman kavrayamadı. Savaştan yana değildi gerçekte. Ama Almanya'ya artık dünya egemenliği için savaş gerekliydi. Bismarck siyasetinin sonunu belirleyen de işte bu gerekliğin ortaya çıkışı oldu.

SEÇMELER

Eğer azap çekiyorsanız, siyaset adamı olamazsınız: Siyasette acımaya yer yoktur.

Şu bizim çağımızın, her göstericiyi ve her gözü dönmüş ayaklanmacıyı bir şehit olarak kabul eden sulu sepken duygusallığı, inanın ki halkımıza, daha başka amansızca vuran bir adalete oranla çok daha fazla kana mal olacaktır.

Önlemlerinizi, ulaşabileceğiniz erekleri göz önünde tutarak alın her zaman.

Sömürge falan istemiyorum asla: Boşgezenlere iş icat etmeye yarar ancak sömürgeler. İngiltere ile İspanya'nın haline bakın, yeter:

Genel oy sisteminden daha iyi bir oy sistemi bilmiyorum:Hiç kuşkusuz ki halkın gerçek yasal oyunu aynıyla yansıtmaz bu sistem : Ama halkın eğilimini bu sistem kadar yansıtan bir başka sistem de yoktur.

En zayıf olduğunuz an, bütün herkes tarafından desteklenir gibi göründüğünüz andır: Gerçekte hiç kimse desteklememektedir sizi: Size verilen evet, yalnızca bir bekleyişi dile getirmektedir: Ve o evetin ardında daima fırtınalı bir gün yatar.

Prusya, kendi öz varlığını söz konusu olduğu anda hiç kimseye hiçbir hak tanıyamaz.

Gücünüz yeterse ve çıkarlarınız gerektiriyorsa, bütün bir ulusu ortadan kaldırıp yok edebilirsiniz: Ama aynıyla karşılığını göze almaksızın, bir ulusun onurunu çiğneyemezsiniz.

İşin doğrusu istenirse, insanlığın normal hali savaştır.

Fransızlar böyledir hep... Rahatça falakaya yatırabilirsiniz onları: Ama aynı zamanda, insan özgürlüğü ve onuru üzerine güzel bir nutuk çekecek olursanız, dayak umurlarında bile değildir: Nutku dinlerler!

Siyaset adamları "Avrupa" adına konuşuyorlarsa, bilin ki kendi adlarına dile getirmeye cesaret edemedikleri birtakım taleplerde bulunuyorlar.

Tanrı beni dünyaya diplomat olarak yolladı. İspatı mı? 1 Nisan günü doğmuşum.

ABDÜLMECİD

Abdülmecid, *1823-1861 yılları arasında yaşamış olan Osmanlı hükümdarı. Abdülmecid, henüz onaltı yaşında tahta çıktığında kendisini iki son derece zorlu iş bekliyordu: Mehmet Ali Paşa sorunu ve Osmanlı devlet yönetimine yeni bir düzen verme ihtiyacı. Hükümdarın daha ilk saltanat günlerinde Osmanlı ordusu Nizip'te Mısır kuvvetlerine yenildi. Firari Ahmet Paşanın bütün Osmanlı donanmasını Mehmet Ali Paşaya teslim etmesi izledi bunu. Böylece Osmanlı devleti, bir anda ordusuz ve donanmasız kalmış oluyordu.*

Bu acı duruma cesaretle göğüs geren yeni padişah, devletin kilit noktalarına güvendiği adamları getirdi. Bunlar arasında en çok güvendiği, Hariciye nazırı Mustafa Reşid Paşa'ydı. Reşid Paşa, Londra ve Paris'te büyükelçi olarak görev yapmış; dolayısıyla da Avrupa devletlerinin Osmanlı siyasetleri hakkında geniş ve güvenilir bilgi edinme fırsatını bulmuştu. Ayrıca Reşid Paşa, Fransa ve İngiltere'de meşrutiyet rejimini yakından tanımıştı: Bu iki devlet, Avrupa'daki liberal ülkeler blokunu meydana getirmekteydi. Avusturya, Prusya ve Rusya ise "Tanrı hakları" sistemine bağlıydılar; ve bu üç devlet öteden beri Osmanlı İmparatorluğu'na düşmandı. Liberal bloktaki Fransa ve İngiltere ise, hiç değilse görünürde, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünden yanaydılar. Dolayısıyla da, devleti bir an önce kalkındırma çabası içinde olan Mustafa Reşid Paşa bu iki ülkeyle anlaşma fikrini benimsedi; bu fikrini, genç padişaha kabul ettirmeyi de başardı.

Reşid Paşa Osmanlı devletinin ancak bir yenileşmeyle toparlanabileceğine inanmıştı: Tanzimat Devri işte böyle başlayacaktı.

Tanzimatı Hayriye, geleneğe uygun şekilde padişahın ağzından kaleme alınmış bir "hattı hümayun" şeklinde ilân olundu; Topkapı Sarayı'nın Marmara tarafındaki bahçede, Gülhane meydanında 3 Kasım 1839 günü Mustafa Reşid Paşa yüksek bir kürsüye çıkarak hattı hümayunu okudu. Bu vesileyle yapılan törende Sultan Abdülmecid, bütün vezirler, ulema, ileri gelen yöneticiler, Ermeni ve Rum patrikleri ile Yahudi hahamı, çeşitli esnaf temsilcileri, elçiler ve kalabalık bir halk topluluğu hazır bulundular.

GÜLHANE HATTI HÜMAYUNU
(Türkçeleştirilmiş özet)

Osmanlı devleti, kuruluşundan beri şeriata bağlı ve kudretli bir devlet olagelmiştir. Ne var ki yüz elli yıldan bu yana, eski kudret ve zenginliğin yerini güçsüzlük ve yoksulluk aldı. Şer'i yasalarla yönetilmeyen ülkelerin ayakta kalamayacakları besbelli bir gerçek

olduğuna göre, tahta çıktığımız günden beri bütün düşüncemiz, sırf ülkeyi kalkındırmak noktasında toplanmış bulunmaktadır. Oysa devletimizin coğrafi yeri, verimli toprakları ve halkın yetenekleri dikkate alınırsa, Tanrı'nın da yardımıyla, dilediğimiz şeylerin gerçekleşeceğinden şüphe edilemez. Bu nedenle, bundan böyle:

1. Devletin ve ülkenin yönetimi için bazı yeni yasalar konulması gerekli görülmüştür. Bu yasaların esasları, can güvenliği, ırz, namus ve mülkiyetin korunması, verginin saptanması, askerin toplanması ve hizmet süresi gibi belirli hususlarda toplanmıştır...

2. Bu düzenleyici yasalar yapılmadıkça, güçlenme, huzur ve kalkınma olamaz...

3. Tebamız müslümanların ve diğer milletlerin bu müsaadelerden istisnasız yararlanmaları için can, ırz, namus ve mülkiyet maddelerinde, şeriat hükümleri uyarınca bütün yurt halkına tarafımızdan tam garanti verilmiştir.

XX. YÜZYIL

(Bu bölümde yer alan siyaset ve fikir adamları alfabetik sırayla sunulmuştur.)

Alain, *1868-1951 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı ve filozofu. Felsefe öğrenimini bitirdikten sonra uzun yıllar öğretmenlik yapmış ve içlerinden büyük bilim, düşünce ve sanat adamlarının yetişeceği öğrencilerini derinden etkilemiş olan Alain, özellikle estetik alanında verdiği yapıtlarla dünya çapında ün kazanmıştır. Düşünürün siyasal konulardaki fikirleri de, zamanında, bir hayli etkili olmuştur. Propos sur le Christianisme adlı yapıtında, kilisenin ve din adamları örgütünün karşısında olduğunu gösteren fikirler ileri sürmüştür.*

Alain toplum ve siyaset hayatına ilişkin fikirlerinde birey özgürlüklerinin savunucusu olarak ortaya çıkmış, modern dünyanın ve siyasal örgütlerin bireyi ezmelerini ve özgürlüklerinden yoksun kılmalarını şiddetle eleştirmiştir. Savaşların, insanoğlundaki ahlakî sorumluluk duygusunu ve vicdanı zedelediğini ileri süren düşünür, bütün hayatı boyunca barışçı idealleri savunmuştur. Filozof, bu düşüncelerini, Mars ou la guerre jugee (Mars ya da Yargılanan Savaş, 1921) ve Elements d'une doctrine radicale (Radikal bir Öğretinin Öğeleri, 1925) adlı yapıtlarında açıklamıştır.

Alain, insanın dış dünya ile olan ilişkilerini ve genellikle ekonomik hayat üzerinde ise tarihsel maddecilik anlayışının temel tezlerine çok yakın düşen fikirler öne sürmüştür.

İNSAN VE DEVLET ÜZERİNE

İnsanın alete olan ilişkisi, doğru ve sağlıklı bir ilişkidir. Düşüncenin aletten ayrıldığını gördüğünüz an, biliniz ki, gerçek bir Cumhuriyet için artık umut kalmamıştır.

Hiçbir köleliği kabul etmeyiniz. İster altın olsun zincir, ister çiçeklerle bezeli: Kabul etmeyiniz. Dostlarım, kendi kendinize hükümdar olunuz yalnızca: Ve o tahttan hiçbir şekilde çekilmeyiniz. Korku üzerinde olduğu gibi arzular ve öfke üzerinde de egemenlik kurunuz.

Bir devlet adamının söylediklerine hiçbir vakit inanmayınız. Kendi mesleğinden sözeden ve zaman zaman da iyi söz eden bir adamdır o: Ama, örneğin muslukçunun kendi mesleğini rahatça ve seve seve yürütebilmesi için, tüm meslek sahiplerini sıkıntıya sokmak doğru değildir. Arabayla giden kişi, umursamaz ve kalabalık etmekten başka birşey bilmez bir yaratık olarak bakar yayaya. Ama yaya buna aldırmayacak, ve hayat gene eskisi gibi ilerleyecektir.

Arabasının lastiklerini eskitmeyi göze alacak denli açelesi olan adam, bir kaz sürüsünün yolun üzerinde ne aramaya geldiğini anlamak

istemez: Oysa kazlar, otlamaya ya da su içmeye gitmektedirler. Tıpkı böyle yol alır yönetici de: Ve kazlar bütün işlerini bırakıp yolun kıyısına çekilerek devlet arabasının böyle güzel güzel ilerleyişini neden seyretmezler diye, şaşkınlığa kapılır. "Bu dünyada kazlar da gereklidir, evet kabul, der devlet adama: Ama kendilerinin değil, benim istediğim yerde bulunmak koşuluyla." Bu akıl yürütme, hiçbir zaman kazları kandıramamıştır: Çünkü hayvandır kazlar. Buna karşılık insanların zaman zaman inandığı olmuştur bu akıl yürütmeye: Kendini küçücük bir an için başkasının yerine koymayı bilecek kadar kendi âlemine dalmayı seven yaratıklardır çünkü insanlar.

ALLENDE

Salvador Allende, *1908-1973 yılları arasında yaşamış olan Şilili devlet adamı. 1932 yılında tıp fakültesini bitiren Allende, bir yıl sonra Şili Sosyalist Partisinin kurucuları arasında bulunuyordu. Zorlu mücadelelerden sonra, 1937-1945 yılları arasında milletvekilliği yaptı. Bu arada Aguirre Cerda'nın kurduğu Halk Cephesi hükümetinde Sağlık Bakanlığı görevine atandı: Ama 1940 yılında Alman-Sovyet antlaşması imzalanınca bakanlıktan istifa etti.*

1943 yılında partisinin genel sekreterliğine getirilen Allende, 1945 yılında senatörlüğe seçildi: Bir süre sonra da Senato başkanı oldu.

Bu arada Şili'de sol partiler, Halk Hareket Cephesi adı altında bir ittifak kuracaklardı. Ve Ailende cephenin cumhurbaşkanı adayı olarak katıldığı 1952, 1958, 1964 seçimlerinde yenilgiye uğradı. 1970 yılında sol cephenin cumhurbaşkanı adayı seçildi yeniden. Ve başta A.B.D. olmak üzere bütün dünya emperyalistlerinin şiddetli karşı-propagandasına karşın, geçerli oyların % 36'sından fazlasını alarak başkan seçildi.

Salvador Ailende, özellikle Birleşik Amerika'daki finans çevrelerinin Şili ekonomisini kökten yıkma girişimlerini, iç savaş çıkartma tehditlerine ve -örneğin 1972 Eylülünde denenen cinsinden__ hükümetine karşı tertipledikleri komplolara karşın, Halk Hareket Cephesinin önceden kabul etmiş olduğu ortak programı uygulamaya girişti ve emekçi yığınların çıkarı doğrultusunda bir dizi reformu art arda gerçekleştirmeye koyuldu.

4 Mayıs 1973 seçimlerinde Halk Cephesi kesin bir ilerleme gösterecek:Böylece Allende'nin normal görev süresi 1976'da sona ermeden meclislerce düşürülmesi olasılığı sıfıra inecekti. İşte bu durum, uluslararası emperyalizmi ve onların Şili'deki temsilcilerini çılgına döndürmeye yetti.

Öte yandan Ailende, 1973 yazı başında aşırı sağı olduğu kadar aşırı solu da karşısında bulacaktı. İki uçtan gelen şiddetli muhalefete karşı Hıristiyan demokratlarla orduyu yansız tutabilmek için hükümette bir dizi değişiklik yapma yoluna gitti. Böylece zaten göğüslemek zorunda olduğu ekonomik bunalıma bir de siyasal bunalım eklenmiş oluyordu. Haziran 1973'te sıkıyönetim ilân etmek zorunda kaldı. Ateşle oynamaktı bu...

Nitekim eylül başında orduda da kıpırdanmalar başlamıştı. Ama Allende, "halkın sağduyusuna" güveniyordu. Şili'de, yarısından fazlası zaten kendisine oy vermemiş olan halkın yanı sıra bir de ordu bulunduğunu; ve bu ordunun hemen hemen bütün kadrolarının Birleşik Devletler'de eğitim görmüş olduğunu unutmaktaydı.

Ve ordu, general Pinochet'in kumandasında, olumlu karşılanmayacağından emin olduğu bir muhtıradan sonra cumhurbaşkanlığı sarayını kuşatarak topa tuttu. Bütün yakınlarını dışarı yolladıktan sonra tek başına çarpışmaya devam eden Allende, çok geçmeden öldürülecekti.

DEVRİM VE GERÇEK İKTİDAR

Her lider somut koşulların somut bir analizini yapmalıdır. (Bu marksizmin özüdür zaten.) Bir başka deyişle, her ülke kendi taktiklerini, içinde bulunduğu koşulların ışığında düzenlemelidir.

Ancak bakır ve çelik kontrolümüz altına girdiği zaman, sodyum nitratımızın üzerinde tam anlamıyla egemenlik kurduğumuz zaman, geniş kapsamlı toprak reformu önlemlerini uygulamaya koyduğumuz zaman, ihracaat ve ithalatı devlet eliyle denetlemeye başladığımız zaman, ulusal üretimimizin önemli bir kısmını kollektifleştirdiğimiz zaman... Evet, ancak o zaman gerçek iktidara sahip olacağız. Ulusal üretimimizin "önemli bir kısmını kollektifleştirmek" ten söz ettim. Zira biz programımızda, ulusal ekonomimizin üç sektörden oluşacağını içtenlikle açıklamıştık: Ulusallaştırılmış endüstri, karma kesim ve özel sektör. Şimdi bütün bunlar... Ulusal egemenliğimizi pekiştirmek, öz zenginliklerimizi yeniden ele geçirmek ve yabancı tekellere karşı mücadele açmak.. Bütün bunlar, evet bizi sosyalizme götürmezse başka ne götürür?.. Şili ekonomik bakımdan bağımsız bir ülke haline gelir gelmez, gerçek iktidarın elimizde olup olmadığına ilişkin başkaca bir şüphe kalmayacak her halde ortada. Bundan ötürü bizim en birinci, en hayatsal önem taşıyan ilkemiz, anti-emperyalizmdir. Ve yasal değişiklikler yapma yolunda atılacak ilk adım, bu ilkenin uygulanmasından başka bir şey olmayacaktır.

İnsanlar arasındaki ilişkiler ya da bu ilişkilerin alması söz konusu olan ve arzu edilen biçimler üzerinde sosyalist ülkelerde ötedenberi tartışılmaktadır. Bu konuda çok çeşitli standartlar benimseniyor; ya da kendiliğinden ortaya çıkıyor bu standartlar. Konunun henüz kapanmadığının farkındayız. Bunun gibi, hiç kimsenin ortaya çıkıp da bağnazcasına: "Çözüm yolunu buldum" demesi de hiç şüphesiz komik olur. Bizim sosyalist devrimimize yolaçan şeye, yani kendi tarihsel ve toplumsal çelişkilerimizden doğan deney birikimimize dönüp ondan yararlanmanın çarelerini aramak zorundayız biz bugün. Başka ülkelerin deneylerinden gözleyebildiğimiz kadarıyla, bir çoğunda belirli ortak öğeler de bulunmaktadır şüphesiz. Bu ortak öğeleri şöyle sıralayabiliriz: İnsan etkinliğinin toplumsal niteliğinin belirginlik kazanacağı yeni bir değerler sisteminin yaratılması:Başlıca insan etkinliği olarak emeğin yeni bir değerlendirmeden geçirilmesi: Kişisel çıkar eğilimini ve bireyciliği körükleyen etkenlerin en-az'a indirilmesi.

Mustafa Kemal Atatürk *(1881-1938) Selânik'te doğdu. Küçük yaşta babasını yitirdi. Selânik Askeri Rüştiyesini ve Manastır Askeri İdadisi'ni bitirdikten sonra girdiği Harp Okulu'ndan 1902 de, Harp Akademisi'nden de 1905 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak mezun oldu. Selânik'te görevliyken, 31 Mart Olayının patlak vermesi üzerine, Hareket Ordusu Kurmay Başkanı olarak 1909'da İstanbul'a geldi ve olayların bastırılmasına katkıda bulundu. Mahmut Şevket Paşa'nın Kurmay Başkanı olarak Arnavutluk'ta, Binbaşı rütbesiyle Trablusgarp savaşlarında görev aldı ve Tobruk saldırısını başarıyla yönetti. 1913 yılında Sofya'da askeri ataşelik yaptı ve 1914'de Yarbaylığa yükseldi. 1915 yılı başlarında Tekirdağ'da 19. Tümeni kurmaya koyuldu ve İtilâf devletlerinin Çanakkale'de Arıburnu'na asker çıkarmaları üzerine tümeniyle düşmanın karşısına dikildi ve onu durdurdu. 1 Haziran 1915'de Albay oldu ve kısa süre sonra Anafartalar Grubu Komutanlığına atandı. Bizzat yönettiği saldırıyla Anafartalar cephesinde düşmanı püskürttü. Edirne'de XVI. Kolordu Komutanıyken Tuğgeneralliğe yükseldi. 1916 Ağustosunda Bitlis ve Muş'u düşmandan geri aldı. 1917 Temmuzunda getirildiği Yedinci Ordu Komutanlığında, ülkenin ve ordunun durumunu gözler önüne seren ünlü raporunu yazdı. Veliaht Vahdettin'le birlikte Almanya'ya gitmesinden sonra, yeniden Yedinci Ordu Komutanlığına getirildi. Birlikleriyle düşman saldırısını, Halep'in kuzeyinde ve bugünkü sınırlarımızda durdurdu. Ardından 31 Ekim 1918'de Yıldırım Orduları Grubu Komutanı oldu. Ancak bu Komutanlığın kaldırılması üzerine İstanbul'a geldi ve 30 Nisan 1919 günü geniş yetkilerle, merkezi Erzurum'da bulunan Dokuzuncu Ordu Müfettişliğine atandı. (Bu görevin adı, daha sonra Üçüncü Ordu Müfettişliği olarak değiştirildi.)*

19 Mayıs 1919 günü Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal, Amasya'ya geçerek oradan yolladığı bir yazıyla ulusal kuvvetleri bir amaç ve örgüt çevresinde toplamak için Sivas Kongresine çağrıda bulundu. Kısa süre sonra da görevinden ve askerlikten ayrıldı. Erzurum ve Sivas Kongrelerinin başkanlığını, yaptı, ardından Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliye Reisliğine seçildi. Heyeti Temsiliye ile birlikte Ankara'ya gelip İtilâf Devletlerinin İstanbul'u işgal ettiklerini öğrenince, Ankara'da yeni bir Millet Meclisi toplamak için çalışmaya koyuldu. 23 Nisan 1920 günü açılan Meclis'e bir gün sonra başkan seçildi: Hemen ardından da, Padişah'a bağlı İstanbul hükümeti tarafından ölüm cezasına çarptırıldı. 1921 yılının 5 Ağustos günü Büyük Meclis tarafından Başkomutanlığa getirilen Mustafa Kemal, 22 gün süren ve Türk ulusunun kaderini değiştiren Sakarya

Meydan Savaşını (1921) yönetti. Bu başarısı üzerine de Meclis tarafından kendisine Mareşallik rütbesi Gazi sanı verildi. 1922 Ağustosunun 26. günü başlayan Büyük Taarruz, 30 Ağustos günü Dumlupınar'da Yunan kuvvetlerinin yenilgisiyle sonuçlandı ve düşman İzmir'den denize döküldü.

Zaferin ardından, yine Mustafa Kemal'in önerisiyle Büyük Millet Meclisi saltanata son verdi. 29 Ekim 1923 günü kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanlığına seçildi. Halifeliğin kaldırılması hemen bir yıl sonra oldu. Çeşitli devrimleri gerçekleştiren Mustafa Kemal, 1934 yılında Büyük Millet Meclisince kabul edilen yasayla Atatürk soyadını aldı. 1938 yılının 10 Kasım günü İstanbul'da öldü. Zaferden sonra barışçı bir politika gütmesiyle dikkati çekmiş, Kurtuluş Savaşı'nı başarıya ulaştırması tüm mazlum halklara örnek olmuştur.

"HALK HÜKÜMETİ" VE BAĞIMSIZLIK ÜZERİNE

Bu hükûmet demokrat bir hükûmet midir, sosyalist bir hükûmet midir, yani şimdiye kadar okuduğumuz kitaplarda adı anılan hükûmetlerden hangisidir? Buyurdular! Efendiler, bizim hükûmetimiz demokratik bir hükûmet değildir, sosyalist bir hükûmet değildir. Ve gerçekten kitaplarda varolan hükûmetlerin, bilimsel niteliği bakımından, hiçbirine benzemeyen bir hükûmettir. Fakat ulusal egemenliği, ulusal iradeyi gerçekleştiren bir hükûmettir, bu nitelikte bir hükûmettir! Sosyoloji noktasından bizim hükûmetimizi ifade etmek gerekirse, "halk hükûmeti" deriz. Anayasamızın birinciden dördüncüye kadar olan maddeleri hükûmetin ne olduğunu, kimin tarafından yönetildiğini, yönetici kuruluna güç ve yetkisini açık açık anlatmıştır. Şekil ve görünüşü saptanmıştır. Fakat öğreti olarak dahi düşündüğümüz zaman, biz hayatını, bağımsızlığını kurmak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız! Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmak zorunda olan bir halkız! Dolayısıyla her birimizin hakkı vardır. Yetkisi vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı kazanırız. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını çalışmadan geçirmek isteyen insanların bizim topluluğumuz içinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O halde ifade ediniz Efendiler! Halkçılık, sosyal düzenini çalışmasına, hukukuna dayandırmak isteyen bir öğretidir. Efendiler! Biz bu hakkımızı koruyup gözetmek, bağımsızlığımızı emin bulundurabilmek için genel kurulumuzca, ulusal bütünlüğümüzce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı bütün ulus halinde savaşmayı doğru gören bir öğretiyi izleyen insanlarız.

KADINLAR ÜZERİNE

Bir topluluk, cinsinden yalnız birinin yüzyılın gereklerini

edinmesiyle yetinirse o topluluk yarıdan fazla güçsüzlük içinde kalır. Bir ulus ilerlemek ve uygarlaşmak isterse özellikle bu noktayı temel olarak almak zorundadır. Bizim topluluğumuzun başarısızlığının sebebi kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz kayıtsızlık ve kusurdan ileri gelmektedir... Bizim topluluğumuz için bilim ve fen gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın kazanmaları gerekir. Bilinen şeydir ki her yerde olduğu gibi sosyal hayatta da iş ve görev bölümü vardır. Bu genel görev bölümü arasında kadınlar kendilerine ait olan işleri yapacakları gibi aynı zamanda topluluğun refahı, mutluluğu için zorunlu olan genel çalışmaya da katılacaktır. Kadının evle ilgili çalışmaları en ufak ve önemsiz görevleridir.

Kadının en büyük ödevi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse bu ödevin önemi gereğince anlaşılır. Ulusumuz güçlü bir ulus olmaya azimlidir. Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Demekki kadınlarımız da bilim ve tekniikle uğraşacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar sosyal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek biribirlerinin yardımcısı olacaklardır.

SÖMÜRGECİLİK, EMPERYALİZM VE AMERİKA ÜZERİNE

Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün Doğu uluslarının uyanışını da öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak çok kardeş ulus vardır. Onların yeniden doğuşu, kuşkusuz gelişmeye ve refaha yönelmiş olacaktır. Bu uluslar, bütün güçlüklere ve bütün engellere karşın zaferi kazanacaklar ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. Sömürgecilik ve emperyalizm, yeryüzünde yok olacak ve yerlerine uluslar arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır.

Avrupa'nın yöneticilerden ve sermayedarlardan ayrı olan asıl ulusları bizim hayatımızı bize çok görmüyorlar. Eğer Fransız ulusuyla İtalyan ulusuyla, hatta İngiliz ulusuyla düşmanlık halinde bulunuyorsak bu ulusların seslerini işittirememelerinden ve kendi yöneticilerinin istilâ ve sermaye emelleri için bizi yok etmelerine ses çıkaramamalarındandır.

Bizim hepimizin ve Bakanlar Kurulunun izlediği tek ilke, kendi amacımızı, hayatımızı, şerefimizi kendi kuvvet ve varlığımızla kurtarmak ve sağlamaktır. Fakat varlığımıza sataşan bütün Batı dünyası, Amerika da içinde olduğu halde tabiatiyle büyük bir güç oluşturuyor... Gerçekten çok değerli bir Amerikalı muhabir buraya (Ankara'ya) geldi. Meclisin açılış günleri burada bulundu. Bu muhabir benimle görüştü. Birçok sorular sordu. Kendisine gereken cevaplar verildi. Özellikle burada Meclisin açılışını vesairesini gördü ve gerçekten değerli bilgilerle İstanbul'a döndü bütün gözlemlerini ve buradan aldığı esasları

yayınladı. Fakat bizimle böyle samimi bir bağlantıda bulunduğu için, yine o Amerikalı, Amerika hükümetinin İstanbul'da bulunan siyasi memurları tarafından derhal İstanbul'dan kovuldu. Başka Amerikalı buraya gelmemiştir ve buraya gelip bizim gerçek çıkarlarımıza hizmet eden o Amerikalıyı, yine Amerikan hükümetinin siyasi memurları uzaklaştırmıştır.

KOMÜNİZM VE RUS DOSTLUĞU ÜZERİNE

Komünizm toplumsal bir sorundur. Ülkemizin durumu, toplumsal koşullar, dinsel ve ulusal geleneklerinin gücü Rusya'daki komünizmin bizce uygulanmasına elverişli olmadığı inancını doğrulayacak şekildedir. Son zamanlarda memleketimizde komünizm esasları üzerine kurulan partiler de bu gerçeği deneyip anlayarak çalışmayı durdurma gerekliliğine inanmışlardır. Hatta bizzat Rusların düşünürleri bile bizim için bu gerçeğin doğruluğuna inanıyorlar.Dolayısıyla bizim Ruslarla olan ilişkilerimiz ve başarımız ancak iki bağımsız devletin ittihat ve ittifak esaslarıyla ilgilidir.

Bizim görüşlerimiz, bizim ilkelerimiz, herkesçe bilinir ki Bolşevik ilkeleri değildir ve Bolşevik ilkelerini ulusumuza kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve girişimde bulunmadık. Biz ne Bolşevikiz, ne de Komünist; ne biri ne öbürü olamayız.

DEVRİMCİ VE DEVRİMCİLER ÜZERİNE

Gerçek devrimciler onlardır ki, ilerleme ve yenilenme inkılâbına yöneltmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki gerçek eğilime nüfuz etmesini bilirler. Bu münasebetle şunu da açıklayayım ki, Türk ulusunun son yıllarda gösterdiği harikaların, yaptığı siyasal ve toplumsal devrimlerin gerçek sahibi kendisidir. Sizsiniz. Ulusumuzda bu yetenek ve gelişme olmasaydı,. onu yaratmaya hiçbir güç ve kudret yetmezdi.

DİN ÜZERİNE

Bizi yanlış yola yönelten habisler çok kere din perdesine bürünmüşler,saf ve temiz halkımızı hep şeriat sözleriyle aldatagelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz, görürsünüz ki ulusu mahveden, tutsak eden, harap eden fenalıklar hep din perdesi altındaki küfür ve alçaklıktan gelmiştir. Onlar her türlü hareketi dinle karıştırırlar.

Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını uygar bir toplum haline eriştirmektir. Devrimlerimizin aslî dayanağı budur. Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan bu zihniyette bulunanlar olmuştur. Herhalde zihniyetlerde

varolan hurafeler tümüyle sürüp çıkarılacaktır. Onları çıkarmadıkça dimağa gerçek ışıklarını sokmak olanaksızdır. İyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar ülkesi olamaz. En doğru, en gerçek tarikat, uygarlık tarikatıdır. Uygarlığın emrettiğini ve istediğini yapmak insan olmak için yeterlidir.

Bunca yüzyıllarda olduğu gibi,bugün de ulusların bilgisizliğinden ve bağnazlığından yararlanarak binbir türlü siyasal ve kişisel amaç ve çıkar sağlamak için dini araç olarak kullanmaya kalkışanların yurt içinde ve dışında bulunuşu bizi bu konuda söz söylemekten, ne yazık ki şimdilik, alakoyamıyor. İnsanlıkta din duygu ve bilgisi, her türlü boş inanlardan sıyrılarak gerçek bilim ve tekniğin ışığıyla arınıp olgunlaşıncaya kadar, din oyunu oyuncularına her yerde rastlanacaktır.

YABANCI SERMAYE VE DIŞ YARDIM ÜZERİNE

'En önemli esaslardan biri devletin, iç ve dış bağımsızlığından ibaretti. Ulus bağımsızlığından vazgeçmiyor ve geçmeyecek esası kabul edilmişti. Ancak bu temel koşulu hep korumak ve saygıdeğer saymak üzere, ülkemizin bayındırlık derecesi, ulusumuzun serveti, genellikle fikir düzeyimiz dikkate alınınca ve bütün dünyadaki ilerlemelerle bunu karşılaştırınca itiraf etmek zorundayız ki, biraz değil, çok geriyiz. Dolayısıyla, bunu giderebilmek için çok büyük kaynaklara, çok büyük araçlara, kısaca her şeye gereksinim duymaktayız. İşte bu gereksinimleri, ulusun gelişme ve ilerlemesi için, ülkenin bayındırlığı için muhtaç olduğumuz her şeyi dışardan almak konusunda doğaldır ki sağlıklı davranacak, yani dış yardımı kabul edeceğiz. Ancak belirttiğim gibi bağımsız kalmak sıfat ve yetkisini hep koruma koşuluyla...

Ancak yapımı, kurulması ve işletilmesi bugünkü malî çalışmalarımızla orantılı olmayan, büyük sermayelere bağlı bulunan bayındırlık işlerinde, yabancı sermayesinden ve gereğine göre yabancı uzmanlardan azami yararlanmak, ülkemizin çıkar ve bayındırlığını, ulusumuzun mutluluk ve refahını az zamanda sağlamak bakımından zorunludur.

Hükümetimizin her uygar devlet gibi dış borç almasına gerek vardır. Şu kadar ki, borç alınan yabancı paralarını şimdiye kadar Babıali'nin yaptığı biçimde, ödemek zorunda değilmişiz gibi, amaçsız harcama ve tüketimle borç yükümüzü arttıracak bağımsızlığımızı tehlikeye atmaya kesin olarak karşıyız.

İktisat alanında düşünürken ve konuşurken sanılmasın ki biz yabancı sermayesine düşman bulunuyoruz.. Hayır, bizim ülkemiz geniştir. Çok emek ve sermayeye gereksinme duymaktayız. Dolayısıyle yasalarımıza saygılı olmak koşuluyla yabancı sermayelerine gereken güvenceyi vermeye her zaman hazırız, dileriz ki yabancı sermayesi bizim emeğimize ve sabit servetimize katılsın. Bizim için ve onlar için faydalı

sonuçlar versin; ama eskisi gibi değil. Gerçi geçmişte ve özellikle Tanzimat'tan sonra yabancı sermayesi ülkede ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Ve bilimsel anlamıyla denebilir ki; devlet ve hükümet yabancı sermayesinin jandarmalığından başka şey yapmamıştır. Artık her uygar devlet gibi, her uygar ulus gibi, yeni Türkiye de buna izin veremez. Burasını esir ülkesi yaptıramaz.

DEVLETÇİLİK ÜZERİNE

İktisat siyasetimizin önemli amaçlarından biri de genel çıkarları doğrudan doğruya ilgilendirecek iktisadi girişimleri ve kurumları mali ve teknik gücümüzün izin verdiği ölçüde devletleştirmektir.

Bizim izlenmesini uygun gördüğümüz Devletçilik ilkesi, tüm üretim ve dağıtım araçlarını bireylerden alarak, ulusu büsbütün başka esaslar içinde düzenleme amacı güden, özel ve kişisel iktisadî girişim ve çalışmalara meydan bırakmayan sosyalizm ilkesine dayalı kollektivizm, komünizm gibi bir sistem değildir.

Bizim izlediğimiz Devletçilik, kişisel çalışmayı esas tutmakla birlikte, mümkün olduğu kadar az zaman içinde ulusu refaha, ülkeyi bayındırlığa eriştirmek için, ulusun genel ve yüksek çıkarlarının gerektirdiği işlerde — özellikle iktisat alanında— devleti doğrudan ilgili kılmaktır.

Partimizin izlediği program,bir yönden tümüyle demokratik, halkçı bir program olmakla birlikte iktisadî açıdan Devletçidir. Bu nedenle partimize dayanan cumhuriyet hükümetinin her açıdan yurttaşların hayatiyle, geleceğiyle ve refahiyle ilgilenmesi doğaldır. Halkımız yaradılıştan Devletçidir ki, her türlü gereksinimi devletten istemek için kendisinde bir hak görüyor. Bu nedenle ulusumuzun huyları ile fırkamız programında tümüyle bir uygunluk vardır. Bu yönde yürüyeceğiz. Ve başarılı olacağımızda kuşku yoktur.

SANAYİLEŞME ÜZERİNE

Ülkenin iktisadî amaçları tarım ve tarımsal sanayi olmakla birlikte, ülkede öteden beri var olan, örneğin: Dokuma sanayii gibi sanayiin korunması ve canlandırılması ve bazı bölgelerde yeniden kurulabilecek öteki sanayiin her konuda korunması önemle göz önünde tutulacaktır.

Ülkemizin servet edinmesi yolunu, her şeyden önce tarımda ve tarım sanayiinde arıyoruz.

Sanayi fabrikalarına ve maden sanayiine yönelmiş genel ilgi ve girişimleri sağlayacak çare ve önlemleri bulmak zorunlu ve hayatî gereksinimlerimizdendir.

Sanayideki girişimler de, teşvik edecek ve cesaret verecek niteliktedir. Ama ülkenin zorunlu sanayiinin kurulması bitmedikçe her yönden kalp huzuru duymamız olanaksızdır. Bu nedenle, ülkenin sınai

donanımını tamamlamak için tüm çaba ve dikkatinizi çekmeyi yerinde buluyorum.

Sanayileşmek en büyük ulusal davalarımız arasında yer almaktadır. çalışması ve yaşaması için ekonomik ögeleri ülkemizde bulunan büyük, küçük her türlü sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatanın savunması olmak üzere, ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye ülküsüne ulaşabilmek için bu bir zorunluluktur.

TOPRAK REFORMU ÜZERİNE

Yeni çalışma dönemimizde, gerek bu yörede (Doğu illerinde), gerek, ülkenin öteki bölümlerinde toprağı olmayan çiftçilere toprak sağlamak konusuyla önemle meşgul olacaksınız.

Çiftçiye toprak vermek de hükümetin devamlı olarak izlemesi gereken bir noktadır. Çalışan Türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak sağlamak ülkenin üretimini zenginleştirecek başlıca çarelerdendir.

Toprak yasalarının bir sonuca varmasını Büyük Millet Meclisinin yüksek himmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa sahip olması mutlaka gereklidir.

Bir kere, ülkede topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha da önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiçbir neden ve suretle, bölünmez bir nitelik alması. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini, arazinin bulunduğu ülke bölgelerinin nüfus yoğunluğuna ve toprak verim derecesine göre sınırlamak gerekir.

DIŞ POLİTİKA ÜZERİNE

Biz ulusal sınırımız içinde özgür ve bağımsız yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz. Biz, Avrupa'nın öteki uluslarından esirgenmeyen, hukukumuza saldırılmamasını istiyoruz.

Dış siyasetimiz de başka hiçbir devletin hukukuna saldırı yoktur. Ancak hayatımızı,ülkemizi, namusumuzu savunuyoruz ve savunacağız.

Dış siyasetimizde ulusun çıkarının gerektirdiği esasları içine alan, tümüyle bağımsız ve özgür bir siyaset izlenmektedir. Meclisimiz ve meclisimizin hükümeti savaşçı ve serüvenci olmaktan uzaktır. Tersine barışı ve selâmeti yeğler. Özellikle insanî, uygar ülkülerin ortaya çıkmasına fazlasıyla taraftardır. İşte bu esaslar içinde gerek Doğu ve gerekse Batı dünyasıyla hep iyi ilişkiler ve dostça bağlar ararlar.

Dış siyasetimizde dürüstlük, ülkemizin güvenliğine ve gelişiminin dokunulmazlığına dikkat ilkesi hareketimize kılavuz olmaktadır. Esaslı ıslahat ve gelişmeler içinde bulunan bir ülkenin hem kendisinde, hem çevresinde barışı ve huzuru gerçekten istemesinden daha kolay açıklanabilecek bir durum olamaz.

Cumhuriyetin dış siyasette özenle güttüğü amaç arsı ulusal barışı korumak ve güven içinde yaşamaktır. Komşularımızla dostluk ve iyi geçinme yolunda her gün biraz daha ilerlemekteyiz.

Dünyanın filân yerinde rahatsızlık varsa bana ne? dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz.Olay ne kadar uzak olursa olsun, bu esastan şaşmamak gerekir. İşte bu düşünüş insanları, ulusları ve hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik, kişisel olsun, ulusal olsun, her zaman kötü sayılmalıdır.

BARIŞ ÜZERİNE

Barış ulusları refah ve mutluluğa eriştiren en iyi yoldur.

Biz bağımsızlığımızı sağlayacak bir barış istiyoruz. Bunu sağlanmış görmedikçe, yaşayabilmek için muhtaç olduğumuz yaşama nedenlerini sağlamak üzere tam bağımsızlığa erinceye kadar başladığımız işe devam edeceğiz.

Eğer devamlı barış isteniyorsa, halk yığınlarının durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları, açlık, haset, aç gözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.

SAVAŞ ÜZERİNE

Ne olursa olsun, şu ya da bu nedenler için ulusu savaşa sürüklemek yanlısı değilim.Savaş zorunlu ve hayatî olmalı. Gerçek kanım şudur: Ulusu savaşa sürükleyince vicdanımla azap duymamalıyım. 'Öldüreceğiz' diyenlere karşı 'ölmeyeceğiz' diye savaşa girebiliriz. Ancak, ulusun hayatı tehlikeye düşmedikçe savaş bir cinayettir.

Bundan sonra daha iyi asker olacağız. Ancak bundan sonra asker oluşumuz artık eskisi gibi başkalarının hırsı, keyfi, ünü için değil; yalnız ve yalnız bu aziz topraklarımızı korumak içindir.

İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlık dışı ve son derece kınanması gereken bir sistemdir.

GENÇLİK ÜZERİNE

Ey Türk gençliği! Birinci ödevin; Türk bağımsızlığını, Türk Cumhuriyetini, sonsuzluğa kadar korumak ve savunmaktır.

Varlığının ve geleceğinin biricik temeli budur. Bu temel, senin en değerli güven kaynağındır. Gelecekte de,yurt içinde ve dışında, seni bu kaynaktan yoksun bırakmak isteyen kötücüller bulunacaktır. Bir gün, bağımsızlığını ve cumhuriyetini savunmak zorunda kalırsan; ödeve atılmak için, içinde bulunacağın durumun olanaklarını ve koşullarını

düşünmeyeceksin! Bu olanaklar ve koşullar çok elverişsiz olabilir. Bağımsızlığına ve cumhuriyetine kıymak isteyecek düşmanlar, bütün dünyada benzeri görülmedik bir zafer kazanmış olabilirler. Zorla ve aldatıcı düzenlerle sevgili yurdunun tüm kaleleri alınmış, tüm tersaneleri ele geçirilmiş, tüm orduları dağıtılmış ve yurdun her köşesine düşman girmiş olabilir. Tüm bu koşullardan daha acıklı ve korkunç olmak üzere, yurdunda, iş başında bulunanlar, gaflet ve sapkınlık içinde olabilirler; üstelik hayınlık da yapabilirler. Daha kötüsü, iş başında bulunan kişiler, kendi çıkarlarını, yurduna girmiş olan düşmanların siyasal erekleriyle birleştirebilirler. Ulus, yoksulluk ve sıkıntı içinde ezgin ve bitkin düşmüş olabilir.

Ey Türk gençliği! İşte, bu ortam ve koşullar içinde bile ödevin, Türk bağımsızlığını ve Cumhuriyetini kurtarmaktır. Bunun için gereken güç, damarlarındaki soylu kanda vardır!

ORDU VE ULUSAL SAVAŞ SANAYİİ ÜZERİNE

Ordumuz; Türk topraklarının ve Türkiye ülküsünü gerçekleştirmek için harcamakta olduğumuz sistemli çalışmaların yenilmesi olanaksız güvencesidir...Türk ordusu her türlü siyasal düşünce ve etkilerin üzerindedir.

Büyük ulusal disiplin okulu olan ordunun; ekonomik, kültürel, toplumsal savaşlarımızla bize aynı zamanda en gerekli elemanları yetiştiren büyük bir okul durumuna getirilmesine, ayrıca özen gösterileceğinden ve yardım edileceğinden kuşkum yoktur.

Silahlandırma ve donanım programımımızın uygulanması, başarıyla ilerliyor. Bunları ülkemizde yapma amacımız gerçekleşme yolundadır. Savaş sanayii tesislerimizi daha çok geliştirmek ve genişletmek için alman önlemler sürdürülmeli ve sanayileşme çalışmamızda da ordu gereksinimi göz önünde tutulmalıdır.

Bundan sonrası için tüm uçaklarımızın ve motorlarımızın ülkemizde yapılması ve savaş uçağı sanayimizin de bu esasa göre geliştirilmesi gerekir. Hava kuvvetlerinin aldığı önemi göz önünde tutarak, bu çalışmayı planlamak ve bu konuyu hak ettiği önemli ulusun gözünde canlı tutmak gereklidir.

MİLLİYETÇİLİK, İSLAMCILIK, TURANCILIK ÜZERİNE

Gerçi bize milliyetçi derler. Ama biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği yapan tüm uluslara saygı duyarız. Onların tüm milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve kendini beğenmiş bir milliyetçilik değildir.

Ulusun varlığını sürdürmek için bireyleri arasında düşündüğü ortak

bağ, yüzyıllardan beri gelen şekil ve niteliğini değiştirmiş, yani ulus, din ve mezhep bağları yerine, Türk milliyeti bağı ile bireylerini toplamıştır.

İslâmcılık ve Turancılık siyasetinin başarı kazandığına ve dünyayı uygulama alanı yapabildiğine tarihte rastlanmamaktadır...Biz haddimizi bilir kişileriz. Bitmez tükenmez istek sahibi değiliz. Bugün tutsaklık acıları altında inleyen birçok dindaşlarımız vardır. Bunlar için de; kendi yörelerinde bağımsızlıklarını kazanmaları ve tam bağımsızlıkla ülkelerinin refah ve yükselmelerine çaba harcamaları en büyük dileklerimizdendir.

İKTİSADİ VE MALİ BAĞIMSIZLIK ÜZERİNE

Bugünkü savaşmalarımızın amacı tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın tamlığı ise ancak malî bağımsızlıkla mümkündür. Bir ülkenin maliyesi bağımsızlıktan yoksun olunca, o ülkenin tüm hayat kollarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak malî güçle yaşar. Malî bağımsızlığın korunması için ilk koşul, bütçenin iktisadi yapıyla uygun ve denk olmasıdır. Dolayısıyla, devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya başvurmaksızın ülkenin gelir kaynaklarıyla yönetilmesi çare ve önlemlerini bulmak gereklidir ve bu mümkündür.

Efendiler! Azami tasarruf ulusal şiarımız olmalıdır!

İktisadi hayatımızda tam bağımsızlık! Güzel vatanımızı yoksulluğa, ülkeyi yıkıntıya sürükleyen çeşitli nedenler içinde en güçlü ve önemlisi iktisadi bağımsızlıktan yoksun oluşumuzdur. Devletler şimdiye kadar bize şu ve bu sorunlarda gösterişli müsaadelerde bulunuyor görünüyorlar, ancak iktisadi kölelikle bizi felce uğratıyorlardı. Öteden beri bize bazı şeyleri vermiş gibi,bizim bazı haklarımızı tanımış gibi durum alırlar, gerçekte iktisat konusunda elimizi kolumuzu bağlarlardı. Bu köleliğe katlanan mevki sahibi kişiler memnundu. Çünkü görünüşte büyük bir bağımsızlık sağlamışlardı. Ama gerçekte ulusu manen miskinlik çukuruna atmışlardı. Bunlar iktisadi mahkûmiyeti anlayamayan bedbaht hayvanlardı. Ama artık bugün ulusumuz hayat noktasının nerede olduğunu pek güzel anlamıştır. Şimdiye kadar büyük zaferler kazandık. O zaferleri hayat için, mutluluk için, ulusun refahı için yeterli sandık; böylece gafletten gaflete düştük. Oysa zafer ve fetihlerden sonra derhal iktisat alanında hızlı adımlarla yürümek gerekiyordu.

BARRES

Maurice Barres, 1862-1923 yılları arasında yaşamış olan Fransız romancısı, deneme yazarı ve siyaset adamı.

1877 yılında felsefe hocası Burdeau'nun derslerinin etkisinde, "entellektüel bağımsızlık" anlayışını benimsemiştir. 1883'te hukuk öğrenimi görmek üzere Paris'e gelen yazar, çok geçmeden edebiyatta karar kılacak ve Taches d'encre (Mürekkep Lekeleri, 1884-1887) adlı bir dergi çıkartmaya başlayacaktır. Bu kısa ömürlü yayını, gene kısa ömürlü bir başka yayın, Leschroniques (Kronikler, 1886-1887) adlı dergi izlemiştir.

Barres'in "ben"e tapınma aşamasından milliyetçiliğe geçişi, kendi deyişiyle "bir iç zorunluk"la açıklanabilir. Ancak kişiliğinin tüm olanaklarını sonuna kadar geliştirip kullandıktan sonra, yani "ben"in sınırlarını aştıktan sonra, toprağı, ölüleri ve bu iki öğenin temsil ettiği gelenekleriyle "yurda tapınma"ya koyulmuş olan ünlü yazar, bazan yapmacık derecesinde işlenmiş bir biçim içinde dile gelen melankolik ve taşkın düşgücü sayesinde romantik coşkunlukla Dekartçı akılcılığı başarıyla uzlaştırmıştır.

MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçiliği kılık değiştirmek zorunda bırakmayalım. Bütün her şeyi Fransa'ya göre değerlendirmeyi buyurur milliyetçilik.Fransa için tehlike şudur: Kökledikleri şeylerin yerine hiçbir şey dikmeksizin kök kazıyan şiddet eylemleri ve girdiği yeri yozlaştırıp kimliğinden çıkartan enternasyonalizm.

DOLAYSIZ YÖNTEM VE PARLMANTARİM...

Halkların parlmantarizmden yüz çevirmesiyle sonuçlanan hareketin ciddiliğini bilmez değiliz.Bu siyasal rejimin tatsız yanı,beş ya da altı yüz kişiye tanınan mutlak egemenliktir. Efendileri sevmiyoruz biz: üstelik de bunlar,örgütlü meslek topluluklarının değilde tüm sosyal bünyenin ve alabildiğine geniş bir arazi parçasının temsilcileri olan bu efendiler, uğraşmakla yükümlü oldukları hemen tüm konularda tamamıyla yetkisizdirler. Oysa meclis, bildikleri konularda ve seçmenlerinin sürekli denetimi altında tartışıp karar veren kimselerden oluştuğu: ayrıca, hemen bütün İsviçre kantonlarında gördüğümüz gibi, referandumun ve halk insiyatifinin geçerli kılındığı takdirde parlmantarizmin bu sakıncaları ortadan kalkmaktadır.

Halk egemenliğinin yürürlüğe konması ve dolaysız yönetim:İşte bizim, "merkezciliğin kalkması gereklidir" derken kastettiğimız şey...

Sorunun özü, halkın temsilcisiz olarak kendi kendini yönetmesidir

Bu günkü örgütlenme içinde merkezî iktidar bütün haklarla donatılmış, yerel kurulların yetkileri ise yasalarla sınırlanmış bulunmaktadır. Oysa biz isterdik ki, tam tersine, yerel kurullar tüm haklarla donatılmış olsun: ve merkezî meclis, yalnızca, kendisine anayasa tarafından aktarılmış bulunan sınırlı hakları kullanabilsin.

SOMUT BİR ÖZGÜRLÜK

Bizim merkezî parlamentomuzun ve her şeye kadir hükümetimizin çözemedikleri sorunlar bunlar. Ancak bölgelerin insiyatifiyle çözülebilecek olan sorunlar... Fransa'ya, bugüne dek hiçbir hükümetin uygulamadığı Soyut bir özgürlük kavramı verdi Paris. Birleşme hakkı ve yönetme hakkı: İşte ülkenin her parçasının elinde bulunmasını istediği etken ve somut özgürlükler bunlar. Ayrı ayrı her bölgemizdeki zeki ve yetenekli insanlar. Paris'e gelip üst üste yığılmak ya da kendi illerinde iktidarsızlık içinde kıvranmak yerine etkinliklerini yayıp geliştirme olanaklarını bulabilselerdi, siyasal merkezciliğin kalkmasını entellektüel merkezciliğin kalkması izlerdi hemen: böylelikle de bugün çorak yerde yitip giden bunca güç ve enerjiyi-bir bakanlar ve hatta bir düşünürler kurulunun asla bulamayacağı, ancak ve ancak gereksinimlerin doğurduğu özgür çabayla bulunabilecek olan- sosyal çözümleri arayıp bulmaya yönelmiş olurduk.

BARTHOU

Louis Barthou, 1862-1934 yılları arasında yaşamış olan Fransız devlet adamı. 1884 yılında merkez sağdan milletvekili seçildi. III. Cumhuriyet döneminde 1894-1895, 1896, 1898, 1906-1909, 1909-1910, 1921, 1922, 1926, 1930 yıllarında bakanlık: 1913 yılında da sekiz ay süreyle başbakanlık yaptı. Başbakanlığı sırasında, radikallerle sosyalistlerin husumetini üzerine çekmek pahasına, askerlik hizmetini üç yıla çıkaran yasayı geçirtti. 1922 yılında senatör seçildi. 1934 yılında Doumergue kabinesine Dışişleri bakanı olarak girdi. O çağda faşizmin tırmanışını çok iyi değerlendiren ender devlet adamlarından biri olarak; saldırgan Nazi Almanyasına karşı sağlam bir kuvvet dengesi kurma işine verdi kendini. Bu amaçla bütün Avrupa başkentlerini dolaştı.

İngiliz hükümeti tarafından izlenen "teslim politikası"nı şiddetle eleştiren Barthou, tüm umudunu Doğu Avrupa ülkeleriyle ve bu arada özellikle de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği ile Fransa arasında kurulacak bir ittifaka bağlamış bulunuyordu. Bu ittifakı enikonu gerçekleştirmek üzereyken, Yugoslav kralı Aleksandre I'i karşılamak üzere gittiği Marsilya'da kralla birlikte öldürüldü. Suikastin, yalnızca kralı mı, yoksa kralla birlikte Barthou'yu da mı ortadan kaldırmak amacıyla tertiplendiği bir türlü anlaşılamadı.

HİTABET SANATININ KURALLARI...

a) Konuşurken, alıntı yapmamaya çaba gösteriniz: yaparsanız bundan ötürü özür dilemeyiniz.

b) Hakça davrandığınızı,dürüst ve adaletli olduğunuzu ikide bir öne sürmeyiniz.

c)Bakanlıkta gözünüz olmadığını katiyen söylemeyiniz.

d) Kürsüdeki hatibin sözünü ancak çok zorunluk karşısında kaldığınız takdirde ve o zaman da son derece tedbirli ve ölçülü bir biçimde kesiniz.

e) Sizin sözünüzü kestikleri takdirde, işitmeyiniz: Bu tür çıkışlara ancak ve ancak işinize yaradığı zaman ve işinize yaradığı oranda cevap veriniz.

f) Konuşurken, karşınızdakilerin susmasını sağlamak için, katiyen ve katiyen sesinizi yükseltmeyiniz: Bekleyiniz yalnızca. Biliniz ki sessizliği sağlamak üzere siz sesinizi yükselttiğiniz zaman, ancak kendi sesinizi işitebilirsiniz.

BEBEL

Ferdinand August Bebel, 1840-1913 yılları arasında yaşamış olan Alman siyaset adamı ve düşünürü. Hayat ve çalışma koşullarının da itişiyle sosyalizme yakınlık duyan Bebel, çok geçmeden marksist dünya görüşünün Almanya'daki belli başlı savunurlarından biri haline gelecek ve Liebknecht'le birlikte Alman işçi hareketinin komünist kesimini örgütleyecektir. Enternasyonal'ci olan ve Prusya militarizmini etkisiz hale getirmek isteyen Bebel, işçi hareketini Prusya-Almanya çerçevesi içinde kısıtlamak eğilimini güden Alman İşçileri Genel Birliği başkanı Schweitzer'e karşı uzun ve sert bir mücadeleye girişmiş ve bu mücadele, 1869 yılında, Marx'ın başkanlığındaki Enternasyonal Emekçi Birliği'ne bağlı Sosyal Demokrat Parti'nin kuruluşuyla sonuçlanmıştır.

1867 yılında Birleşmiş Almanya Reichstag'ına (Meclisi'ne) seçilmiş olan ve ölümüne kadar da milletvekili kalan Bebel, 1870'te Alman- Fransız savaşının patlak vermesine engel olmak amacıyla harekete geçmiş,1871'de de, Alsas'ın ilhakına ve savaş ödeneklerinin verilmesine muhalif oy kullanan tek milletvekili olmuştur. Bundan ötürü "vatana ihanet"le suçlanan ve iki yıl kalebentliğe mahkûm edilen Bebel, 1875 yılında Lassalle'cı hizbi tasfiye ederek Alman işçi hareketini tek ve tutarlı bir kuruluş halinde birleştiren Gotha kongresinde, güzel söz söyleme yeteneği, inandırıcı anlatımı, gerek teorik gerekse pratik sorunları derinlemesine kavrayış gücü ve kuvvetli kişiliğiyle birinci derecede rol oynamıştır. Aynı yıl Parlamento'daki sosyalistlerin lideri durumuna gelen Bebel'in ilk önemli yapıtı, Der deutsche Baurnkrieg (Alman köylü savaşı, 1876) adını taşımaktadır. Bunu, yazara dünya çapında ün kazandıran ve bugün bile klasik marksist literatürün temel kitaplarından biri olarak kabul edilen Die Frau und der Sozialismus (Kadın ve Sosyalizm, 1883) izlemiştir.

Bebel daha sonra, Die mohammedanisch-arabische Kulturperiode (Müslüman-Arap kültürü dönemi, 1884), Unsere Ziele (Amaçlarımız, 1886) ve Charles Fourier (1890) gibi yapıtlar vermiştir. 1890 yılından itibaren, Alman işçi hareketinde belirip gittikçe nüfuz kazanmaya başlayan revizyonizm akımıyla mücadeleye girişen Bebel, klasik marksist anlayışın en önemli temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Ünlü düşünür, mücadelesinin esaslarını ve anılarını, 1910-1914 yılları arasında yayınlanan ve Aus meinem Leben (Hayatım hakkında) başlığını taşıyan kitapta toplamıştır.

KADININ KURTULUŞU ÜZERİNE

Kadınla erkek, çocukluktan başlayarak ayrı öğrenim görürler.

Toplumsal ilişkilerinde birbirlerinden ayrılırlar. Kadınla erkek arasına bu çelişkiyi sokan, kadını cahil bırakan Hıristiyanlıktır. Bu ayrılık, özgür toplumsal ilişkilere, karşılıklı güven duygusunun gelişmesine, birbirlerinin niteliklerini tanıyıp tamamlamalarına engel oldu. Aklın gereklerine uygun bir yöntemle örgütlendirilen bir toplumun birinci görevi, bu uyumsuzluğu ve aykırılığı kaldırmak, doğanın verdiği hakları tanımaktır. Biz daha okul sıralarında çocukları ters açıdan yorumlarız. Önce "kız çocuğu" ve "erkek çocuğu" diye ayırırız. Bundan başka, çocukları insan gibi değil de iki ayrı cins gibi yetiştiririz. Bugün her okulda doğa dünyasına çok önem verilmektedir. Çocuk, kuşun yumurtladığını ve yavrunun yumurtadan çıktığını bilir. Kuşların ne zaman çiftleştiklerini, erkek ve dişi kuşun ne zaman yuva kurduklarını, yavruların nasıl beslendiklerini öğrenir. İnsan cinslerinin kaynağına, gelişmesine ilişkin esrar perdesi ise yırtılmamıştır. Çocuk merakını gidermek için annesine —bazan öğretmenine— bu soruyu sorduğunda gülünç peri masallarına benzer yanıtlarla karşılaşırsa, bilgi ve öğrenme tutkusunu gideremez. Bunun gerçek nedenini öğrendiği zaman, bu ilk aldığı bilgi, onun üzerinde çok kötü etki yapar. Çocuk bunu annesinden bir masal şeklinde dinlerse, gerçeği öğrendiği zaman, annesinin bilgisine bir daha güvenemez artık.

Bugünkü koşulları eleştiren bir adamın çıkış noktası toplumsal koşulların yeniden örgütlenmesi olmalıdır. Çünkü bugün varolan örgütler çerçevesinde bu koşullar değişemez. Cinslerin birbirleri arasındaki ilişkilerin de tümden değişmesi gerekir. Kadın bu amaca varmak için, çevresinde kendisi gibi düşünen ve hareket eden insanları bulmak zorunluğundadır. Bu insanlar da işçi kadınlardır. Sınıf bilincine sahip emekçi sınıf egemenliği üzerine kurulu devlet kalesine hücuma başlamıştır. Bugünkü devlet, bir cinsin öteki cins üzerine egemenliğini kabul etmiştir. Kaleyi her çaptaki silahla dört taraftan sarmak gerekir.

DİNİN GELECEĞİ ÜZERİNE

Devletin başına konan yıkılış baykuşu, dinin başına da konacaktır. Ateist sosyalistlerin dediği gibi: "Din kaldırılmayacak", "Tanrı tahtından indirilmeyecek", "halk inanış ve kanılarından zorla kopartılmayacak": bunlar kendiliklerinden yıkılacaklardır. Fransız Devrimi'nde burjuva ülkücülerini bu gibi zorlu önlemler almaya yönelten çılgın sosyalistler, tamamen tükenmiş ve bitmişlerdir. Hiçbir zorlu saldırı yapmadan, doğal olarak, dinsel örgütler kiliseleriyle birlikte yavaş yavaş ortadan silineceklerdir.

Her din, zamanının toplumsal koşullarını yansıtan bir aynadır. İnsanca gelişmeler ve aşamalar ne ölçüde artarsa, toplum ne oranda değişirse, din de öylece değişir. Marx diyor ki: "Din, halkın düşsel bir mutluluğa olan özlemidir. Din, bir düş arayan toplumun içinden çıkar

ama halk gerçek mutluluğu anladıktan sonra yiter." Halkın bu gerçek mutluluğu anlamasına engel olmak yönetici sınıfların çıkarı gereğidir. Çünkü bunlar dini, kendi egemenliklerini korumada bir araç olarak kullanırlar. Aşağıdaki şu ünlü cümle, bu düşünceyi oldukça güzel açıklıyor: "Dini halk için tutmalıdır." Dini halk için tutmak, sınıf egemenliği üzerine kurulmuş bir toplumun önemli ve resmi bir görevidir. Bu görevi doğrudan doğruya egemen sınıf yapmaz. Bunu yöneten bir kast kurulur ve dini yönetenler tüm zekâlarını dini yaymaya kullanırlar...

Tekniğin ilerlemesi, dünyanın altı günde yaratıldığı efsanesini çürüttü. Astronomi, matematik ve fizik bilimleri gösterdi ki cennet bir düşten başka bir şey değildir. Ama yönetici sınıflar, varlıklarını korumak için dinin bu efsanesel biçiminden yararlandılar. Burjuvazi de bu dinsel efsanelere inanmaz, tüm gelişim evrelerinde kendi kucağından çıkan yeni teknik aracılığıyla dinsel inanışları ve dinin otoritesini yıkar. Burjuvazinin dine inanır görünmesi ikiyüzlülüktür. Ama halk yığınlarını elinde tutmak için, kilisenin yardımına gereksinimi vardır. Bu nedenle dini ve kiliseyi de bu ikiyüzlülüğe ortak eder. Hükümet adamlarının ilk sözü: "Dini halk korumalıdır"

Yeni toplumda bu gibi düşüncelere yer yoktur. Bu toplumun en büyük kılavuzu, insanların durmaksızın gelişmeleri ve ilerleyen tekniktir. Eğer bir adamın dinsel gereksinmeleri varsa, bu gereksinimi olan, aynı kanıları taşıyan kişilerle birlikte bu gereksinimini giderebilir. Toplum onlara kulak asmaz. Ama papazlar bile hayatlarını kazanabilmek için çalışmak zorundadırlar. Kilisesi içinde asalak yaşamaya alışan bu adamlar da, hayat içinde çalışarak kafalarını düzelttikleri zaman, en büyük şansımızın insan olmak olduğunu anlayacaklardır.

Etik ve ahlâk, din olmadan da varolabilir. Yalnız deliler ve ikiyüzlüler bunun tersini savunurlar. Etik ve ahlâk, insanların karşılıklı ilişkilerini, davranışlarını düzenleyen anlayışların bir ifadesidir. Ama din, insanların ilişkilerini doğaüstü varlıklarla açıklar. Din gibi ahlâk anlayışımız da bugün sürüp giden toplumsal koşullardan çıkar.

Aristide Briand, 1862-1932 yılları arasında yaşamış olan Fransız devlet adamı. Hukuk öğrenimi gördü ve St. Nazaire'de avukatlığa başladı. Sosyalist bir militandı. Avukatlığın yanı sıra gazetecilik yaptı.İyi bir hatipti. Siyasete atıldı, milletvekilliğine adaylığını koyduysa da 1899, 1893, 1898 seçimlerini yitirdi. 1901 Yılında Fransız Sosyalist Partisi'nin sekreteri oldu. Bir yıl sonra da Loire'den milletvekili seçildi. 1905 yılında, devlet işleriyle din işlerinin ayrılmasını karara bağlayan yasanın sözcülüğünü yaptı ve yürürlüğe girmesini sağladı. Milli Eğitim ve Dinler bakanı olarak hükümette görev aldı. Dinler için yeni bir rejim düzenledi. Amsterdam'da toplanan Uluslararası Sosyalist Kongresi kararlarına karşı geldikten sonra, Birleşik Sosyalist Parti'nin disiplinine boyun eğmeyi de reddetti ve 1905 Nisanında partiden ayrılarak bağımsız sosyalistler arasında yer aldı.

Briand, III. Cumhuriyet döneminde, eşine pek az raslanır bir siyasal hayat yaşadı: 16 kez Dışişleri bakanlığı, 11 kez de başbakanlık yaptı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Selânik seferinin ve Balkan cephesinin açılması için ağırlığını koyan Briand, savaş sona erdiğinde, Milletler Cemiyeti çerçevesinde kurulan uluslararası işbirliği ve eşgüdümlü güvenlik örgütlenmesi siyasetini uyguladı. 1925 yılında Locarno antlaşmasını imzaladı. Bu arada Fransız-Alman yakınlaşmasını gerçekleştirmek için de ciddi girişimlerde bulundu.

Milletler Cemiyeti'ni güçlendirmeye ve sözü geçer bir kurum haline getirmeye çalışan Briand'ın, savaşın 60 devlet tarafından yasadışı sayıldığını belgeleyen Briand-Kellogg antlaşmasını (ağustos, 1928) ve Avrupa'da federal birlik rejiminin kurulmasını öngören "Briand memorandumu"nu imzalaması, Fransa'da olduğu kadar öbür ülkelerde de geniş ölçüde sevilmesine yol açtı.

"Cenevre ruhu"nu savunan, genel silahsızlanma havarisi olarak kabul edilen ve bu doğrultudaki çabaları Sovyetler Birliği tarafından da hararetle desteklenen Briand, insanlığın barış umudunu güçlendirdi. İyi bir arabulucuydu, her zaman soğukkanlı oluşuyla ün yapmıştı. Parlamentoda olduğu kadar uluslararası müzakerelerde de, en amansız muhalifleri tarafından bile ilgiyle dinlenen nadir hatiplerden biriydi.

Briand, 1926 yılında Nobel Barış Ödülü'nü de aldı.

BARIŞ İÇİN ÖĞÜTLER

İnsanlar, çıkar bağdaşmazlıkları yüzünden çatışıp dövüşmemek için, yargıçlar çıkarmışlardır ortaya. Uluslar da pekala, savaş alanlarını kana bulamaktan sakınmak için kendi kendilerine yargıçlar verebilirler! Eğer

uluslarda barış duygusu gerçekten varsa, bunu kanıtlamak için, çatışmaları barış içinde ve adaletli bir çözüme uluştıracak olan yola doğru yönelmelidirler kararlı bir biçimde. Hele bu işler kesinlikle prestij ve onur sorunu haline getirilmeye kalkışılmasın lütfen! Haklı olduğuna inanan bir ülke için, gerçeğin ve adaletin nerede olduğunu söyleyebilecek yargıçlara başvurmayı önermenin hiçbir utanç verici yanı yoktur. Tam tersine: Bu durumda bir ulus, bir davayı yitirme pahasına da olsa, savaştan sakınmış olacağı için, bir zafer kazanmış sayılır.

Bir de şu özelliğe dikkatinizi çekmeme izin veriniz: Barış fikrinin halklar arasında yerleşip hüküm sürebilmesi için, sistematik bir biçimde uygulanan bir zehirlenme olgusuyla da uğraşmamız gerekir. Ruhların zehirlenmesinden, kafaların zehirlenmesinden söz ediyorum. Zira bu dünyada, yalnızca, barışa dönük insanlar yaşamıyor. Bugün bütün ülkelerde, barışın sürmesine engel olmak için haince bir kurnazlıkla gizli gizli çalışanlar var. Bu hareketleri de çok yakından izleyip denetim altına almak gerekiyor. Sosyal hayatın yetkinleşmesine yarayacak önlemleri almakla görevli olan sizler, afyonun ve morfinin yok edilmesini sağlamakla görevli olan sizler, çocuklarımızın belleklerine metodik bir biçimde savaş tohumları ekerek onları zehirlemeye yönelen, genç kuşakları karanlık intikam duygularına sürükleyerek kin ve kan içinde yoğurmayı amaçlayan belirli birtakım girişimleri de ezmekle görevlisiniz! Yazıları, sözleri ve öğretileriyle bu intikam kuşaklarını hazırlamaya girişenler , iğrenç birer katilden farklı değildirler. Bunları soluk aldırmaksızın izleyerek zararsız hale getirmek gerekir. Bu iş, çaba harcamamıza değen bir hayır işidir. Ve ben burada, özellikle kadınlarımıza seslenmek istiyorum: Bu zehirli tohumlara karşı yuvalarını korumak, herkesten önce onlara düşer: çünkü yeni bir savaş çıktığı takdirde, bu savaşın ilk kurbanları onlar olacak, yeni savaş alanları ilkin onların gözyaşlarıyla sulanacaktır. Dolayısıyla da zehrin ülkelerimizde yayılmamasını sağlamak bununiçin de uyanık davranarak zehri akıtıldığı yerde teşhiş edip işlemez hale getirmek herkesten çok onlara düşer. Barışın koşulu budur.

POLİTİKA

Politika, arzu edilen ile mümkün olan'ı uzlaştırma sanatıdır.

ULUSLARARASI GÜVENLİĞİN KOŞULU

Kim ki bir sınır taşını yerinden oynatmak ister, işte o bir savaş kundakçısıdır!

GÜVENLİK VE SİLAHSIZLANMA ÜZERİNE

İlkin güvenliği örgütlemek gerekir, silahsızlanma ardından gelecektir onun.

Winston Churchill, 1874-1965 yılları arasında yaşamış olan İngiliz siyaset adamı ve yazarı. Lord Randolph Churchill'in oğluydu. Parlak bir öğrenci olmadı. 1895 yılında orduya girdi ve Londra'daki büyük gazetelerin savaş muhabirliğini yapmaya başladı. Bu arada Güney Afrika'daki Boer Savaşı sırasında tutsak düştü: ama 1899 yılında kaçmayı başardı.

1900 yılında, Muhafazakâr Parti'den milletvekili seçildi. Ama serbest ticaret yanlısı olduğu için, partisinden ayrılarak liberallere katıldı.

Liberal Parti'de, kendisi gibi savaşkan yaratılışlı bir insan olan Lloyde George'la dostluk kurdu. 1905-1908 yılları arasında, Campbell-Bannermann kabinesinin Sömürgeler Bakanlığı müsteşarlığını yaptı. Belfast'ta Boer Cumhuriyeti'nin özerkliğini ve İrlanda Home Rule yasasını inançla savundu. Asquit kabinesinde, önce, 1908-1910 yılları arasında Ticaret, sonra da 1910-1911 yılları arasında İçişleri bakanı oldu.

1911 yılında Bahriye bakanlığında büyük çaba harcadı. Savaş tehlikesinin yaklaştığını sezerek, Temmuz manevralarını bahane edip donanmayı harekete geçirdi. Böylece donanma Anvers kentinin savunmasına katıldı ve Flaman kıyılarının yanı sıra Pas-de-Calais'deki Fransız kıyılarının kurtarılmasını da sağladı.

Churchill,Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıf bölgesini ve İngilizlerin zor durumdaki güçsüz müttefikleri Rusya ile bağlantı kurmakta karşılaştıkları güçlükleri hesaba katarak, 1915 yılı başında, Müttefiklerin İstanbul'a ulaşmasını sağlamak üzere Çanakkale boğazına karşı toplu bir harekât düzenlenmesini önerdi. Ama askerî yöneticiler gerekli ataklıktan uzak kaldıkları için, seferin kötü düzenlenmesine ek olarak Türk tabyalarının üstün cesaretle savunulması sonucu Müttefikler yenilgiye uğradı. Bu da, Churchill'in bakanlıktan düşmesine yol açtı.

Bundan sonra kurulan koalisyon hükümetinde, başbakan L. George, Churchill'i önce 1917 yılında Cephane bakanlığına, 1918 yılında da Harbiye ve Havacılık bakanlığına getirdi.

Bu arada Devrim Rusyasına olan aşırı düşmanlığı L. George'u kaygılandırdığı için bir süre görevden uzak kalan Churchill, 1922 yılında koalisyonun 'parçalanmasından sonra "sosyalizm karşısındaki güçsüz tutumu"nu şiddetle eleştirdiği Liberal parti'den ayrıldı. İki yıl sonra da yeniden Muhafazakâr Parti'ye girdi ve Başbakan Baldwin tarafından Maliye bakanlığına atandı.

Churchill, 1929 yılına kadar yönettiği bu bakanlığı sırasında, Londra'lı maliyecilerin isteğine uyarak, altın esasına dönüşü gerçekleştiren önemli kararı aldı. 1929

yılında patlayan büyük bunalım sonucu görevinden ayrıldı ve İşçi Partisi'ne karşı amansız bir muhalefete girişti.

1939 Eylülünde İkinci Dünya Savaşı patlayınca, Churchill, Bahriye bakanlığına atandı. 10 Mayıs 1940 tarihinde de, N. Chamberlain'in yerine başbakan oldu.

Hükümet başkanı olarak verdiği ilk ve ünlü söylevde, halkına, "yalnızca kan, acı, ter ve gözyaşı" vaadedebileceğini bildirdikten sonra, savaştaki amacını "ne pahasına olursa olsun zafer" diye ilan etti.

A.B.D. ile anlaşmaya ve sıkı işbirliğine yönelen Churchill, Başkan Roosevelt'le ilişkileri ötedenberi çok iyi olduğundan, onunla Atlantik Paktı'nı imzaladı ve böylece Birleşik Devletler'den bol yardım sağladı.

Kaçınılmaz saydığı Alman-Rus çatışması 1941 Haziranında başlayınca İngiltere Alman istilasından kurtulmuş oluyordu. Churchill, Sovyet hükümetine hemen bir askeri işbirliği önerdi. Planı basitti: Nazizim ile komünizmi birbirine kırdırtmak istiyordu.

1941 yılının sonunda A.B.D. de savaşa girdi. Bu arada Churchill, İngiltere'nin gücünü, etkinlik ve yeteneğiyle ayakta tutmayı başarmıştı. Öyle ki 1942 yılının sonuna doğru Müttefik orduları, tüm cephelerde hareket özgürlüğünü ele geçirmiş bulunmaktaydılar.

Müttefik hükümetler, Sovyet halklarına omuz vermek için bir "ikinci cephe"nin açılması gerektiğini sonunda kabul ettiler. Ve söz konusu cephe, Churchill'in tüm savsaklamalarına karşın, savaştan İngiltere'nin de yıpranmış olarak çıkmasını isteyen Amerikan iş çevrelerinin ağır basmasıyla, açıldı.

1943 yılında İtalya'nın çöküşü, Akdeniz'de yeni bir çarpışma alanı açacaktı. Bu dönemde Churchill, bir "Akdeniz ve Balkanlar stratejisi"ni savundu ısrarla. Stalin'le, barış için gerekli işbirliğini yürütürken Sovyet liderinin fikir ve tasarılarına karşı çıktı çoğu zaman: Sovyetler Birliğinin güç kazanmasından korkuyordu. Önce 1944 Haziranında gerçekleştirilen Normandiya çıkarması sırasında, sonra da 1945 Mayısında kazanılan kesin zaferi önceleyen harekât sırasında, Amerikan kurmayı ile sıkı işbirliği içinde oldu.

Sovyetler Birliği'ni yıpratma ve gemleme çabalarını savaştan sonra da toplanan Yalta ve Potsdam konferanslarında da sürdüren Churchill, savaş sırasında içişlerle ilgilenecek zaman bulamamıştı pek. Nitekim, 1945 seçimleri, İşçi Partisi'nin zaferiyle sonuçlandı.

1946 Martında ziyarete gittiği A.B.D'nde 5 Mayıs günü yaptığı Fulton konuşmasında, Anglo-Sakson ülkelerinin birleşmesi gereğini savundu: Kuzey Atlantik Paktı işte bu düşünceden doğacaktı.

1946 Eylülünde Zürih'te yaptığı bir başka konuşmada, sonradan Avrupa konseyi'ni oluşturacak olan Avrupa

ülkeleri arasında dayanışma gereğini savunan W. Churchill 1951 seçimlerinde yeniden iktidara geldi ve uluslararası sorunlara eğilmeye devam etti.

Son başbakanlığı sırasında Churchill, daha önce İşçi Partisi tarafından gerçekleştirilmiş olan işlere dokunmadı. Devlet örgütünü daraltmak ve liberalleştirmekle yetindi.

1955 yılında tüm siyasal görevlerinden ayrıldı ve gerek partisinin, gerekse hükümetin yönetimini Dışişleri Bakanı Antony Eden'e bıraktı.

İngiliz dilini ustaca kullanan W. Churchill, 1953 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü.

BÜYÜK DEPRESYON ÜSTÜNE...

Bir çağın sona erişiydi bu...Orta sınıfların 1832 yılında başlamış olan uzun egemenlik dönemi bitim noktasına gelmişti: ve bu egemenlikle birlikte, liberalizmin bir o kadar uzun sürmüş olan egemenliği de devriliyordu artık. Büyük zaferler art arda kazanılmış,her türden zorbalık rejimleri ortadan yok edilmiş, otorite her yerde parçalanmıştı. Köleler hür, bilinç hür, ticaret hürdü işte. Ama açlık, yoksulluk, soğuk da hürdü: Ve halk,özgürlüğün yanı sıra, fazladan bir şeyler de istemekteydi.

BİR UYARI

İyi ve dürüst bir halk, alçakların ve kötülerin saldırısına uğrayıp da ağır yaralar aldığı zaman, tüm dikkatini seferber edip başka bir halkla çatışmaya girmemeye çalışmalıdır.

Şöyle derdi babam: "İktidarı, yalnızca ve yalnızca, işinize geliyorsa alınız.Ama hükümeti çirkinliğe düşmemek koşuluyla, her elinizden gelişte düşürmekten geri durmayınız."

AKLA UYGUNLUK

Zor kullanmayı değil de uzlaşmayı haklı çıkarmak için kanıtlar arayıp bulmalıyız. Ama akla uygun olmalı bu kanıtlar. Bir devlet adamı, hiç çekinmeksizin: "zor kullanmayı denedik, ama başaramadık:şimdi uzlaşmayı denememiz gerekiyor" diyebildiği gibi: "Uzlaşmayı denedik, ama başaramadık: şimdi zor kullanmayı denememiz gerekiyor, " diyebilmelidir.

EVET GÜVENLİK AMA...

"Her şeyden önce güvenlik..." diye düşünmeye başladınız mı, o savaşı büyük bir olasılıkla yitirirsiniz.

BİR YANLIŞ

Gelecekte çok ileriye doğru bakmak bir yanlıştır: Belirli bir anda, kader zincirinin bir tek halkasını elinizde tutabilirsiniz ancak.

POLİTİKA VE SADAKAT

Bu konuda hiç kimse Emerson kadar cesur ve apaçık bir biçimde konuşmamıştır. Bakın ne diyor:

"Hiçbir geçerliği kalmamış olan birtakım ilkelere niçin sadık kalacakmışsınız yani? Niçin, şurada ya da burada ağzınızdan çıkmış bir sözü yalanlar duruma gelmeyesiniz diye, belleğinizi bir ölünün yükünü oradan oraya taşıyıp durmaya mahkûm edecekmişsiniz? Tutun ki kendi kendinizi yalanlar duruma düştünüz? Ne çıkar bundan?

Küçük insanların işidir böyle anlamsız tutarlılıklara saplanıp kalmak. Sıradan devlet adamlarının, sönük filozofların, dar kafalı bilginlerin işidir..."

Bugün ne düşünüyorsanız, açık açık ve hiç çekinmeden söyleyin! Yarın da gene aynı açıklık ve aynı çekintisizlikle söyleyin düşüneceğiniz bütün her şeyi:Bugün söylediklerinizi yarın yalanlayacak olsanız bile."

Son derece dikkate değer sözlerdir bunlar. Çünkü unutulmasın ki bir insan için, değişen durum ve koşullar içinde tutarlı kalmanın biricik yolu, eylemini yönetici bir temel düşünceye göre ayarlayarak, o durum ve koşullarla birlikte değişmektedir.

PARLAMENTONUN YAPAMAYACAĞI

Parlamento, itaat etmek ya da boyun eğmek zorunda bırakabilir halkı: ama onaylamak zorunda bırakamaz.

TEK YOL

Uluslarla iş görüyorsanız, kurnazlığa başvurmaktan başka çareniz yoktur. Haksızlıklar unutulur, çekilen acılar ve uğranılan kayıplar silinir ve bağışlanır, savaşlardansa yalnızca kahramanların anısı kalır. Ama kurnazlık edip hır çıkarmamak koşuluyla...

CLEMENCEAU

Georges Clemenceau, 1841-1929 yılları arasında yaşamış olan politikacı, gazeteci, tıp doktoru. Cumhuriyeti destekleyen gazetelerde yazılar yazdı. Birçok kez tutuklandı. 1870'te Monmartre belediye başkanı, Seine milletvekili, 1875'te Paris belediye başkanı ve Var milletvekili seçildi. Radikallerin aşırı sol kanat lideri oldu. 1881'de kurduğu gazetesi ile la Justice'de ve mecliste oportünistlerin ve Jules Ferry'nin sömürgeci siyasetine tüm gücüyle karşı çıktı. Panama sorunu yüzünden seçimleri yitirdi (1893). Haftalık le Bloc ve l'Aurore gazetelerini kurdu. Dreyfus davasının yinelenmesi için savaştı (1898-1901). 1902'de Var'dan senatör oldu. İçişleri bakanlığı aldığı kabinenin, sonra başkanı oldu (1906-1909). Çalışma bakanlığı kurdu. Reformları gerçekleştiremediğinden sosyalistlerle anlaşamadı. Birinci Dünya Savaşı sırasında başbakanlığa getirildi (kasım, 1917), 1920'de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yenildi. le Voile du Bonheure (Mutluluğun örtüsü, 1901), Demosthene-1925, Au Soir de la Pensee (Düşüncenin Akşamında-1926) adlı yapıtları bugüne kalmıştır.

• NE VARSA OLİGARŞİ

İşin doğrusu şudur ki biz, öteden beri , değişik adlar altında, ideoloji ile süslü çıkar oligarşileri tarafından ve yalnız onlar tarafından yönetilegelmekteyiz. Demokrasi oligarşileri'nin güçlü ve zayıf yanları hakkında söylenecek çok şey var. Ve bu yanların Atina'dan çağımıza akıp geçen iki bin yıl içinde pek büyük bir değişikliğe uğramış olacağını hiç sanmıyorum...

Antik çağda silah gücüyle dört bir yana korku salan askerî otokrasinin, tüm tartışmaları kısa kesmek gibi kesin bir avantajı vardı. Bu otokrasi egemenliğini, en basit sosyal hak taleplerinin anarşi olarak damgalanıp mahkûm edildiği ve uysallığın hakların tek "hak"kı olarak gösterildiği bir çağda, oligarşiler arası yardımlaşma paktları aracılığıyla kurmuştu. Oysa biz, söylemesi gerçi zor oluyor ama hadi söyleyelim, "hürriyet" çağına geldik dayandık. Şimdilik yalnızca konuşulan, sözü edilen bir hürriyet bu: belki günün birinde, yaşanılan hürriyet de olur. Gerçek büyük devrim, yönetilen insan'ı kendini yöneten insan haline getirecek olan devrimdir.

UMUT KIRICI OLMAKSIZIN TUTUCU OLMAK

Adı ve sıfatı ne olursa olsun şeflerin tarih kitaplarında yazılı binlerce yoldan gerçekleştiğini bildiğimiz otoritesi, derindeki problemin görüntüsünü değiştirir ancak. İster askerî ister sivil şef olsun, halkı yönetmek iddiasında olan kimse, eğer itaat görmek istiyorsa, he şeyden önce, değişiklik umutlarını haşince söndürüp atmadan varolanın en elle tutulur parçalarını koruyup sürdürmelidir.

HERRİOT

Edouard Herriot, 1872-1957 yılları arasında yaşamış olan Fransız yazarı ve devlet adamı. Üçüncü Cumhuriyet döneminin en popüler simalarından biriydi. Rakipleri tarafından bile sevilen az rastlanır bir politikacı oldu. Lise öğretmeni olarak hayata atılan Herriot, Lyon kentinin başarılı belediye başkanı olarak ün saldı. 1919 yılında milletvekili seçildi. Defalarca bakanlık ve başbakanlık yaptı. İkinci Dünya savaşı'ndan sonra Ulusal Meclis başkanlığına getirildi.

Radikal-sosyalist partinin değişmez başkanı olarak kaldı ve ünlü "Solcular karteli"nin kişisel prestijiyle ayakta tutmayı başardı.

Aynı zamanda kıvrak bir yazar olan ve 1946 yılında Fransız Akademisi'ne üye seçilen Herriot, Madame Recamier ve Beethoven üzerine iki biyografi yayınlandı.

HERRİOT'DAN SEÇMELER

Doktrinlerin en belirgin avantajı, bizleri kişisel fikir sahibi olma zahmetinden kurtarmalarıdır.

Olayların akışı içinde, hangi olayın ilerde tarihsel bir değer kazanacağını sezmekten aciz kalıyoruz çoğu zaman. Örneğin Louis XVI'nın güncesinde şöyle bir yaprak var. "11 Temmuz 1789 . Boş bir gün"

İnce duygulu siyaset adamları her zaman aynı noktada yanılgıya düşerler: Ancak kantarın çekebileceği bir ağırlığı hassas terazide tartmaya kalkışırlar hep...

Rakiplerinin başarısına iyi kötü katlanır siyaset adamı, dostlarının başarısına asla katlanamaz.

Nice'deki eski sokaklardan birinde bir tabelâ gördüm: "Lokantamız işçi lokantasıdır, ama mutfağımız burjuva mutfağıdır." diye yazıyordu üzerinde. Bizdeki bazı sosyalistlerin programı bundan daha iyi özetlenemezdi doğrusu.

Metreslerin en harikasıdır demokrasi. Ama size sadık kalmasını istiyorsanız, hergün onunla sevişmeniz gerekir.

Bir demokrasiyi ancak hareketle, sükûnete kavuşturabilirsiniz.

Parlamenter rejim demek, tekniğin sağduyu tarafından denetimi demektir.

Senato mu dediniz? Saplantılar ve önyargılar tarafından

yönlendirilen bir topluluk.Ölüm oranının yüksekliği imdada yetişiyor da arada bir soluk alma fırsatı buluyoruz.

Profesyonel savaşçıdan daha beteri? Var elbette: barışsever general.

Silahsızlanmak: Yalnızca gelecek zamanda çekimi olan bir fiil.

Eski Mısır'dan bu yana hiçbir şey değişmedi: İnsanlığı gene kâtipler yönetiyor.

Adolf Hitler, 1889-1945 yılları arasında yaşamış olan Alman siyaset adamı. Aslında bu adama sıfat yakıştırmak bir hayli güç. Kendisi 1933-1945 yılları arasında başta Alman halkı olmak üzere bütün dünyaya hükmedebileceğini sandı. Bunun için de bütün yollara iç rahatlığıyla başvurmak gerektiğine inandı. Oysa Alman emparyalizminin basit bir aletinden başka bir şey değildi. Nitekim bütün dünyayı acımasızca saran felâketin sonunda Krupp'lar ve Thyssen'ler yaşamaya devam ettiler; kendini dünyaya egemen sayan zavallının payına da intihar düştü.

KONUŞMA SANATI ÜZERİNE

Bütün devrim dönemlerinde olaylar, yazılan sözler tarafından değil, söylenen sözler tarafından yaratılmıştır.

Yığınların sevgisini kazanmak istiyorsanız, en çiğ ve en ahmakça şeyleri söylemeniz gerekir onlara.

PROPAGANDA ÜZERİNE

Propagandanın her türlüsü halka dönük olmalı; ve her türlü propagandanın fikir düzeyi, seslendiği yığınlar içindeki en kıtkafalı ve dargörüşlü kimsenin algılama yetisine göre ayarlanmalıdır. Yani bu koşullar bakımından propagandanın fikir düzeyi, ulaşılmak istenen insan sayısı ne kadar yüksek ise o kadar alçak tutulmak gerekir.

Büyük yığınların algılama yetisi son derece sınırlı, anlayış gücü zayıftır. Buna karşılık son derece büyük bir yetenekleri vardır: Unutma güçleri. Dolayısıyle de her türlü propaganda, eğer gerçekten etkinlik sağlamak isteniyorsa, çok sınırlı sayıda noktayı nişanlamalı ve bunları, basmakalıp formüller halinde, dinleyicilerin en az zeki olanı bile kavrayıncaya kadar tekrarlamalıdır.

JAURES

Jean Jaures, 1859-1914 yılları arasında yaşamış olan Fransız düşünürü ve siyaset adamı. Bir burjuva çocuğuydu, iyi bir öğrenim gördü ve felsefe öğretmeni oldu. Sonra da kendini tamamıyle siyasal mücadeleye verdi. 1885 yılında milletvekili seçildi ve Meclis'teki sol radikal topluluk içinde yer aldı. Hitabet gücüyle hemen dikkati çekti, ama kendi dünya görüşünü arama aşamasındaydı henüz.

1889 seçimlerinde yenilgiye uğrayan Jaures, bir süre için öğretim hayatına döndü, doktora tezini de verdi bu arada. 1893 yılında yeniden Meclis'e seçildiğinde sosyalist teorilere artık tamamıyla angaje olmuş bulunuyordu. Dreyfus davasına atıldı ve hakikatın ortaya çıkarılmasında büyük payı oldu. Bunun yanı sıra da Briand ve Millerand'la elele, Sosyalist Parti'yi reformcu bir doktrine doğru yönlendirdi.

1904 yılında bugünkü Fransız Komünist Partisi'nin ünlü yayın organı L'Humanite *gazetesini kuran Jaures, "sosyalist enternasyonalizm" öğretisini savundu, ama şiddet ve diktatorya konusundaki marksist tezlere hiçbir vakit tamamıyla katılmadı. 1914 yılında, savaşa karşı çıktığı için bir bağnaz sağcı tarafından öldürülen Jaures, Birinci Dünya Savaşı'nı önceleyen yıllarda Avrupa barışının korunmasına adamıştı kendini.*

Jaures'in sosyalizmi, teori, pratik ve insancıl idealizm arasında bir uzlaşım denemesi oldu.

ŞİDDET ÜZERİNE

Yasallığa körü körüne bağlı bir kimse değilim ben: O kadar çok çuvalladı ki yasallık! Ama gene ben daima yasal yollara başvurmalarını öğütlemişimdir işçilere; çünkü şiddet, geçici bir güçsüzlük belirtisinden başka bir şey değildir.

Devrimler en korkunç özveriyi ister insandan: Sadece hayatından vazgeçmesini değil, insan sevgisinden ve acıma duygusundan da vazgeçmesini ister.

SİLAHLI BARIŞ

Bizzat devlet başkanları tarafından da açıkça söylendiğine göre öyle anlaşılıyor ki bütün halklar barış istemekte ve insanlığın ilerlemesi de zaten bizleri barışa yöneltmektedir. Ama gene anlaşılıyor ki bütün herkesin yürekten isteyip özlediği bu barış, en yüksek noktasında tutulacak bir evrensel silahlanmayla garanti edilebilir ancak. Öyleyse bütün halklar, milyarlar harcayarak zırhlara bürünsün hemen ve süngüler

kuşansın; ve bütün bütçeler, askeri harcamalar uğruna kuşa döndürülsün: İşte barışın koşulu bu! İnsan aklı, bütün herkesin candan dilediği bir barışı ancak bütün herkesin eline bir tüfek ve bir kılıç tutuşturarak koruyup sürdürebilme aşamasındadır henüz. Ve bunun için de halkların barışçıl dehasının bulabildiği tek çözüm, en ezici türünden bir askeri aygıtın yükünü sürekli taşımak oluyor. Yukarıdan bize bakıp da silahların pırıltısını gören ve kentlerin caddelerinden geçirilen kocaman topların, talimhanelerde denenen çeşitli obüslerin gümbürtüsünü işiten gezegendışı bir gözlemci, hiç şüphe yok ki bütün dünya halklarının biribirlerinin boğazlarına sarılmak üzere olduklarına inanırdı şüphesiz. Ama bir de aynı zamanda devlet başkanlarının karşılıklı barış taahhütlerini ve dünyalıların genel barış hakkındaki özlem dolu sözlerini işitseydi, gene hiç şüphesiz şöyle derdi: Bu eğer korkunç bir ikiyüzlülük değilse, akılalmaz bir çılgınlıktır! Beğenip seçmesi bize düşüyor.

HALK VE ORDU

Proleterler artık gayet iyi bilmekteler ki savaşa karşı gerekirse devrimci yoldan mücadele ederken fırtınaya kapılmış ulusların bağımsızlığını da koruyup esirgeme çifte görevi, görkemli olduğunca güç bir görevdir. Bu şanlı ve müthiş sorumluluğu üstlenen sınıf, kendi kendisini de muazzam bir eğitim ve örgütlenim, beceri ve kahramanlık çabasına girişmeye zorlamış olmaktadır. Bu sınıf, kargaşalı olayları önceden bir dengeli formül kapsamında toparlamak gibi çocukça bir iddiada değildir. Bu tür bulanıklık ve aşırı gerginlikle örülü bunalımlarda, soyut bir şema insanları yönlendirmede yeterli olamaz. Ama muhakkak olan şudur ki, bütün yurt ve ulusların bağımsızlıklarının korunması Enternasyonal'in bükülmez iradesidir. Yurtları yurt satıcılarının, askeri kastların ve finans çetelerinin ellerinden kurtarıp almak ve tüm ulusların demokrasi ve barış için sonsuza dek gelişmelerini sağlamak: Bu, sadece Enternasyonal'e ve bugün ancak tohum halindeki insanlığı gerçekleştirecek olan evrensel proletaryaya hizmet etmek değil, aynı zamanda doğrudan doğruya yurda hizmet etmektir. Bundan böyle Enternasyonal ve yurt, kopmaz şekilde bağlanmıştır biribirlerine. Ulusların bağımsızlığının en yüce garantisi, Enternasyonal'dir. Enternasyonal'in en kudretli ve en soylu örgütleri de bağımsız ulusların bağrında oluşup gelişir. Nerdeyse şunu bile söylemek olanağı vardır bu konuda: Enternasyonalizmin azı, yurttan uzaklaştırır bizi; fazlası, yurdumuza yoneltip getirir. Tıpkı bunun gibi yurtseverliğin azı da bizi Enternasyonal'den uzaklaştırır; bizi Enternasyonal'e yurtseverliğin çoğu bağlar.

KENNEDY

John Fitzgerald Kennedy, *1914-1963 yılları arasında yaşamış olan Amerikalı devlet adamı. Amerikan emperyalizminin bellibaşlı orta direklerinden biri olan çok zengin bir ailenin oğluydu. Harvard Üniversitesi'ni bitirdi. İkinci Dünya Savaşı'na deniz subayı olarak katıldı. Daha doğarken politikaya adanmıştı; ve Amerika Birleşik Devletleri'nde rahatça politika yapabilmek için gerekli maddesel olanaklara da fazlasıyla sahipti. Demokrat Parti'ye girdi. 1946 yılında Temsilciler Meclisi'ne, 1952 yılında Senato'ya seçildi. Bir sendika reformu tasarısı hazırlayarak üne kavuştu. 1960 yılında Amerika'da, "açlığa, cehalete, adaletsizliğe ve savaşa karşı mücadele"yi açtı. Aynı yıl Nixon'a karşı cumhurbaşkanlığına aday gösterildi ve 1960 Kasımındaki seçimleri kazanarak A.B.D.'nin ilk Katolik cumhurbaşkanı oldu. İlk işi, çevresinde etkin kimselerden, teknokratlardan ve aydınlardan kurulu bir "beyin takımı" meydana getirmek oldu. 1961 Haziranında Viyana'da Kruşçev'le görüşerek "barış içinde birlikte yaşama"nın temellerinin atılmasına katkıda bulundu. Zenci problemi karşısında ilerici bir tavır takındı: Irk ayrımının kaldırılması için Kongre'ye bir yasa tasarısı sundu. Öte yandan komünizmin yayılmasını önleme mücadelesini, 'barış içinde birlikte yaşama" çerçevesi içine almaya çalıştı. Bu arada Küba'daki sosyalist rejimi yıkmak için talihsiz bir müdahale yapmaya yeltendi ve acı bir başarısızlığa uğradı. 1962 Ekiminde Kruşçev'i, Küba'ya yerleştirilen nükleer başlıklı füzeleri geri çekmek zorunda bıraktı; ama buna karşılık ne gibi ödünler verdiği sorunu cevapsız kaldı. 5 Ağustos 1963 tarihinde Moskova'da imzalanan antlaşma ile atmosferdeki atom bombası denemelerinin durdurulması, "barış içinde birlikte yaşama" alanında yeni bir adım oldu.*

Başkan Kennedy, açık fikirli bir adamdı; ama mensup olduğu sınıfın çıkarlarını gütmekle görevlendirilmişti; bundan kaçınması olanakdışıydı. Nitekim Fransa cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'le bu yüzden çatıştı. Ayrıca Vietnam savaşını gene bu yüzden başlattı. Dolayısıyla da A.B.D'nin tarihi boyunca uğradığı tek büyük bozgunun talihsiz hazırlayıcısı durumuna girdi. 1963 yılı Kasımında Texas'a yaptığı bir gezi sırasında Dallas'ta öldürüldü. Bütün dünya tarafından kınanan bu iğrenç cinayetin C.İ.A. yöneticilerince tezgâhlandığı ileri sürüldü.

MEKANİKLEŞEN POLİTİKA

Siyasal cesaret, bugün, her zamankinden çok daha büyük engellerle karşı karşıyadır. Çünkü günlük hayatımız, iletişim ve bilgileşme araçlarının muazzam gücüyle öylesine dopdolu hale geliyor ki halkın

inançlarına ya da geleneksel düşüncelere karşıt düşen her tavır bir fırtınaya rahatça yol açabiliyor. Siyasal, hayatımız öylesine pahalı, öylesine mekanikleşmiş ve profesyonel politikacılarla kamu ilişkileri uzmanlarının öylesine tekeli altına girmiş bir halde ki, bağımsız bir politikanın özlemini çeken bir idealisti yola getirmek için seçilme ve karyerini sürdürme zorunluğunu hatırlatmak yeterli oluyor.

CESARET VE POLİTİKA

Walter Lippmann, yarım yüzyıldır sürdüregeldiği titiz gözlemler sonucunda kaleme alıp yayınladığı son kitabında, politikacıyı olduğu kadar seçmeni de töhmet altında bırakan amansız bir yargıda bulunuyor, Şöyle demekte:

"Birer mucize olarak da göz önüne alabileceğimiz birkaç istisna bir yana, demokratik rejimlerde başarı kazanan politikacılar hemen daima istikrarsız ve korkak adamlardır. Seçim bölgelerinde kendilerini aşırı istekleriyle tehdit eden unsurları kimi zaman yatıştırıp kimi zaman satın alarak,kimi zaman okşayıp kimi zaman vaadlere boğarak ilerlerler siyaset hayatında. Asıl önem verdikleri şey, kendilerine önerilen metnin iyi olup olmadığı değil, popüler olup olmadığıdır; yararlı sonuçlar verip vermeyeceği değil, nüfuzlu seçmenler tarafından hemen sevilip sevilmeyeceğidir."

Ben, "demokratik rejimlerde başarı kazanan politikacılar"ın arasında on yıla yakın bir süre yaşayıp çalışmış bir insan olarak söyleyeyim ki, bu kimselerin "istikrarsız ve korkak" kimseler olduklarına inanmıyorum. Şunu kesinlikle söyleyebilirim ki bir yandan devlet işlerinin gittikçe artan karmaşıklığı, öte yandan da halk yığınlarının dikkatini çekmek için girilen amansız yarışmalar, Senato'da hemen her gün verilen irili ufaklı sayısız siyasal cesaret örneğinin gereğince değerlendirilmesini önlemektedir.

Nikita Kruşçev, *1894-1971 yılları arasında yaşamış olan Sovyet devlet adamı. Bir köylü çocuğuydu, çok genç yaşta çalışmaya başladı. Çobanlık ve maden işçiliği yaptı. 1917 yılında milletvekili seçildi. Büyük Ekim Devrimi sırasında Denikin'in ordusuna karşı Ukrayna'nın savunmasında görev alan bir partizan birliğini yönetti. İç savaş sona erince Harkov Üniversitesi'ne yazıldı. Üniversiteyi bitirdiğinde Kaganoviç'in dikkatini çekti ve 1924 yılında Ukrayna Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliğine getirildi. 1929 yılında Moskova Sanayi Akademisi'ne gönderildi. Üç yıl sonra gene Kaganoviç'in yardımıyle Komite'nin Moskova sekreteri oldu. 1934 yılında toplanan Komünist Partisi XVII. Kongresi'nde S.S.C.B. Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi seçildi; sonra da Parti komitesinin Moskova bölgesi birinci sekreteri olarak Kaganoviç'in yerini aldı. 1938 yılında milliyetçi sapmaları ortadan kaldırmak üzere Ukrayna'ya gönderildi ve orada Parti Merkez Komitesi'nin sekreteri oldu. Görevini başarınca 1939 yılının Mart ayında Politbüro üyeliğine getirildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında albay rütbesiyle Ukrayna partizanlarının mücadelesini yönetti ve üstün başarı gösterdi. Zaferden ilkin 1947 Martında Ukrayna Bakanlar Kurulu Başkanı oldu, aynı yılın Aralık ayında bu görevden ayrılarak Ukrayna Komünist Partisi'nin birinci sekreterliğine geçti. 1949 yılında Moskova'ya çağrıldı yeniden; ve orada S.S.C.B. Komünist Partisi sekreterliğinin yanı sıra Merkez Komitesi Moskova bölgesi birinci sekreterliği görevini de yürüttü. 1951 yılının Ekim ayında toplanan S.S.C.B. Komünist Partisi XIX. Kongresi'nde, merkeziyetçiliğin arttırılması gerektiğini savundu. Stalin'in ölümünden sonra hükümette görev almadı. Buna karşılık 1953 yılının Eylül ayında S.S.C.B. Komünist Partisi birinci sekreteri olmayı başardı; ve rakiplerini yavaş yavaş safdışı etmeye girişti. Bu arada ilk olarak 1953 Aralığında Beria tasfiye edildi; 1955 yılı başlangıcında Malenkov görevinden ayrılmak zorunda bırakıldı; onun yerine geçen Bulganin de ülkeyi fiilen yönetmeye kalkışmadı. Böylece her geçen gün biraz daha güçlenen Kruşçev, Bulganin'le birlikte bir "barış gezisi"ne çıktı: Özellikle Bandung Konferansı'na katılmış olan ülkeleri ziyaret eden iki devlet adamı, Lenin tarafından konulmuş bulunan ilke uyarınca "barış içinde bir arada yaşama" isteklerini belirtirken Batı sömürgeciliğine sert saldırılarda bulunmaktan da geri durmadılar.*

Kruşçev, 1956 yılının Şubat ayında toplanan S.S.C.B. Komünist Partisi XX. Kongresi'nde, Stalin'in "kişiye tapma" siyasetini yeren gizli raporu okudu. Bütün dünyada büyük yankılar uyandıran bu raporla başlatılan "Stalinciliğin tasfiyesi" süreci, dünyanın bütün komünist partilerinde

derin bunalımlara yolaçtı. Söz konusu bunalımlar, aslında, daha 1955 yılında Sovyet yöneticileriyle Tito arasındaki gerginliğin giderilmesiyle başlamış bulunuyordu.

İşin burasında Kruşçev, muhaliflerini tasfiyeye girişti: "Parti aleyhtarı grup"un üyeleri olarak nitelenen Molotov, Kaganoviç, Malenkov ve Şepilov, Parti Prezidyumu'ndan ve Parti Merkez Komitesi'nden çıkarıldılar. 1957 Temmuzundaki bu değişikliği aynı yılın Ekim ayında Mareşal Jukov'un Savunma bakanlığından uzaklaştırılması izledi. Hemen ardından da Bulganin görevden alındı; ve Parti'nin birinci sekreteri olarak görevine devam eden Kruşçev, aynı zamanda S.S.C. B. Bakanlar Kurulu başkanlığını da üstlendi.

Kruşçev, S.S.C.B. Komünist Partisi'nin XXII. Kongresi'nde, "parti aleyhtarı grup" a, kişiye tapmayı savunanlara ve Arnavutluk yöneticilerine yeni saldırılarda bulundu: Bu arada, ülkede komünist düzenin gerçekleştirilmesine geçme anının geldiğini ileri sürdü. Bu tavır ve o günden itibaren kararlı şekilde güttüğü "barış içinde bir arada yaşama" siyaseti, Çin Komünist Partisi ile Sovyet Komünist Partisi arasında gittikçe büyüyecek olan anlaşmazlıkların çıkmasına yolaçtı.

Almanya konusunda sert bir tutum benimseyen Kruşçev, iki Almanya'nın birleşmesine karşı çıktı. Ama buna karşılık, A.B.D. Başkanı Kennedy ile elele, "barış içinde bir arada yaşama" anlayışı doğrultusunda bir yakınlaşma politikası uygulamaya yöneldi. 1962 Ekiminde patlayan bunalımda bir dünya savaşı felâketine yolaçmamak için Küba'daki Sovyet füzelerini geri çekti. Bu olaydan bir süre sonra da, 1963 Ağustosunda, Beyaz Saray ile Kremlin arasında ünlü "kırmızı telefon" bağlantısı kuruldu: "İki büyükler" arasındaki ilişkiler barışı tehdit edecek kadar gerginleştiği anlarda, dünya için son kurtuluş umuduydu bu hat.

Kruşçev, evrensel barışı kurup sürdürme yolundaki çabalarına devam etti. Bu arada 1963 Temmuzundaki Sovyet Çin konferansının süresiz olarak ertelenmesi üzerine, atom denemelerinin kısmen yasaklanması için bir çağrıda bulundu. Başta Sovyetler Birliği, Birleşik Devletler ve İngiltere tarafından imzalanan bir anlaşmayla sonuçlanacaktı bu çağrı. Anlaşma, çok geçmeden, Çin ve Fransa dışında bir çok ülke tarafından da kabul edildi.

A.B.D. ile barış içinde bir arada yaşama temeline dayanan siyaseti Çin tarafından gittikçe daha sert bir şekilde eleştirilmeye başlanan Kruşçev, en fazla kimya endüstrisinin geliştirilmesine ve tarım alanının yenileştirilmesine önem verdi. 14 Ekim 1964 günü Komünist Partisi Merkez Komitesi'nde verilen bir kararla görevlerinden alındı ve emekliye ayrıldı.

Birleşmiş Milletler'de Küba'nın örgüte alınması kabul

edilmeyince kararı protesto için ayakkabısını çıkarıp sıraya vurmaya koyulacak kadar spontane ve renkli bir kişiliğe sahip olan Kruşçev evrensel gerginliğin giderilmesine ve detant havasının yerleşmesine büyük çapta katkıda bulundu.

EVRENSEL BAROMETRE

Program Tasarısı, gerçek bir komünist hümanizm belgesidir. Halklar arasında barış ve kardeşlik fikirleriyle örülüdür bu tasarı. Devletimizin gittikçe artan gücünü biz böylece barışın ve insanlığın ilerlemesinin hizmetine vermiş oluyoruz. Sovyetler Birliği dünyanın en büyük sanayi gücü durumuna geldiğinde ve sosyalist sistem evrensel evrimi belirleyen etken haline girdiğinde, barış güçleri bütün dünyada hızla artıp çoğalacak ve uluslararası zamanı gösteren barometre şöyle yazacaktır: "Hava açıktır. Bir dünya savaşı tehlikesi çağların sonuna dek ortadan kalkmış bulunmaktadır."

SINIFSIZ TOPLUM

Sınıfsız bir toplumsal rejimdir komünizm. Bu rejimde bütün halka ait olan bir tek mülkiyet vardır; üretim araçları da toplumun bütün üyeleri tarafından tam bir eşitlik içinde kullanılırlar. İnsanların uyumlu bir şekilde gelişmesini sağlayacak olan bu sınıfsız toplumda üretici güçler de, sürekli ilerleme halindeki bilimin ve tekniğin temeli üzerinde durmadan yükselecektir. Böylece toplumsal zenginliğin bütün kaynakları açılacak ve "herkesten gücüne göre, herkese ihtiyacına göre" diyen büyük ilke gerçekleşmiş olacaktır.

PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ DEVLETİNDEN TÜM HALKIN DEVLETİNE

Parti Programı Tasarısı, komünizm teorisi ve pratiğinin yeni bir temel sorununu ortaya koymakta ve çözüme ulaştırmaktadır: İşçi sınıfının diktatörlüğüne dayalı devletin bütün halkın devletine dönüşmesi sorunudur bu sorun, bu yeni devletin karakteri ve görevleri ve komünizm aşamasındaki gelişmesi sorunudur. Bütün halkın devleti, sosyalist devletin gelişme sürecinde yeni bir aşamadır; sosyalist devletin kendi kendini yönetecek olan komünist topluma dönüştüğü yol üzerinde son derece önemli bir kilometre taşıdır.

Proletaryanın diktatörlüğü, proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesinin koşullarından doğar. Oluşum halindeki sosyalizm, eski dünyanın gerici güçlerinin bazan şiddet yoluna sapan direnişlerini elbette göğüslemek zorundadır.

Komünizmin kuruluşu, proletarya diktatörlüğüne ihtiyaç göstermemektedir artık. Bizim toplumumuzda bütün emekçiler hak eşitliğine sahiptir. İşçi sınıfı, komünizme geçiş sırasında da, toplum içinde yönetici bir rol oynamaya devam etmektedir şüphesiz. Ve işçi sınıfına ayrılmıştır bu rol; çünkü işçi sınıfı en ilerici, en iyi örgütlenmiş, büyük sanayiye en sağlam şekilde bağlı olan sınıftır; ve çünkü komünizm idealini en tutarlı biçimde bu sınıf dile getirmektedir.

İKİ DEVLET TÜRÜ ARASINDA HİÇBİR FARK YOKTUR

Toplumun ezici çoğunluğunun çıkarlarını dile getiren proletarya diktatörlüğü devleti ile bütün halkın devletini bir surla biribirlerinden ayrılmış olarak düşünmek yanlıştır. Proletarya diktatörlüğü, evrensel demokrasinin bütün özelliklerini daha doğuşunda kendinde taşır. Sosyalizm geliştikçe belirginlik kazanan bu özellikler, sosyalizmin kesin ve tam zaferiyle üstünlük kurarlar. Ve devlet, sınıf egemenliğinin aleti olmaktan çıkıp, tüm halkın iradesinin anlatım aracı olur.

DEVLETİN SONU

Devlet, komünizmin ilk aşamasının gerçekleşmesinden sonra çok uzun bir süre daha varolacaktır. Devletin yok olup ortadan silinişi, çok uzun sürecek ve koca bir tarih dönemini kaplayacaktır. Ancak, toplum kendi kendini yönetecek kadar olgunlaştığında ortadan kalkacaktır devlet. Belirli bir zaman dilimi boyunca, devlet yönetiminin öğeleri ile toplumsal özyönetiminin öğeleri arasında bir içiçe geçiş durumu olacaktır. Ve devletin içsel işlevleri gelişip dönüşerek, siyasal karakterlerini tedricen yitirecektir. Ancak Sovyetler Birliği'nde gelişkin bir komünist toplumun kuruluşu ve dünyanın öbür kısmında sosyalizmin yerleşip sağlamlaşması sonucundadır ki devlet, yararsız hale gelecek ve ortadan kalkacaktır.

Vladmir İlyiç Ulyanov Lenin, *1870-1924 yılları arasında yaşamış olan Rus devlet adamı ve düşünürü. Bir ilköğretim müfettişinin oğluydu. Büyük erkek kardeşi Çar Aleksandr III'e suikast gerekçesiyle kurşuna dizilince 1891 yılında Kazan Üniversitesi'nden atıldı ve hukuk öğrenimini Petrograd'da tamamladı. 1893 yılına doğru marksist çevrelerle ilişki kurdu ve Plehanov'un görüşlerini benimsedi.*

Lenin'in ilk yazıları polemik niteliğindeydi. 1895 yılında İsviçre'ye gitti, Plehanov'la orada tanıştı. Rusya'ya döndüğünde tutuklanarak üç yıl Sibirya'da sürgün cezasına çarptırıldı. İlk önemli yapıtı olan Razvitie kapitalisma v Rossii *(Kapitalizmin Rusya'daki gelişmesi, 1899) adlı incelemesini sürgünde yazdı. Serbest bırakılınca yeniden İsviçre'ye gitti ve orada* İskra *(Kıvılcım) gazetesini kurdu. Plehanov'la aralarındaki köklü fikir ayrılığı bu dönemde başladı.*

Cto delat? *(Ne yapmalı?, 1902) adlı yapıtında Lenin, kendi devrim taktiğini şöyle belirtti: Politik mücadele, sosyal mücadelenin sonucu değil koşuludur; ve bu politik mücadelenin proletarya tarafından, kendi diktatoryasını kurmak ve zorla yerleştirmek üzere yönetilmesi gerekir; işçi bilincini uyandırmak görevi, parti üyelerine düşer. Bu tezlerin, 1903 yılında toplanan Brüksel ve Londra kongrelerinde kabul edilmesi, Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler (çoğunluktakiler)'le Plehanov'u izleyen Menşevikler (azınlıktakiler) arasında kesin bir kopmaya yolaçtı.*

1905 yılında gizlice Rusya'ya dönerek Moskova'daki silâhlı ayaklanmayı destekleyen Lenin, bu ilk devrimin bastırılması üzerine yeniden yurt dışına gitti ve gerek İsviçre'de gerekse Paris'te Bolşevikleri gizlice örgütlemeye koyuldu. Nitekim 1912 yılında Bolşevikler, Menşeviklerden bağımsız, olarak yeni bir parti kurdular. Lenin, bu dönem boyunca, bir yandan "devrimci sosyalistler"in önerdiği şiddet metodlarının kullanılmasına, bir yandan da Alman sosyal-demokratlarının savunduğu revizyonizme karşı savaştı: Materialism i empirlokritlsism *(Maddecilik ve ampirik eleştiricilik, 1909) adlı ilk teorik yapıtı, bu ikinci alandaki mücadelesinin ürünüdür. Petrograd'da kurulan* Pravda *(Hakikat) gazetesini dışardan yönetmeye başlaması da gene bu döneme, 1921 yılına rastlar.*

Birinci Dünya Savaşı patladığında Galiçya'dan İsviçre'ye dönmek zorunda kalan Lenin, Sosyal- demokratların benimsediği "düşmana karşı yurt için sınıflar arası işbirliği" tezine şiddetle karşı çıktı; ve bu savaşın, iddia edildiği gibi vurdu ya da ahlâk değerlerini savunmak için değil, dünyayı bölüşmek için yapılan emperyalizmler arası bir savaş olduğu tezini ileri sürdü: Ünlü yapıtı İmperialism

kak noveişij etap kapitalisma *(Kapitalizmin son ve en yüksek aşaması emperyalizm, 1916) adlı incelemesini bu amaçla yazıp yayınladı.*

Lenin, devrimcilerin temel görevinin, uluslararası savaşı sınıflararası bir savaşa dönüştürmek olduğunu söylemekteydi: Bu kesin tavır, II. Enternasyonal'in sol kanadının önderi durumuna gelmesine yolaçtı. 1917 Büyük Ekim Devrimi'nin ilk döneminde yurduna koşan Lenin, derhal barış yapılıp savaştan çıkılmasını, bütün iktidarın Sovyetler'e *verilmesini ve toprağın köylülere, fabrikaların işçilere aktarılmasını savununca koğuşturmaya uğradı ve Finlandiya'ya kaçmak zorunda kaldı.* Gosudarstvo i revoljicija *(Devlet ve devrim, 1917), iki ay süren bu kısa sürgün döneminin ürünüdür.*

Lenin, bu yapıtında, proletarya diktatörlüğünü eski egemen sınıfların elenmesi için zorunlu bir hükümet şekli olarak göstermekte; ama komünizmin son amacı sınıfsız ve devletsiz bir toplum düzeni kurmak olduğuna göre, proletarya diktatörlüğünün de geçici olması gerektiğini eklemekteydi.

Kerenski hükümetinin tam iflâsı üzerine Finlandiya'dan Petrograd'a dönen Lenin, Bolşevikleri, "ya şimdi ya da asla" parolasıyla harekete geçirerek devrimi başlattı ve iktidarı aldı. O kesin dönemeç anında söylediği söz, şuydu: "Asıl devrim şimdi başlıyor."

Daha 1903 yılından beri, Rus proletaryasının köylü sınıfının da etkin desteğiyle, siyasal devrimi gerçekleştirip sosyal devrimi başlatabileceğini savunmuş olan büyük önder, halk yığınlarını kazanmak amacıyla, Halk Komiserleri Konseyi'nin başkanı olarak bir dizi kararname çıkardı. Bu kararnamelerle büyük toprak mülkiyeti kaldırılmakta, sanayi kuruluşları kamulaştırılmakta, ülke içindeki çeşitli halkların ulusal varlıkları ve hakları tanınmakta, Almanya ile tekyanlı bir barış anlaşması imzalanmakta ve, emperyalist devletlerin bütün kirli çamaşırlarını ortaya dökmek üzere, Çarlık rejiminin savaş sırasında yapmış olduğu gizli anlaşmalar açıklanmaktaydı.

Bunun yanı sıra da, proletarya diktatörlüğünü güçlendirmek üzere, Çeka adı altında etkili bir haberalma örgütü ve Kızıl Ordu kuruldu. 1917-1920 dönemi boyunca, olağanüstü bir enerji harcayarak, bir yandan iç savaş ve bu savaşın doğurduğu ekonomik güçlüklerle, öte yandan parti içinde başgösteren solsapma eğilimleriyle mücadele eden ve bu arada son önemli yapıtı Detskaja bolesn "le visni" v kommunisme *(Komünizmin çocukluk hastalığı solsapma) adlı kitabını da kaleme alan Lenin,* 1921 Mayısında *kendisini yoklayan felç sonucu hükümetten çekilmek zorunda kaldı.*

Lenin'in gerek devrim felsefesi, gerekse devrimin stratejisi ve taktiği konularındaki etkisi, ölçülemeyecek

kadar büyük ve sürekli oldu.

SAVAŞ ÜZERİNE

...Marksist açıdan bakılınca, yurt sevgisinden yoksunluk gibi soyut ve genel formüllerin hiçbir geçeri yoktur. Yurt ve ulus, tarihsel kategorilerdir, tarihsel oluşumlardır. Savaştan murad, demokrasinin savunulması ya da ulusu baskı altında tutan bir boyunduruğa karşı mücadele ise, ben böyle bir savaşın karşısında değilim;'ve "milli savunma", böyle bir savaş hareketini adlandırmak için söylenirse, o sözden ürkmem. Sosyalistler daima ezilenlerin yanında yer alır; dolayısıyla da, bir baskıya karşı sosyalist ya da demokratik mücadeleyi amaç bilen savaşlardan yanadırlar. Nitekim gerici Avrupa monarşilerine karşı 1793'de Fransa tarafından açılan savaşların ya da İtalya'da Garibaldi'nin yaptığı savaşların yasallığını ve sonuna kadar haklılığını tanımamak gülünçtür. Buna eş olarak, İrlandalıların İngiltere'ye, Fas'ın Fransa'ya, Ukrayna'nın Rusya'ya başkaldırması gibi hemen günümüzde patlamaya hazır, ve ezilmiş halkların kendilerini ezen zorbalara karşı girişecekleri savaşların yasallığı da su götürmez.

Marksist açıdan bakılınca, her belirli durumun, özellikle her ayrı savaşın politik anlamını tanımlamak şarttır.

Bir savaşın politik anlamı, yöne, önemi nasıl görülür ve nasıl belirlenir, tanımlanır?

Her savaş, bir politikanın devamıdır. Hangi politikanın devamıdır acaba bugünkü savaş? Fransa'da, İngiltere'de, Almanya'da, 1871'den 1914'e kadar demokrasinin ve sosyalizmin tek temsilcisi olan proletaryanın politikasının devamı mı? Yoksa can çekişmekte olan gerici burjuvazinin içerde baskı, dışarda sömürge yağmacılığı politikasının, emperyalist politikanın devamı mı?

Verilecek cevabın açık olması için, sorunun doğru ve net biçimde sorulmuş olması yeter: Bugünkü savaş emperyalist bir savaştır, köle sahiplerinin hayvanlarının sayısı konusunda anlaşmazlığa düşüp her biri kendi kölelik düzenini pekiştirip sürdürmek amacıyla birbirlerine karşı açtıkları bir savaştır. Jules Guesde'in 1899'da "kapitalist haydutluk" diye adlandırarak gelecekteki ihanetini önceden haber verdiği savaştır bu savaş.

"AVRUPA BİRLEŞİK DEVLETLERİ" PAROLASI ÜZERİNE

... Hiç şüphesiz ki, kapitalistler ve kapitalist güçler arasında ***geçici*** anlaşmalar yapılabilir. Bu açıdan bakınca, bir *Avrupalı* kapitalistler anlaşması olarak, Avrupa Birleşik Devletleri de kurulabilir. Ama hangi amaçla? Sadece ve sadece, Avrupa'da sosyalizmi elele verip boğmak ve

eldeki sömürgeleri (bugünkü sömürge bölüşümünde hakkı yenmiş durumda olan ve son elli yıl içinde köhne ve kokuşmuş kralcı Avrupa'ya oranla çok daha hızla güçlenmiş bulunan) Japonya ile Amerika'ya *karşı* koruyabilmek amacıyla. Amerika Birleşik Devletleri ile karşılaştırıldığında bütün Avrupa'nın ekonomik durgunluk içinde olduğu görülür. Bugünkü ekonomik temel üzerinde, yani kapitalist rejimde, Avrupa Birleşik Devletleri demek, Amerika'nın çok daha hızlı gelişimini önlemek için Avrupalı gericiliğin örgütlendirilmesi demek olur. Demokrasi davasıyla sosyalizm davasının sadece Avrupa'ya bağlı olduğu çağlar, bir daha geri dönmemek üzere geçmiştir artık.

DEVLET ÜZERİNE

Bütün öteki sorunları olduğu gibi (söz gelimi, kapitalizmin doğuşu, insanın insan tarafından sömürülmesi, sosyalizmin doğuşu ve onu doğuran koşullar gibi), bu sorunu da ciddi olarak ve güvenle inceleyebilmek için, herşeyden önce tarihsel gelişimine bir göz atmak gerekir. Ve bu açıdan, burada dikkatimizi çevirmemiz gereken nokta, devletin her zaman varolmadığıdır. Bir zamanlar devlet yoktu. Devlet, toplumun sınıflara bölündüğü sırada ve yerde doğmuştur. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin ve toplumun, köleler ve köle sahipleri olarak, sınıflara bölünmesinin ilk şeklinden önce yeryüzünde ataerkil aile ya da klan vardı. Bugün de bazı ilkel halklarda bu eski çağların kalıntılarına rastlamak mümkündür. Bu ilkel kültürü konu olarak alan herhangi bir kitabı karıştıracak olursanız, toplumun köle sahipleri ve köleler diye ikiye bölünmediği gibi çağı belgeleyen sayısız anı, işaret ve tasvirle karşılaşırsınız. Sonradan da karşınıza, sistemli şekilde cebir ve şiddet metodları kullanan ve insanları bu cebir yollarıyla yöneten bir alet çıkar. Devlet dedikleri, işte bu alettir.

Tarih bize gösteriyor ki devlet, toplumun sınıflara bölündüğü yani bir kısım insanların başka bir kısım insanların emek ürünlerini kendilerine mal edip özünlediği, yani bir kısım insanların başka bir kısım insanları sömürdüğü sırada ve yerde ortaya çıkmıştır.

Devlet, bir makinadır. Çeşitli biçimlere bürünür bu makina.

Ticaretin ilerlemesi, mübadelelerin gelişimi yeni bir sınıfın oluşumuna, kapitalistler sınıfının doğuşuna yolaçmıştır. Sermaye ilk olarak ortaçağda dünya ticareti Amerika bulunduktan sonra büyük bir atılım içinde birdenbire geliştiğinde, değerli madenlerin miktarı artıp da altın ve gümüş bir mübadele aracı haline geldiğinde ve paranın dolanımı büyük servetlerin aynı kişilerin elinde birikimini sağladığında meydana çıkmıştır.

Devlet egemenliğinin büründüğü biçim değişebilir. Sermaye, kudretini her yerde o yerin biçimine uydurup sürdürmesini ustalıkla başarmakta ve iktidar, siyasal rejimin adı ve biçimi ne olursa olsun, gene sermayenin ellerinde kalmaktadır. Kuzey Amerika Birleşik Devletleri yeryüzünün en demokratik cumhuriyetlerinden biridir; ama orada (1905'den sonra Amerika'ya uğrayan bütün herkesin kolayca ve mutlaka farkına varmış olacağı gibi) sermayenin iktidarı ve gücü, bir avuç milyarderin bütün toplum üzerindeki egemenliği dünyanın hiçbir başka ülkesinde rastlanmayacak kadar ilkel biçimde ve kokmuş bir halde sırıtıp durmaktadır. Sermaye bir kere başı çekmeye görsün, bütün toplumu kıskıvrak boyunduruğu altına alır ve hiçbir demokratik cumhuriyet, hiçbir seçim yasası bu durumu artık değiştiremez.

Derebeyliğe göre demokratik cumhuriyet ve ulusun oyu ile seçim düzeni, hiç şüphe yok ki, büyük bir ilerilik meydana getirmektedir. Proletarya bugünkü birlik ve tutarlılık derecesine bu sayede ulaşmış, sermaye karşısında sistemli bir mücadele için gerekli örgüt ve disipline bu sayede kavuşmuştur.

Burjuva cumhuriyeti, parlamento, demokratik seçim, bütün bunlar —kabul— toplumun evrensel gelişimi açısından müthiş bir ilerleyiştir.. Kapitalizme doğru yola çıkmıştı insanlık. Ve yalnız kapitalizm, kent hayatının sağladığı eğitim sayesinde, proleterler sınıfını bilince erdirmiştir. Parlmantarizm ve özgür seçim ilkesi olmasaydı, işçi sınıfının bu gelişimi mümkün olmazdı. İşte bundan ötürüdür ki bütün bunlar geniş yığınların gözünde büyük önem kazanmıştır. Avrupa'da İsviçre, Amerika'da Birleşik Devletler bunun en iyi örnekleridir. Dünyanın hiçbir başka yerinde, sermayenin egemenliği buralarda olduğu kadar hayasız ve acımasız değildir; ve dünyanın hiçbir başka yerinde bu durum —usta makyajlarına, çalışkan demokrasi ve tüm yurttaşların eşitliği hakkında çekilen nutuklara rağmen— birer demokratik cumhuriyet olduklarını iddia eden bu ülkelerdeki kadar alçakça ortaya çıkmaz.

VALERY

Paul Valery, 1871-1945 yılları arasında yaşamış olan Fransız şairi ve düşünürü. Çağının en büyük şairlerinden biridir. Bir o kadar da derin bir düşünürdü. Çeşitli konular arasında politika ile de ilgilendi.

PARTİLER VE POLİTİKA ÜZERİNE

Yurda karşı öfke yaratmamış parti yoktur.

Partizanlarınızın yarısını sizden koparacak, ama geri kalanının sevgisini üç katına çıkaracak şeyi yapmaktan çekinmemelidir.

Her politika, ilgililerin çoğunun ilgisizliğine dayanır. Bu ilgisizlik yoksa, herhangi bir politika da yoktur.

Çiğnenmeyecek bir tek anlaşma türü vardır: Art niyetler arasında varılan anlaşma...

Tarihçi, falcının gelecek için yaptığını geçmiş için yapar. Ama falcı, doğruluk sınavını göze almaktadır. Tarihçi içinse böyle bir sorun yoktur.

Olaylar bilinmeyen bir babadan doğarlar. Zorunluk, sadece anasıdır onların.

Hak, kuvvetin nakaratıdır.

Ulusları sürekli bir iç savaşa karşı koruyan şey, komşu devletlerin varlığıdır.

Politika, başlangıçta, insanları, kendilerini ilgilendiren şeylere karışmaktan alıkoyma sanatı olmuştu.
Sonraki dönemde, buna, insanları anlamadıkları şeyler üzerinde karar vermeye zorlama sanatı eklendi.

Hiçbir aklı başında kimsenin biliyorum diyemeyeceği sorunlar üzerinde görüş bildirmeden politika yapılamaz.

TROÇKİ

Lev Davidoviç Troçki, *1879-1940 yılları arasında yaşamış olan Sovyet siyaset adamı. Orta halli bir Yahudi ailenin çocuğuydu. Odesa Üniversitesi'nde öğrenim görürken devrimci eylemlere katıldı. 1905 Rus Devrimi sırasında St. Petersburg sovyetini yönetti. Daha sonra uzun bir süre Rusya dışında yaşadı ve ancak 1917 baharında ülkeye dönünce Bolşeviklere katılabildi. Petrograd sovyetinin başkanlığını üstlendi ve Büyük Ekim Devrimi'nin hazırlanışında önemli rol oynadı. 1918 yılına kadar Dışişleri komiserliği yaptı; bu arada, Lenin'le düştüğü bir anlaşmazlığı iyi kötü aşarak, Brest Litovsk barışını imzaladı. Daha sonra Savaş komiserliğine getirildi ve Kızıl Ordu'yu kurdu.*

Ne var ki Troçki'nin gözünde Büyük Ekim Devrimi, "dünya devrimi"ne götüren bir ilk aşamadan başka bir şey değildi. 1919-1921 yılları arasında Orta Avrupa'da patlayan devrimci hareketlerin bastırılmasına rağmen Troçki, sürekli devrim fikrine bağlı kaldı. Oysa aynı dönemde Lenin, sosvalizmin o dönemde ancak bir tek ülkede kurulabileceği gerçeğini kavramış ve NEP politikasını başlatmış bulunmaktaydı.

Lenin'in ölümünden hemen sonra ortaya dökülen Troçki-Stalinçatışması Stalin'in kesin zaferiyle sonuçlanınca Troçki ilkin Komünist Partisi'nden atıldı, sonra Kazakistan'a sürüldü, daha sonra da Sovyetler Birliği'nden çıkarıldı. Sırasıyla İstanbul'da, Fransa'da, Norveç'te ve Meksika'da yaşadı. 1937 yılında IV. Enternasyonal'i kurdu ve, stalinizme karşı, "sürekli evrensel devrim" fikrini savunmaya devam etti. Troçkizm, komünist hareket içinde derin sarsıntılara yolaçınca Troçki, önce Moskova davalarında ihanetle suçlandı, çok geçmeden de bir Sovyet ajanı tarafından öldürüldü.

SÜREKLİ DEVRİM NEDİR?

Sürekli devrim teorisi, bugün, bütün marksistlerin dikkatle üzerine eğilmek zorunda oldukları bir konudur; çünkü sınıf mücadelesinin ve ideolojik mücadelenin gelişimi, bu sorunu, Rus marksistleri arasındaki eski görüş ayrılıklarına ilişkin anılar alanından kesin olarak çıkarmış ve genel olarak uluslararası devrimin niteliği, iç bağıntıları ve yöntemleriyle ilgili bir sorun haline getirmiştir.

Gecikmiş bir burjuva gelişimi yaşayan ülkeler açısından, özellikle de sömürge ve yarı sömürge ülkeler açısından, sürekli devrim teorisinin anlamı şudur: Bu ülkelerde *demokrasi ve ulusal kurtuluş* görevlerinin tam ve gerçek çözümü, ancak boyunduruk altındaki ulusun ve en önemlisi de köylü yığınlarının önderi olarak proletaryanın diktatörlüğü

ile mümkündür.

Sadece tarım sorunu değil, ama ulusal sorun da, geri ülkelerde nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan köylülüğe demokratik devrimde olağanüstü bir yer ayırır. Proletaryanın köylülükle ittifakı olmadan, demokratik devrimin görevlerinin çözülmesi, hatta ciddi bir biçimde ortaya konulması bile olanaksızdır. Ama bu iki sınıfın ittifakı da ancak ulusal liberal burjuvazinin etkisine karşı uzlaşmaz bir mücadele yoluyla gerçekleşebilir.

Jozef Vissarionoviç Cugaşvili Stalin, *1879-1953 yılları arasında yaşamış olan Sovyet adamı. Köylü kökenli yoksul bir kunduracının oğluydu. Tiflis'te din öğrenimi gördü. 1899 yılında devrimcilerle tanıştı ve birleşti. Sosyal demokrat hareketin Bolşevik tandansında militanlık yapmaya başladı, bir yandan da durmaksızın okuyordu.. Takma adlar altında yasadışı bir hayat sürdü. "Çelik adam" anlamına gelen Stalin adını da ilk kez 1913 yılında kullandı.*

Öbür devrimci önderlerden farklı olarak Stalin, pek ender yurt dışına gitti: Yabancılara kolay kolay alışamıyordu. 1913 yılında altıncı kez tutuklandı ve bu sefer ucuz kurtulmayı başaramadı, Sibirya'ya sürüldü, 1917 yılına kadar orada kaldı. Büyük Ekim Devrimi'nde oldukça sınırlı bir rol oynadı. Ama rejim kurulur kurulmaz Milliyetler komiserliğine getirildi. 1918'de iç savaşta yararlıkları görüldü. Bu arada, sonradan kendi adını alacak olan Çaritsin'deki Beyaz saldırısını püskürttü. Ve işte ilk olarak bu sırada, strateji konularında Troçki ile ciddi şekilde çatıştı.

1922 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi genel sekreteri oldu. Lenin'in 1924 Ocağında ölümünden hemen sonra Troçki'ye karşı amansız bir mücadeleye girişti: Troçki'nin "sürekli ve evrensel devrim" tezlerine karşı Stalin, sosyalizmin ilkin bir tek ülkede kurulmasını öngören daha gerçekçi bir tezi savunmaktaydı. Bu tavır ise, fiili olarak, Sovyet devletinin alabildiğine güçlendirilmesi ve devrimci girişimlerin varolan durum ve koşullara tedricen uyarlanması demekti.

Parti aygıtına egemen olan Stalin, "troyka" diye adlandırılan Troçki-Zinoviev-Kamenev üçlüsünü dağıtarak 1927 Kasımında Troçki'yi Parti'den attırmayı başardı.

1941 yılına kadar hiçbir resmi hükümet görevi üstlenmeyen Stalin, Sovyetler Birliği üzerinde gittikçe yoğunlaşan bir diktatörlük kurdu. Bir yandan da daha 1924-1925 yıllarından itibaren Batılı ülkelerle ve Japonya ile normal diplomatik ilişkiler kurarak, genç devlete uzun bir soluklanma olanağı sağladı. İç politika alanında ise, Lenin tarafından başlatılan NEP siyasetinin bütün sonuçlarını aldıktan sonra 1928 yılında "beş yıllık plan"lar dönemini açtı; iki yıl sonra da, çok geçmeden bütün tarım sektörünün kollektifleşmesiyle sonuçlanacak olan "kulakların temizlenmesi hareketi"ne girişti. Bu arada, Troçki'yle mücadelesinde kendisini desteklemiş olan Buharin ve Rikov gibi "sağcı"larla çatıştı. 1934 Aralığında Kirov'un öldürülmesi üzerine geniş bir temizlik hareketine girişti ve bütün eski Bolşevikleri ortadan kaldırttığı gibi milyonlarca insanı toplama kamplarına yolladı. Hazin şekilde ünlü "Moskova davaları" sonucunda, 1936 yılında Kamenev,

Zinoviev, Smirnov gibi "sol sapmacı"ları, 1937 yılında Mareşal Tukaçevski başta olmak üzere bir çok kumandanı, 1938 yılında da "sağ sapmacı"lar diye adlandırdığı Buharin, Rikov ve Radek'i saldışı bıraktı.

"Moskova davaları"nın en ilginç yanlarından biri de, bütün hepsi sapına kadar devrimci olarak ün salmış bulunan sanıkların "kendiliklerinden" giriştikleri akılalmaz suç, cinayet ve ihanet "itiraf"larıydı.

Buna karşılık Stalin'in otoritesi altında Sovyetler Birliği, büyük ilerlemeler kaydetti: 1929 yılında patlayan büyük ekonomik bunalımın dışında kalan ülke, ekonomik bağımsızlığa kavuştuğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya'dan sonra yeryüzünün üçüncü büyük sanayi gücü haline geldi.

Bu tarihten sonra Stalin, dış politikada sadece Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını gözeten bir çizgi izledi; ve bütün dünyadaki öbür komünist partilerinde bu çizgi doğrultusunda davranmalarını istedi; bunu da sağladı.

Nazizmin meydana getirdiği tehlikeyi hemen sezen Stalin, daha 1934 yılından itibaren Batılı demokrasilerin ittifakını aramaya yöneldi ısrarla; bu doğrultuda Milletler Cemiyeti'ne girdi ve Fransa ile bir anlaşma imzaladı. Ama İngiltere ile Fransa'nın 1938 Eylülünde Münih'te Hitler karşısında eğildiklerini görür görmez, elini çabuk tutup 23 Ağustos 1939'da Sovyet Alman paktını imzaladı. Böylece, Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği'nin güvenliği bakımından gerekli gördüğü önlemleri almaya girişti: Finlandiya'ya karşı bir harekâta koyuldu ve Karelya kıstağını aldı; Polonya'nın yarısını zaten ilhak etmişti; Besarabya ile Baltık ülkelerini işgal altına aldı. Demeğe kalmadan Alman saldırısıyla yüzyüze geldi.

O ünlü soğukkanlılığını yitirmedi Stalin: Başlayan savaşta sadece Sovyetler Birliği'nin değil, aynı zamanda Batılı demokrasilerin kaderinin de oynandığının kesin bilincinde olarak, siyasal ve askeri erki elinde topladı ve hem Halk Komiserleri Konseyi başkanı hem de başkumandan olarak, ülkenin düşmana direnişini örgütlemeye girişti.

Savaş propagandası Stalin'i bir strateji dehası olarak tanıttı; ama sonradan Stalin'in askeri alandaki uzmanlığı ve yetenekleri büyük tartışmalara yol açaçaktı.

Herşeyden önce yeryüzünün ilk sosyalist devletini esirgeme iradesiyle hareket eden Stalin, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'den gelecek yardımı gecikmeli olacağını bile bile kabul etti. Daha da cömert davranarak 1943 yılında Komintern'i dağıttı; böylece Roosevelt'e güven sağlayarak, Tahran ve Yalta konferanslarında bütün Doğu ve Orta Avrupa üzerinde yakin gelecekte kurulacak Sovyet hegomonyasının gereğini Amerikalılara kabul ettirdi. Gerçi Boğazlar'ı elde edememişti; ama çarların eski

hayalini kısmen gerçekleştirmiş oluyordu.

Stalin, Sovyetler Birliği'nde olduğu kadar bütün dünyadaki komünist partileri üzerinde , de sınırsız denebilecek çapta bir kudret kazanmıştı. Buna rağmen "soğuk savaş" boyunca ve Kore savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri ile dolaysız bir çatışmaya girmekten özenle sakındı.

1945 yılında kazanılan büyük zaferden sonra Stalin, tarihte bir eşi daha görülmemiş tarz ve kapsamda bir "kişiye tapınma" konusu oldu: "Tüm halkların dahi babası" idi; ve politikadan bilime, sanattan felsefeye bütün etkinlik alanlarında "O"nun tarafından saptanan çizgiyi, "komünistim" diyen bütün herkes aynen kabul etmek zorunda duyuyordu kendini. Ölümünden hemen önce yeni bir "temizlik" hareketine girişmek üzere olduğu da ortaya çıktı.

Şurasını mutlaka belirtmek gerekiyor: Ölümünden sonraki suçlamalar ne denli mesnetli olursa olsun Stalin, zekâsı ve iradesiyle, yepyeni bir devletin bir alay düşman ortasında sadece ayakta kalabilmesine değil, aynı zamanda serpilip gelişmesine de küçümsenmeyecek katkıda bulunmuştur.

TARİHİN AKIŞI VE MÜLKİYET ÜZERİNE

Tarih, insanların başka başka çağlarda başka başka düşünce ve arzulara sahip olmalarının nedeninin, ihtiyaçlarını karşılamak için doğa ile başka başka çağlarda başka başka biçimlerde mücadele etme durumunda kalışları olduğunu gösterir. Bir vakitler insanoğlu, doğa ile, hemcinsleriyle ortaklaşa mücadele ediyordu. O dönemde, mülkiyet de ortak mülkiyetti; ve işte bunun için de hemen hemen hiçbir zaman ve şekilde "benimki", "seninki" ayrımı yapmıyorlardı. Bilinçlerinde böyle bir ayrım yoktu. Bir zaman geldi üretime "benim", "senin" ayrımı girdi. O andan itibaren de mülkiyet, "özel" ve "bireysel" bir nitelik kazandı. İnsanların bilincine özel mülkiyet duygusu böylece yerleşmiştir. Ve işte bugün de çağ, üretimin yeniden sosyal nitelik kazandığı çağdır. Dolayısıyla, mülkiyet de toplumsal bir nitelik almakta gecikmeyecektir.

ESKİ VE YENİ FİKİRLER ÜZERİNE

Gününü çoktan doldurmuş bulunan ve toplumun can çekişen güçlerinin çıkarlarına hizmet eden eski görüşler ve kuramlar vardır. Bunların bütün önemi, toplumsal gelişime zarar vermelerinden ileri gelir...

Bir de, toplumun ilerici güçlerinin çıkarlarına hizmet eden yeni ve ileri fikirler vardır. Bu fikirler toplumun gelişmesine ve ilerlemesine yardım ettikleri için önem taşırlar; önemleri de, toplumun maddesel

hayat koşullarının gelişiminin gereklerini doğru yansıttıkları oranda artar.

BARIŞ VE SAVAŞ ÜZERİNE

Halklar barışın korunması sorununu ele alır ve bu konuyu sonuna kadar savunurlarsa, barış korunmuş ve güçlenmiş olur. Savaş kundakçıları halkı yalanlarla uyutup aldatmayı ve böylece yeni bir dünya savaşına sürüklemeyi başarabildikleri zaman da, savaş kaçınılmazlık kazanacaktır.

ALTYAPI VE ÜSTYAPI ÜZERİNE

Altyapı, toplumun belirli bir gelişme aşamasındaki ekonomik rejimidir. Üstyapı ise, toplumun siyaset, din, sanat ve felsefe konularındaki görüşlerini ve bu görüşlere denk düşen siyaset, hukuk, vs. kurumlarını dile getirir.

Her temelin, o temele özgü bir üstyapısı vardır. Feodal rejimin temelinin kendine özgü bir üstyapısı, siyaset, hukuk, sanat, felsefe, görüşleri ve bu görüşlere denk düşen kurumları vardır.Bu, kapitalist ve sosyalist rejimler için de aynıdır; temel değiştiği vakit üstyapı da değişir ve onun yerine yeni temele denk düşen bir üstyapı gelir.

ÜSTYAPININ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE

Üstyapı temel tarafından oluşturulur. Ama bu, hiçbir vakit, üstyapının temeli yansıtmakla kaldığı... yani edilgin ve nötr olduğu, temelin ve sosyal sınıfların kaderine ve düzenin kendisine özgü yapısına ilgisiz kaldığı anlamına gelmez. Tam tersine üstyapı, bir kere meydana geldikten sonra büyük çapta etkin bir güç olur; temelinin belirginlik kazanmasına ve pekişmesine katkıda bulunduğu gibi eski temelin ve sınıfların ortadan kaldırılmasında yeni rejime yardımcı olmak üzere gerekli bütün önlemleri alır.

Başka türlü olması da zaten olanakdışıdır. Çünkü üstyapı, temel tarafından, ona hizmet etmesi, onun belirginleşmesine ve pekişmesine etkin şekilde yardımcı olması, eski temelin ve eski üstyapının ortadan kaldırılmasına katkıda bulunması için yaratılmıştır.

İŞÇİ SINIFININ TEMEL ÇIKARLARI ÜZERİNE

İşçi sınıfı, üretici güçlerin doğası ile üretim ilişkileri arasındaki zorunluk uygunluk yasasından yararlandı ve burjuva üretim ilişkilerini değiştirdi; yeni, sosyalist üretim ilişkileri yarattı; üretim ilişkilerini, üretici güçlerin doğasına denk hale getirdi. Ama işçi sınıfı bunları, bazı

özel yeteneklere sahip olduğu için değil, kendi çıkarları kesinlikle böyle gerektirdiği için yaptı.

SOSYALİZMİN TEMEL YASALARI ÜZERİNE

Sosyalizmin temel ekonomik yasalarının ana nitelik ve gerekleri, yaklaşık olarak şöyle belirtilebilir: Sosyalist üretimi teknik bir temel üzerinde sürekli olarak geliştirip ve yetkinleştirip toplumun durmaksızın artan maddesel ve kültürel ihtiyaçlarını en yüksek ölçüde karşılamak.

Şu halde sosyalizmde, en yüksek kârı sağlamak söz konusu değildir; toplumun maddesel ve kültürel ihtiyaçlarının en yüksek oranda karşılanması söz konusudur. Sosyalist rejimde üretim, atılımlarla bunalımların biribirini kovalaması biçimindeki duraklamalarla değil, duraklamasız olarak gelişir; ve, üretici güçlerin bunalımları sırasında yok edilmesi yüzünden teknik ilerlemede zaman zaman meydana gelen kesintiler, yerlerini, yüksek bir teknik temel üzerinde kesintisiz bir ilerlemeye bırakır.

Benito Mussolini, *1883-1945 yılları arasında yaşamış olan İtalyan siyaset adamı. Sosyalist olarak çıktı yola. 1919 yılında Faşist Parti'yi kurdu. 1922 yılında ünlü "Roma üzerine yürüyüş'ü düzenledi ve iktidarı ele geçirdi. Bismarck'ın deyişiyle, her yer ve fırsatta önüne bir kemik atılmasını gözleyen "çakal İtalyan burjuvazisi'nin tipik bir temsilcisiydi: Ortağı Hitler'e oranla çok daha temkinli ve hatta korkar denebilecek kadar temkinli bir siyaset güttü. Ama kaygan zeminde oynadığı için, bütün bu temkin de kurşuna dizilmesine engel olmadı.*

HERŞEY DEVLET'TEDİR

Faşist için, bütün herşey devlet'tedir; İnsansal ya da zihinsel hiç bir şey yoktur ki devlet'in dışında varolsun ya da —pek doğal olarak— herhangi bir değer taşısın. Bu anlamda totaliterdir faşizm; ve, tüm değerlerin sentezi ve birliği demek olan Faşist Devlet, halkın hayatını tepeden tırnağa yorumlar, geliştirir ve yönetir.

BARIŞA KARŞI

Herşeyden önce faşizm, genel olarak ve her türlü güncel politika sorununu bir yana bırakarak, insanlığın geleceği ve gelişimi açısından, sürekli barış denen şeyin ne olanaklılığına ve ne de yararlılığına inanmaz. Reddeder barışçılığı; çünkü barışçılık, özveri karşısında bir kaçışı ve bir ikiyüzlülüğü örtüp gizlemektedir.

MUTLULUĞA KARŞI

Sözümona devrimcilere özgü bütün hayallere ve yeniliklere kesinlikle karşıdır faşizm: Şu yeryüzünde mutluluk denen şeyin gerçekleşeceğine katiyen inanmaz.

Dolayısıyla da faşistin gözünde hayat alabildiğine ciddi, sıkı ve dinsel bir iştir: Baştan sona ruhun manevi ve sorumlu gücüyle temellenen bir dünyada yaşanır hayat. Faşist, kolay yaşamaktan nefret eder.

DEMOKRASİYE KARŞI

Faşizm, demokrasiyi kesinlikle reddeder. Çünkü demokrasi demek, siyasal eşitlik cinsinden bir alay uyduruk şey demektir, kollektif sorumsuzluk demektir, mutluluk efsanesi ve sürekli ilerleme hayali demektir.

Mao Çe Tung *ya da* Mao Zedong, *1893-1978 yılları arasında yaşamış olan Çinli fikir ve eylem adamı. Hali vakti yerinde bir toprak sahibinin oğluydu. 1920 yılında marksist çevrelerle ilişki kurdu. 1923 yılında Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne girdi. Köy dünyasıyla daima sıkı temas halinde kaldı. Komünistlerin 1927 yılında Çankayşek'ten kopması üzerine Moskova'nın resmi görüşüne karşı çıkarak, Çin'deki asıl büyük devrimci gücü köylülerin meydana getirdiğini savundu. Kanton'daki işçi ayaklanmasının feci bir şekilde ezilişi bu tezi doğrular gibiydi.*

1929 yılında Kiang Si eyaletinde komünist bir rejim kuran Mao Çe Tung, 1931 yılında ilk Çin Sovyet Cumhuriyeti'nin başkanı oldu. Çankayşek'in saldırıları karşısında Kiang Si'yi bırakmak zorunda kaldı ve 1934 Ekiminde tam bir yıl sürecek olan ünlü Uzun Yürüyüş'ü düzenledi. Komünist Çin ordusunu Kuzey Batı Çin'deki Şansi'ye götüren bu olağanüstü başarılı ve sonuçları bakımından büyük kapsamlı harekattan sonra Mao Çe Tung, "Çin komünizmi" olarak adlandırılan özgül anlayışın tek ve mutlak kuramcısı ve esin kaynağı durumuna geldi.

1937 yılında başlayan Japon istilası, Mao Çe Tung'u yeniden Çankayşek'le işbirliğine sürükleyecekti: Son derece etkin olan komünist gerillalar, Kuzey ve Orta Çin'de yavaş yavaş kesin egemenlik kurdular. Japonlara karşı kazanılan zaferden sonra, komünistlerle milliyetçilerin arası gittikçe biraz daha gerginleşerek açıldı. Amerikalıların biraz da göstermelik nitelikteki arabuluculuk girişimleri de işe yaramayınca 1946 yazında iç savaş başladı.

1949 Ekiminde Mao'nun kesin zaferiyle son buldu bu savaş. Çankayşek, Formoza'ya kaçarken Mao Çe Tung da Pekin'de Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilân ediyordu.

Mao Çe Tung'un yönetiminde yeni rejim, 1957 yılına kadar uzanan dönem içinde sanayi ve tarım alanında köklü bir kolektivizasyona girişti. Daha sonra 1958-1960 yılları arasında "halk komünleri"nin kuruluşuyla gerçekleştirilmek istenen "büyük sıçrama" denemesi başarısızlıkla sonuçlandığı gibi Sovyetlerle Çin arasında ciddi bir teorik görüş ayrılığına yolaçtı...

Aslında Çin-Sovyet ilişkileri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 1956 yılında yapılan XX. Kongresi'nden sonra ekşileşmeye başlamıştı. "Barış içinde bir arada yaşama" öğretisinin Kruşçevci yorumu ürkütüyordu Mao Çe Tung'u: Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında ikili bir yakınlaşma, Çin'in zararına... Ve hattâ, faturası, Çin'in sırtından ödenecek bir "süper devler ittifakı"na yolaçabilirdi.

1959 yılında cumhurbaşkanlığı görevini bırakan Mao Çe

sadece parti başkanı olarak kaldı; ama 1965 yılına doğru yönetim aygıtındaki ekonomizme dönülmesini, teknokrasiye ağırlık verilmesini ve hızlı sonuç almaya yürünmesini savunan bir grubun muhalefetiyle karşılaştı. Bu tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla gençliğe ve orduya dayanarak, yakın tarihin en tipik olaylarından biri olan "kültür devrimi"ni başlattı. 1969 yılına kadar uzayan bu büyük bunalımdan, çok daha güçlenmiş olarak çıktı Mao Çe Tung: Kendisine artık ülkesinde olduğu gibi evrensel komünizmin bazı belirli çevrelerinde de Marksizm-Leninizmin biricik hakiki yorumcusu ve sürdürücüsü olarak bakılmaktaydı.

1971 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşik Milletler'e girmesi Milliyetçi Çin'in bu örgütten atılmasıyla yeni bir zafer kazanan Mao Çe Tung, o tarihten sonra Amerika Birleşik Devletleri'yle yakınlaşma politikası izlemeye yöneldi.

HALK İÇİN DEMOKRASİ GERİCİLER İÇİN DİKTATÖRLÜK

Deniliyor ki bize: "Siz bir diktatörlük kurmaktasınız." Evet, cici beyler, yerden göğe haklısınız: Gerçek anlamda bir diktatörlük kurmaktayız biz. Son otuz-kırk yıldır Çin halkı tarafından yaşanılan deneyler, bize, halk demokrasisi diktatörlüğünü kurmanın zorunlu olduğunu söylüyor. Gericilerin fikirlerini söyleme hakkından yoksun bırakılması ve söz konusu hakkın, oy verme hakkının sadece halka tanınması gerektiği anlamına gelir bu. Kimdir peki, bu "halk" ? Şu aşamada Çin'de halk, işçi sınıfı, köylü sınıfı, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvaziden oluşan bütündür. Bu sınıflar, işçi sınıfının ve Komünist Partisi'nin yönetimi altında kendi devletlerini kurmak ve kendi hükümetlerini seçmek üzere birleşmiş bulunmaktadırlar. Erekleri, emperyalizmin uşakları üzerinde, yani büyük toprak sahipleri sınıfı ile bürokratik sermaye üzerinde, bunları ancak belirli sınırlar çerçevesi içinde davranabilecekleri ve ne eylemlerinde ne de konuşmalarında bu çerçeve dışına taşamayacakları şekilde ezmeyi sağlayacak bir diktatörlük kurmaktır. Bunlar eylemlerinde ve konuşmalarında bu sınırları aşmaya yeltendikleri takdirde ossaat cezalandırılırlar. Demokratik sistem halk arasında işleyecektir: Konuşma, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü halka aittir. Oy kullanma hakkı sadece halka tanınmıştır, gericilere değil. Halk demokrasisi diktatörlüğünü belirgin kılan da işte bu iki özelliktir: Halk için demokrasi, gericiler için diktatörlük.

POLİTİKA ÜZERİNE

Politika, kan dökmeden yapılan bir savaştır; savaşsa, kanlı bir politika.

FELSEFE ÜZERİNE

Felsefe, ancak sınıf mücadelesi varsa varolabilir. Pratikten kopuk olarak epistemoloji tartışmak, zaman kaybıdır. Felsefe çalışan yoldaşlar, köylük bölgelere gitmelidirler. Gidip sınıf mücadelesine katılmalıdırlar...

Üniversite öğrencileri bu kıştan itibaren köylük bölgelere gitmeye başlamalıdırlar. Sosyal ve edebi bilimlerde okuyanlardan söz ediyorum. Doğa bilimleri okuyanlarsa henüz yerlerinde kalabilirler, ama aslında onları da bir süre için gönderebiliriz.

PARTİ VE BİRLİK ÜZERİNE

Bizim partimizin elli yıllık tarihi vardır. Bu zaman süresince politik çizgi sorunu üzerinde en büyük mücadelemiz oldu. Bu en büyük mücadele sırasında Partimizi bölmek isteyen kişiler çıktı. Ama hiç kimse bunu başaramadı. Bu, incelenmeye değer bir konudur: Bu kadar büyük bir ülke, bu kadar kalabalık bir nüfus ama hiç bölünme olmuyor. Şunu rahatça söyleyebiliriz: Parti halkın istediğini istemektedir ve parti üyeleri bölünmeyi istemiyorlar. Partinin geçmişteki etkinliği göz önünde tutulursa, geleceği umut vericidir.

KOLLEKTİF ÖRGÜTLENME ÜZERİNE

Köylülerin kollektif ekonomik örgütleri tıpkı fabrikalar gibidir. Onlar da birer üretim birimidir. Bu kollektif ekonomik birimler içinde, kollektif örgütle birey arasındaki ilişki iyi düzenlenmeli ve doğru bir şekilde idare edilmelidir. Bu ilişkiyi doğru bir şekilde yönetmezsek ve köylünün refahına önem vermezsek, kollektif ekonomi doğru bir şekilde yürümez. Bazı sosyalist ülkeler bu yönde hata yapmış olabilirler. Onların kollektif ekonomik örgütlerinin bazıları genellikle iyi çalışır,öbürleri ise o kadar iyi çalışmaz. İyi çalışmayanlarda tarım üretimi de fazla gelişmemiştir. Kollektif örgütün birikime ihtiyacı vardır, ama biz gene de köylülerden çok fazla talepte bulunmamaya özen göstermeliyiz. Çok sıkıştırmamalıyız onları. Kaçınılmaz doğal afetlerin dışında, her yıl artan tarım üretimini temel alarak, köylünün gelirinin de her yıl artmasını sağlamalıyız.

MERKEZİYETÇİLİK ÜZERİNE

Demokrasi olmadan, doğru bir merkeziyetçilik olamaz, çünkü insanların düşünceleri farklıdır; ve, işler ve şeyleri kavrayışlarında birlik yoksa, merkeziyetçilik gerçekleştirilemez. Merkeziyetçilik nedir? Merkeziyetçilik, kavrayış politika, planlama, kumanda ve hareket

birliğinin sağlanması temeli üzerinde doğru fikirlerin merkezileştirilmesidir. Buna, merkezi birleşiklik adı verilir. İnsanlar sorunları hâlâ anlamıyorlarsa, düşündükleri bir şeyler varsa ama bunları açıklamamışlarsa ya da örneğin öfkelilerse ve ama bu öfkelerini hâlâ dışa vurmamışlarsa, merkezi birleşik nasıl gerçekleştirilebilir?

ELEŞTİRİ VE ÖZELEŞTİRİ ÜZERİNE

Hatalarınızı açıkyüreklilikle görmek ve onları kabul etmeyi ve düzeltmeyi istemek ve yığınların sizi eleştirmesine izin vermeye hazır olmak koşuluyla, özeleştiriyi erken ya da geç yapmanız önemli değildir. Ancak böyle bir tavır takınırsanız hoş karşılanabilirsiniz.

Eleştiri ve özeleştiri bir yöntem türüdür: Halk içindeki çelişmeleri çözme yöntemidir; ve bu alanda kulanılacak biricik yöntemdir. Kullanılabilecek başka hiçbir yöntem de yoktur. Ama tam bir demokratik hayata sahip olmazsak ve demokratik merkeziyetçiliği doğru bir şekilde uygulamazsak, bu eleştiri ve özeleştiri sistemi işlerlik kazanamaz.

Şimdi bir çok zorlukla karşı karşıya değil miyiz? Yığınların ve kadroların şevkini harekete geçirmezsek, bu zorlukların üstesinden gelemeyiz. Ama durumu yığınlara ve kadrolara açıklamazsanız, düşüncelerinizi onlara açmazsanız ve onların kendi fikirlerini söylemelerine izin vermezseniz, sizden sürekli korkacaklar ve konuşmaya cesaret edemeyeceklerdir. O zaman da yığınların şevkini harekete geçirmek olanakdışıdır.

MERLEAU-PONTY

Maurice Merleau-Ponty, *1908-1962 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Husserl'in etkisinde kaldı. Önce Lyon'da, sonra da Sorbon'da ve College de France'da profesörlük yaptı. İlk yapıtı, "form teorisi"ni davranışlar alanına uvguladığı* La structure du comportement *(Davranışın yapısı. 1942) adlı kitaptır. Burada düşünür, ruhsal öğe ile fizyolojik öğenin bütün insan davranışlarında içiçe geçmiş bir halde bulunduğu görüşünü savunmaktadır.*

Merleau-Ponty, ikinci olarak yayınladığı Phenomenologie de la perception *(Algının fenomenolojisi, 1945) adlı yapıtında ise gene "form teorisi"ni, bu sefer algılama alanına uygulamaktaydı.*

Bu tarihten sonra Sartre'la birlikte ünlü Les temps modernes *dergisini yöneten filozof, Marksizmin gerektirdiği "kesin taraf tutma" ya da "angajman"a yanaşmaksızın, solcu bir tutumu benimsemiş; ve bu yüzden de, varoluşçuluk akımı içinde yer aldığı halde, Sartre'la fikir ayrılığına düşmüştür.*

MARKSİZM ÜZERİNE

İlkin şu fikre dayanıyordu Marksizm; Tarihin iki kutbu vardır; ataklık geleceğin üstünlüğü ve insanlığı gerçekleştirme iradesidir kutupların biri; öteki de temkin, geçmişin üstünlüğü, tutuculuk zihniyeti, toplumun "ebedi yasaları"na saygıdır. Ve bu iki eğilim, kendilerine yarayabilecek olan bütün herşeyi kaçınılmaz bir şekilde seçip ayırt eder ve kaparlar. Yerel çapta, bu, her gün doğrulanmaktadır. Ama Marksizm, aynı zamanda, bu iki tavrın tarihte iki sınıf tarafından temsil edildiği fikrine dayanır. Oysa şöyle bir durum var ortada bugün: Eski ülkelerdeki kapitalist çevrelerin tavrı, beş aşağı beş yukarı Marksist şemaya uygun; ama buna karşılık Amerikan kapitalizmi, kendisine hiç değilse belirli bir süre için atak bir girişim anlayışını temsil etmesini sağlayan doğal kaynaklardan ve tarihsel bir konumdan yararlanırken dünya proletaryası da, komünist partileri tarafından kadrolanıp yönetildiği ölçüde atılganlıktan alabildiğine uzak bir bilgece taktik anlayışına kaymakta, komünist partilerinin kontrolü dışında kaldığı ölçüde de radikal eleştiri görevini yerine getiremeyecek kadar yorgun ya da iç itişmelerle bölünmüş olmaktadır.

HÜMANİZM VE SOSYALİZM ÜZERİNE

Anglosaksonvari bir tavırla "hümanist sosyalizm'den olmaksızın hümanizm adına konuşmak, komünist olmaksızın komünistleri "anlamak", kendini günlük gerçekliğin üstünde görmekten başka bir şey değildir... Batı hümanizmi, aynı zamanda bir savaş makinası haline getirilmişse suç bizim mi yani?

Leopold Sedar Senghor, 1905- yılında doğmuş olan Senegalli devlet adamı Paris'te ünlü Louis-Le-Grand lisesinde okudu. Paris Üniversitesi'nde dilbilgisi uzmanlığı yaptı ve profesör oldu. Milletvekili seçildi, ülkesi bağımsızlığa kavuşunca cumhurbaşkanlığına getirildi. Aynı zamanda çağımızın en büyük şairlerinden biri olarak belirdi.

GERÇEK BAĞIMSIZLIK

Şu son yıllarda durmaksızın *bağımsızlık*'tan söz eder olduk. Gerçek bağımsızlık, kafa ve gönül bağımsızlığıdır. Bir halk ancak, *nominal bağımsızlık* kazanıldıktan sonra, yöneticileri başka ülkelerde bulunan ve coğrafyanın, tarihin, ırkın doğal meyveleri olan siyasal ekonomik, sosyal ve kültürel kurumları alıp ülkelerine getirdikleri vakit *gerçekten* bağımsızdır. Her kurum, her ahlâksal ya da teknik değer, hiç şüphe yok ki insanoğlunun ürünüdür; bu bakımdan da evrensel bir değer taşır. Gelgelelim söz konusu kurum ya da değerleri, biçimlerinden çok ruhlarını koruyarak, ülkenin gerçekliklerine uyarlamak gerekir. Sömürgeciliğe karşı mücadele bahanesi altında Avrupa'nın edinçlerini reddetmek, kendi kendimizi yoksul kılmaktır ve böylece de binyıllık geri kalmışlığımızı aşmaktan vaz geçmektir. Tunuslu sendikacı lider Ahmed Bin Salah'ın yazdığı gibi: "Sömürgelikten kurtulma sürecinin sömürgeleşmenin tıpatıp tersi bir süreç olmaması gerekir; yoksa gerilemeye düşeriz. Eskiden sömürge olma durumunda kalmış bir çok ülkenin uğradığı başarısızlık, bu yüzeysel, olumsuz ve verimsiz biçimcilikle açıklanabilir ancak. Sömürgelikten kurtulma, herşeyden önce, zihinsel, manevi, sosyal ve ekonomik yapılarda derinlemesine bir devrim anlamında kabul edilmelidir. Sömürgelik süreci boyunca sağlanmış edinçlerin ortadan yok edilmesi demek değildir bu devrim; söz konusu edinçlerden, bunları sömürgecilikten koparılıp alınmış ve yeni bir amaç doğrultusunda kullanılabilecek birer araç kabul ederek, yararlanma ve yeni baştan biçimlendirmedir." İstiklal'in bir liderine dayanarak, şöyle özetleyeceğim: "Söz konusu olan, sömürgelik olgusunu yıkmak değil, aşmaktır."

TARİH BOYUNCA POLİTİKA

Politikaya ilişkin ilk metinler İsa'dan önce 15. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen ve Tel Amar mektuplaşması diye anılan mektuplardır. Bu kitap söz konusu metinlerden başlayarak günümüze kadar, politikacıların, düşünürlerin, yazarların bu konudaki görüşlerine yer vermektedir. İşte bunlardan birkaçı:

"Hükümet etmek demek, düzeltmek demektir. Siz halkı düzgün bir şekilde yönetecek olursanız, insanlar düzen dışına çıkma cesaretini bulabilir ler mi hiç?" KONFÜÇYÜS..

"Ancak ve ancak yönetmeye yatkın olanlar ve yönetmeyi hak edenler yönetmelidir... Ama insanlara özgür ve korunma altında olmaları yetmektedir. Yönetmek doyum verir onlara." GUİCCİARDİNİ

"Günü gününe yaşayanlar, kendileri açısından mutlu yaşarlar ama onların yönetiminde mutsuz yaşanır.." RİCHELİEU.

"Hükümet etme sanatı konusunda her yere bölücülük saçmayı ve düzensizlik getirmeyi hiç bir zaman geçerli bir ilke olarak kabul etmedim." 14. LOUİS.

"Bir toplumun gelişmişlik derecesi, kadınlarla erkekler arasındaki ilişkinin gelişmişlik derecesine bağlıdır." FOURİER.

"Devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya başvurmaksızın ülkenin gelir kaynaklarıyla yönetilmesi çare ve önlemlerini bulmak gereklidir ve bu mümkündür." MUSTAFA KEMAL ATATÜRK...